

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU, HALİDE EDİP ADIVAR, PEYAMİ SAFA
VE TARIK BUĞRA’NIN ROMANLARINDA MİLLÎ MÜCADELE’YE BAKIŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP ERSÖZ

İSTANBUL 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU, HALİDE EDİP ADIVAR, PEYAMİ SAFA
VE TARIK BUĞRA’NIN ROMANLARINDA MİLLÎ MÜCADELE’YE BAKIŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP ERSÖZ

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. MEHMET GÜNEŞ

İSTANBUL 2019

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Zeynep ERSÖZ'ün **Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Peyami Safa ve Tarık Buğra'nın Romanlarında Milli Mücadeleye Bakış** konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ali KURT
Üniversitesi Kırklareli Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Murat KOÇ
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

.....
.....
.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 08./07./ 2019 tarih ve 2019/15-05 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

.....
Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	II
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR.....	VI
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Tarihi Süreçte Millî Mücadele.....	1
1.2.Türk Edebiyatında Millî Mücadele.....	10
2.YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU, HALİDE EDİP ADIVAR, PEYAMİ SAFA VE TARIK BUĞRA’NIN ROMANLARINDA MİLLÎ MÜCADELE’YE BAKIŞ.....	15
2.1.Millî Mücadele’ye Gönül Verenler / Millî Mücadele Ruhu Taşıyanlar.....	19
2.2.Millî Mücadele Karşısında Gönülsüz Olanlar.....	73
2.2.1.Millî Mücadeleyi Özümseyemeyenler/ İdrak Edemeyenler ve Millî Mücadele Günlerinde Gaflet İçinde Olanlar.....	76
2.2.2.Millî Mücadele’ye İhanet İçinde Olanlar.....	88
2.3.Millî Mücadele’ye Bakışta Zaman İçinde Değişim.....	94
2.4.Halkın ve Aydınların Millî Mücadele’ye Bakışındaki Farklılık.....	110
SONUÇ.....	119
KAYNAKÇA.....	127

ÖNSÖZ

XVIII. yüzyıldan itibaren eski gücünü kaybeden Osmanlı Devleti, ittifak devletleri grubunda I. Dünya Savaşı'na dâhil olur. İttifak devletlerinin savaşı kaybetmesiyle birçok cephede mücadele eden Osmanlı Devleti de hükmen mağlup sayılır. I. Dünya Savaşı sonrasında itilaf devletleriyle imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ardından Osmanlı toprakları itilaf güçlerinin işgaline hazır hale gelir. Osmanlı Devleti'nin, başkent İstanbul başta olmak üzere Anadolu'nun birçok yeri İngilizler, Fransızlar, Yunanlılar ve İtalyanlar tarafından işgal edilir. İstanbul Hükümeti'nin ülkenin işgali karşısında çaresiz kalması ile Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde bir Anadolu hareketi olan Millî Mücadele dönemi başlamış olur. Millî Mücadele'nin, Mustafa Kemal Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkması ile resmî olarak başladığı kabul edilir. Anadolu'daki işgalleri durdurmak için halkın da desteği alınarak başlayan Millî Mücadele hareketi, tarihî ve toplumsal bir olay olmasının yanı sıra Türk edebiyatının da en çok işlenen konularından biridir. Nitekim Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi, birçok edebî tür ve eserde kendisine yer bulmuştur.

Millî Mücadele, Türk edebiyatında farklı tarihlerde birçok yazar tarafından kaleme alınmıştır. Farklı edebî kimliklere sahip olan yazarların, Millî Mücadele dönemini de farklı bakış açıları ile yansıttığı görülür. Bu bağlamda Türk edebiyatının kilometre taşlarından olan, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Peyami Safa ve Tarık Buğra'nın romanlarında Millî Mücadele dönemi kendi bakış açıları çerçevesinde yansıtılmıştır. Millî Mücadele hareketini yakından tanıyan Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Halide Edip Adıvar'ın romanlarında Millî Mücadele'nin cephe içi ve cephe gerisi ile birlikte yer aldığı görülürken, Peyami Safa'nın romanlarında İstanbul merkezli bir Millî Mücadele tablosu çizilir. Tarık Buğra ise Millî Mücadele'yi daha gerçekçi ve objektif bir çizgide eserlerine konu edinmiştir.

Millî Mücadele dönemi ile ilgili tezlere bakıldığında farklı disiplinlerde Millî Mücadele'nin çalışıldığı görülmüştür. Türk edebiyatında ise günümüze kadar Yakup Kadri, Halide Edip, Peyami Safa ve Tarık Buğra'nın eserleri hakkında daha önce birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar ve Peyami Safa'nın eserlerinde Millî Mücadele ile ilgili müstakil tezler bulunurken, Tarık Buğra'da Millî Mücadele'yi konu alan müstakil bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmada ise dört yazarın belirlediğimiz on romanında, kişilerin Millî Mücadele'ye bakışının nasıl ele alındığı incelenmiştir. Çalışmada Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun, *Yaban*, *Sodom ve Gomora*, *Ankara*, Halide Edip Adivar'ın, *Ateşten Gömlek*, *Vurun Kahpeye*, Peyami Safa'nın, *Sözde Kızlar*, *Mahşer*, *Biz İnsanlar*, Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa ve Firavun İmanı* romanları incelenmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde tarihî süreçte Millî Mücadele'nin nasıl ve kimler tarafından başlatıldığı, Anadolu'da hayat bulması, siyasî ve askerî adımları ele alınmıştır. Ardından Türk edebiyatında Millî Mücadele'nin nasıl ele alındığına yer verilmiştir. Çalışmanın asıl metnini oluşturan ikinci bölümünde ise Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar, Peyami Safa ve Tarık Buğra'nın belirlediğimiz romanlarında kişilerin Millî Mücadele'ye bakışı: Millî Mücadele'ye gönül verenler/Millî Mücadele ruhu taşıyanlar, Millî Mücadele karşısında gönülsüz olanlar, Millî Mücadele'ye bakışta gaflette olanlar/Millî Mücadele'yi idrak edemeyen ve zmseyemeyenler, Millî Mücadele'ye ihanet edenler, Millî Mücadele'ye bakışta zamanla değişim ve aydın ve halkın Millî Mücadele'ye bakışındaki farklılıklar başlıkları altında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Başta bu çalışma konusunun belirlenmesi ve ortaya çıkma sürecinde, çalışmalarımı yakından takip ederek her konuda bana destek olan ve yol gösteren saygıdeğer ve kıymetli hocam Doç. Dr. Mehmet Güneş'e, çalışma esnasında maddî ve manevî desteklerini esirgemeyip, her zaman yanımda olduklarını hissettiren değerli aileme ve yüksek lisans yaptığım süre boyunca sağladıkları maddî destekten dolayı TBTAK Bilim İnsan Destekleme Daire Başkanlığı, 2210/A Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı'na teşekkür ederim.

Zeynep Ersöz

25.05.2019

ÖZET

Tarihî ve toplumsal bir olay olan Millî Mücadele, Türk edebiyatında en çok işlenen konulardan biri olma özelliğine sahiptir. Türklerin bağımsızlık mücadelesi verdiği bu dönem, Türk edebiyatında farklı bakış açıları ile yansıtılır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Peyami Safa ve Tarık Buğra'nın romanlarında ise Millî Mücadele farklı dönemlerde, farklı bakış açıları ile ele alınır. Millî Mücadele, Yakup Kadri'nin romanlarında İstanbul, Ankara ve Anadolu olmak üzere üç farklı merkezden yansıtılır, Peyami Safa'da ise İstanbul merkezli bir bakışın hâkim olduğu görülür. Halide Edip'in romanlarında Millî Mücadele cephe içi ve cephe gerisi ile birlikte yer alan, kişilerin kendilerini feda ettiği bir unsur olarak yer bulurken Tarık Buğra'da ise diğer yazarlardan farklı olarak Millî Mücadele'nin siyasî ve politik yönünün vurgulandığı dikkat çekmektedir.

Bu çalışmaya esas oluşturan kaynaklar şu şekildedir: *Yaban*, *Sodom ve Gomore*, *Ankara* (Yakup Kadri Karaosmanoğlu), *Ateşten Gömlek*, *Vurun Kahpeye* (Halide Edip Adıvar), *Sözde Kızlar*, *Mahşer*, *Biz İnsanlar* (Peyami Safa) *Küçük Ağa*, *Firavun İmanı* (Tarık Buğra).Çalışmada kişilerin Millî Mücadele'ye bakışı üzerinde durulur ve Millî Mücadele'ye bakış altı başlık altında karşılaştırılmalı olarak incelenir.

Anahtar Kelimeler: Millî Mücadele, roman, bakış açısı, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adıvar, Peyami Safa, Tarık Buğra.

ABSTRACT

As a social and historical event the National struggle has a feature of becoming one of the most discoursed subjects. This period during which Turkish people struggle for independence is represented through different perspectives but in Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar, Peyami Safa and Tarık Buğra's novels the National Struggle is handled in different periods and with different perspectives. In Yakup Kadri's novels, the National Struggle is represented from three different centers İstanbul, Ankara and Anatoli, but in Peyami Safa's novels it is seen that there is an İstanbul centered view. While in Halide Edip's novels National Struggle takes part as an element where front and hinterland come together and people sacrifice themselves, Tarık Buğra, unlike other authors, draws attention to political aspect in his novels.

The resources which are a basis of this study is as follows: *Yaban, Sodom ve Gomore, Ankara* (Yakup Kadri Karaosmanoğlu), *Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye* (Halide Edip Adivar), *Sözde Kızlar, Mahşer, Biz İnsanlar* (Peyami Safa), *Küçük Ağa, Firavun İmanı* (Tarık Buğra). In the study it is dwelled on the viewpoints of people about the National Struggle and the view to the National Struggle is handled in comparative way under the six titles.

Key Words : National Struggle, novel, viewpoints, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar, Peyami Safa, Tarık Buğra.

KISALTMALAR

- a.g.e. : adı geçen eser
a.g.m. : adı geçen makale
bkz : bakınız
C. : cilt
ev : Çeviren
s. : sayfa
S : sayı
hzl. : hazırlayan
edt. : editör
vb. : ve benzeri

1.GİRİŞ

1.1.Tarihî Süreçte Millî Mücadele

Millî Mücadele, Osmanlı İmparatorluğu'nun 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak kayıtsız şartsız teslim olduktan sonra, topraklarının işgal edilmesi ile başlayan ardından Mustafa Kemal Atatürk'ün yurdun işgallerine karşı harekete geçmek amacı ile 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkması ile devam eden, 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi'nin imzalanmasıyla sonuca ulaşan mücadeleler döneminin adıdır. Millî Mücadele dönemi kesin olarak 23 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile sona erer. 29 Ekim 1923'te ise Cumhuriyet ilân edilir. Sadi Irmak, Millî Mücadele'yi kaybedilmiş bir macera harbinden sonra, her şeyi elinden alınmış, fiilen parçalanmış ve yetişmiş nesillerini kaybetmiş Türk toplumunun verdiği bir varlık mücadelesi, bir cihan olayı olarak yorumlar. Muazzam bir tarihî olay olan Millî Mücadele'nin büyük tecrübelerle sahip kahraman bir millet ve Mustafa Kemal Atatürk gibi görülmemiş bir azme sahip önderi bir araya getirdiğini düşünür.¹

Millî Mücadele'ye giden süreçte, Osmanlı İmparatorluğu XIX. yüzyıl boyunca varlığını sürdürebilmek için güçlü bir Avrupa devletinin kendisine destek olması yolunda bir politika izler. XIX. yüzyıl boyunca bu devletler Rusya, Fransa ya da İngiltere olur. Avrupalı devletler 1856 yılında imzalanan Paris Antlaşması'nın 9.maddesinde yer alan Hristiyan tebaa için Islahat Fermanı'nda belirtilenlerin yapılmasını gerektiği maddesinden yararlanarak sık sık Osmanlı'nın iç işlerine karışmaya başlar. Bu durum Balkanlar ve Doğu Anadolu'da karışıklıkların çıkmasına sebep olur.

Bütün bunların yanı sıra Avrupalı devletlerin Osmanlı'ya karşı izledikleri politikayı değiştirmeleri, Osmanlı'nın içinde bulunduğu durumu siyasî, idarî ve ekonomik, açıdan daha da kötü hale getirerek toprak kayıplarının artmasına ve imparatorluğun yıkılışına giden sürecin hızlanmasına zemin hazırlar. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı Devleti büyük toprak kayıpları yaşar.1878 Berlin Antlaşması ile Bosna- Hersek Avusturya'ya verilir, ardından Karadağ'ın bağımsızlığı tanınır, Romanya bağımsız bir devlet olur, Bulgaristan üçe ayrılır ve Kars, Ardahan, Batum Ruslara geçer.1878'de İngiltere, Kıbrıs'ı alır ve 1882'de Mısır'daki karışıklıktan yararlanarak

¹ Sadi Irmak, "Millî Mücadele'de Yurt Ve Dünya", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.IV, S.12 (1988), s. 517.

Mısır'a yerleşir. Bununla birlikte Girit adası kaybedilir ve Doğu'da Ermeni isyanları baş gösterir.²

Osmanlı Devleti XX. yüzyılda da siyasî, ekonomik ve askerî durumunu düzeltemez. II. Meşrutiyet'in ilânından sonraki on yıllık sürede Osmanlı Devleti, içte ve dışta çeşitli karışıklık ve savaşlarla mücadele etmek zorunda kalır.³

Osmanlı Devleti'nin hüküm sürdüğü birçok coğrafyada yaşadığı toprak kayıplarının yanı sıra 1912 yılında Avrupalı devletlerin kışkırtmaları ile başlayan Balkan Savaşı, Osmanlı Devleti'nin daha da çok toprak kaybederek gittikçe güçsüzleşmesine sebep olur. Osmanlı Devleti, savaşlarda aldığı yenilgiler, yaşanan toprak kayıpları, askerî ve ekonomik gücün zayıflaması gibi kendi sınırları içinde ve dışında birçok problemle baş etmeye çalıştığı ve bu sebeple giderek zayıfladığı bir durumda Birinci Dünya Savaşı'na katılır.⁴

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesinin nedenleri arasında, Rusya, İngiltere ve Fransa'nın müttefik olmasının Osmanlı Devleti'ni boğazlar konusunda endişelendirmesi, Almanya'nın kendisine karşı oluşan çemberi kırmak için Osmanlı Devleti ile anlaşmak istemesi, İttihat ve Terakki'nin başta gelen liderlerinin (Talat, Enver ve Cemal Paşalar) Turancılık emelleri ve Almanya'ya olan yakınlıkları gösterilebilir.

Osmanlı Devleti savaş boyunca Kafkas, Irak, Kanal ve Çanakkale cephelerinde mücadele eder. Ruslara karşı savaşılan Kafkas cephesi, Osmanlı'nın yenilgisiyle sonuçlanır. İngilizlerle mücadele edilen cephede İngilizlere yenilen Osmanlı büyük kayıplar ve esirler vererek geri çekilir. Irak cephesi ile Arabistan-Hicaz cephesinde başarılı olamayan Osmanlı Devleti, Çanakkale cephesinde büyük bir zafer kazanarak itilaf devletlerini büyük bir zarara uğrattır.⁵Buna rağmen Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti'nin de içerisinde bulunduğu ittifak devletlerinin yenilgisiyle sonuçlanmasıyla Osmanlı Devleti 30 Ekim 1918'de Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalar. Yirmi beş maddeden oluşan mütarekenin özellikle "İtilaf devletleri güvenliklerini tehdit edecek bir durum ortaya çıktığında herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkına sahip olacaktır" şeklindeki 7. maddesi itilaf devletleri tarafından

² Yücel Özkaya, *Millî Mücadele Tarihi -Makaleler-*, hzl. Berna Türkdöğen, Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002, s. 1-2.

³ Bayram Sakallı, *Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri*, İz Yayınları, İstanbul 1997, s. 23-24.

⁴ Yücel Özkaya, a.g.e., s. 2.

⁵ Yücel Özkaya, a.g.e., s. 6-18.

gerçekleşecek işgallerin habercisi olur. Nitekim kasım ayından itibaren Anadolu yer yer işgal edilmeye başlanır.⁶ İngilizler Antep, Maraş, Urfa, Kars ve Batum'u, İtalyanlar Antalya'yı, Yunanlılar İngiltere'nin desteği ile Batı Anadolu bölgesini işgal eder. Buna ek olarak 13 Kasım 1918'de İngiliz, Fransız ve Yunan gemilerinden oluşan altmış bir parçalık itilaf donanması İstanbul'a gelir. Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra ülkenin her tarafında işgal olayları devam ederken yıllarca Türk halkı ile barış içerisinde yaşayan Rum ve Ermeniler gibi gayrimüslim halkın millî varlığa kast eden cemiyetler kurduğu görülür.⁷

İşgaller karşısında sessiz kalmak istemeyen ve bir şeyler yapılması gerektiğine inanan Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul'da bir takım faaliyetlerde bulunur. Tevfik Paşa'nın yeni bir kabine kurmakta güçlük çektiğini öğrendiğinde Sultan Vahdettin'e başyaver Naci Bey aracılığı ile bir telgraf gönderir. Mustafa Kemal Atatürk bu telgrafta padişahın, sadrazamlık makamına Ahmet İzzet Paşa'nın getirilmesini, Fethi, Tahsin, Rauf, İ. Canbulat, Azmi, Hayri ve kendisinden meydana gelecek bir kabinenin teşkilini ister ve kendisi için Harbiye Nazırlığı'nı arzu eder. Mustafa Kemal'in mütarekeden az önce cepheden yaptığı bu politik teşebbüs reddedilir.

Bu süreçte İstanbul'da yaşanan gelişmeleri yakından takip eden Mustafa Kemal, İstanbul hükümetinin tutumundan rahatsız olur ve henüz Mebuslar Meclisi'nde programı okunarak güvenoyu almamış olan Tevfik Paşa kabinesine Meclis'te güvenoyu verilmesini önleyerek, işin başına millî ruha sahip, azim ve kudret sahibi bir kabinenin geçmesini sağlamak ister. Bunun sonucunda Ahmet İzzet Paşa başkanlığında yeni bir kabine listesi hazırlanır ve Tevfik Paşa kabinesinin güvenoyu almaması için Meclis-i Mebusan' da çalışmalar yapılmasına karar verilir. Ancak tüm çabalara rağmen Sadrazam Tevfik Paşa kabinesiyle meclise gelerek beyannamesini okur ve Meclis'ten güvenoyunu alır.⁸ Yaşanan olumsuz duruma rağmen Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul'daki politik faaliyetlerini devam ettirmek için çeşitli adımlar atar.

Mustafa Kemal Atatürk, İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde Sultan Vahdettin ile beş kez görüşür. Bu görüşmeler Mustafa Kemal'in istediği politik faaliyetleri gerçekleştirmesine imkân tanımaz. Ardından 21 Aralık 1918'de Meclis-i Mebusan Sultan Vahdettin tarafından kapatılır. Mebusan Meclisi'nin kapatılması ile birlikte, 1918 yılının

⁶ Semih Yalçın, *90. Yılında Millî Mücadele*, hzl. H. Altuğ Tokur, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2011, s.11.

⁷ Mehmet Evsile, *Atatürk, Millî Mücadele, Cumhuriyet*, Amasya: Cem Ofset, Amasya 1999, s.36-37.

⁸ Semih Yalçın, a.g.e., s.12-14.

aralık ayı ortalarından itibaren iktidar yolunun tamamen kapanmış olması Mustafa Kemal'i amacından vazgeçirmez. Mustafa Kemal bu amacı gerçekleştirmek adına Fethi, İsmail Canbulat, Kara Kemal ve Rauf Beyler olmak üzere dört arkadaşıyla bir İhtilâl Komitesi kurmaya karar verir. Mustafa Kemal'in 1919 yılının ocak ayının son günlerine kadar devam eden komitacı faaliyetleri, gün geçtikçe işgal edilen bir ülkede düşmanın tehdidi ve tesiri altındaki padişahı değiştirip, hükümeti düşürerek millî menfaatlerin savunulmayacağı anlaşılmısıyla, harekete geçmeden son bulur.⁹

Millî Mücadele'nin başlangıcı sayılan en önemli adımlardan biri, 16 Mayıs 1919'da Bandırma Vapuru ile yola çıkan Mustafa Kemal ve on sekiz arkadaşının 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmasıdır. Bununla birlikte Millî Mücadele'nin başlangıç tarihini 19 Mayıs 1919 kabul etmek, Yavuz Ercan'a göre geçerli sebepleri olmasına rağmen daha çok duygusaldır. Bunun sebebi 19 Mayıs 1919'dan önce de işgallere karşı kişisel ya da bölgesel bir takım direnişlerin başlamasıdır. Ancak halkın işgallere karşı bu direnişleri plânlı ve sistemli bir bütün halinde gerçekleşmez. Halkın bu direnişteki amacı ülkeyi işgalden kurtarmak ve Osmanlı Devleti'nin eskiden olduğu gibi devam etmesini sağlamaktır.¹⁰

Mustafa Kemal Atatürk, Samsun'a gelmeden önce Fethi Okyar, İsmail Canbulat gibi en yakın politika arkadaşları tutuklanır, muhalif gazetelerin teşvik ve ısrarına rağmen Mustafa Kemal ve Rauf Orbay'a dokunulmaz. Ancak Samsun'a geçiş ile birlikte durum değişir, payitaht ve İngilizlerin isteği ile Damat Ferit Paşa Hükümeti, Mustafa Kemal ve Rauf Bey için 29 Temmuz 1919 tarihinde tutuklama kararı aldırır.

İstanbul Hükümeti tarafından alınan bu karar Mustafa Kemal'i Millî Mücadele için çalışmaktan alıkoymaz. Mustafa Kemal, Samsun'a ayak basar basmaz içlerinde Trabzon vilayetinin de bulunduğu görev alanı içindeki mülkî ve askerî makamlara, bölgelerindeki asayiş durumunu belirten bir rapor göndermelerini bildirir. Bunun sebebi Mustafa Kemal'in ülkenin güvenliği, eşkıyalığın sebepleri, etkinlikleri ve alınan önlemlerle ilgili bilgi almak istemesidir. Ayrıca Mustafa Kemal, Samsun'a ayak bastıktan üç gün sonra yani 22 Mayıs 1919 tarihinde Sadrazam'a çektiği telgrafta "...Millet bir bütün olup egemenlik esasını, Türk duygusunu hedef kabul etmiştir." ifadeleriyle ilk kez milletin egemenliğinden ve Türk duygusundan söz eder.¹¹ 28 Mayıs 1919'da bütün

⁹ Semih Yalçın a.g.e., s. 15-16.

¹⁰ Yavuz Ercan, "Kurtuluş Savaşı, Savaşta Atatürk, Savaşın Sonuçları", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XIV, S. 25(1981-1982), s.41.

¹¹ Yavuz Ercan, a.g.m., s. 43.

memlekete, kumandanlara, mülkî amirlere işgallere karşı millî teşkilat kurmaları ve miting tertip etmeleri yolunda talimat gönderir.¹²Bu talimatla birlikte Anadolu’da Millî Mücadele ile ilgili çalışmalara hız verilir.

Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşları 12 Haziran 1919’da Amasya’ya geçer ve orada Amasya Genelgesi’ni hazırlarlar. Hazırlanan bildiri 15.Kolordu Komutanı Kazım Karabekir’e sunulduktan sonra onun da onayını alarak 22 Haziran 1919’da tüm mülkî amir ve askerî komutanlara gönderilir.¹³Böylece Mustafa Kemal ve arkadaşları, 22 Haziran’da yayımladıkları Amasya Genelgesi ile milletin bağımsızlığının ve vatanın bütünlüğünün tehlikede olduğunu, hükümetin işgalcilerin baskısı altında bulunduğunu, milletin kaderini yine milletin azim ve kararının belirleyeceğini ilân ettiler. Bu amaçla millî bir kongrenin toplanmasına karar vererek her ilden üç delegenin Sivas’a gönderilmesini istediler.¹⁴Bu kararın ardından ise Anadolu’da Millî Mücadele birliğinin kurulmasının ikinci adımı Erzurum Kongresi ile atılır.

Erzurum Kongresi’nin yapılması kararının alınmasının temel sebebi, Mondros Mütarekesi’nin 24. maddesine dayanarak, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde Rum ve Ermeni Devletleri’nin kurulma ihtimaline karşı çıkmaktır.¹⁵Nitekim kongrenin temel fikri kayıtsız şartsız istiklâl ve kayıtsız şartsız millî hâkimiyettir. Kongreye Erzurum, Trabzon, Sivas, Bitlis ve Van’dan on yedi çiftçi ve tüccar, beş emekli subay, dört emekli memur, beş öğretmen, dört gazeteci, beş hukukçu, iki mühendis, bir doktor, altı din adamı, üç eski milletvekili, bir general ve bir eski bakan olmak üzere elli dört delege katılır. Yirmi üç temmuzda başlayan görüşmeler ağustos ayında bitirilerek on maddelik bir bildiri yayınlanır. Kongre kararlarına bakıldığında Erzurum Kongresi şeklen yerel, içerik olarak genel bir kongre olma özelliği gösterir. Yeni bir devletin kurulmasına Erzurum Kongresi’nde karar verilir.¹⁶

Erzurum Kongresi’nden sonra gerçekleşen Sivas Kongresi, Erzurum Kongresi kararlarını bölgesellikten millî düzeye yükseltir. Kongrede Temsil Heyeti’ni oluşturup ilk defa mevcut devlet yönetimine alternatif olabilecek yeni bir siyasî iktidarın temelleri atılır.¹⁷Kongrenin ilk günlerinde, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilişkinin olup olmadığı

¹² Semih Yalçın a.g.e., s. 19.

¹³ Semih Yalçın a.g.e., s. 20.

¹⁴ Cevdet Küçük, “Millî Mücadele”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C.30, s.77.

¹⁵ Nuri Yavuz, “Erzurum Kongresinin Millî Mücadele’deki Yeri ve Önemi”, *Erzurum ve Sivas Kongreleri Sempozyumu*, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi, Ankara 2003, s.106.

¹⁶ Semih Yalçın a.g.e., s. 20.

¹⁷ Cevdet Küçük, “Millî Mücadele”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C.30, s. 77.

tartışılır, daha sonra ise manda sorunu gündeme gelir. Sivas Kongresi ilk millî kongre niteliğinde olduğu için alınan kararlar da bu doğrultudadır. Erzurum Kongresi’nde alınan kararların tümü kabul edilir, yurt çapında ayrı ayrı bölgesel olarak çalışan tüm cemiyetlerin birleştirilmesi ve tek yönetim altında toplanması sağlanır. Yeni temsil heyetinin başına Mustafa Kemal Atatürk getirilir. Sivas Kongresi’nde, Erzurum Kongresi’nde alınan kararlarda bazı değişiklikler yapılır. Böylece itilaf devletlerine karşı takınılan tavır daha belirgin bir hâl alır, yurdun istiklâlini ve milletin haklarını korumak üzere oluşturulan dernekleri içine alan “Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti” kurulur ve Heyet-i Temsilîye’nin yetkileri genişletilir. Ayrıca 13 Eylül 1919’da Millî Mücadele’nin yayın organı olmak üzere “İrade-i Millîye” adlı bir gazete yayımlanır.

İstanbul Hükümeti ile Temsil Heyeti arasında 20 Ekim 1919-22 Ekim 1919 tarihleri arasında görüşmeler gerçekleşir. Bu görüşmeler İstanbul Hükümeti’nin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nin varlığını tanımış olduğunun göstergesidir.¹⁸ Ankara, Temsil Heyeti’nin rahat çalışabileceği bir merkez olarak belirlenir. Ankara’nın merkez olarak belirlenmesinde, Ali Fuat Cebesoy’un kolordusuyla Ankara’da olması ve emniyeti sağlaması, Anadolu’nun demiryollarının buraya kadar gelmesi, Ankara’nın Batı Anadolu’ya yakın olması ve batının işgalinin daha rahat kontrol edilebilmesi etkili olur. Bunların yanı sıra 12 Ocak 1920’de açılan son Osmanlı Mebusan Meclisi’nde “Müdafaa-i Hukuk Grubu” kurulamaz ve onun yerine meclisteki milliyetçi üyeler tarafından “Felâh-ı Vatan” grubu kurulur ve 28 Ocak 1920’de yapılan gizli toplantıda bölünmez bir Türk yurdunun sınırlarını çizen “Misak-ı Millî” ilan edilir.

Erzurum ve Sivas Kongreleri’nde alınan kararlara dayanan Misak-ı Millî, Türk milletinin bağımsızlık bilincini aksettirir ve Mustafa Kemal’in önceden beri sürdürerek savunduğu fikirlerden oluşur.¹⁹ Misak-ı Millî’nin ilânı üzerine, itilaf devletleri 16 Mart 1920’de İstanbul’u işgal eder.²⁰ İstanbul’un işgali ile Millî Mücadele yeni bir döneme girer. Mebuslar Meclisi’nin hukukî ve fiilî anlamda ortadan kalkmasıyla oluşan boşluğu doldurmak için Mustafa Kemal Atatürk, Türk milleti tarihinde yeni bir dönemi başlatacak girişimlerde bulunur.²¹ Nitekim itilaf devletlerinin yurdun dört bir yanını işgal ettikleri bir dönemde Temsil Heyeti Başkanı Mustafa Kemal Atatürk, 19 Mart 1920’de vilayetler, sancaklar ve kolordu komutanlarına, olağan üstü yetkilere sahip bir Mebuslar Meclisi’nin

¹⁸Semih Yalçın, a.g.e., s.20-21.

¹⁹ Mehmet Evsile, *Millî Mücadele Tarihi*, Etüt Yayınları, Samsun 2012, s.56-57.

²⁰ Semih Yalçın, a.g.e., s. 21.

²¹ Mehmet Evsile, a.g.e., s. 59.

Ankara’da toplanacağını bildirir. Ardından 23 Nisan 1920’de “Türkiye Büyük Millet Meclisi” açılır.²²Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılması Millî Mücadele’nin başarıyla sonuçlanması yolunda atılan büyük bir adımdır.

Millî Mücadele’nin başarı ile sonuçlanmasında cephelerdeki gelişmeler etkili rol oynar. Doğu cephesinde “Ermeni Meselesi” önemli bir engel olur. Doğuda Ermeni isyanlarının bastırılmasından sonra 3 Aralık 1920’de Ermenilerle “Gümrü Antlaşması” imzalanır ama Doğu Cephesi’ndeki meseleler kapanmaz. Ardından 13 Ekim 1921’de Türkiye ile Sovyet Ermeni Cumhuriyeti arasında “Kars Antlaşması” imzalanarak bugünkü sınır kabul edilir. Güney Cephesi’nde Fransızlar karşı mücadele edilir. 20 Ekim 1921’de Fransızlarla imzalanan “Ankara Anlaşması” ile hem Misak-ı Millî, hem de Ankara Hükümeti ilk kez Batılı bir devlet tarafından hukuken tanınır ve Fransa işgal ettiği Çukurova Bölgesi’nden çekilir. Batı Cephesi’nde ise askeri zaferler beraberinde siyasi zaferleri de getirir. Düzenli orduya geçilmesinin ardından Yunan taarruzuna karşı 6-10 Ocak 1921’de kazanılan I. İnönü Zaferi sonrası Londra Konferansı toplanır ve Ruslarla “Moskova Antlaşması” imzalanır. Böylece ilk kez güçlü bir devlete karşı zafer kazanılmış olur. Yunanlılara karşı ikinci zafer de 21 Mart 1921’de II. İnönü ile kazanılır. Ancak bir süre sonra İngilizlerden büyük bir yardım alan Yunanlıların 10 Temmuz 1921 tarihindeki taarruzu üzerine Eskişehir Kütahya Savaşı yaşanır ve düzenli ordu ilk kez yenilerek Mustafa Kemal’in emriyle Sakarya’nın doğusuna çekilir. 5 Ağustos 1921’de çıkarılan bir kanunla Mustafa Kemal’e üç ay süreyle Başkumandanlık görevi verilir. Bunun üzerine çıkarılan bir kanunla Mustafa Kemal ordunun zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için 7-8 Ağustos’ta “Tekâlîf i Millîye” emri altında on emir çıkarır.

23 Ağustos 1921’de kazanılan Sakarya Meydan Muharebesi ile Yunan kuvvetleri taarruzdan savunmaya geçer ve bu zaferin ardından Mustafa Kemal’e “Gazilik” ve “Mareşallik” rütbeleri verilir. Türk ordusunun Millî Mücadele’deki en son ve en büyük savaşı 26 Ağustos’ta taarruz olarak başlayan 30 Ağustos’ta meydan savaşına dönüşen 18 Eylül 1922’de ise Batı Anadolu’da bütün Yunan askerlerinin temizlenmesiyle son bulan Büyük Taarruz, diğer adıyla Başkumandanlık Meydan Muharebesi’dir. Bu zaferle Millî Mücadele’nin askerî safhası tamamlanır.²³Nitekim Millî Mücadele’nin kazandığı askerî zafer ile birlikte siyasî safhaya sıra gelir.

²² Semih Yalçın, a.g.e., s. 22.

²³ Semih Yalçın, a.g.e., s. 22-24.

Millî Mücadele'nin siyasi safhalarından biri olan Mudanya Mütarekesi'ne 3 Ekim 1922'de İtilaf Devletleri komutanları ve TBMM'ni temsilen İsmet Paşa katılır. Bu mütareke ile savaş yapılmaksızın bütün Trakya ve Edirne alınır, TBMM Hükümeti'ni resmen tanımamış olan İngiltere de Türkiye'nin siyasal varlığını kabul eder. Millî Mücadele'nin siyasî safhalarından bir diğeri de “Saltanatın Kaldırılması” meselesidir. Millî Mücadelenin başarıyla sonuçlanması üzerine Lozan'da toplanacak konferansa TBMM temsilcisi ile birlikte İstanbul Hükümeti'nden de temsilcilerin çağırılması, Millî Mücadele'ye gereken desteği vermeyen saltanatın kaldırılması sonucunu doğurur.1 Kasım 1922'de “Saltanatın Kaldırılması” kabul edilerek Sultan Vahdettin'in padişahlık yetkileri elinden alınır.²⁴

Millî Mücadele'nin siyasî başarılarından biri olan Lozan Barış Antlaşması'nın ilk konferansı 20 Kasım 1922'de başlar fakat 4 Şubat 1923'te kesilir. 23 Nisan 1923'te başlayan ve 23 Temmuz 'a kadar üç ay süren İkinci Lozan Konferansı'nda Irak sınırının Türkiye ve İngiltere arasında daha sonra halledilmesi, Suriye sınırının Fransızlarla imzalanan Ankara Anlaşması'na göre kalması, Trakya sınırının Mudanya'da belirtildiği şekilde bırakılmasına karar verilir.

Ege sınırında ise Gökçeada ve Bozcaada haricindeki adaların Yunanistan'a verilmesine, Yunanistan'ın ise savaş tazminatı olarak Karaağaç'ı Türkiye'ye bırakmasına karar verilir. Lozan Konferansı'nda Türk heyeti kapitülasyonları kesin bir dille reddeder, boğazlar için Milletler Cemiyeti denetiminde, başkanlığı Türklerde olan bir komisyon kurulması kabul edilir, Batı Trakya'daki Türkler ile İstanbul'daki Rumlar hariç Yunanistan'daki ve Türkiye'deki azınlıkların yer değiştirilmesi kararlaştırılır. Alınan bütün bu kararlara bakıldığında Lozan Barış Antlaşması, Millî Mücadele hareketinin askerî ve siyasî açıdan başarı ile tamamlanması, yeni Türk Devleti'nin uluslararası toplumda tanınmasını sağlar.²⁵

Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşlarının vatanın işgaline sessiz kalmak istemeyerek önce İstanbul'da birtakım politik girişimlerde bulunmaları, ardından bunun işgalleri durdurmayacağını kabul edip, Anadolu hareketini başlatmaları ile ilk adımları atılan ve Anadolu'da halkın da desteğini alarak şekillenen, güçlenen ardından Türk milletinin zaferi ile sonuçlanır. Millî Mücadele süreci önce Lozan Antlaşması ardından, 29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyet'in ilân edilmesi ile birlikte kesin olarak son bulur.

²⁴Semih Yalçın, a.g.e., s. 24.

²⁵ Semih Yalçın, a.g.e., s. 25.

Cumhuriyet'in ilânı Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılıp yerine, demokrasi ile yönetilen halkın da yönetimde söz sahibi olduğu yeni bir yönetim şeklinin kabul edildiğinin göstergesidir.

1.2. Türk Edebiyatında Millî Mücadele

Edebiyatı geniş anlamıyla hayatı yansıtan bir sanat olarak düşündüğümüzde, hayata dair her şeyin edebî eserlerde karşılığını bulduğunu söyleyebiliriz. Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünlerine kadar uzanan geniş bir zaman dilimini inceleyen Yeni Türk edebiyatı, kaynağını, tarihî, siyasî ve sosyal gelişmelerden alır. Bu bağlamda Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olan Millî Mücadele Türk edebiyatının ele aldığı en önemli konulardan biridir.²⁶ XIX. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti'nin birçok alanda zayıflaması ile devleti eski gücüne kavuşturacak çareler aranır. 1908'de II. Meşrutiyet'in ilânıyla birlikte gelen fikir özgürlüğü ve II. Abdülhamid idaresinin ortadan kalkması ile Türk aydını, hareket serbestliğine kavuşur, çeşitli etnik unsurlardan oluşan geniş bir topluluğun yaşayışına yön verebilecek siyasî ideolojinin ne olabileceğini sorgular.²⁷

Bu dönemde Osmanlıcılık, İslâmcılık, Batıcılık, Adem-i Merkeziyetçilik vb. fikir akımları ortaya çıkar. XIX. yüzyılın ikinci yarısı ve özellikle XX. yüzyılda Osmanlı-Türk toplumunun fikrî, siyasî, kültürel ve sosyal hayatında en etkili fikir hareketi Türkçülük/Milliyetçilik olur. Tanzimat yıllarında, önce ilmî ve kültürel bir niteliğe sahip olan Türkçülük, XIX. yüzyılın sonlarına doğru fikrî bir harekete dönüşür. Türkçülük, 1910'dan itibaren bir taraftan edebiyat eserlerinde yerini bulurken, Balkan Harbi yıllarından itibaren de siyasî bir düşünce halini alır.²⁸ Türkçülüğün, Türk edebiyatına yansımaları Yeni Türk edebiyatı bölümleri içerisinde Millî edebiyat dönemine denk gelir. Millî edebiyatın bir beyanname ile başlamamış olması bu edebî faaliyetin başlangıç ve bitiş tarihlerini belirlemeyi zorlaştırır. Bununla birlikte Millî edebiyatın 11 Nisan 1911'de *Genç Kalemler* dergisinde yayınlanan Ömer Seyfettin'in *Yeni Lisan* makalesiyle başladığı yaygın bir görüştür.²⁹

Millî Mücadele'ye dair eserler Millî edebiyat döneminden itibaren verilir. Türk tarihinin en zorlu mücadelelerinden biri olan ve Türk halkının zaferiyle sonuçlanan Millî Mücadele, Türk edebiyatında birçok edebî türe konu olmuştur. Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmasıyla başlayan Millî Mücadele'nin konu olarak en

²⁶ Canan Sevinç, "Atatürk Dönemi Türk Romanında(1923-1938) Millî Mücadele", *Turkish Studies International Periodical For Languages, Literature and History or Turkic*, Volume 4/1, S. II (2009) s. 3.

²⁷ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1979, s.157.

²⁸ İsmail Çetişli, *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, hzl. İsmail Çetişli, Nurullah Çetin, Abide Doğan, Alim Gür, Şenol Demir, Cengiz Karataş, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s.140.

²⁹ Hülya Argunşah, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839 – 2000)*, ed. Ramazan Korkmaz, Ankara 2014, s.173.

yaygın işlendiği türlerden birisi romandır. Millî Mücadele'nin Türk milletinin kaderini değiştiren bir savaş olması dolayısıyla 1922'den günümüze uzanan süreçte çeşitli şekillerde romana yansdığı görülür.

Ömer Türkeş, Millî Mücadele romanlarını üç döneme ayırır. I. Dönem (1923-1950) romanları, savaş yıllarına tanıklık eden aydınların kaleminden çıkar. II. Dönem (1950-1980) romanları, Cumhuriyet'in yetiştirdiği ilk kuşak aydınların yakın dönem anlatılarıdır ve yazıldıkları yılların siyasî eğilimlerini barındırır. III. dönem romanları ise bugünün ihtiyaçlarına göre yapılandırılan bir tarih anlayışını içerdiğini ifade eder.³⁰ Bu sınıflandırmaya göre I. Dönem romanları arasında, Refik Halit Karay: *İstanbul'un İç Yüzü, Sürgün, Çete*. Reşat Nuri Güntekin: *Gizli El, Eski Hastalık*.ERCÜMEND EKREM Talu: *Kan ve İman*. Müfide Ferit: *Pervaneler*. Mithat Cemal Kuntay: *Üç İstanbul*. Aka Gündüz: *Dikmen Yıldızı*. Cevdet Kudret: *Baba Evi*. Peyami Safa: *Maşer, Sözde Kızlar*. Yakup Kadri: *Kiralık Konak, Yaban, Sodom ve Gomore*. Halide Edip: *Vurun Kahpeye, Ateşten Gömlek*. Orhan Kemal: *Baba Evi*. Ahmet Hamdi Tanpınar: *Sahnenin Dışındakiler* örnek verilebilir. II. dönem romanları arasında, İlhan Tarus: *Var Olmak*. Kemal Tahir: *Esir Şehrin İnsanları, Yorgun Savaşçı*. Samim Kocagöz: *Kalpakkıllar*. Tarık Buğra: *Küçük Ağa, Küçük Ağa Ankara'da, Firavun İmanı*. Münevver Ayaşlı: *Pertev Bey'in Üç Kızı* söylenebilir.³¹ III. dönem romanlar arasında ise, Ayla Kutlu: *Bir Göçmen Kuştı O, Emir Bey'in Kızları*. Celâl Hafifbilek: *Ankara 1920*. Yılmaz Karakoyunlu: *Üç Aliler Divanı, Çiçekli Mumlar Sokağı*. Hıfzı Topuz: *Gazi ve Fikriye, Çamlıca'nın Üç Gülü*. Turgut Özakman: *19 Mayıs 1919, Şu Çılgın Türkler*. Ayşe Kulin: *Veda, Esir Şehirde Bir Konak* yer alır.³²

1920 ve 1950 yılları arasında Millî Mücadele'yi esas tema edinen ve çoğunluğu oluşturmak üzere onu bir fon olarak kullanan romanlarda Anadolu eşrafının ve din adamlarının yeri işlenir. Mütareke yıllarında işgal altındaki İstanbul'da yaşayanların yozlaşmışlıkları ve Millî Mücadele'ye kayıtsızlıkları ele alınır. İstanbul karşısında Anadolu yüceltilir. 1950 sonrası romanda ise Millî Mücadele'ye bakış çeşitlilik kazanır.³³

³⁰ A. Ömer Türkeş, *Türk Romanında Kurtuluş Savaşı*, hzl. Mürşit Balabanlılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003 s. 14-15.

³¹ A. Ömer Türkeş, *Türk Romanında Kurtuluş Savaşı*, hzl. Mürşit Balabanlılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003 s. 15- 19.

³² Canan Sevinç, "Atatürk Dönemi Türk Romanında(1923-1938) Millî Mücadele" *Turkish Studies, International Periodical For Languages, Literature and History or Turkic*, Volume 4/1, S.II (2009) s.7.

³³ Onur Aydın, *1980 Sonrası Türk Romanında Millî Mücadele*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011, s.18.

Millî Mücadele romanları arasında Yakup Kadri ve Halide Edip Adıvar'ın eserlerinin öne çıktığı görülür. Yakup Kadri çeşitli yazılarında Millî Mücadele devrinin bir destan edebiyatı olduğunu ifade eder. Yakup Kadri'ye göre bu bir yeniden diriliş efsanesidir. Nitekim Yakup Kadri, bütün romanlarında çöküş ve yeniden diriliş günlerinde cepheden çok cephe gerisinin ruh hali üzerinde durur.³⁴ Genellikle kanonik söyleme uygun olarak yazılan Yakup Kadri ve Halide Edip'in eserlerinde cephe içi ve cephe gerisine yer verilir. Romanların başkişileri çoğu zaman devrimin istediği ideal insan modelinin örneğidir. Millî Mücadele için her türlü fedakârlığı göze alan kişilerin ideal Türk aydınını temsil ettiğini söylemek mümkündür. Bu romanların arasında *Ateşten Gömlek*'in Kurtuluş Savaşı'nın ilk romanı olması dolayısıyla ayrı bir önemi vardır.³⁵

Millî Mücadele dönemini anlatan bir diğer yazar Peyami Safa'nın *Sözde Kızlar*, *Biz İnsanlar* ve *Mahşer* romanlarında yazarın Millî Mücadele'ye İstanbul'un çürümüşlüğü ve ahlâkî bozulmuşluğu yönünden yaklaştığı görülür. Reşat Nuri'nin *Eski Hastalık* romanında ise Millî Mücadele'nin el birliği ile kazanıldığı, Aka Gündüz'ün *Dikmen Yıldızı* romanında, Yıldız'ın kişisel öyküsü etrafında Millî Mücadele'nin anlatıldığı görülür.³⁶ *Dikmen Yıldızı*'nin yanı sıra Aka Gündüz'ün yazdığı hikâye ve romanlarda kısa kısa bütün Türk milletinin Millî Mücadele'ye katkısını ortaya koyduğu fark edilir.³⁷ Servet-i Fünûn yazarlarından Mehmet Rauf'un *Halas* adlı romanında Millî Mücadele'ye katılmak üzere İzmir'den İstanbul'a gelen ve oradan Anadolu'ya geçen bir gencin macerası anlatılır.³⁸ Bunların yanı sıra Tarık Buğra *Küçük Ağa* romanında, Münevver Ayaşlı ise, *Pertev Bey ve Üç Kızı* 'nda, dindar kişilere ve din adamlarına resmî ideolojinin dışında bakabilerek romana derinlik kazandırmışlardır.³⁹

Modern Türk şiirinde ise Millî Mücadele teması Anadolu, Anadolu'nun işgali, Anadolu'nun kurtuluşu, vatan toprakları işgal edilen Anadolu insanının çaresizliği, kendi yurdunda sürgün yaşayan insanlar, Mustafa Kemal Atatürk ve Türk ordusunun kahramanlığı, savaşın insan üzerindeki etkisi vb. şekilde bir şâir hassasiyetiyle ele alınır. Nitekim Türkçülük hareketinin önemli temsilcilerinden olan M. Emin Yurdakul'un "İstiklâl Destanı" isimli şiirinde, Anadolu topraklarındaki işgal manzarası, Behçet Kemal

³⁴ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012, s. 534.

³⁵ Canan Sevinç, "Atatürk Dönemi Türk Romanında(1923-1938) Millî Mücadele" *Turkish Studies, International Periodical For Languages, Literature and History or Turkic*, Volume 4/1 II (2009) s.17.

³⁶ Canan Sevinç, a.g.m., s.18-19.

³⁷ İnci Enginün, a.g.e., s.535.

³⁸ İnci Enginün, a.g.e., s.536.

³⁹ Canan Sevinç, a.g.m., s.5-6.

Çağlar'ın "19 Mayıs" şiirinde öz yurdunda sürgün yaşayan Anadolu insanı, Vasfi Mahir Kocatürk'ün, "Top Sesleri"nde savaşın coğrafya ve insan üzerindeki olumsuz etkisi, Şükûfe Nihal Başar'ın "Bizim Destanımız" şiirinde, asla pes etmeyen Türk ordusunun zaferi, Orhan Seyfi'nin "Gönülde Sesler" şiirinde Anadolu'nun mutlu günlere nasıl kavuştuğu, Faruk Nafiz Çamlıbel'in "Kara Fatma" şiirinde ise Kurtuluş Savaşı'na katılan Anadolu kadınlarından Kara Fatma'nın hikâyesi anlatılır.⁴⁰

Millî Mücadele, konusunu Türk tarihinden alan Cumhuriyet tiyatroları içerisinde en fazla işlenen konular arasında yer alır. Bu tiyatro oyunlarının yalnızca Millî Mücadele'yi anlatmaması, oyunların konusunun Millî Mücadele ile birlikte Atatürk ve Cumhuriyet'i de anlatması dikkat çekicidir. Nitekim bu oyunların birçoğunda dönemin yazarlarının resmi tarih anlayışına uygun eserler verdikleri görülür. Bu bağlamda Atatürk, Millî Mücadele ve Cumhuriyeti anlatan oyunların birçoğunun derin bir düşünce ve görüşü barındırmadıkları, fıkî ve estetik derinliği olmayan, dönemin heyecanı içinde yazılmış eserler olduğu bilinen bir gerçektir.⁴¹

Atatürk, Millî Mücadele ve Cumhuriyet dönemini anlatan oyunlar: Faruk Nafiz Çamlıbel "Kahraman Galip", Turan Ofazoğlu "Atatürk".⁴² Millî Mücadele ruhunu anlatan oyunlar: Aka Gündüz "Yarım Osman", Nazım Hikmet "Kuvâyı Millîye", Necip Fazıl Kısakürek "Künye",⁴³ Millî Mücadele'nin zor şartlarını anlatan oyunlar: Orhan Asena "Candan Can Koparmak", Erdal Toy "Lozan",⁴⁴ Millî Mücadele'de kişisel kahramanlıkların anlatıldığı oyunlar: Vasfi Mahir Kocatürk "Yaman", A. Muhip Dırnas "Üç Kahraman", Nahit Sırrı Örik "Sönmeyen Ateş",⁴⁵ Millî Mücadele'de din adamının yerini sorgulayan oyunlar: Necip Fazıl Kısakürek, "Kanlı Sarık", Aka Gündüz "O Bir Devirdi",⁴⁶ Millî Mücadele taraftarları ve karşıtlarının karşılaştırıldığı oyunlar: Necmettin Veysi "Güneş", Orhan Asena "16 Mart 1920",⁴⁷ Millî Mücadele'yi belgesel nitelikte anlatan oyunlar: Ataol Behramoğlu "Lozan", Tarık Buğra "Zafer Gaye Değildir", Necati Cumali "Bağımsızlık Ya da Ölüm" şeklinde tasnif etmek mümkündür.⁴⁸ Bütün bu oyunların yanı sıra Metin And, Ankara Hükümeti'nin tiyatro eserlerine yeni umutlar

⁴⁰ Eylem Saltık, "Atatürk Dönemi Türk Şiirinde "Anadolu" ve Millî Mücadele Manzarası" *Türkbilig*, S.20 (2010) s. 5-20.

⁴¹ Abdullah Şengül, *Cumhuriyet Döneminde Tarihî Tiyatro*, Alp Yayınevi, Ankara 2008. s. 206.

⁴² Abdullah Şengül, *Cumhuriyet Döneminde Tarihî Tiyatro*, Alp Yayınevi, Ankara 2008. s. 207.

⁴³ Abdullah Şengül, a.g.e., s. 222.

⁴⁴ Abdullah Şengül, a.g.e., s. 244.

⁴⁵ Abdullah Şengül, a.g.e., s. 251.

⁴⁶ Abdullah Şengül, a.g.e., s. 272.

⁴⁷ Abdullah Şengül, a.g.e., s. 276.

⁴⁸ Abdullah Şengül, a.g.e., s. 288.

getirdiğinin bu sayede Meşrutiyet döneminde kaybolan iyimserliğin yeniden belirdiğinin altını çizer ve Tunalı Hilmi'nin halkçılık ve yeniden doğmakta olan Türkiye ile ilgili oyunlarını veya İzmir'in işgali karşında yazılan oyunları örnek olarak gösterir.⁴⁹ Millî Mücadele döneminde İzmir'in işgalini konu alan oyunlardan biri Salih Zeki'nin "Öldüren Söz Öldürülmeyen Aşk" isimli piyesidir. Piyeste İzmir'in işgalini kabul etmeyen köylülerin, vatanı kahramanca savunma isteği ve Yunan'dan kurtulmak için ettikleri yeminler anlatılır. Bu piyesin yanı sıra Rıza Suat'ın "İzmir İşgali" isimli piyesinde de Yunan işgaline direnen Türklerin azimli mücadelesine yer verir.⁵⁰

Sonuç olarak Türk tarihinin en önemli var oluş süreçlerinden biri olan Millî Mücadele dönemi ile ilgili eserler Yeni Türk edebiyatının Millî edebiyat döneminden itibaren verilmeye başlar. Birçok edebî türe konu olan Millî Mücadele dönemi, dönemin şartlarının etkisi ve yazarların bakış açılarına göre farklı şekillerde işlenir.

⁴⁹ Metin And, *Meşrutiyet Dönemi Türk Tiyatrosu 1908-1923*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1971, s.286-287.

⁵⁰ Enver Töre, *II. Meşrutiyet Tiyatrosu*, Duyap Yayıncılık, İstanbul 2006, s.228.

2. YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU, HALİDE EDİP ADIVAR PEYAMİ SAFA VE TARIK BUĞRA’NIN ROMANLARINDA MİLLÎ MÜCADELEYE BAKIŞ

Edebiyat ve tarih birbirini besleyen ve birbiri ile ilişkide olan disiplinlerdir. Tarihin konusu olan birçok olay edebiyatta yansımaları bulur. Edebiyatın diğer bütün türlerinde olduğu gibi tarih, romanda da yerini alır. Esas itibarı ile kurmaca bir tür olan roman hayattan aldıklarını kendi dünyasında yeniden biçimlendirerek okuyucuya sunar. Bu bağlamda tarih de romanın yeniden biçimlendirip dönüştürdüğü bir malzemedir. Sosyal hayatla da yakından ilgisi olan roman türü, tarihe de kayıtsız değildir. Toplumların hayatlarındaki büyük tarihî olaylar, romanda karşılığını bulur. Bu çerçevede roman türü ışığında ele alınan tarihî olaylardan biri de Millî Mücadele’dir.⁵¹

Yakup Kadri, Halide Edip, Peyami Safa ve Tarık Buğra, Millî Mücadele dönemini farklı zaman dilimlerinde, farklı bakış açılarıyla anlatan yazarlardır. Millî Mücadele’nin roman kurgusuna nasıl yansıdığı sorusunun cevabı olan Millî Mücadele’ye bakış, romanın yazıldığı döneme ve roman yazarının edebî anlayışına göre değişiklik gösterir. Nitekim Halide Edip ve Yakup Kadri’nin, Millî Mücadele’ye dair romanlarının ortak özelliği devrin siyasî söylemine ve dönemin kanonuna uygun olarak ideal insan tipine yer vermeleridir.

Kanonik metinler, Ortaçağ Hristiyan Avrupası’nda din adamlarının belli periyotlarla, din alanında ortaya koydukları ve uyulması gereken kurallar manzumesi olarak tanımlanır. Bununla birlikte uluslaşma süreciyle yalnızca din sahasında değil, başka sahalarda da insan, toplum, medeniyet inşa etmeyi amaçlayan metinler de kanonik metinler olarak adlandırılır.⁵²Gregory Jusdanis, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür* isimli kitabında edebiyat kanonunun, bir topluluğun kendi hikâyesini anlattıkları için kurtarılmaya değer görülüp, diğer kuşaklara aktarılan ve millî yüksek edebiyat kurumuna ait olan metinlerin bir araya toplanmasıyla oluştuğunu söyler. Bu metinler eleştiri nesnesi olur, okul müfredatına girer, edebiyat tarihlerinde yer bulur ve antolojilerde yer edinir. Bu bağlamda edebiyat kanonu geçmişten gelen ve bugünle irtibatlandırılan metinlerin toplamıdır.⁵³

⁵¹Canan Sevinç, “Atatürk Dönemi Türk Romanında(1923-1938) Millî Mücadele” *Turkish Studies, International Periodical For Languages, Literature and History or Turkic*, Volume 4/1, S.II (2009) s. 4.

⁵² A. Cüneyt İssı, *Edebiyatı Dipte(n) Kuşatmak*, Roza Yayınevi, İstanbul 2011. s.130.

⁵³ Gregory Jusdanis, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür, Millî Edebiyatın İcat Edilişi*, çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul 1997, s. 82.

Milletin hikâyesini anlatan metinlerden oluşan bir toplam olarak edebiyat kanonu, insanların kendilerini birleşmiş bir milletin yurttaşları olarak görmelerini sağlayarak dayanışma deneyimini kolaylaştırır. Bununla birlikte kanon millî kimliği temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda halka milliyetçiliğin değerlerini aşılayarak millî kimliğin üretilmesine katılır.⁵⁴ Hülya Argunşah, kanon edebiyatının özellikle çözülme zamanları gibi olağanüstü zamanlarda ortaya çıktığını ve milletin yeniden kendini bulmasını ve dirilmesini sağlayarak birlikte yaşamayı kolaylaştırdığını ifade eder ve bir kanonu oluşturan ortak anlatıların meydana gelebilmesi için topluluğu derinden sarsan ciddi dönüm noktalarına ihtiyaç olduğunu vurgular.⁵⁵ Şaban Sağlık ise kanondan beklenilenin ideal bir toplum düzeni yani ütopya olduğunu savunur. Bir milletin macerası olan ütopya toplumların kendilerinde olmayı arzulaması şeklinde ifade edilir ve milletin hayatı ne zaman tehlikeye girse ütopya devreye girer.⁵⁶

Edebiyatın millî kültürlerin icat edilmesinde oynadığı önemli rolden dolayı kanonik metinlere özel ayrıcalıklar tanınır. Kanonik metinler milleti oluşturan bireyler tarafından yorumlanır. Bireyler bu metinlerin mensubu bulundukları milletler için önemlerini, seçilmiş ve muteber özelliklerinin örnek niteliğini anlamaya ve anladıklarını çevrelere bu metinler yoluyla anlatmaya çalışırlar.⁵⁷ Kanonik metinlerin en belirgin özelliği, o kanonun ülküsüne prensiplerine, hayat görüşüne inananlar için özel bir anlam ifade etmesi, o kanonun ruhunu yansıtmasıdır.⁵⁸ Bu bağlamda edebiyat kanonu oluşturabilecek mercilerden biri olan devlet ya da iktidar, kanonlaştırmak istediği olan ideolojiyi ya tamamen ya da kısmen eskiyi reddeden bir söylem üzerine kurar. Dönemin kanonunun eskiyi yıkarak yeninin yerleşmesi ve kabul edilmesi için sınırlarını belirlediği insan tipi edebî eserler yoluyla halka ulaşır ve böylece kabul görmesi kolaylaşır.⁵⁹ Nitekim Yakup Kadri ve Halide Edip'in romanlarının başkışilerin birçoğu dönemin kanonunun idealize ettiği, sınırları belirlenmiş Türk aydın tipinin roman kurgusuna yansımasıdır. Yanı sıra yine aynı dönemi anlatan Peyami Safa'nın romanlarının ise Millî Mücadele'nin

⁵⁴ Gregory Jusdanis, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür, Millî Edebiyatın İcat Edilişi*, çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul 1997. s.79.

⁵⁵ Hülya Argunşah, "Millî Kimlik Oluşumunda Edebiyatın Rolü ve Ziya Gökalp", *Türk Kimliğinin Yeniden İnşası Bağlamında Ziya Gökalp*, hzl. Ünver Günay, Celaleddin Çelik, Kesit Yayınları, İstanbul 2010, s.125.

⁵⁶ Şaban Sağlık, "Millî Edebiyatın Kanonik Karakteri ve Ziya Gökalp'in Ütopik Tavrı", *100. Yılında Yeni Lisan Hareketi Ve Millî Edebiyat Çalıştayı Bildirileri*, hzl. Hülya Argunşah, Oğuzhan Karaburgu, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, s. 264-265.

⁵⁷ Turgay Anar, "Türk Edebiyatında Edebiyat Kanonu: Kanon, Kanona Girmek Ve Kanona Müdahale", *Fsm İlmî Araştırmalar, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S.1(2013), s.64.

⁵⁸ Selçuk Çıkla, "Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılâp Kanonu", *Muhafazakâr Düşünce/Edebiyat*, S. 13-14 (2007), s. 56.

⁵⁹ Cüneyt İssı, a.g.e., s.130.

Anadolu merkezli değil de İstanbul merkezli ele alındığı görülür. Peyami Safa'nın romanlarında savaşan Anadolu, seyreden ve bekleyen İstanbul'dur. Yazar, dejenere olmuş kişilikler, değerlerini kaybetmiş aileler ve savaşı çoktan kazandığını düşünen düşmanlar resmederken İstanbul'un pervasızlığından ziyade eylemsizliğine dikkat çekme amacındadır.⁶⁰

Peyami Safa'da Millî Mücadele, roman kişilerinin psikolojileri etrafında anlatılır. Halide Edip ve Yakup Kadri'nin romanlarında karşımıza çıkan cemiyet insanı olma, varlığından yüce bir amaç uğruna vazgeçme, toplumsal değerleri kişisel değerlerden üstün görme gibi bir takım hassasiyetler, Peyami Safa'nın roman kişilerinde baskın olarak yer almaz. Onun romanlarında Millî Mücadele, kişinin toplum için fedasından ziyade, kişisel buhranlara, çatışmalara, problemlere, çıkmazlara eşlik eden bir unsur olarak işlenir.

Romanlarda Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerin Anadolu'ya giderek cepheye katılmayı akıllarından dahi geçirmemeleri dikkat çekici bir unsurdur.⁶¹ Millî Mücadele, Halide Edip ve Yakup Kadri'nin romanların merkezini oluştururken, Peyami Safa'da kişilerin psikolojik çatışma ve sorgulamaları daha ön plândadır. Peyami Safa'nın romanlarında, Millî Mücadele'nin perde arkasında toplumsal bir çöküntüye yer verilir. Bu çöküntü soyut ve zamansızdır. Yazar, Millî Mücadele sırasında yabancı işgali altındaki İstanbul'da toplumun özellikle orta ve üst düzeydeki katmanlarında görülen çözülme, çürümüşlüğü tarihsel ve toplumsal sürecin zorunlu sonuçları olarak anlatmaz, soyut bir ahlâkî kırılmanın yansıması olarak gösterir.⁶²

Tarık Buğra'nın romanlarında ise Millî Mücadele tarihî gerçekliğe uygun olarak tarafsız bir şekilde anlatılır. Millî Mücadele dönemi üzerinden uzun yıllar geçtikten sonra yayınlanan romanların geçmişte yaşananları tarafsız ve gerçekçi bir dille anlattığı fark edilir. Ayrıca daha önceki romanlarda olumsuz gösterilen tiplere bakışı ve onları yansıtırma şekli farklıdır. Mehmet Kaplan, Tarık Buğra'yı Millî Mücadele'yi, her şeyi basitleştiren ve tek bir kuvvete bağlı kılan epik bakış açısından değil de insanın her an toplum tabiat ve kendisi ile içi içe ve çatışma halinde olduğu daha dramatik bir yönden ele aldığı için

⁶⁰ Gökay Durmuş, "Peyami Safa'nın Romanlarında Dünya Savaşlarına Yönelik Tahliller", *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor/Edebiyat*, C. 23, S.90(2017), s.16.

⁶¹ Mehmet H. Doğan, "Peyami Safa'nın İki Romanı", *Türk Dili Dergisi, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı*, S. 238(1976), s.58.

⁶² Mehmet H. Doğan, a.g.m., s. 57.

başarılı bulduğunu ifade eder.⁶³Bununla birlikte Tarık Buğra'nın Millî Mücadele'nin unutulmuş cephesini yani Anadolu'nun bilinmeyen insanları tarafından savaşın nasıl karşılandığını ve nasıl yaşandığını anlattığını söyler.⁶⁴Tarık Buğra'nın incelediğimiz romanlarında Millî Mücadele dönemi anlatılmasına rağmen, romanın kurgusunda çoğu kez Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerin savaş sonrası için duydukları endişe dile getirilir. Millî Mücadele'nin zaferine dair hiçbir tereddütü bulunmayan, Türk askerine sonsuz güvenen ve Türk milletinin yeniden dirileceği günü bekleyen bu kişilerin asıl endişeleri zafer sonrası içindir. Tarık Buğra, romanlarında cephede mücadele etmek ve politika arasında keskin bir ayrımın olduğunu vurgular ve zafer sonrası Türkiye'ye dair soru işaretlerini okuyucuya hissettirir.

⁶³ Mehmet Kaplan, “Küçük Ağa”, *Mehmet Kaplan'dan Seçmeler I*, hzl. İnci Enginün, Zeynep Kerman, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988. s.517.

⁶⁴ Mehmet Kaplan, “Küçük Ağa”, *Mehmet Kaplan'dan Seçmeler I*, hzl. İnci Enginün, Zeynep Kerman, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988. s.517.

2.1. Millî Mücadeleye Gönül Verenler/Millî Mücadele Ruhu Taşıyanlar

İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren var olan savaşlar, toplumlar üzerinde birçok yıkım ve kayba neden olur. Savaşın toplum hayatında yarattığı maddî ve manevî sarsıntılar, toplum hafızasından uzun süre silinmez. Toplumun sosyo-ekonomik yapısını doğrudan etkileyen, toplumu moral kaybına uğratan savaşlar sadece cepheye alınan askerlerin değil, cephe gerisindeki halkın ve aydınların da her türlü düzenini bozar.⁶⁵ Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyıldan itibaren katıldığı savaşların büyük çoğunluğunda yenilmesi ve bu yenilgilerin sonucunda zayıflayarak eski gücünü kaybetmesi, toplumun düzeninin bozulmasına ve toplumdaki dengelerin değişmesine sebep olur. Nitekim XX. yüzyıla gelindiğinde, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı sonunda yenilen devletlerle aynı tarafta yer alması sebebiyle yenilmiş sayılması, ardından Anadolu'nun dört bir tarafının farklı milletlerin işgaline uğraması ve İstanbul Hükümeti'nin işgaller karşısında sessiz kalması sonucunda Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde Millî Mücadele hareketi başlamış olur.

Tarihî ve toplumsal bir olay olan Millî Mücadele, Türk edebiyatında da karşılığını bulur ve edebî eserlere farklı bakış açılarıyla yansıtılır. Nitekim tarihî gerçeklik içerisinde Millî Mücadele döneminde, halkın ve aydınların tamamının bu sürece aynı bakış açısı ile yaklaşmadıkları bilinmektedir. Türk milletinin en zorlu sınavlardan birini verdiği Millî Mücadele hareketine destek verenler, karşı çıkanlar, ilgisiz kalanlar ve ihanet edenler bulunur. Bu bağlamda Millî Mücadele döneminin anlatıldığı romanlarda tarihî gerçeklik, roman yazarının düşünce dünyasında kurgu ile birleşir ve roman kişilerinin Millî Mücadele'ye bakışlarında çeşitli farklılıklar ortaya çıkmasına sebep olur.

İncelediğimiz romanlarda millî bilinç ve hassasiyete sahip olan kişilerin Millî Mücadele'ye gönül verdikleri ve Millî Mücadele ruhu taşıdıkları görülür. Millî Mücadele ruhu taşıyan kişiler cephe içinde ve cephe gerisinde Millî Mücadele'ye destek vererek Türk milletinin bağımsızlığı için gayret gösterirler. I. Dünya Savaşı yıllarında oldukça yoksullaşan halk, Millî Mücadele döneminde ferdî acılarını unutup canını ve malını yurdu uğruna feda ederek, yurdu düşmandan kurtarmak için seferber olur. Bir var oluş ve diriliş mücadelesi olan Kurtuluş Savaşı, Millî Mücadele anlayışını benimseyip Mustafa Kemal Atatürk'e ve Türk ordusuna güvenen halkın azim ve kararlılığı ile başarıya ulaşır. Türk halkı Mustafa Kemal sayesinde özgüven tazeler. Atatürk, Millî Mücadele'yi zaferle

⁶⁵ Mehmet Güneş, *Aka Gündüz'in Roman, Hikâye ve Tiyatrolarında Sosyal Meseleler*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2009, s.139.

sonuçlandıran Türk halkının her türlü güçlüğü üstesinden geleceğine ve her işi başaracağına inanır.⁶⁶ Bununla birlikte Millî Mücadele’ye gönül veren roman kişilerinin millî bir ruh taşımalarına rağmen eylem ve söylemlerinin her zaman aynı olmadığı görülür. Romanlarda bu kişilerin karşılarında Millî Mücadele ile ilgili olumsuz duygu ve davranışlara sahip kişilere de yer verilerek kurgusal bir çatışma oluşturulur. Bu çatışma, Yakup Kadri ve Halide Edip romanlarında genellikle Millî Mücadele’ye gönül verenlerin üstünlüğü ya da Millî Mücadele karşıtlarının yenilgisi ve cezalandırılması ile son bulur.

Peyami Safa’nın romanlarında ise başkışilerin yaşadığı çatışmanın bir tercih üzerine kurgulandığı yani Millî Mücadele ruhu taşıyan kişilerin ikilem arasında kaldıkları Millî Mücadele karşıtı duygu, durum ve kişilerden kurtularak Millî Mücadele’yi tercih ettikleri görülür. Bu bağlamda Peyami Safa’nın romanlarında Millî Mücadele, millî ruha sahip olan kişilerin tercih unsuru olarak yer alır. Tarık Buğra’nın romanlarını diğerlerinden ayıran temel özellik ise Millî Mücadele’yi tarihî gerçeklik çizgisinde anlatmasının yanı sıra Millî Mücadele’ye gönül veren kişilere objektif olarak bakabilmesidir. Bu bağlamda bu bölümde incelediğimiz romanlarda Yakup Kadri’den başlayarak Tarık Buğra’ya kadar Millî Mücadele’ye gönül veren kişilere yer verilir.

Gençliğinde Fecr-i Ati topluluğuna katılmış ve “sanat için sanat” ilkesini benimsemiş olan Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı’nın etkisiyle bu anlayışı değişir. Bu değişimin ardından sanatın toplum için olması gerektiğine inanan Yakup Kadri, birçok başka yazar gibi romanlarında, Türk ulusunun içine düştüğü sorunlara eğilerek Türk toplumunun sorunlarına tarihsel açıdan bakmaya çalışır.⁶⁷

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun 1932 yılında yayınlanan *Yaban* romanı onun 1921’de “Tetkik-i Mezâlim Heyeti” ile Anadolu’ya yaptığı gezilerin sonucunda ortaya çıkar. Yakup Kadri’ye Erkân-ı Harbiye tarafından II. Şube istihbaratı adına yarı resmi bir görev verilir. Yirmi kadar hikâye ve birçok makale ile döndüğü bu seyahat yazarın gözleri önünde yurda ait yeni mevzular ve yeni meseleler çıkarır. Bunlardan biri köy, diğeri köylü ve aydın ayrılığıdır.⁶⁸ Yakup Kadri’nin *Yaban*’ı Anadolu coğrafyası ve insanını, I. Dünya Savaşı sonu ile Sakarya Savaşı’nın kazanılması arasında geçen süredeki görünüşü ile ele

⁶⁶ Mehmet Güneş, *Aka Gündüz’ün Roman, Hikâye ve Tiyatrolarında Sosyal Meseleler*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2009, s.140.

⁶⁷ Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış: Ahmet Midhat’ tan Ahmet Hamdi Tanpınar’a* İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s. 136.

⁶⁸ Niyazi Akı, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1960, s. 120.

alan bir romandır.⁶⁹ Millî Mücadele yılları Anadolu'sunu veren *Yaban*'da olaylar Eskişehir, Kütahya, Simav dolaylarında geçer ve roman Sakarya Savaşı'nda düşmanın kaçıışı sırasında biter.⁷⁰ Yakup Kadri bu romanın kendisinde Anadolu'yu tanımanın yarattığı ulusal heyecanları yansıttığını şu şekilde belirtir: *Yaban'a gelince: O bütün millî heyecanlarımı taşıyan kitaplarımdan biri olmak dolayısıyla bence çok kıymetlidir*”⁷¹. *Yaban*'⁷²ın edebiyatımızda üzerinde en çok konuşulan romanlardan biri olduğunu ve bunun sebebinin ise edebiyat tarihimizdeki önemini ve yerini bir köy romanı oluşuna borçlu olduğunu düşünen Orhan Okay'ın roman üzerine değerlendirmeleri şu şekildedir:

“(…)Romanın genel yapı itibarı ile belirli bir vak'a etrafında toplanması da mümkün değildir. Birçoklarının belirttiği gibi bölüm pörçük, belki çoğu zaman roman için gereksiz, eğreti küçük küçük olayların birikmesinden oluşmuştur. Bütün bunları ilk bakışta romanın başarısız tarafları olarak değerlendirmek mümkündür. Fakat başka bir açıdan bunu bir başarı olarak görebiliriz. Eserde ileri sürülmek istenen teze göre, köy hayatı, baştan başa bir belirsizlik içindedir. İlgisiz, duygusuz, bilgisiz, her şeye kapalı kalmış bir yığın insanın yaşadığı bu köyde zamanı tayin edecek bir şey olmadığı gibi, Ahmed Celâl'in köye vardığı günden itibaren mekân duygusunu da âdetâ kaybettiği belirtilmek istenmiş, vak'aların bölüm-pörçüklüğünü de, bu belirsizliğin ve zaten bir bütünlüğü olmayan Ahmed Celâl'in hayatının sembolü olarak verilmiştir. Bu bakıma belki birçok roman için kusur sayılabilecek “belirsizlikler”, *Yaban* için bir başarıdır.”⁷³

Orhan Okay, romanın tek bir olay üzerinden değil de bölüm pörçük birçok olayın birleşiminden oluşmasını başarısızlık olarak değil aksine yazarın tezini destekleyen unsurlar olarak görür. Köy hayatının belirsizliği, köylülerin çevreye karşı ilgisiz, bilgisiz ve kapalı oluşları Ahmet Celâl'in kaybettiği mekân duygusunun sembolleri olarak nitelendirir. Bu durum kusur sayılabilecek belirsizlikleri başarıya çevirir.

Sevim Kantarcıoğlu ise *Yaban*'ı modern romanın dramatik kategorileri kullanılarak gerçekleştirilmiş bir trajedi olarak tanımlar ve şöyle devam eder:

“Bu roman bir Osmanlı aydınının trajedisi olarak yalnız Türk edebiyat geleneği içinde değil, batı edebiyat gelenekleri içinde değerlendirildiği zaman, büyük trajedinin evrensel çizgilerine sahip büyük bir eserdir. Bu büyük trajedide, sadece, bir Osmanlı aydını olan Dr. Ahmet Celâl'in yaşadığı trajik düşüşü değil, bütün Türk aydınlarının trajik yenilgisini bulmaktayız. Othello da, Machbeth de, Hamlet de, Ahmet Celâl gibi; kendi

⁶⁹Şerif Aktaş, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 54.

⁷⁰ Olcay Öner toy, *Türk Roman ve Öyküsü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984, s. 17.

⁷¹ Olcay Öner toy, a.g.e., s. 17.

⁷² Şerif Aktaş, romanın Fransız edebiyatında da örnekleri olduğunu, Yakup Kadri'nin *Yaban*'ı yazmadan önce Zola'nın *Toprak* ve Balzac'ın *Köylüler* romanlarını okuduğunu söylemektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Şerif Aktaş, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987, s. 54.

⁷³ Orhan Okay, *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011, s. 234.

idealizmlerinin çöküşünde, değer boşluğunda kaldılar ve inşa ettikleri değerlerin enkazında ezildiler, değer boşluğunda “hiç”e irca oldular.”⁷⁴

Ahmet Celâl’in yaşadıklarını trajedi ve Ahmet Celâl’i ise trajik bir kahraman olarak değerlendiren Sevim Kantarcıoğlu, Ahmet Celâl’i Othello, Machbeth ve Hamlet gibi büyük trajedileri kahramanlarının evrensel çizgisinde birleştirir.

Yaban’ın başkışısı Ahmet Celâl cephede sağ kolunu kaybettikten sonra emrinde er olan Mehmet Ali ile birlikte Mehmet Ali’nin yaşadığı köye yerleşir. Köye, köylülere ve onların yaşantısına yabancı olduğu için “Yaban”⁷⁵ olarak tanınır. Yaban ve köylülere ayıran en önemli nokta Millî Mücadele’ye bakışlarıdır. Köy halkı Millî Mücadele ile ilgili haberleri köy savaş alanı oluncaya kadar, kendilerine gönderilen gazetelerden, yolu köye uğrayan askerlerden, ara sıra iş için gelen memurlardan ve köylünün kasabalardan getirdiği dedikodulardan öğrenir.⁷⁶ Ahmet Celâl, I. Dünya Savaşı’nda ve Çanakkale Savaşı’nda yer almış bir yedek subaydır. O bu uğurda kan akıtır ve sağ kolunu kaybeder. Bu bağlamda o sadece kahraman bir subay değil aynı zamanda aydın bir kişidir, doğu ve batı edebiyatlarını ve kültürlerini incelemiş ve iki farklı medeniyetin özlerinden oluşan büyük bir senteze aşınadır. Aynı zamanda, Yakup Kadri’nin, özenerek yarattığı, çok kültürlü, ama çok duygusal, hayal gücü zengin, idealisttir. Ancak onun bu duygusallığı, aşırı duyarlılığı, abartılmış öz saygısı ve gerçekten kopuk idealizmi, onun mahvına sebep olacak trajik paradoksunu oluşturur. Ahmet Celâl’in bu ruh yapısı, yani büyüklüğünü oluşturan niteliklerine rağmen gerçekten kopuk idealizmi, onu mutlak yalnızlığında, iman gücünde bir inancın yokluğunda, karanlığın yüreğinde boğacaktır.⁷⁷

Ahmet Celâl köye geldiği andan itibaren, Anadolu halkı için kaybettiği sağ kolunun eksikliğinin fark edilmesini ister, fakat köylüler bu durumu takdir etmek bir yana ona merhamet bile göstermezler. Yaban köylülere Millî Mücadele’yi, Mustafa Kemal’in Anadolu’ya geçişini anlatır. Köy halkı ise Millî Mücadele’ye karşı gaflet içindedir. Millî Mücadele ruhunu benimsememiş, Ahmet Celâl’in anlattıkları karşısında tepkisiz ve umursamazdırlar. Ahmet Celâl, cepheden uzak bir köyde olmasına rağmen akli ve ruhuyla Millî Mücadele’nin içindendir. Anadolu’dan gelen, Millî Mücadele’ye dair her gelişme, her haber Ahmet Celâl’i heyecanlandırır ve onun bütün ümidini Millî

⁷⁴ Sevim Kantarcıoğlu, *Yakınçağ Tarihimizde Roman(1908-1960)*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2008. s. 237.

⁷⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları 2017. s. 35.

⁷⁶ Aytekin Yazar, *Türk Romanında Millî Mücadele*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1973. s. 40.

⁷⁷ Sevim Kantarcıoğlu, a.g.e., s. 243.

Mücadele'ye ve Mustafa Kemal'e bağlamasına yol açar. Köylülere sık sık Mustafa Kemal'den, Millî Mücadele'den bahseder, buna rağmen aldığı cevaplar onu hayâl kırıklığına uğratar. Köylüler ile birlikte Anadolu'nun işgali üzerine konuşan Ahmet Celâl köylülerin Millî Mücadele'ye bakışı noktasında derin bir hayâl kırıklığı yaşar. Bir yaban olmasına rağmen köylülerle iletişimini kesmeyen Ahmet Celâl, ülkenin işgal altındaki topraklarından teker teker örnekler verir. İstanbul'un dört devletin işgali altında olduğunu, İzmir'den Bursa'ya Yunanlıların işgal ettiğini, Adana'da Fransızların bulunduğunu söyler. Anlattığı her olaydan sonra tepkilerini ölçmek için köylülerin yüzlerine bakan Ahmet Celâl, onların yüzlerinde hiçbir duygunun belirtisini göremez. Köylüler duyguları alınmış yalnızca etten ve kemikten bir insan parçasına benzerler. Ahmet Celâl, köylülere Millî Mücadele'yi anlatma noktasında sabırlı ve gayretlidir. Cümlelerine İstanbul Hükümeti'nin işgal sürecindeki çaresizliğini anlatarak devam eder. İstanbul Hükümeti'nin gücü, parası ve itibarı kalmamıştır, şehrin yönetimi işgal güçlerinin eline geçmiştir. Ahmet Celâl, İstanbul Hükümeti'ni anlattıktan sonra köylülerin tepkilerini tekrar ölçmeye çalışır. Son olarak köylülerin hislerine dokunmak arzusu ile düşman askerlerinin insanlara yaşattığı acılardan bahseder fakat netice değişmez, köylülere Ahmet Celâl'in anlattıkları bir masal gibi gerçek dışı gelir:

“Gene yüzlerine bakıyorum. Bu işleri, tuhaf bile bulmuyorlar. Sonra hislerine dokunmak istiyorum. Diyorum ki: “Bunların tecavüzcüsünden ne karılarımızın ırzı ne çocuklarımızın canı, ne din, ne iman, hiçbir şeyimiz kurtulamadı. Hepsine el uzatıyorlar.” Ve bunları izah eden vakalar anlatıyordum. Tam bu sırada bir de baktım ki, muhtar uyukluyor. Mehmet Ali elindeki çakı ile bir söğüt dalını yontuyor. Salih Ağa ta uzakta yamaçta, otlayan davarlarını gözetliyor.”⁷⁸

Ahmet Celâl bütün ayrıntılarıyla savaşı, işgal altındaki ülkenin durumunu, İstanbul'u, İstanbul Hükümeti'ni anlatsa da köylülerde görmek istediği Millî Mücadele ruhunu göremez. Köylüler yalnızca yaşadıkları topraklar ve bu sınırların içinde olanlarla ilgilenir, köy ve köyün dışında ne olup bittiğine karşı kayıtsız kalırlar. Ahmet Celâl'in son hamlesi köylülerin hislerine dokunmak ve savaşın insanî taraflarından bahsetmek olsa da sonuç yine değişmez. Köylüler için kendi geçim dertleri, tarlaları, ekinleri ve hayvanları; savaştan, işgalden ve Millî Mücadele'den daha önemlidir. Bu durum düşman askerleri köye gelip Ahmet Celâl'in anlattıkları yaşanıncaya kadar sürer. Köylüler ile Ahmet Celâl arasında Millî Mücadele'ye bakış noktasında organik bir bağ kurulamasa ya da aralarında bir uçurum bulunsa da, o Millî Mücadele'deki maddi gücün Türk köylüsü

⁷⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 26.

olduğunun bilincindedir. Cepheye silah taşıyan köylüde destan kahramanlarının yüceliğini gören Ahmet Celâl, onları yarısı insan, yarısı silah olan mitolojik hayvanlara benzetir.⁷⁹Köylünün tüm tepkisizliğine rağmen Ahmet Celâl köylüye Millî Mücadele’yi ve Mustafa Kemal’i anlatmaktan vazgeçmez. Onun köylünün gafleti karşısındaki bu ısrarlı azmi Millî Mücadele’ye olan bağlılığının bir göstergesidir. Mustafa Kemal’i bir kahraman gibi anlatır. İstanbul Hükümeti’nin görevini yapmadığından, işgalleri durduramadığından, bu sebeple Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Millî Mücadele’yi başlattıklarından söz eder. Sözlerine bir takım kahramanlık hikâyeleri de ekleyerek köylülerin anlattıkları karşısında heyecanlanmalarını arzulayan Ahmet Celâl, köylülerin tepkisizlikleri karşısında ne yapacağını bilemez. Romanda Ahmet Celâl, Mustafa Kemal’i ve Millî Mücadele için yaptıklarını köylülere şu şekilde anlatır:

“ (...)Mustafa Kemal isminde büyük bir adam, büyük bir kumandan, İstanbul’dan çıktı, Anadolu’ya geçti. Erzurum’da, Sivas’ta, milleti başına topladı. “Hükümet, devlet görevini yapmıyor. Biz kendi kendimiz koruyacağız. Düşmana karşı koyacağız,” dedi. Şimdi, onun adamları taraf taraf Yunanlılarla, Fransızlarla döğüşüyor. Hepsi öyle kahraman kişiler ki...

Ve destanî kıssalarla onları heyecana getirmeğe çalıştım. Çanakkale’de bulunmuş olan Mehmet Ali, Mustafa Kemal adını hatırlıyor. Ona göz ucuyla baktım. Başını yonttuğu söğüt dalından kaldırdı. Benden tarafa döndü:

-Beyim, Allah vere de, bizi tekrar askere almasalar, dedi. Bu, benim köydeki en hüznünlü günüm oldu.”⁸⁰

Ahmet Celâl’in “en hüznünlü günüm”⁸¹ diye tarif ettiği konuşmalar, köylüler ve yaban arasındaki düşünce uçurumunu gösterir. Ahmet Celâl “Yaban” olmanın acısını köyde yaşadığı müddetçe hisseder. Köylülerin Millî Mücadele’ye kayıtsızlığı, Millî Mücadele’yi özümseyememiş olmaları Ahmet Celâl’de köyden uzaklaşma ve kaçma isteği uyandırır. Köyün ve köylünün yabancısı olan Ahmet Celâl, köylüler ile arasındaki bu düşünce ve yaşayış farklılıklarını köylü-aydın çatışması üzerinden şu şekilde yorumlar:

“Gün geçtikçe daha iyi anlıyorum: Türk “entelektüel” i Türk aydını, Türk ülkesi denilen bu engin ve ıssız dünya içinde bir garip kişidir.

⁷⁹ Sevim Kantarcıoğlu, *Yakınçağ Tarihimizde Roman(1908-1960)*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2008. s. 247.

⁸⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.27.

⁸¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.27.

Bir münzevi mi? Hayır; bir acayip yaratık demeliyim. Öyle ya, bir insan tasavvur edin ki hangi ırktan, ne cinsten olduğu belli değildir. Kendi vatanı addettiği memleketin dibine doğru ilerledikçe, kendi kökünden uzaklaştığını hisseder. Hissetmese bile etrafında hasıl olan boşluk, soğuk ve itici hava, ona her an kendi toprağından sökülmüş bir aykırı, bir acayip nebat olduğunu bildiriyor.”⁸²

Bir Anadolu köyünde, Türk aydını ve entelektüelinin yalnızlığını yukarıdaki cümlelerle anlatan Ahmet Celâl, milletin hâkimiyetine inanan Türk aydının karşısında savaşı istemeyen köylülerin haline şaşırır. Anadolu halkının Millî Mücadele karşısındaki zayıflığının, iradesiz ve gaflette oluşunun sebebinin Türk aydını olduğunu düşünerek özeleştiride bulunur. Türk aydını Anadolu için yapması gerekenleri zamanında yapmadığı için Anadolu, Millî Mücadele’ye ihanet edenlerin, düşmanla birlik olanların türediği bir yer olur, akı ve ruhu Millî Mücadele’den yana olan Türk genci ve aydınının yapayalnız kaldığı bir esaret coğrafyası halini alır. Ahmet Celâl, yapayalnız kaldığını düşündüğü Anadolu’nun bu hale gelmesindeki sebebin kendisi olduğunu şu şekilde anlatır:

“(…)Anadolu halkının bir ruhu vardı, nüfuz edemedin. Bir kafası vardı, aydınlatamadın. Bir vücudu vardı, besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir vardı! İşletemedin. Onu, hayvanî duyguların, cehâletin, yoksulluğun ve kıtlığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabanî ot gibi bitti. Şimdi, elinde orak, buraya hasada gelmişsin. Ne ektin ki, ne biçeceksin? Bu ısırganları, bu kuru dikenleri mi? Tabî ayaklarına batacak. İşte, her yanın yarılmış bir halde kanıyor ve sen, acıdan yüzünü buruşturuyorsun. Öfkeden yumruklarını sıkıyorsun. Sana ıstırap veren bu şey, senin kendi eserindir, senin kendi eserindir.”⁸³

Kendisini “vatan delisi, millet divanesi”⁸⁴ olarak tanımlayan Ahmet Celâl yaşadığı köyden yola çıkarak Anadolu’nun panoramasını çizer ve bir Anadolu eleştirisi yapar. Vatana ihaneti, hırsızlığı, her türlü sapkınlığı, bağnazlığı içinde barındıran Anadolu’da, Ahmet Celâl’in temsil ettiği vatanperver Türk aydını yalnızdır, fakat yalnız olmakla birlikte bütün bu anlatılanların da sebebidir. Yıllarca Anadolu topraklarında yaşayan halk için hiçbir şey yapmamış, onun ruhunu anlayamamış, duygularını besleyemeyip onu yoksulluğa, açlığa, sefalet, cehaletin karanlığına teslim etmiştir. Ahmet Celâl, yaşadıklarından kendini sorumlu tutarak şikâyet etme hakkı olmadığını savunur. Kendi yalnızlığında Anadolu halkının yalnızlığını, onların yalnızlığında kendi

⁸² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s. 36.

⁸³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, a.g.e., s.111.

⁸⁴ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017. s. 110.

yalnızlığını bulan Ahmet Celâl, düşman işgali ve ondan sonraki yağma ve yangın esnasında ıstıraplarıyla baş başa kalır ve bütün ideallerini kaybeder.⁸⁵

Ahmet Celâl, Millî Mücadele'nin parolasını Anadolu olarak görür. Türk milleti ya bu mücadeleyi kazanacak ya da Anadolu için ölecektir. Kendisi de varlığıyla cepheden uzak olsa dahi düşüncesiyle, ruhuyla cephede yaşar. Millî hükümetin subaylara aylıklarını düzenli vermesi, Ankara'ya giden yolların güvenli oluşu, köye gelen subayların “mutlaka yeneceğiz”⁸⁶sözleri, zafere inançları, gazetelerde okuduğu zafer haberleri, Ahmet Celâl'in heyecan ve umut içerisinde köyde yaşayabilme sebebi olur. Çünkü Ahmet Celâl'in köye ve köylülere tahammül edebilme gücünün tek kaynağı Millî Mücadele'dir.

Köylünün Millî Mücadele'ye bakışından dolayı köyü terk etmek, uzaklaşmak, yok olmak isteyen Ahmet Celâl, İstanbul'dan kaçabilir fakat köyden kaçamaz. Bundan dolayı köy hayatı kendisi için bir azap ve işkenceye dönüşür. Köyün Ahmet Celâl üzerindeki olumsuz tesiri romanda kendi ağzından şöyle aktarılır:

“Burada ben, İstanbul'daki kadar azap ve işkence içindeyim. Taş, toprak, su, insan, hayvan burada her şey benim aleyhimdedir. Ve bende bütün bu düşman unsurlara karşı mücadele etmek gücü yok. Durmadan eziliyorum. Durmadan eziliyorum.”⁸⁷

Ahmet Celâl her şeyi arkada bırakmak, İstanbul'daki hayatından tamamen kurtulmak için geldiği köyü ve köye ait her şeyi bir düşman olarak tanımlar. Köy ve Ahmet Celâl, karşı karşıya gelen iki düşman gibidir fakat Ahmet Celâl'in bu düşman karşısında mücadele edecek gücü yoktur bu nedenle yenilgiyi kabul eder. Ahmet Celâl'in zihni de Anadolu gibi bir savaş alanına döner.

Köylü ile arasındaki ilişki Millî Mücadele'ye karşı iki farklı bakışın üstünlük mücadelesidir. Bu durumda köy bir savaş meydanı, köylüler ise onun için düşman askerleridir. Her ne kadar Ahmet Celâl köyde ezilip yok olduğunu düşünse de Millî Mücadele ruhuna tutunarak köye ve hayata bağlanır. Mehmet Ali cepheden izin alıp döndüğünde ona Mustafa Kemal Paşa ve İsmet Paşa'yı sorar. Mustafa Kemal ve İsmet İnönü, Ahmet Celâl için “vatanın karanlık göğsünde parlayan iki yıldızdır.”⁸⁸Onlara dair her şeyi zihninde canlandırabilmek adına Mehmet Ali'ye tüm ayrıntılarıyla bu iki yıldızı sorar ve anlattırır. Mustafa Kemal'i ve Millî Mücadele'yi dinlemek bile Ahmet Celâl'i memnun eder. Onun köydeki tüm varlığı, tüm düşüncesi cephede geçer. Nitekim Ahmet

⁸⁵ Sevim Kantarcıoğlu, a.g.e, s. 248.

⁸⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 75.

⁸⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 80-81.

⁸⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 92.

Celâl cephede olmasa bile köyde cepheyi yaşar. Cephe bir bakıma onun yalnızlığının merhemidir. Ahmet Celâl için Türk askeri ve cephesi kutsaldır. Bu sebeple “bir Kâbe gibi cepheye gitmek ve onun çadırı etrafında tavaf etmek”⁸⁹ ister. Yakup Kadri, Anadolu için mücadele edilen cepheyi, Müslümanlar için kutsal sayılan dinî bir mekâna benzeterek yüceltir ve romanın başkişisinin Millî Mücadele’yle olan bağının ne kadar güçlü olduğunu gösterir. Cepheden gelen zafer haberleri onun yaşamla olan bağını kuvvetlendirir ve ona köye ve köydekilere rağmen dayanma ümidi verir. Bu bağlamda Ahmet Celâl’in İkinci İnönü Zaferi’ni öğrendiğindeki hisleri şu şekildedir:

“Ellerim titreyerek, kirli buruşuk kâğıt parçasını, lambaya doğru uzatıyorum. İkinci İnönü Zaferi... Yüreğim ağzıma geldi. Bir şiir parçası okuyormuşum gibi ajansın satırlarını terennüm ediyorum.”⁹⁰

Ahmet Celâl’in yüreğini ağzına getirecek kadar heyecanlandıran olay yalnızca cepheden gelen zafer haberidir. Zafer sevincini bütün benliğinde yaşayan Ahmet Celâl’in ne yazık ki köyde sevincini paylaşacak kimsesi yoktur. Köyde olmasına rağmen cephedeki gelişmeleri daima takip eden Ahmet Celâl kendisini “Anadolu bozkırının ortasında Robinson Crouse”⁹¹a, oturduğu evi ise “ıssız bir adaya”⁹² benzetir. Günün birinde ise bu ıssız adadan Anadolu ordusu sayesinde kurtulacağını düşünür.

Tüm benliği ile savaşın kazanılacağını inanan Ahmet Celâl, zafer haberini aldığı anda yapacaklarını düşünerek kendinden geçer. Ahmet Celâl’in zafer sonrasındaki hayâlleri şu şekildedir:

“Öyle bir şey olursa, buradan İzmir’e doğru yayan yola çıkacağım. Tıpkı eski Türk masallarında sevgilisini aramağa çıkan demir çarıklı âşıklar gibi, durmadan, dinlenmeden, gideceğim. Gece toprak üstünde yatacağım. Gündüz, kuru ekmeğimi kemire kemire yürüyeceğim. Hiçbir köye uğramayacağım. Hiçbir kalabalık içine karışmayacağım. Kendi sevincimin, kendi hayalimin billûrdan zırhı içinde mavi körfeze doğru ilerleyeceğim. Öyle ki, İzmir’e vardığım gün sahilin herhangi bir noktasına yüzükoyun düşeceğim. Ve orada tuzlu su ile ıslanmış toprağı koklayarak saatlerce kalacağım.”⁹³

İzmir’e kavuşmanın hayaliyle yapacaklarını düşünen Ahmet Celâl, hayallerinde dahi yalnızdır. Ahmet Celâl zaferin tüm coşkusuyla İzmir’e ulaşmayı ve hasret kaldığı vatan toprağına kavuşmayı hayâl eder.

⁸⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.141.

⁹⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 96.

⁹¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 108.

⁹² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 108.

⁹³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.118-119.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Ankara* isimli romanında ise Kurtuluş Savaşı'ndan başlayarak Cumhuriyet'in kuruluşu ve ilk yıllarını da içine alan ardından Cumhuriyet'in yirminci yılına kadar uzanan bir zaman diliminde kişilerin Millî Mücadele'ye bakışındaki değişim Ankara üzerinden anlatılır. Ankara, Millî Mücadele'nin hem fiili hem de simgesel merkezi olması dolayısıyla dönemin yazar ve aydınlarının yüzünü şehre çevirmelerine neden olur. Özellikle Millî Mücadele'yi destekleyen aydın ve yazarlar eserlerinde Ankara'yı yüceltme yoluna giderek ona kutsiyet atfederler. Milletin bütün varlığını ortaya koyarak bağımsızlığını kazanmak uğruna yürüttüğü savaşın, kanla, birlik beraberlik ve mücadele ruhuyla kutsal bir mahiyet kazanması mekândaki karşılığını Ankara'da bulur. Bu bağlamda Yakup Kadri Karaosmanoğlu da Ankara'ya karşı kayıtsız kalmayarak romanın merkezine Ankara'yı alır.⁹⁴

Ankara romanında, İstanbul'dan Ankara'ya giden aydın zümrenin Atatürk etrafında Millî Mücadele'ye katılmalarının heyecanı ile yeni bir kimlik kazandıkları ifade edildikten sonra Cumhuriyet'in ilânını takip eden yıllarda oluşan yüksek sosyete hayatının çıkmazları gözler önüne serilmek istenir. Bunun yanı sıra yanlış batılılaşmanın sebep olduğu problemler ortaya konur; millî değerlerle, batılı zihniyetin sentezine ihtiyaç duyulduğu sezdirilir. Ardından Millî Mücadele'yi yapan insanın yeni hayat tarzını şekillendirmedeki beceriksizliği üzerinde durulur.⁹⁵

Romanda Selma Hanım ve Neşet Sabit Millî Mücadele'ye gönül veren kimselerdir. Selma Hanım'ın Millî Mücadele'ye bakışı kendi içerisinde olumlu yönde bir değişim geçirir. Selma Hanım'ın yaşadığı değişim İstanbul'dan Ankara'nın büyümesine kapılarak ayrılan, Ankara'da ilk hayâl kırıklığını yaşayan ve sonra Kurtuluş Savaşı'nın ve Türk inkılâbının ruhu ile özdeşleşerek gelişen, büyüyen ve zenginleşen bir ruhun macerasıdır. Selma Hanım romanda, Ankara'nın ruhu ile özdeşleşir ve Ankara'nın sembolleştirdiği Anadolu ve Asya'nın engin derinliklerinden gelen ecdadın ruhu ile kaynaşır. Anadolu'yu aşk mertebesinde sever. Cumhuriyet'in yirminci yıl dönümünde halkla bütünleştiği zaman o ruhunda Orta Asya'dan bütün dünyada yayılan kendi ırkının evrensel macerasının son merhalesini yaşar.

⁹⁴ Sezin Seda Altun, *Romanda Bir Kent İmgesi Olarak Ankara: 1920-1955*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s.72.

⁹⁵ Şerif Aktaş, a.g.e., s. 57.

Ankara romanında Selma Hanım'ın ruhundaki büyüme süreci içinde, “Sakarya Meydan Muharebesi” ve “Büyük Taarruz” esnasında Anadolu’da şahlanan Millî Mücadele ruhu ve bu ruhun en canlı bir şekilde yaşandığı Ankara’nın ruhu arasındaki etkileşim ön plana çıkar.⁹⁶ Yakup Kadri romanın başkişisi Selma Hanım çevresinde imparatorluğun son zamanlarından Cumhuriyet dönemine geçişin problemleri üzerinde durur. Bu iki dönem birbirine Millî Mücadele ile bağlanır. Ayrıca Yakup Kadri, Selma Hanım ile İstanbullu aydının Millî Mücadele’ye has heyecanla değişmesini ve millî varlığı nefsinde yaşamaya başladığını ifade eder.⁹⁷

Selma Hanım hülyâ düşkünü bir kadındır fakat kocasını sever. Buna rağmen Nazif’in millî ideale karşı tepkisizliği Selma Hanım’ın gözünde Binbaşı Hakkı’nın yükselmesine sebep olur. Binbaşı Hakkı Bey, Millî Mücadele’nin zaferle sonuçlanmasından sonra Ankara şehrinde bir Yenişehir ağası, sosyete meraklısı olunca, Selma Hanım onu da terk eder. Bu defa Neşet Sabit’in fikirleri onun için kıymet kazanmaya başlar ve Neşet Sabit’le evlenirler. Niyazi Akı, Selma Hanım’ın çok iradî olduğunu bir erkeği fikirleri ardından sevdiğini ve Yakup Kadri’nin kadın tipleri arasında kurtularak saadete ulaşan tek kadının Selma Hanım olduğunu vurgular.⁹⁸

Selma Hanım, banka şefi eşi Nazif Bey ile birlikte Ankara’ya taşınır. Ankara’ya taşınmasıyla birlikte Millî Mücadele’yle olan bağı daha da kuvvetlenir. Bir İstanbullu olan Selma Hanım için Ankara sıradan bir şehir değildir. Ankara’nın Selma Hanım’ın gözünde simgelediği çeşitli değerler vardır. İstanbul’un işgal altında olduğu o zamanlarda insanların zihninde Ankara “bir kaçış ve kurtuluş parolası, bir hayâl ülkesi, bir masal iklimidir.”⁹⁹ Ankara, Türk milletinin Millî Mücadele’ye olan inancının milletin hâkimiyetinin, zaferin sembolüdür. Ankara’nın Selma üzerindeki tesiri henüz Ankara’ya varmadan başlar. Babasının gazetelerden Ankara’ya dair haberleri okuması ardından Nazif’in Ankara’ya gitmesiyle Selma Hanım için, içinde Ankara geçmeyen günler “tatsız, uğursuz ve boş”¹⁰⁰ sayılır. Romanda Ankara’nın halk ve Selma Hanım üzerindeki tesiri şu şekilde anlatılır:

“(…)Bundan başka, İstanbul’da, Ankara’ya gidenin ehemmiyeti o kadar artıyor, o kadar artıyordu ki, adeta kutsallaşıyordu. Kadın veya erkek, Ankara’ya giden kimseler, İstanbullulara, Millî hareket kahramanları mertebesine ermiş gibi geliyordu. Hele Halide

⁹⁶ Sevim Kantarcıoğlu, a.g.e., s. 290-291.

⁹⁷ Şerif Aktaş, a.g.e., s. 58 – 60.

⁹⁸ Niyazi Akı a.g.e., s 191.

⁹⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 17.

¹⁰⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 18.

Edip Hanım'ın menkıbeleri kadınların bir kıskançlık ateşi alevlendiriyor ve hepsi ona benzemek, onun yerini almak yerini almak için can atıyordu.

Gerçi, Selma Hanım, bu şöhret düşkünlerinden, bu ihtiraslı politikacı kadınlardan biri değildi. İyi bir tahsil görmüş olmasına ve fikir davalarını çok iyi anlayabilecek bir seviyede bulunmasına rağmen memleket işlerine karışmak emeli gönlünden hiç geçmemiştir. O, bu vazifeyi, yaşını başını almış ve hayatta artık kendisi için yapacak bir şeyi kalmamış hanımlara bırakıyordu.”¹⁰¹

Ankara ve Ankara'ya gidebilenlerin İstanbulluların gözünde kahramanlık derecesinde değerli olduğuna düşünülür. Bununla birlikte dikkat çeken diğer unsurlardan biri de Halide Edip Adıvar'ın, Millî Mücadele kadınları için bir rol model olduğu vurgusunun yapılmasıdır. Öte yandan yazar Selma Hanım'ın şöhret düşkünü ve ihtiraslı politikacı kadınlar gibi olmadığını söyleyerek onun Millî Mücadele ile olan bağının başkılığı üzerine dikkat çeker. Şöhret, ihtiras, hırs vb. hiçbir olumsuz duyguyu barındırmadan saf bir ruhla Millî Mücadele'ye gönül veren Selma Hanım, Ankara'ya gelmeden önce memleket işlerini, yalnızca hayattaki bütün emellerinin yerine getirmiş, kendi için yapacak bir şeyi kalmayan olgun hanımların tesellisi olarak görür.

Selma Hanım'ın kalbi de her Türk gibi Ankara için atar. Selma Hanım için Ankara yalnızca Millî Mücadele'nin merkezi değildir. Selma Hanım, Ankara'da yaşadığı süre boyunca kendi içerisinde bir değişim meydana gelir ve romanda Selma Hanım'ın bu üç değişim dönemine yer verilir. Ankara'ya eşi Nazif Bey'in bankadaki görevi dolayısıyla geldiği ilk yıllarda yirmi üç yaşında bir gençtir. Büyük bir heyecan ve umutla geldiği Ankara onun için bir müddet sonra hayâl kırıklığına dönüşür. Millî Mücadele'nin merkezi olan Ankara, Selma Hanım'a göre değildir. Selma Hanım ancak bir olgunlaşma sürecinden sonra ancak Ankara'yı benimser.¹⁰² Selma Hanım Ankara'da yalnızdır ve Ankara'ya alışamamış bir yabancı gibidir. Selma Hanım'ın Ankara'ya geldiği ilk zamanlardaki yalnızlık hissi ile *Yaban* romanının başkişisi Ahmet Celâl'in bir Anadolu köyünde hissettiği yalnızlık birbirine benzer. Ancak Selma Hanım Millî Mücadele sayesinde ruhunda yalnızlık ile oluşan boşluğu doldurarak bu histen kısa sürede kurtulur fakat Ahmet Celâl için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Millî Mücadele, Ahmet Celâl'in yalnızlığında beslenir ve bu yalnızlıkla birlikte giderek büyür.

¹⁰¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 18.

¹⁰² Orhan Oğuz, “Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Ankara Romanında Beden”, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Haziran 2013, C.37, S.1 s.175.

Selma Hanım, İstanbul ve Ankara'yı zihninde birçok yönden karşılaştırır. Bunun sonucunda İstanbul'a özlem duyduğunu fark eder. Eşi Nazif Bey'in okuldan arkadaşı mebus Murat Bey ve ailesi ile tanıştıktan sonra Ankara'daki hayatı değişmeye başlar. Murat Bey'in ailesi ölçülüdür, sade bir hayat sürdürür. Bu yaşama biçimi, Ankara'da yeni şekillenmekte olan ayrı bir kesimin zevkini ve hayat anlayışını yansıtır. Yakup Kadri, bu aileler ile Millî Mücadele yılları Ankara'sının sosyal görünüşünü gözler önüne sermeye çalışır. Murat Bey'in Çankaya yakınlarındaki çiftliğine sık sık gidip gelen Nazif Bey ve Selma Hanım burada Binbaşı Hakkı Bey ile tanışır. Şerif Aktaş'a göre bu karşılaşma İstanbul zevkiyle Kuvâ-yı Millîye'nin karşılaşması olarak yorumlanabilecek cinstendir.¹⁰³ Ankara'ya yeni gelmiş sayılan ve henüz Ankara'nın ve Ankara ruhunun yabancıları olan Selma Hanım ve eşi Nazif Bey İstanbul zevkini temsil ederken; Millî Mücadele içerisinde bizzat görev alan Hakkı Bey ise Kuvâ-yı Millîye zevkine karşılık gelir.

Hakkı Bey, Millî Mücadele ruhuna sahip, cephede savaşmış cesur bir subaydır. Selma Hanım ile sohbetlerinde ona işgal altındaki İstanbul'u ve İstanbul halkının Millî Mücadele'ye bakışını öğrenmek ister. Bu sohbetler zaten Millî Mücadele ruhuna sahip olan fakat Millî Mücadele'de etkin rol oynamakta çekimser davranan Selma Hanım'ı olumlu olarak değiştirir. Nitekim düşman kuvvetleri Ankara'ya yaklaştığında Kayseri'ye kaçmak isteyen Nazif Bey'e karşı çıkar ve ardından Eskişehir Hastanesi'ne giderek gönüllü hemşirelik yapar. Tüm bunların yanında Murat Bey'in çiftliğine giderken Mustafa Kemal Paşa'nın evini görmesi, Selma Hanım'da bir değişikliğe sebep olur ve Millî Mücadele'yi varlığında hissetmeye başlar. Artık o, yalnız bir ev kadını değil, sosyal misyonu olan bir hanımdır.¹⁰⁴

Selma Hanım'ın Ankara'ya ilk geldiği zaman, Millî Mücadele'de etkin rol oynayan kadınlarla ilgili düşünceleri değişir ve Millî Mücadele için harekete geçmeye karar verir. Bir at gezintisi esnasında Binbaşı Hakkı Bey'e muharebe ile ilgili sorular soran ve kendisinin de cepheye alınmasını rica eden hatta bunun için yalvaran Selma Hanım'ın ruhunda yaşadığı değişimin izleri bu konuşma ile kendisini göstermeye başlar. Selma Hanım'ın içinde bulunduğu ortam Millî Mücadele'ye bakışını da etkiler ve onu Millî Mücadele'yi dışarıdan takip eden bir göz olmaktan çıkararak, herkesin imrendiği Halide Edip gibi bir kimliğe kavuşmasını sağlar. Selma Hanım, Millî Mücadele için

¹⁰³ Şerif Aktaş, a.g.e., s. 59.

¹⁰⁴ Şerif Aktaş, a.g.e., s. 59.

ruhunda hissettiği tüm coşkunluklara rağmen görev için gittiği Eskişehir Hastanesi'nde ancak üç dört gün kalabilir ve ardından Ankara'ya döner. Bu durum Millî Mücadele'ye bakışın cephe içerisinde ve cephe gerisinde farklılık gösterdiğinin işaretidir. Bu üç dört günlük kısa tecrübe Selma Hanım'ı derinden etkiler, Millî Mücadele'ye ve zafere olan inancını artırır. Eskişehir İstasyonu'nda Mustafa Kemal'i görür, çok etkilenir ve onu bir kahraman olarak kabul eder. Mustafa Kemal'e dair her şeyi en ufak ayrıntısına kadar hatırlar ve bu karşılaşma Selma Hanım için hayatının merkezinde yer alacak değerli bir hatıra haline gelir. Selma Hanım, Eskişehir'den Ankara'ya döndüğünde Nazif Bey'in savaşa dair endişeli sorularına ümit ve içtenlikle cevaplar verir fakat eşi Nazif Bey ile aralarında Millî Mücadele'ye bakış noktasında farklılıklar olduğunu hisseder. Eşinin Millî Mücadele'nin zafer ile sonuçlanacağına dair ümitsiz olması, bu duruma şüphe ile bakması Selma Hanım'ı gün geçtikçe Nazif Bey'den uzaklaştırır.

Nazif Bey ve Selma Hanım arasında geçen konuşma ikisinin de Millî Mücadele'ye bakışta bulundukları yeri anlamak açısından önemlidir. Düşman askerlerinin Ankara'ya gittikçe yaklaşması ve Ankara'nın hedef haline gelmesiyle Selma Hanım'ın eşi Nazif Bey'in endişeleri artar ve sınırları bu duruma tahammül edemez hale gelir. Daha önce eşine birkaç kez Ankara'yı terk etme teklifinde bulunsa da Selma Hanım'dan hayır cevabını alır. Son kez aynı soruyu sorduğunda Selma Hanım hastalarını bırakmak istemediğini söyler. Selma Hanım'ın cevabının değişmemesi ve Nazif Bey'in ısrarlarının devam etmesi üzerine, Nazif Bey bir tercih yapar ve Selma Hanım'ı terk edeceğini ifade eder. Bunun üzerine Selma Hanım o gün Nazif Bey ile aralarında manevî bir boşanmanın gerçekleştiğini düşünür. Nitekim Selma Hanım ve Nazif Bey arasındaki his ve fikir uçurumu ayrılıklarını kaçınılmaz hale getirir.

Bu ayrılık kararı tahmin edilenin aksine Selma Hanım için bir yıkımın başlangıcı değil, "Ankara ve Ankara'nın ifade ettiği millî manaya bağlılığının"¹⁰⁵ güçlendiricisi olur. Selma Hanım, Ankara ile arasına girerek Millî Mücadele ile olan manevî bağlarını zayıflatan Nazif Bey'den ayrıldığında his ve fikir dünyasında bir değişim ve dönüşüm yaşadığını düşünür. Böylece yaşadığı bu ayrılıkla Millî Mücadele yolunda kendisini daha özgür hisseder.

Selma Hanım ilk eşi Nazif Bey'den ayrıldıktan sonra Binbaşı Hakkı Bey ile evlenir. Binbaşı Hakkı Bey, Selma Hanım için Millî Mücadele'nin temsili, adeta bir

¹⁰⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 90.

simgesidir. Bu sebeple Selma Hanım'ın, özellikle Eskişehir Hastanesi'nden dönerken asker üniformasıyla gördüğü Mustafa Kemal ve o ana dair unutamadığı hisleri, Mustafa Kemal'in Selma Hanım üzerinde bıraktığı güçlü etki, onun Binbaşı Hakkı Bey'e olan bakışını ve duygularını değiştirir. Artık Binbaşı Hakkı Bey, onun gözünde takdiri hak eden bir kahramandır. Bir milletin kahramanı olduğuna inandığı Mustafa Kemal'in özellikle fiziksel görüntüsünden etkilenen Selma Hanım için kendi hayatında bu görüntüye karşılık gelebilecek tek isim Hakkı Bey olduğundan, Hakkı Bey'e bağlılığı şaşırtıcı değildir. Selma Hanım'ın asker üniforması ve Hakkı Bey ile ilgili düşünceleri romanda şu şekilde yer alır:

“Asker kıyafeti haricinde bir erkek timsali, onun için, artık, tasavvuru kabil olmayan cinsiyetsiz bir şeydi ve gene bunun içindir ki, Binbaşı Hakkı Bey'i her görüşünde, tekrar o dövüşürken erkek mahşerinin içine dönmüş gibi bir helecen duyuyor, onu gittikçe daha derin bir hisle takdir ediyordu.”¹⁰⁶

Selma Hanım'ın taşıdığı millî bilinç ve millî ruh onun hayata bakışını da etkiler. Artık Selma Hanım'ın bütün dünyası Millî Mücadele olur. Bu sebeple bir erkeği asker kıyafeti dışında göremeye tahammül edemez, böyle bir erkeğin varlığını da kabul etmez. Bu bağlamda en yakınında bulunan ve bir nevî ondaki Millî Mücadele ruhunu yeniden diriltten, üzeri toprakla örtülü o ruhun ortaya çıkmasına yardımcı olan Binbaşı Hakkı Bey'den etkilenir.

Selma Hanım, Hakkı Bey'i Millî Mücadele ruhuna sahip, ülkesi için canını feda etmekten korkmayan, cepheden cepheye koşan cesur bir asker, yüce bir ruh olduğu için hayranlıkla sever. Selma Hanım'ın hayatındaki ikinci değişim dönemi Hakkı Bey ile evliliği sırasında yaşanır. Sakarya Muharebesi'nden üç yıl sonra Selma Hanım, Hakkı Bey ile yeni bir hayata başlar. Selma Hanım'ın yeni hayatı Millî Mücadele'ye bakışına dair birçok şeyi değiştirir. Selma Hanım eskiden oturduğu yerden, yani Tacettin Mahallesi'nden Yenimahalle'ye taşınır. Yenimahalle'deki evi ve hayatı, eski sade ve mütevazı hayatının tam tersidir. Değişen yalnızca Selma Hanım ve Hakkı Bey'in hayatları değildir. Cumhuriyet ilân edilmiş, inkılâplar yapılmış, Ankara yenilenmiş, bambaşka bir yüz kazanmıştır. Selma Hanım ve Hakkı Bey yenilenen Cumhuriyet Ankara'sında davetten davete gitmektedir, bu sırada Hakkı Bey askerlikten emekli olur ve (.....)Şirketi Meclisi İdare reisliği yaparak sivil hayata geçer. Selma Hanım, Millî Mücadele döneminde yaşadığı sade hayattan uzaktır. Bu yeni, zengin, gösterişli ve

¹⁰⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 86.

alafranga eğlence hayatının içerisinde kendisini yalnız ve yabancı hisseder. İzmir Zaferi'nden sonra “yoluna çiçekler serpmek, ayağının tozunu silmek istediği, sanki Millî Mücadele'nin bütün coşkunu üzerinde toplamış”¹⁰⁷ olan Hakkı Bey; alafranga zevkleriyle bulunduğu ortamlarda insanları etkilemeye çalışan, yapılan inkılâpların özünü kavrayamamış, Cumhuriyet'in özgürlük ve fırsatlarından yararlanan bambaşka biri haline gelir. Bundan dolayı Millî Mücadele dönemindeki duygu, düşünce ve yaşayışından tamamen uzaklaşır. Yaşadıkları konforlu hayatın içinde yine yalnızlığa ve bunalıma düşen Selma Hanım, idealist olduğu kadar keskin bir gözlem gücüne de sahip olduğundan Hakkı Bey'deki yozlaşmanın farkına varır. Bu durumda Selma Hanım'ın Hakkı Bey'e olan eski sevgisi, saygısı, hayranlığı ve güveni azalır. Artık yaşadığı bu yeni hayat ve etrafındaki insanlar Millî Mücadele ruhuna sahip Selma Hanım için dayanılmaz hale gelir. Selma Hanım içinde yaşadığı bu hayattan memnun olmadığı gibi, giderek hem kocasına, hem de bu hayata yabancılaşma içinde ıstırap çeker.¹⁰⁸ Bunun sonucunda daha fazla dayanamaz ve artık aralarında hiçbir bağın bulunmadığı eşi Hakkı Bey'den ayrılarak kendi hayatını kurmak için harekete geçer.

Selma Hanım'ın hayatının üçüncü dönemi Hakkı Bey'den ayrılmaya karar verdiği zaman başlar. Alafranga eğlence gecelerinin birinde iki genç arasında geçen konuşmalara şahit olan Selma Hanım için bu diyalog kendi his ve düşüncelerinin tercümesidir. Bu gençlerden biri Selma Hanım'ın yıllar önce Mebus Murat Bey'in çiftliğinde tanıştığı genç muharrir Neşet Sabit'tir. Neşet Sabit Selma Hanım için bir dost, bir sırdaş, bir sığınak olur. Neşet Sabit'in fikirleri Selma Hanım'ı içinde bulunduğu bilinçsizliği ve kifâyetsizliğinden dolayı huzursuz etmekle birlikte onun duygu ve düşüncelerini daha belirgin ve bilinçli hale getirir. Selma Hanım gerçek bilinçlenmeyi ve yeni Türk inkılâbı ile ruhsal bütünlüğe erişmeyi sağlayan, ondaki değişme potansiyelini yerleştiren fikirleri Neşet Sabit'ten alır.¹⁰⁹ Selma Hanım'ın yeni bir hayata başlama kararı almasında Neşet Sabit'in güçlü bir etkisi bulunur.

Romanın kurgusu Selma Hanım'ın Cumhuriyet'in onuncu yıldönümü bayramında Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk milletine hitabesini dinlemesinin üzerinden dört yıl geçmiş olarak devam eder. Yazar Selma Hanım'ın hayatının evrelerinin geçişlerinde zaman atlatır. Selma Hanım dört yıl boyunca bir devrin başlangıcı olarak düşündüğü bu hitabenin etkisinden kurtulamaz. Dört yıldan beri hep o anın içinde ve tesiri altında yaşar.

¹⁰⁷ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s.97.

¹⁰⁸ Sevim Kantarcıoğlu, a.g.e., s. 297.

¹⁰⁹ Sevim Kantarcıoğlu, a.g.e., s. 297- 298.

Selma Hanım, bu denli yoğun millî duyguların içerisinde bulunduğu zamanlarda Hakkı Bey'den boşanmış ve Neşet Sabit ile evlenmiştir. Selma Hanım ve Neşet Sabit aralarında yaş farkı bulunmasına rağmen hayata aynı gözlerle bakabildikleri ve ruhları birbirine yoldaş olduğu için anlaşılır. Selma Hanım'ın hayatının üçüncü ve son dönemi Cumhuriyet devriminin istediği ve ideal kabul ettiği ölçülere sahiptir. Romanda Selma Hanım'ın Millî Mücadele'ye bakışındaki değişimin etrafındaki kişilerin etkisiyle gerçekleştiği görülür. Millî Mücadele'yi ve millî değerleri hayatının merkezine koyan Selma Hanım, hayatını paylaşacağı insanları bu değerlere uygunluğu ölçüsünde kabul eder. Bu bağlamda Millî Mücadele'nin romanda kişilerin hayatlarının gidişatını belirleyen, geleceklerine yön veren bir dönüm noktası olarak yer aldığı görülür.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Ankara* romanında Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerden biri de genç bir muharrir olan Neşet Sabit'tir. Neşet Sabit, Selma Hanım'ın üçüncü ve son eşidir. İkili ilk kez mebus Murat Bey'in çiftliğinde karşılaşır. Neşet Sabit, İstanbul'dan Ankara'ya “ruhunun millî muvazenesini”¹¹⁰ bulmaya gelir. Buna rağmen, Ankara'nın toprağına, insanlarına, yaşantısına başlarda alışmakta zorlanan Neşet Sabit bu yönüyle Selma Hanım'a benzer. Romanın Millî Mücadele'ye gönül veren her iki kişisi de Ankara'ya geldikleri ilk zamanlarda kendilerini bu şehrin yabancıları gibi hissederken, daha sonra onlar için Ankara, Türk milletinin başkentine dönüşür. Ankara'da Selma Hanım gibi bir değişim ve dönüşüm geçirir. Selma Hanım ve Neşet Sabit için Millî Mücadele dönemi Ankara'sı ve Cumhuriyet Ankara'sı arasında olumlu yönde bir farklılık söz konusudur.

Yakup Kadri, Selma Hanım ve Neşet Sabit'in gözünde Cumhuriyet sonrası Ankara'yı yüceltir. Öte yandan Neşet Sabit için memleketin asıl sahibi Anadolu insanıdır ve kendisini “Anadolu'nun sırrını çözmek isteyen bir kâşif”¹¹¹ olarak nitelendirir. Ankara, Neşet Sabit'in keşif seyahatinin önemli bir noktasıdır. Neşet Sabit başlarına gelen millî felaket sayesinde bir insanın basit ve gündelik dertlerinden sıyrılarak millî bir bakış kazandığını, böylelikle de Ankara'yı tanıma şerefine eriştiğini düşünür ve bu düşünceleri romanda kendi cümleleriyle şu şekilde yer alır:

“(…)Eğer böyle bir felakete uğramamış olsaydık, ben şimdi, nerede ve ne idim? İstanbul'un herhangi bir genç adam ki, gündelik hayatın kaygıları ve istikbale ait kısır tasavvurlar içinde bocalayıp durur. Halbuki, şimdi, burada, vatanın birtakım yeni şeyler kaynayan göbeğinde, bütün bir milletin ıstırapıyla yaşayan ve bu ıstırapın içinde peşin bir

¹¹⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s.78.

¹¹¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 80.

bahtıyarım. Her sabah, uyanınca -inanır mısınız- Ankara’da bulunmanın şerefini duyarım. Burada her sabah benimle bir millet uyanıyor ve kendisini selamete götürecektir olan kahramanın, başı ucunda, gülümseyerek durduğunu görüyor. İlk defa olarak, ömrümde ilk defa olarak, burada, kendi etimden, kendi kanımdan, kendi cevherimden bir cemaat içinde yaşadığımı hissediyorum.”¹¹²

Neşet Sabit, Selma Hanım’a Ankara’nın kendisi için ne anlama geldiğinden bahseder. Neşet Sabit’in hayatı Ankara ile anlam kazanır ve şereflenir. Nitekim Neşet Sabit, muharrir olmasının da verdiği etkiyle, herkesin felaket olarak tanımladığı bir meseleyi özgün bir yorumla kendi adına bir kazanç olarak görür ve bu yönüyle sıradan insanlardan ayrılır. Neşet Sabit’i, İstanbul’da sıradan bir insanın gündelik sıkıntılarından kurtaran şey millî felaket sebebiyle Ankara’da bulunmasıdır. Şayet milletin başına böylesine bir felaket gelmeseydi Neşet Sabit, İstanbul’da yaşayacak ve bir takım kişisel problemlerle uğraşmak zorunda kalacaktır fakat o Ankara’ya gelerek şahsî kimliğinin yanı sıra kendisine sosyal bir misyon yükler. Ardından milletle birlikte olmayı yaşamak ile eş değer olarak yorumlar. Bundan dolayı Neşet Sabit kendisini Ankara’nın bir parçası olarak görür ve varlığını Ankara ile anlamlandırır. Bu bağlamda Neşet Sabit’in Millî Mücadele’ye gönül veren bir cemiyet insanı olduğu söylenebilir.

Selma Hanım ile Neşet Sabit’in ikinci karşılaşmaları, Millî Mücadele’nin zaferinden sonra olur. Selma Hanım alafranga eğlence gecelerinin birinde iki gencin konuşmalarına şahit olur. İçinde bulundukları ortamın eleştirisini yapan gençler adeta Selma Hanım’ın da hissettiği söylemek isteyip de bir türlü cesaret edemediği bir sohbetin içindedir. Selma Hanım ve Neşet Sabit bu ikinci karşılaşmadan sonra bir daha ayrılmazlar. Neşet Sabit’in “sahte bir tiyatro sahnesi”¹¹³ olarak yorumladığı eğlence akşamlarında Selma Hanım ile adeta dert ortağı olurlar.

Neşet Sabit, Millî Mücadele ruhundan hiçbir şey kaybetmez. Roman boyunca, romanın diğer kişileri ve Ankara birçok yönden değişime ve dönüşüme uğrarken Neşet Sabit’in duygu, düşünce ve hayatındaki istikrar ve düzen göze çarpar niteliktedir. Neşet Sabit romanda soyadının hakkını verir ve Millî Mücadele’ye bakışı daima sabit kalır. O, Cumhuriyet’in ilânı ile birlikte bambaşka bir ruha ve görünüme kavuşan Ankara’da, Millî Mücadele dönemindeki sade hayatına devam eder. Bundan dolayı iki farklı hayatı, iki farklı Ankara’yı, iki farklı millî ruhu tarafsız olarak karşılaştırır. Yeni Türkiye ve garplılaştırmanın yozlaşmış şekil değiştirmesini eleştirir. Millî Mücadele devrindeki sade,

¹¹² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 80.

¹¹³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s.135.

samimi, bilinçli ve gerçek hayatlara özlem duyar. Bununla birlikte Millî Mücadele döneminin sonsuza kadar devam edemeyeceğinin de farkındadır. Buna rağmen Millî Mücadele’yi canlandıran ruhun Cumhuriyet’in ilânından sonraki devirlerde de yaşayacağını ve zaten yaşaması gerektiğini düşünür. Çünkü Cumhuriyet ile birlikte batılılaşma adına yapılan devrimlerin ruhunun millî olması gerektiğine inanır. Nitekim Türk kadını çarşaf ve peçesini cemiyet hayatını kolaylaştırmak, işe gitmek, çalışmak için çıkarır fakat gelinen süreçte cemiyet hayatı bir anlam kayması ve anlam daralması yaşayarak yalnızca Batılı tarzda eğlencelerin yapıldığı salon cemiyetlerini kast eden bir yaşam tarzı haline gelir. Türk erkekleri içinse durum farklı değildir. Onlar için batılılaşma, bir bakıma Tanzimat dönemi alafrangalığına dönüşür. Oysa Neşet Sabit için Türk garpçılığının en önemli özelliği millî olması üzerinde, Türk milletinin damgasını taşımasıdır. Fakat bunu yapmak yerine garbı bile ileride yok edebilecek tüketim ve üretim unsurlarının alındığı vurgular ve Yeni Türkiye’nin içinde bulunduğu durumu “tıpkı tehlikeli bir ilacı kendi kanına aşıl原因 bir ilim fedaisi gibi”¹¹⁴ benzetmesiyle açıklar.

Neşet Sabit, Yeni Türkiye ve garplılaşma hareketinin özünün anlaşılamadığını, Millî Mücadele devrindeki hayatın aynıyla yaşanmasının mümkün olmadığını, fakat değişim ve yeniliklerin millî ruhu kaybetmemesi gerektiğini, Türk üslubunun inkılâplara yansıtılması gerektiğini savunur. Bunun aksini, sahte, yapmacık, eğreti ve uydurma olarak nitelendirir. Neşet Sabit, Cumhuriyet’in ilânından sonra da millî ruh ve millî bir bakışla hayatını sürdürmeye devam eder. Bu sebeple Selma Hanım onun bu hâl ve tavırlarından etkilenir. Bu bağlamda Selma Hanım’ın hayatını birleştireceği erkeğin millî hassasiyetleri taşıması gerektiği sonucuna varılır. Selma Hanım eşleri millî bakış açılarını kaybettiğinde onlarla yollarını ayırır. Nitekim Neşet Sabit ve Selma Hanım’ın evliliği Millî Mücadele’ye gönül veren iki ruhun birlikteliğidir. Evliliğin uzun yıllar devam etmesinde, ikisinin de birbirlerinde mutluluğu bulmalarında aynı millî bakışa sahip olmaları ve Neşet Sabit’in millî değer ve hassasiyetlerini yitirmemesinin payı büyüktür.

Romanın son bölümünde Ankara ve Anadolu imar olmuştur. Neşet Sabit ve Selma Hanım, Cumhuriyet’in temsil ettiği ve savunduğu değerleri yaşatan, millî ruha sahip, aynı zamanda modern insan tipinin örneği olarak okuyucunun karşısına çıkar. Neşet Sabit ve Selma Hanım, Cumhuriyet devriminin yetiştirmek istediği genç ve yeni neslin romanda vücut bulmuş halleridir. Millî Mücadele’den, Cumhuriyet’in ilânına ve sonrasına değin bir değişim ve dönüşüm sürecinin anlatıldığı romandaki kişilerin bir kısmı, yazarın

¹¹⁴ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016, s. 136.

idealize ettiği değişime ayak uyduramazken, Selma Hanım ve Neşet Sabit, bu değişimi başarı ile gerçekleştirir. Neşet Sabit ve Selma Hanım'ın hayata dair bütün emek ve gayretleri millî ve modern bir çizgide ilerler. Selma Hanım gönüllü öğretmenlik yapar. Neşet Sabit, Türk işçileri, Türkiye'nin sanayileşmesi ile ilgili bir roman yazar ve bu romanı ödül kazanır. Kazandıkları dlle birlikte Selma Hanım ile Anadolu'yu baştan aşağı gezerler. Cumhuriyet'ten öncesi ve Cumhuriyet'ten sonrası Anadolu'nun karşılaştırmasını yaparak, Cumhuriyet sonrasında Anadolu'nun imar olduğunu, yaşanabilir bir hale geldiğini, savaşın kötü izlerinin tamamen silindiğini düşünür ve Anadolu'ya bir kez daha hayran kalırlar.

Romanda aynı zamanda ideal aydın tipini de temsil eden Selma Hanım ve Neşet Sabit'in Anadolu hakkındaki düşünceleri, Yakup Kadri'nin *Yaban* romanının aydın kişisi olan Ahmet Celâl'i hatırlatır. Ahmet Celâl'in bilinçli bir aydın sorumluluğu ile analiz ettiği Anadolu'nun cahil, köhne ve karanlık hli, Cumhuriyet ve onun getirdiği devrimlerin ışığında yenilenmiş ve arzulanan aydın ile halk buluşması gerçekleşmiştir. Neşet Sabit bütün bunların yanında yanlış batılılaşmayı anlatan bir piyes hazırlar. Piyesi izlemeye Atatürk de gelir ve piyesi beğendiğini ifade ederek Neşet Sabit'i takdir eder. Romanda Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerin hayattaki başarı ve mutluluklarının daima Türk milleti için yaptıkları çalışmalar ile doğru orantılı olduğu görülür.

Yazarın *Yaban* ve *Ankara* romanları arasındaki bir diğer benzerlikte başkişilerin Millî Mücadele'ye bakışında Mustafa Kemal Atatürk'ün etkisidir. Her iki romanda da Mustafa Kemal Atatürk, kişilerin Millî Mücadele'ye bakışlarına olumlu tesir yapan bir unsur olarak okuyucunun karşısına çıkar.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore*¹¹⁵ isimli romanı işgal altındaki İstanbül'un *Sodom ve Gomore* isimli şehirlere benzetilmesi anlatılır. İstanbül da Sodom ve Gomore'nin bir örneğidir. İstanbül'un bir kesiminin kalbi Millî Mücadele için atarken, diğer kesimi İstanbül'u işgal için gelen yabancı subayları dostları olarak görür ve onlarla sosyal bir hayat kurar. *Sodom ve Gomore* belirli ve çok özel bir dönemdeki tecrübelerden yansımalar taşır. Roman, edebiyatımızda işgal kuvvetleri olan yabancıların

¹¹⁵ şerif Aktaş, Yakup Kadri'nin Millî Mücadele dönemini anlatan bir diğer romanı *Sodom ve Gomore* ile *Yaban* arasında ilişki olduğunu ifade eder. Bu ilişki biçimini *Yaban* romanın kahramanı Ahmet Celâl'in "Sodom ve Gomore" olarak nitelendirdiği şehirden Anadolu'ya sığınması, onun İstanbül'u "Sodom ve Gomore" ye döndüren neslin eğitimi ile yetişmesi, Milli Mücadele'nin heyecanıyla kendini tanıma gayreti içine girmesi, ardından sığınacak yer araması, çaresizliği ve yalnızlığı üzerinden kurar. *Yaban*'ın ise Anadolu köylüsünün hâlini gözler önüne sermeye gayret ettiği kadar aydının yalnızlığını da ifade ettiğini ne sürer. Ayrıntılı bilgi için bkz. şerif Aktaş, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987 s. 55.

ve onlarla işbirliğine kalkışan, millî varlıktan kopuk, yerli halkın serencâmıdır. Yakup Kadri, kültüründeki bütün batı tesirlerine rağmen, kendi kökünün sağlamlığını fark ettikten sonra, batıyı işgalci bir güç olarak görür. Batı, artık vatanı işgal eden zorba olduğu kadar ahlâkî çöküşün de, iktisadî çöküşün de sorumlusudur. İstanbul, çökmekte olan medeniyetin başşehridir ve orada batışın geçici parlaklığı vardır yanı sıra bu çürümüş uzvun altında, yepyeni, kendi değerlerine sahip fertlerden oluşan millet canlanır ve onun sembolü de Ankara'dır.¹¹⁶ Yakup Kadri, romanda toplumun yaşadığı bu zevk hayatının bayağılığını ve ölçsüzlüğüne verebilmek amacıyla ekstrem tipler yaratır, bölüm başlarına Tevrat'tan alıntılacağı epigraflar yerleştirerek, dönem İstanbul'u ile tarihte seviciliğin iki ayrı mekânı olarak ünlenmiş ve sonunda ilahî gazaba uğramış Sodom ve Gomora kentleri arasında bağ kurar. Roman, Beyoğlu eksenlidir ve bu semtte sürdürülen kozmopolit hayatın işgal askerleriyle birlikte kazandığı yeni boyutunu, bir Türk ailesinin şahsında irdelerken, bu hayata karışmak istemediği halde kendisini bir türlü kurtaramayan Necdet'in şahsında da gözlemlenmesini sağlar.¹¹⁷

Romanda Millî Mücadele'ye gönül veren, Millî Mücadele ruhunu taşıyan kişi Necdet'tir. Romanın ilk bölümlerinde Necdet'in Millî Mücadele'ye olan bağlılığı ve Millî Mücadele ruhu zayıftır. Necdet o tarihlerde milliyetçi bir gencin yapması gerekenleri yapmaz, sadece işgal kuvvetlerine nefretle yetinir ve bu nefretten millî şuura ulaşır. Necdet, Anadolu'ya geçmez, fakat zaman zaman Anadolu'da ve kendisinin içinde yaşadığı zevk ve eğlence hayatının dışındaki sessizliğiyle direnen ve bilinmez görünen İstanbul'da olmak ister. Anadolu gücünü ispat ettikçe Necdet millî şuurunu kazanır ve içinde bulunduğu bataklıktan uzaklaşır.

¹¹⁸Necdet'in dünyasında Millî Mücadele ve Leylâ çatışma halinde bulunur. Necdet'in, Leylâ'ya olan bağlılık ve esaret zamanlarında Millî Mücadele his ve fikir dünyasında yer almaz. Necdet için Leylâ ve Millî Mücadele zıt bir düzlemde ilerler. Leylâ'nın cazibesine kapıldığı zamanlarda Necdet, Millî Mücadele'nin sancılarını ruhunda hissedemez. Leylâ, Millî Mücadele ve Necdet arasında aşılması gereken en büyük engeldir. Necdet ancak tam olarak Leylâ'dan vazgeçebildiğinde ruhunun sancıları diner ve Millî Mücadele bir bilinç hâlini alır. Leylâ ile birlikteyken bir akıl ve ruh tutulması yaşayan Necdet, ancak ondan ayrıldığında, başka bir ifadeyle Leylâ'dan kurtulduğunda, içinde bulunduğu hayatın gerçekleriyle yüzleşebilir ve buhranlı bir hayâl

¹¹⁶ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012 s.247.

¹¹⁷ Mehmet Törenek, *Türk Romanında İşgal İstanbul'u*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2001 s.22.

¹¹⁸ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012 s. 515.

âleminden çıkabilir. Necdet romanın başlarında Millî Mücadele'ye gönül veren, özellikle İngiliz zabıtlardan nefret eden, onları görmeye, onlarla aynı ortamda bulunmaya tahammül dahi edemeyen bir gençtir. Necdet'in İngiliz zabıtlar hakkındaki olumsuz düşüncelerine romanda şu şekilde yer verilir:¹¹⁹

“Leylâ'nın dayısının oğlu Necdet mutaassıp bir İngiliz düşmanı idi. Bir İngiliz'e uzaktan selâm vermek, bir İngiliz'le ahbaplık etmek, bir İngiliz'in bulunduğu topluluğa girmek, hatta tramvay ve vapur gibi umumî yerlerde bir İngiliz'in yanına oturmak bile bu genç adam için dayanılmaz azap olurdu.”

Alman kültürüyle yetişmiş olan Necdet'in İngilizlerle ilgili düşünceleri değişmese de, bir müddet sonra Leylâ'nın etkisiyle İngilizlerin bulunduğu ortama girmeyi kabul eder. Necdet'in Leylâ için yaptığı fedakârlıklar onu Millî Mücadele yanlısı kimliğinden uzaklaştırarak ruhî bir bunalıma doğru sürükler. Aklını ve ruhunu kemiren bu paradoksal hâl yüzünden bir çeşit Sodom ve Gomore olan İstanbul'daki ahlâkî yozlaşmayı fark edemez. Leylâ ve onun ruhunda yarattığı endişe ile ortaya çıkan kıskançlığın içinde kaybolur. Necdet, Leylâ'nın esaretinden kurtulduğunda, ruhunda Leylâ'dan boşalan yeri Millî Mücadele'ye ayırır. Buna rağmen Necdet, Leylâ'ya olan duygularının bir bağımlılık hali yarattığının ve bundan kurtulmanın da mümkün olmadığını farkındadır. Necdet'in Leylâ karşısındaki paradoksu şu şekilde anlatılır:

“Necdet sonu olmayan bir uçuruma doğru durmadan yuvarlanmak istiyordu. Onun için hayatın bütün kanunu, bütün manası bu başaşağı düşüştü. Leylâ'nın âşığı bu hususta kendisini kâinatın ezeli iradesiyle uygun sayıyordu. Bazen içinden bir ses ona bu manevi çürümenin tehlikelerinden haber verildikçe bu sesi susturmak için içinde bulunduğu çare yine hislerinin uğultusuna kendini bırakmaktan ibaret kalıyordu.”¹²⁰

Necdet içinde bulunduğu durumu “baş aşağı bir düşüş”¹²¹ olarak tarif eder. Bu düşüşü engellemek, uçuruma yuvarlanmaktan kurtulmak mümkün değildir. Bunun sebebi Necdet'in tüm irade ve kuvvetinin Leylâ'nın elinde olmasıdır. Necdet'in hem derdi hem de devası olan Leylâ, onun elinden muhakeme gücünü, düşünme yetisini, alır ve Necdet'in başına gelen tüm rezillikleri, alçalmaları, acıları unutmamasına neden olur. Nitekim Necdet, millî meselelere karşı duyarlılığını da yitirmek üzeredir. Leylâ'nın Necdet üzerindeki yıkıcı ve dönüştürücü etkisi şöyledir:

¹¹⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 s. 23.

¹²⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 s. 132-133.

¹²¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 s. 132.

“Necdet’in başından geçip giden bu macera onun maneviyatında yalnız böyle hoş değişikliğe değil, bazı acı yıkıntılara da sebep olmuştu. Mesela karakteri daha çok yumuşamıştı. Daha uysal daha kalender mizaçlı olmuştu. Belirsiz bir tarzda beslediği millî emellerden soğuyup bir çeşit şüphecilığe doğru kaynamaya başlamıştı. Bu inişli yamaç üzerinde ona Leylâ’dan daha mükemmel, daha uygun bir yoldaş bulmak mümkün müydü? Genç adam bu yoldan da Leylâ’ya doğru gidiyordu.”¹²²

Necdet’in İngilizler tarafından sebepsiz yere tutuklanması, Leylâ’nın İngiliz zabıtlere ricasını sonucunda serbest bırakılması gibi bir takım hadiseler, Necdet’in Leylâ’ya olan bağlılığını arttırır. Leylâ ve millî duygular arasında bir yerlerde duran Necdet’in roman boyunca Millî Mücadele’de etkin bir rol oynadığı görülmez. Nitekim Millî Mücadele’ye gönül veren arkadaşı Doktor Cemil Kâmi’nin Anadolu’ya gideceğini duyduğunda tepkisiz kalır. Bir taraftan Leylâ’ya beslediği yıkıcı aşk, diğer taraftan henüz tam manasıyla şuuruna eremediği millî benliğinin ve gururunun ayaklar altına alınmış olması onu nasıl kurtulacağını bilemediği bir çıkmaza doğru sürükler. Türk milletinin kurtuluşu, uzakta bir umut gibi parlamaktadır fakat içinde yaşadığı çevrenin iğrençliği, ona sahip olması gereken imanı veremez. Ne zaman ki Millî Mücadele başarıya ulaşır, işte o zaman Necdet kendisinin bulunması gereken yeri idrak eder. O, işgal altındaki İstanbul’da uyanmaya başlamış ve biraz da geç olsa kendi millî şuuruna ermiştir. İşte bu şuura erişten itibaren Necdet kendisini öteden beri inciten, ıstırap veren, yıkan, aşk acılarından da kurtulur.¹²³ İnci Enginün, Necdet’in geç de olsa Leylâ’dan kurtularak Millî Mücadele ruhuna kavuşmasını Lût peygamber benzetmesi ile şu şekilde açıklar:

“Yabancıların çevresinden uzaklaşmalarından sonra, kendisinden aşk isteyen Leylâ mânâsını kaybetmiştir. Tıpkı Tanrı’ya imanın mükâfatını, yok edilen şehirden çevresindeki imanlılarla birlikte sağ salım çıkmak suretiyle almış olan Lût peygamber gibi o da, milletine inanmanın mükâfatına kavuşmuştur. Bu ortak sevinçte imansızlara –en yakınları da olsa- yer yoktur. Lût peygamberin karısı nasıl bir tuz heykeli olduysa, Necdet’in sevgilisi Leylâ’da artık canlılığını kaybetmiş, bir heykele dönmüştür.”¹²⁴

İnci Enginün’ün Lût Peygamber benzetmesinde, Lût peygamberi Necdet, kendisine inanmayan karısını ise Leylâ temsil eder. Lût peygamberin imanı sayesinde helak olmaktan kurtuluşu ile Necdet’in millî ruha bürünerek çektiği acılardan ve yaşadığı çıkmazdan kurtulması eş değer görülür. Cemil Kâmi ile İstanbul’da tekrar karşılaştıkları zaman Necdet yaşadıklarının etkisiyle yorgun düşmüş, Leylâ’dan tamamen kurtulmuş

¹²² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomora*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 s.87.

¹²³ İnci Enginün, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992 s.125-126.

¹²⁴ İnci Enginün, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992 s.206.

vaziyette Millî Mücadele'ye katılmak için Anadolu'ya gitmek ister fakat Cemil Kâmi savaşın artık sonuna geldiklerini, zafere yaklaştıklarını söyleyerek Necdet'in kendini tamamlamak, geçmişini silmek adına atacağı bu son adımın da geç olduğunu ifade eder.

Yakup Kadri'nin *Ankara* romanında Millî Mücadele'ye gönül veren Necdet'in Millî Mücadele'ye bakışta aşk ve kadın gibi yakıcı ve aşılması zor bir engelle karşılaştığı görülür. Bununla birlikte yazarın Millî Mücadele dönemine yer veren diğer romanları *Ankara* ve *Yaban*'da başkişilerin böyle bir engelle rastlamadığı fark edilir. Bu sebeple Yakup Kadri'nin incelediğimiz romanları arasında Millî Mücadele'ye bakışta iradî yönden en zayıf kişinin Necdet olduğu görülür. Ahmet Celâl, Selma Hanım ve Neşet Sabit'in, Millî Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk ile olan bağı daha kuvvetli iken Necdet'in bu bağlamda da zayıf ve geri plânda kaldığı görülür. Aynı zamanda *Yaban* ve *Ankara* romanlarında, Millî Mücadele ruhu taşıyan kişilerden Ahmet Celâl ve Selma Hanım'ın cephe içerisini tanıdıkları görülürken, Necdet için böyle bir durum söz konusu değildir. Yakup Kadri, romanda Necdet'i Leylâ'nın olumsuz tesirinden kurtarır fakat onu bir bakıma cephe içinde mücadeleye lâyık görmez. Ayrıca yazarın diğer romanlarında hissedilen Mustafa Kemal Atatürk'ün roman kişileri üzerindeki umut verici ve dönüştürücü etkisi, Necdet göz önünde bulundurulduğunda diğer romanlara göre oldukça azdır.

Halide Edip Adivar'ın Millî Mücadele dönemini anlatan *Vurun Kahpeye* romanı 1926 yılında yayınlanır. İnci Enginün romanın konusunu şu şekilde anlatır: “Vurun Kahpeye Anadolu'da hizmete koşan kimsesiz Dârümuallimât mezunu genç bir öğretmenin tayin edildiği Batı Anadolu kasabalarından birindeki hikâyesidir”.¹²⁵ Millî Mücadele'ye gönül veren, Millî Mücadele ruhu içerisinde olan Aliye, Dârümuallimât'ın son senesinde genç bir muallimenin “Anadolu'da çalışınız”¹²⁶ telkinini “kalbinde ve ruhunda yakıcı bir emel gibi”¹²⁷ kabul edip herkesin İstanbul'da kalmak için uğraştığı bir zamanda, hiç kimsenin gitmediği bir kasabaya gider. Aliye'nin romanda “Toprağınız toprağım, eviniz evim; burası için, bu diyarın çocukları için bir ana, bir ışık olacağım ve hiçbir şeyden korkmayacağım; vallahi ve billâhi!”¹²⁸ şeklinde leit motif olarak yer alan yemini, onun mesleğine, kasaba halkına, kasabanın çocuklarına ve Millî Mücadele'ye bakışını anlatan ifadelerdir. Romanın yazar tarafından idealize edilen başkişisi Aliye'nin

¹²⁵ İnci Enginün, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992, s.79.

¹²⁶ Halide Edip Adivar, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.22.

¹²⁷ Halide Edip Adivar, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.22.

¹²⁸ Halide Edip Adivar, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.21.

roman boyunca olumsuz söz ve davranışı görülmez. İyi eğitim görmüş, duyarlı, yurtsever, ilerici, ilkel, inançlı, mücadeleci, idealist, dürüst ve namuslu olan Aliye, her zaman dengeli, ölçülü ama millî meselelerle ilgili hassasiyetinde ödünsüz davranışlar ortaya koyar. Nitekim Halide Edip'in Aliye'yi her yönüyle genç Türk kızlarına rol model olarak kurguladığını söylemek mümkündür.¹²⁹

Babası cephede şehit düşmüş kahraman bir asker olan Aliye, hiç tereddüt etmeden kasabaya gelir, kasaba halkının bir kısmı tarafından benimsenirken eşraf ve memurlar tarafından dışlanır. İlk ders gününde kasabada olduğu gibi sınıfta da eşraf, memur ve esnaf şeklinde sıralanarak kabul gören hiyerarşik bir düzenle karşılaşır. Aliye, idealist bir öğretmen olarak gittiği bu kasabada değiştirici bir rol oynamak niyetindedir ve işe birlikte oturduğu Ömer Efendi'nin evi ile okuldan başlar. Onun bu davranışı kasabada çeşitli duygulara yol açar. Okul adeta kasabanın ikinci bir örneğidir. Kasabada farklı grup ve sınıflara mensup olan ailelerin çocukları, bu farklılığı okulda da devam ettirirler. Aliye çocukların hepsine eşit muamele edince bazılarının sevgisini bazılarının da düşmanlığını kazanır.¹³⁰ Aliye'nin cesaretini, korkusuzluğunu ve kasabadaki düzene başkaldırısını gösteren ilk olay, okulun ilk gününde Kantarcıların Hüseyin Efendi'nin küçük oğlu Sabri'yi sınıftan dışarı atarak eşrafın öfkesini, yerli halkın ise hoşnutluğunu kazanmasıdır.

Bir eşraf çocuğu olan Kantarcıların Sabri öğretmensiz ve hiçbir disiplin bulunmayan sınıfta istediği gibi hareket etme özgürlüğü bulur. Bu sebeple sınıfta kendinden küçük olan bir çocuğu dövmeye başlar. O anda sınıfta bir kargaşa oluşur. Okulun hizmetlisi Hatice Hanım ise Aliye'ye fırsat vermeden elindeki sopayla küçük çocuğu dövmeye çalışır. Bu durum karşısında çocuğa değil Kantarcılar'ın Sabri'ye ceza veren Aliye sınıftaki sessizliği ve kontrolü sağlar fakat bu olayla birlikte köyde bulunduğu süre boyunca eşraf ailelerinin düşmanlığı ile karşılaşır.

Aliye'nin kasabaya gelişi ve eşrafın okul üzerinde kurduğu düzeni kendi doğrularıyla değiştirmesi kasaba halkının bütün ilgisini üzerine çeker, kasabanın bütün meselesi Aliye ve Aliye'nin dedikoduları olur. Bu nedenle eşraf ve yerli halk Aliye öğretmeni ve onun doğrularını hedef haline getirir. Aliye kendisi ile ilgili bütün zorluk ve dedikodulara rağmen içtenlikle görevini yerine getirir. Maarif Müdürü'nün ilgisine,

¹²⁹Erdoğan Kul, "Halide Edip'in *Vurun Kahpeye* Romanında Farklı Boyutlarıyla Millî Mücadele'ye Yaklaşım", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, Y.1, S.20 (2013), s. 62.

¹³⁰ İnci Enginün, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992, s.236.

eşraftan Hüseyin Efendi'nin öfkesine ve kasaba halkının alışık olmadığı bir kimliğe sahip olmasına rağmen, eşraf ve memurlar kendisinden nefret etse de kasabanın yerli kadınlarının sevgi ve güvenini kazanır. Okulda çocuğu olan her anne Aliye'yi sever. Bununla birlikte Kantarcıların Uzun Hüseyin Aliye ile evlenmek ister. Aliye'nin onu reddetmesiyle eşraf oğulları sırayla aynı talepte bulunur fakat onlar da aynı cevabı alır. Aliye'nin teker teker bütün eşraf oğullarını reddetmesi Maarif Müdürü'nün ümitlerini arttırır ve Aliye'nin kendisine âşık olduğu dedikodusunu çıkarır. Bu durumda Aliye kasabanın memurlarının eşleri tarafından kışkanılır onun hakkında iyi veya kötü birçok dedikodu dolaşır. Nitekim Aliye öğretmen kasaba halkı için Yunanlıların İzmir'i işgali kadar heyecanlı bir mesele haline gelmiş olur.

Kasabada Millî Mücadele'ye karşı iki farklı düşünce hâkimdir. Kasaba halkının bir kısmı Millî Mücadele'yi ve onun temsilcisi olan Kuvâ-yı Millîye'yi desteklerken, diğer bir kısım Yunanlıları memlekette istememekle birlikte Kuvâ-yı Millîye'nin de karşısında yer alır. Kasaba eşrafının Kuvâ-yı Millîye karşıtlığının sebebi mallarının ellerinden alınıp halka dağıtılacağı endişesidir. Aliye'nin Millî Mücadele karşısındaki tavrı bellidir. Millî ruh ve millî bilince sahip olduğu için İstanbul'u terk edip adı duyulmamış bir Anadolu kasabasına gelen Aliye, öğrencilerini Millî Mücadele ruhu ile yetiştirmeye çalışır. Bundan dolayı kasaba eşrafından çekinmeden öğrencilerine millî marşlar öğretir, öğrencileri ile birlikte ellerinde bayraklar sokaklarda dolaşır, işgal kuvvetlerine karşı eleştirilerde bulunarak Millî Mücadele'yi desteklediğini saklamaz. Onun Kuvâ-yı Millîye taraftarlığı romanda şu şekilde anlatılır:

“O, çok coşkulu bir ruhla çocuklara marşlar öğretiyor, her yerde memleketi alan yabancılara şiddetle aleyhinde bulunuyor, çocukları ellerinde bayraklarla sokaklarda, biraz halkla mektebi karıştıran millî heyecanla dolaştırıyordu. Bu, tabîi olarak ona kuvvetle bir Kuvâyı Millîye taraftarlığı rengi veriyordu.”¹³¹

Aliye, Millî Mücadele'ye dair duygu ve düşüncelerini açıkça belli ettiğinden kasabada Kuvâ-yı Millîye'ye düşman olan kesimlerin nefretini kazanır. Başta Hacı Fettah Efendi olmak üzere eşraftan birçok kimse Aliye hakkında dedikodular çıkarıp iftiralar atarak onu ve onunla birlikte temsil ettiği ruhu, Aliye'ye inanan ve güvenen kasabalıların gözünde itibarsızlaştırmaya çalışırlar. Hacı Fettah Efendi, Millî Mücadele aleyhinde verdiği vaazlarda Kuvâ-yı Millîye topluluğunu din düşmanı olarak nitelendirir ve onların

¹³¹ Halide Edip Adivar, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.42.

kanının “kâfirlerin kanı gibi helâl”¹³²olduğunu söyleyerek halkı kışkırtmaya çalışır. Bununla da kalmayarak isim vermeden Yunan işgalini meşrulaştırır ve onlara destek verir. Bütün bunlar yaşanırken Aliye ve öğrencileri ellerinde bayraklar dillerinde marşlarla kasabanın sokaklarından geçer ve Aliye halkın ne düşündüğünü merak ederek endişelenir. Hacı Fettah Efendi’nin Aliye’yi hedef alan Kuvâ-yı Millîye karşıtı söylemleri her ne kadar cesur ve idealist biri olsa da Aliye’yi tedirgin eder. Aliye’deki bu tedirginlik halinin romana yansması şu şekilde olur:

“(…)Halk ne düşünüyordu? Eğer onlar Hacı Fettah Efendi ile iseler, kendisi de emin değildi. O kendini Hacı Fettah Efendi’nin “bıyıksızlar, “yakalıklılar” diye tavsif ettiği ve “kanlarının helal” olduğunu söylediği sınıftan addediyordu. Bu kalabalık dönüp kendisini taşılayacak gibi geliyor, arkası ürperiyor, elleri soğuyordu.”¹³³

Romanın yukarıda geçen bölümünde Millî Mücadele’ye karşı iki farklı bakışın çatışmasına yer verilir. Hacı Fettah Efendi kişisel bir takım çıkarlarını gerçekleştirmek adına Millî Mücadele’ye ihanet eder ve ihanetini meşrulaştırmak için Millî Mücadele’nin Anadolu’daki temsilcisi olan Kuvâ-yı Millîye’yi halkın dinî inançlarına aykırı olduğunu gerekçe göstererek alafrangalık ve modernlik üzerinden eleştirir. Hacı Fettah Efendi’nin Kuvâ-yı Millîye eleştirisi daha da ileri boyutlara gider ve Kuvâ-yı Millîye’yi hedef haline getirir. Halkı kendi tarafına çekmek isteyen Hacı Fettah Efendi’nin amacı Aliye’yi endişelendirir. Bu endişe aklına halkın hangi tarafta olduğu sorusunu getirir. Cevabını bulamayacağı soru adeta Aliye’nin başına gelecek kötülüklerin habercisidir.

Aliye, kasaba halkının kendisine zarar verebileceğini tahmin eder, buna rağmen kasabalılar için fedakârlık yapmaktan çekinmez. Yunanlıların kasabayı işgalinden sonra Kuvâ-yı Millîye’ci olduğu için tutuklanan Ömer Efendi’nin serbest bırakılması için Yunan komutanına yalvarır. Ardından nişanlısı olan Kuvâ-yı Millîye askeri Tosun Bey’in kasabaya gizlice cephane getirebilmesi ve bu sayede kasabanın işgalden kurtulması adına Yunan komutan Damyanos’u oyalamak için onun kendisine yaptığı evlilik teklifini kabul eder. Aliye bütün bu fedakârlıklarına rağmen kasaba işgalden kurtulduğunda Hacı Fettah Efendi ve onun gibi Millî Mücadele karşıtları tarafından, Yunanlılarla işbirliği yaptığı söylenerek hain ilân edilir ve kasabanın ortasında taşlanarak öldürülür. Kasaba halkının bir kısmı Aliye’nin masum olduğunu düşünerek taşlanmasına karşı çıkar. Buna rağmen kasabadaki güç dengeleri eşit olmadığından bazı kasabalıların bu girişimi sonuçsuz kalır.

¹³² Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.42.

¹³³ Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.43.

Kasaba halkını ikiye bölen bu olay Aliye'nin de kasabalılar üzerinde bir nüfuzu olduğunun ispatıdır. Bununla birlikte kasabalıların birçoğunun gaflette oluşu ve Hacı Fettah Efendi'nin kasabalılar üzerindeki otoritesi Aliye'yi ölüme götürür. Aliye, Millî Mücadele uğruna isminden, kimliğinden, canından vazgeçerek kendini bu uğurda feda eder. Aliye millî ruha sahip olmanın bedelini canıyla öder.

Romanda Millî Mücadele ruhunu taşıyan diğer bir kişi Tosun Bey'dir. Karadenizli genç bir yüzbaşı olan Tosun Bey, Yunanlılar İzmir'i işgal ettiğinde kendi çetesi ile dağa çıkan bir Kuvâ-yı Millîyeci'dir. Romanda çete faaliyetleri Tosun Bey etrafında oluşur. Tosun Bey, romanın geçtiği bölgede ordu harekâtından önce etrafına topladığı gönüllülerle ilk karşı koyma hareketine girişenlerdendir. Tosun Bey ve çetesinin gücü Yunan ordusunu korkutur bundan dolayı Türk köylerinde Tosun Bey'in çetesine dair hikâyeler anlatılır. Nitekim Tosun Bey ve çetesi mücadeleleriyle köy ve kasabaların en çok konuşulan mevzusu haline gelir. Kasaba, Yunanlılar tarafından işgal edildikten sonra da, Tosun Bey düşman üzerine baskınlar yapar. Onun romanda yer alan başlıca mücadelesi, olayın sonunda Türk ordusunun taarruza kalktığı günlerde, kasabadaki düşman cephaneliğini ateşlemesidir¹³⁴.

Tosun Bey kasabaları dolaşarak Millî Mücadele ve Kuvâ-yı Millîye'yi anlatır. Önce ülkenin içinde bulunduğu şartlardan ve Kuvâ-yı Millîye'nin amacından bahseder. Memleketi düşmanın işgal ettiğinden, düşmanların halkın canlarına, mallarına ve namuslarına göz diktiğinden ardından resmî hazinenin onları besleyecek gücü olmadığı için halktan para istemek zorunda kaldıklarını özellikle belirterek halkın zihninde oluşması muhtemel soru işaretlerini kaldırmayı ve onların güvenliğini kazanmayı amaçlar. Tüm bu açıklamaların ardından kasabalıların zenginlerinden Kuvâ-yı Millîye için destek ister. Tosun Bey ve çetesi diğer çetelerden farklıdır, yerli halkın zenginlerinden yalnızca bir defa kendi verebilecekleri ölçüde para alınır. Tosun Bey'in bu tutumu yani ülkenin içinde bulunduğu karışıklıkta elindeki gücü kişisel çıkarları için kullanmaması, onun gerçek bir vatansever olduğuna işarettir.

Tosun Bey Aliye'nin yaşadığı kasabaya geldiğinde, Aliye'ye âşık olur. İkisinin de Millî Mücadele'ye gönül vermiş olmaları aralarındaki bağı güçlendirir. Halide Edip romanın başkişisi olan idealize bir millî ruha sahip Aliye'yi ancak kendisi gibi bir ruha uygun gördüğü için karşısına Tosun Bey'i çıkarır. Aliye ve Tosun Bey'in birbirlerine âşık

¹³⁴ Aytekin Yakar, a.g.e., s. 22.

olmaları kurgusal olarak zayıf da olsa, millî ruha sahip iki roman kişinin kavuşması şeklinde yorumlanabilir. Romanda Tosun Bey ve Aliye arasındaki aşk, Yakup Kadri'nin *Ankara* romanında Selma Hanım ve Neşet Sabit arasındaki ilişkiyi anımsatır. Her iki romanın da başkişisi olan millî benliğe sahip kadınların duygusal olarak bağ kurdukları erkeklerin de Millî Mücadele'ye gönül verdiği görülür. Tosun Bey bütün kasabanın önünde Aliye ile nişanlandıklarını ilân eder. Aliye ise kendi hislerini Tosun Bey'in hisleri ile mukayese ederek Tosun Bey'in vazifesinin aşktan önce geldiğini düşünür. Kasabanın Yunan işgalinden sonra gizlice Aliye'nin evine gelen Tosun Bey'in Millî Mücadele ve Aliye'ye dair hisleri kendi ağzından şöyle aktarılır:

“–Çare mi, Aliye? Benim burada saklanmam bir çare olmaz ki, benim mutlak gece yarısına kadar bu evden çıkmam lazım. Yunanlıların mutlak benim kasabada olmadığımıza kanaat getirmeleri lazımdır. Yoksa bütün ordunun selameti mevzuubahistir. Anladın mı? Hem bu felakete sırf kendi zaafım seni görmek için kalbimin çocuk zaafi sebep oldu. Eğer buraya gelmeyeydim, vazifemi yapmam muhakkaktı. Eğer kalbimde bu hodbin aşk olmasaydı, memleketimi, ordumu, binlerce Türk'ün canını tehlikeye koymayacaktım, dedi.”¹³⁵

Aliye'yi görmek için vazifesini tehlikeye atan Tosun Bey içinde bulunduğu durumun pişmanlığını yaşar. Sorumluluk sahibi bir asker olan Tosun Bey için Aliye'nin aşkı; memleketini, ordusunu ve binlerce Türk'ün canını tehlikeye atan bir çatışma unsurudur. Tosun Bey'in Aliye'ye olan aşkı ve vazifesi arasında yaptığı bu kıyaslama Aliye'nin Millî Mücadele ile olan bağını sorgulamasına sebep olur. Nitekim kasaba Yunan işgali altındayken Aliye'ye olan aşkının verdiği özlemle Aliye'yi görmeye gelmesi bile onun önceliklerini unutmamasına izin vermez. Bundan dolayı ciddi bir vicdan azabı duyar. Bu bağlamda romanda aşk unsurunun zaman zaman Millî Mücadele'nin önüne geçen bir duygu olduğu fakat kişilerin millî benliğini tehlikeye düşürecek güce sahip olmadığı görülür.

Vurun Kahpeye romanının en önemli özelliklerinden biri, Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerin fedakârlıkları üzerine kurgulanmasıdır. Nitekim romanda Aliye vatanı için canını feda ederken, Tosun Bey'in de Yunanlılar ile girdiği çatışmada ayaklarını kaybettiği görülür. Millî Mücadele gönül veren kişilerin fedakârlıkları ve sağduyuları sayesinde kasaba düşmandan temizlenir fakat Tosun Bey yalnızca vücudunun bir parçasını değil, kalbinin de diğer yarısını kaybeder.

¹³⁵ Halide Edip Adivar, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017, s.172-173.

Romanda Millî Mücadele'ye gönül veren bir diğer kişi Ömer Efendi'dir. Ömer Efendi karısı Gülsüm Hanım ile birlikte Aliye'ye sahip çıkar ve kasabaya ilk geldiğinde kalacak yeri olmayan Aliye'yi evlerine alarak birlikte yaşarlar ve Aliye'yi ölen kızları Emine'nin yerine koyarlar. Ömer Efendi kasabada Kuvâ-yı Millîye taraftarı olarak bilinir. Tosun Bey kasabaya geldiğinde onun evinde misafir olur, Yunanlılar kasabayı işgal ettiğinde Tosun Bey Ömer Efendi'nin evinde saklanır. Ömer Efendi Yunan işgalinde Millî Mücadeleyi desteklediği için tutuklanır.

Romanda çocuk olmalarına rağmen Millî Mücadele ruhuna sahip iki kişi bulunur. Bunlar Aliye'nin öğrencileri "Durmuş" ve "Hidayet"tir. Aliye okula geldiği ilk gün Hidayet'i Kantarcılar'ın Sabri'nin elinden kurtarır. Ailesi kasabanın ileri gelenlerinden olmadığı için sınıfta Kantarcılar'ın Sabri'nin eziyeti ile karşılaşan Hidayet, Aliye'nin Hacı Fettah'tan çekinip ürktüğü zamanlarda ruhunda millî duyguları cesaretle güçlendiren bir etken olur. Aliye'nin diğer öğrencisi Durmuş cesur, fedakâr ve yaşı küçük olmasına rağmen millî bilince sahiptir. Aliye ile arasında özel bir bağ bulunan Durmuş, öğretmeni için her türlü fedakârlığı göze alır. Yunanlılar kasabayı işgal ettiğinde Durmuş Aliye ve Tosun Bey'e yardım etmek için elinden geleni yapar. İnci Enginün, Durmuş'un Halide Edip'in hayatındaki yeri ile ilgili şu şekilde açıklar:

"Romanlarından sadece Vurun Kahpeye'de yer alan fedakâr, cesur Durmuş, Halide Edip'in Millî Mücadele'de Anadolu'da tanıdığı çocuklarla ilgilidir. Millî Mücadele, Meşrutiyet dönemi yazarlarında, uyarıcı, canlandırıcı, Türklüğün temel kaynakları üzerinde yeni baştan düşündürücü, acı fakat zengin tecrübedir. İşte Halide Edip, önceleri kendi çocukları ve ailesindeki çocuklar ile İstanbul okullarındaki çocukları Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı şartlarında tanıdıktan sonra, Suriye'de Cemal Paşa'nın yanında çalışırken savaşın çocuklar üzerindeki tesirini yakından görür. Artık o çocuklara karşı büyük bir müsamaha duymaktadır. Büyüklerin günahı, onların kimsesiz biçare omuzlarına yığılmıştır."¹³⁶

Halide Edip Adıvar'ın Millî Mücadele yıllarını anlatan bir diğer romanı *Ateşten Gömlek*'tir. Halide Edip, bu romanın adını Yakup Kadri'den aldığını, eserin başına yazdığı bir mektupta anlatır. Eser ilk defa *İkdam* gazetesinde tefrika edilir, 1923'te kitap olarak basılır ve aynı yıl *Kemal Film* tarafından sinemaya aktarılır.¹³⁷ Romanda Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerin yaşadıklarına Peyami'nin ifadeleriyle yer verilir. İnci Enginün bu eserde Halide Edip'in daha önceki romanlarında bulunmayan bazı özellikler

¹³⁶ İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012, s. 449.

¹³⁷ İnci Enginün, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992. s. 57.

görüldüğünü ifade eder. Bu özelliklerin başında Halide Edip'in batı, özellikle İngiliz hayranlığının yerini, mutlak bir nefrete bırakmış olması gelir. Ancak Enginün Halide Edip' te sürekli bir nefret ve kin duygusu olmadığı için bu ateşten günler aşıldıktan sonra nefretin de geçtiğini belirtir. Eserin İstanbul'un işgali ve Anadolu'ya geçiş ve cephe ile ilgili kısımları, büyük ölçüde Halide Edip'in kendi gözlemlerinden alınır. Anadolu'ya geçene kadar Halide Edip'in tanıdığı Türk köylüsü, daha ziyade İstanbul'a gelenlerdir. Millî Mücadele sırasında ise Halide Edip Türk köylüsünü, Anadolu insanını kendi tabii çevresinde, evinin içinde tanır. Ona sonsuz bir hayranlık duyar. Milletin fertlerine karşı duyduğu hayranlık her eserinde artarak devam eder.¹³⁸ Birinci Dünya Savaşı sonunda, önce İzmir'in arkasından İstanbul'un işgali çeşitli tipteki insanların vatani kurtarmak için birleşmelerini gerektirir. Roman kendisi alafranga bir tip olan, hariciye memuru Peyami'nin ağzından, Sakarya Savaşı'ndan sonra, yaralı olarak yattığı hastanede yazılan hatıralar şeklinde kurgulanır.¹³⁹

Halide Edip bu romanda fiziksel kahramanlığın özünde, ruhsal yücelmeyi, insan iradesinin, feragat, fedakârlık, dayanma gücü, birlik ve bütünlük ve bütün erdemlerin temeli olan insanî aşkı; insan sevgisini ve merhametini bulur ve anlatır. Yazar romanın başında İhsan'ın, Cemal'in, Ayşe'nin Ahmet Rıfkı'nın ve daha pek çok isimli kahramanın öldüğünü, Peyami'ye söyler. Halide Edip romanı bu şekilde kurgulayarak savaşçılığı, savaştan kazanılan kahramanlığı küçümsemez, onun zemininde çelikleşmiş iradeleri ve bir milletin manevî değerlerini bulur. Türk askerinin en yüksek rütbelisinden erine kadar aynı hamurdan yaratılmış olduğuna, çokluktan oluşmuş tekliğine, erdemlerine, bir milleti asırlardır tarih sahnesinde tutan kolektif vicdanına dikkat çeker.¹⁴⁰

Romanın anlatıcısı olan Peyami'nin Millî Mücadele'ye dair düşünceleri Cemal, İhsan ve Ayşe ile tanıştıktan sonra değişir. Peyami “yaşlı, alafranga, zeki bir Şişli hanımı” olan annesiyle birlikte oturur. Bu ev “alafranga efendiler, sürmeli gözlü, sinirli, süslü hanımlar”ın bol bol dedikodu yaptıkları salonların en belli başlılarından biridir.¹⁴¹

Millî Mücadele'ye karşı gaflette bir yaşam tarzına sahip olan Peyami'nin hayatı annesinin akrabası olan Cemal ile tekrar karşılaştığında eskisinde farklı olacaktır.

¹³⁸ İnci Enginün, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992. s.65-66.

¹³⁹ İnci Enginün, *Halide Edip Adivar'ın Eserlerinde Doğu Batı Meselesi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995 s. 220.

¹⁴⁰ Sevim Kantarcıoğlu, a.g.e., s. 221.

¹⁴¹ İnci Enginün, *Halide Edip Adivar'ın Eserlerinde Doğu Batı Meselesi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995 s. 220.

Önceleri Millî Mücadele'ye dair duyduğu haberlerden bile etkilenmeyen Peyami, Cemal ve onun zabıt arkadaşı İhsan'la fikir sohbetlerinin yapıldığı yerlerde bulunur, bu durum Peyami'nin ülkenin içinde bulunduğu işgallere, kurtuluş için başvurulacak çarelere dolayısıyla Millî Mücadele'ye olan bakışını değiştirir. İhsan ve Cemal ile birlikte "Meserret Kırathanesi"nde işgallere karşı sessiz kalmayarak çözüm yolları ararlar. Milleti içinde bulunduğu çaresizlikten kurtarmanın ilk şartını "propaganda" olarak görürler. Türk milletini barbar, medeniyet düşmanı ve Ermenileri katleden bir millet olarak görenlere bunun tam aksini propaganda yoluyla ispatlamaya çalışırlar. Bunun için gazeteler çıkarıp, risaleler yazıp, makaleler yayınlayarak bunları tercüme yoluyla Avrupa'ya göndermeyi ve Avrupa'daki yabancı gazetecilere de gerçeği anlatmayı hedeflerler. Bununla birlikte romanda İstanbul'daki milliyetçi gençlerin propaganda yoluyla Avrupa'ya gerçeği anlatma girişimlerinin sonucuna yer verilmez. Bu girişim neticelenmeden İhsan, Cemal ve Peyami Anadolu'ya giderek Millî Mücadele hareketine katılırlar.

Millî Mücadele'ye karşı gaflet içinde bulunduğu görülen Peyami'nin değişimindeki en büyük katkının Ayşe'ye ait olduğu anlaşılır. Ayşe romanda İzmir'in kurtuluşunun, Millî Mücadele'nin sembolüdür. Yıllar önce taşralı cahil bir genç kız olarak gördüğü ve annesinin ısrarına rağmen evlenmek istemediği hatta bu evliliğin gerçekleşmemesi için Avrupa'ya kaçan Peyami için Ayşe artık İzmir'in, Kurtuluş Savaşı'nın, milletin başına gelen acıların, felaketin, direnişin simgesi haline gelir.

Peyami'nin Şişli'de başlayan salon hayatı, Sakarya Muharebesi'nde bacaklarını kaybedip başından vurulması şeklinde kendi içerisinde bir değişim ve gelişim gösterir. Peyami, milletin kurtuluşunu çaresi olarak, annesi Salime Hanım gibi İngiliz komutan ve muhabirlerle yakınlık kurup, onlara hayranlık besleyerek, medeni bir millet olarak görülen İngiliz himayesine girmeyi benimsemeyerek Millî Mücadele'ye ihanet içinde bulunmaz. Peyami'nin İstanbul'un işgalinden sonra boğazdan geçen düşman gemilerine bakışı, sokakta gördüğü kimsesiz ve çaresiz Anadolu neferine saygı duyarak, onun yerinde olamamaktan kendini mahrum hissetmesi onu Şişli'deki salon hayatından ayıran ve onun Millî Mücadele ruhu taşıdığını gösteren işaretlerdir.

Ayşe'nin Peyami üzerinde yalnızca millî bilinci ortaya çıkaran bir etkisi söz konusu değildir. Peyami kendisini Ayşe'ye duygusal olarak da yakın hisseder. Hiçbir zaman karşılığını bulamayacağı bu yakınlık Peyami'nin Ayşe'yi tanıdıktan sonraki hayatının

Ayşe'ye layık olabilmek, onun tarafından takdir görebilmek için çabalaması olarak geçmesinin kapılarını aralar.

Romanın kurgusunda Peyami'nin günlükleri ve günlüklerine kaydettiği duygularına yer verilir. Bu bağlamda Peyami'nin Millî Mücadele'ye dair gösterdiği tüm çaba ve fedakârlıklarını Ayşe'ye anlatma çabası içinde olduğunu söylemek mümkündür. Peyami'nin ruhundaki Millî Mücadele izleri, Ayşe, İhsan ve Cemal ile tamamlanır ve Millî Mücadele'de etkin rol oynamasını sağlar.

Romanda Millî Mücadele'ye destek veren bizzat Kurtuluş Savaşı'na katılarak cephede mücadele eden kişilerden biri de Ayşe'nin ağabeyi Cemal'dir. Peyami'nin hayatını değiştirecek ilk dokunuş Cemal tarafından gerçekleştirilir. Harbi Umumî 'de zabıt olan Cemal görevi dolayısıyla birçok cephede savaşır ve yaralanarak İstanbul'a gelir. İstanbul'da arkadaşları ile birlikte yurdun dört bir yanındaki işgallere karşı mücadele etmek için arayışlarda bulunur. İstanbul'un işgalinden sonra "Meserret Kırathanesi'nde"¹⁴² toplanan gençler işgallere karşı propagandayı Millî derdin en büyük devası olarak görür. Bu dönemde Batı kamuoyunda kuvvetli bir Türk aleyhtarlığı görülür. Yabancılar Türklere Almanlarla işbirliği yapan medeniyet düşmanı, Ermeni katliamını gerçekleştiren barbar, zalim ve geri kalmış bir millet gözüyle bakar.¹⁴³

Cemal, bütün dünyaya zalim, barbar, medeniyet düşmanı olarak gösterilen Türk milletin söyleyenlerin aksi olduğunu ispat etmek için; gazeteler, risaleler, makaleler neşrederek, tercüme edip Avrupa'ya gönderme ve İstanbul'a gelen ecnebilere anlatma yolunu seçtikleri propagandaya, en ateşli ve samimi bir ruhla inanan kimselerdendir. İzmir'in işgalinin ardından harekete geçmenin gerektiğini düşünen Cemal ve arkadaşları bir yolunu bularak Anadolu'ya gider ve Kurtuluş Savaşı'na katılır ardından Millî Mücadele yolunda şehit olurlar.

Romanın bir diğer kişisi İhsan da Cemal gibi genç bir zabıttır. İhsan, Cemal vasıtasıyla Ayşe ve Peyami ile tanışır. Romanda İhsan ve Cemal arasında bir takım farklar olduğu ifade edilir. İhsan İstanbulludur ve İstanbul kültürüyle yetişmiş, Cemal kadar çok konuşmayan daha içine kapanık kendisinden çok etrafındakini düşünen, kendisi için bir şey istemeye fırsatı olmayan, şeref ve namus uğruna cepheden cepheye koşmuş, yaralanmış mağrur bir insan olarak tasvir edilir. Kendisini ise "asker ruhlu bir

¹⁴² Halide Edip Adıvar, *Ateşten Gömlek*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.30.

¹⁴³ Murat Koç, *Türk Romanında İttihat ve Terakki (1908-2004)*, Temel Yayınları, İstanbul 2005. s.364.

adam”¹⁴⁴olarak tarif eden İhsan, Millî Mücadele’ye bir asker gözüyle stratejik olarak bakar ve Millî Mücadele’nin başarılı olması için dağınık birliklerin isyanından çok düzenli bir ordunun gerekliliğini savunur. Bu noktada İhsan ve Ayşe’nin vatanın kurtuluşu için izledikleri yollar değişir. Ayşe ve İhsan’ın Kuvâyı Millîye birlikleri ve düzenli orduyla ilgili düşünceleri farklıdır. Ayşe, Kuvâyı Millîye birliklerine güvenir, zaferin onların eliyle gerçekleşeceğine inanır. Düzenli ordu ve çete birlikleri arasındaki askerî farkı bilen İhsan içinse bu mümkün değildir. Ordunun değil Yunanlıları İngilizleri bile yenebileceğini düşünen İhsan için düzenli ordunun kurulması mucize ile eşdeğerdir. Buna rağmen İhsan karamsar değildir. Yunanlıları yenerek Anadolu’yu düşmanlardan kovacak bir mucizeye daima inanır.

İhsan, gelip geçici çözümler yerine kalıcı kurtuluş çareleri arar. Çünkü o, Peyami ve Cemal’den farklı olarak yalnızca bugünün değil yarınlarında kurtulması gerektiğine inanır. Bununla birlikte zaferin yalnızca İzmir’i almak ve düşmanı Anadolu’dan göndermek olmadığını düşünür. Anadolu düşmandan temizlendikten sonra yıllarca zeytinyağı ve su gibi birbirinden ayrı duran kaynaşıp, bütünleşememiş, birbirini tanıyamamış olan halk ve aydının buluşması gerektiğini savunur. Nitekim bu buluşma gerçekleştiğinde Millî bilinç ve sorumluluğa sahip olan aydın, Anadolu’yu esir eden karanlık, köhne, eski şeylerden temizlemek isteyecektir.

İhsan’ın Anadolu ile kaynaşma ve Anadolu’yu eskiden kurtarıp yeniden inşa etme düşüncesi Yakup Kadri’nin *Yaban* romanının başkişisi Ahmet Celâl’in ve *Ankara* romanında Millî Mücadele’nin savunucusu olan Neşet Sabit’in, Anadolu halkı ile ilgili düşünce ve serzenişlerine benzer. Ahmet Celâl ve Neşet Sabit de tıpkı İhsan gibi Türk aydınının Anadolu halkı ile bütünleşemediğinden dert yanar ve Anadolu’yu esir eden karanlık, eski ve köhne şeylerin sorumlusunun Anadolu ruhunu anlamaktan uzak olan Türk aydını olduğuna kanaat getirir.

İhsan, Cemal ve Peyami’nin Millî Mücadele için yalnızca propaganda yapmaktan vazgeçerek Anadolu hareketine katılma kararında İzmir’in işgali önemli rol oynar. Ayşe de dâhil olmak üzere İhsan, Cemal ve Peyami, İzmir’in kurtuluşu etrafında mücadele eder. Anadolu’da yer yer karışıklıklar ve başkaldırma hareketleri kendini gösterince İhsan Kuvâ-yı Millîye tarafından Adapazarı’na gönderilir.

¹⁴⁴ Halide Edip Adivar, *Ateşten Gömlek*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.116.

Adapazarı, Arnavut çetelerinin, Çerkezlerin, Abazaların, Türklerin, her iki tarafa mensupların, ikide birde isyan eden köylülerin saatten saate kavga halinde oldukları bir kaos ve karışıklık sahnesini andırır. İhsan'ın çetesi bu kaosa son vermek ve Kuvâ-yı Millîye'ye karşı olan bu ayaklanmaları bastırmakla görevlidir.¹⁴⁵Bununla birlikte askerî zekâsıyla ileriye dönük düşünebilen İhsan, İzmir'in zaferinin yeterli olmayacağını gerçek zaferin tüm Anadolu'dan düşmanların kovularak karanlıktan tamamen kurulmak olacağını inanır.

Romanda Millî Mücadele'ye gönül veren ve Millî Mücadele'ye olan sonsuz inancı ve gayretiyle, güçlü duruşu ve baş eğmez tutumuyla, Millî Mücadele'nin sembolü haline gelen Ayşe, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesiyle eşini ve oğlunu kaybettikten sonra İstanbul'a abisi Cemal ve akrabaları Salime Hanım'ın yanına gelir.¹⁴⁶ İstanbul'a geldiği andan itibaren Millî Mücadele olan bakışını ortaya koyar ve etrafındakileri etkiler. Ayşe etrafındakiler üzerindeki tesiri ile *Vurun Kahpeye* romanının başkışisi Aliye'ye benzer. Her iki romanda da Millî Mücadele'ye gönül veren kadınlar ön plâna çıkar. Aynı zamanda romanlarında başkışisi olan Ayşe ve Aliye, Millî Mücadele'yi temsil etme, bu temsilden dolayı romanda millî duygulardan yoksun kişilerin tepkisini çekme ve Millî Mücadele'ye gönül veren erkekleri kendilerine hayran bırakma noktasında benzerlik gösterirler.

Halide Edip'in romanlarının başkışileri olan Ayşe ve Aliye, Millî Mücadele günlerinde yurt sevgisini bireysel sevgilerinden üstün tutan, kendi acılarını unutup yurdu savunmaya çalışan, yaşadığı onca acıya rağmen metin olmayı başaran, kendi ölçüsünde yurdu uğruna mücadele eden, çevresindekilere de bu yönde telkinlerde bulunan Türk kadınının romanlarda vücut bulmuş halidir.¹⁴⁷ İhsan, Cemal ve Peyami için Ayşe “milletin başına gelenlerin canlı örneğidir”¹⁴⁸.Ayşe'nin gözyaşları “milletin gözyaşları”¹⁴⁹dır.

Ayşe, Cemal, İhsan ve Peyami ile işgallere karşı yapılan miting ve protestolara katılır. Halide Edip'in bizzat katıldığı ve ömrü boyunca heyecanını unutamadığı “Sultanahmet Mitingi”ni bir seyirci gözüyle anlatan çok canlı sayfalarda, dirilen millî

¹⁴⁵ Aytekin Yakar, a.g.e., s. 28.

¹⁴⁶ Sezin Seda Altun, *Romanda Bir Kent İmgesi Olarak Ankara: 1920-1955*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s.64.

¹⁴⁷ Mehmet Güneş, “Sanata Teşvikte ve Millî Duyguların Canlandırılmasında Edebî Müsabakaların Rolü: Cumhuriyet Gazetesinde 1925 Yılında Düzenlenen “İstiklâl Harbi” Konulu Hikâye Yarışması, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Y.4,S.12, Ocak- Haziran 2012,s.173.

¹⁴⁸ Halide Edip Adivar, *Ateşten Gömlek*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.43.

¹⁴⁹ Halide Edip Adivar, *Ateşten Gömlek*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.42.

duygu, o güne kadar ortaya çıkmamış olan dayanışma gücü çok güzel ve heyecanlı bir şekilde yer alır.¹⁵⁰ Ayşe burada asıl Türkiye'yi, milletin birliğini görür ve İzmir'in kurtuluşu için hayâller kurar. Peyami'nin annesi Salime Hanım ise medenî bir millet olarak gördüğü İngilizlerin himayesine girmekle memleketin kurtulacağını savunur. Evinde verdiği davetlere yabancı gazeteci ve subayları davet ederek onların takdirini kazanmak ister. Mr.Cook isimli İngiliz bir gazeteci Salime Hanım'ın evine davet edilir. Halide Edip romanda olumsuz bir Mr.Cook tasvirine yer verir. Mr.Cook isimli İngiliz muhabirin fiziksel tasviri romanda şu şekilde yer alır:

“Odada yalnız o varmış gibi oturuyor, iskelet gibi uzun bacakları diz kemikleriyle pantolonunun altından teressüm ediyor, kocaman ince ayaklarını mütemediyen sallıyordu. Seyrek saçlı kafası tüyü dökülmüş ihtiyar bir av kuşu gibiydi. Burnu kocaman, mütecaviz ve havada bulanık küçük gözleri birbirine yakın mavi boncuk gibi hissiz hissiz bakıyordu. Fakat en bariz hususiyeti, dudaklarını örten ve aşağıya sarkan rengi belirsiz bıyıklarıydı. Bu çirkin tüylerin arkasındaki ağız gülüyor mu, eğleniyor mu, konuşuyor mu belli değildi. En çok, arada bir-iki kazma gibi sarı dişi, yırtıcı istihzayla gösteren gizli ağzı insanı işgal ediyordu. Mütekebbir, kendiyle dolu, müstehzi, zaferi başına sıçramış, daima kendi kını için “yerli” tabir ettiği müstemleke halkını çizmesinin altında ezen İngiliz İmparatorluğu'nun müstemleke zalimlerinin en cahil ve en aşağı enmûzeci.”¹⁵¹

Mr.Cook'un bu tasvirinde yer alan her ayrıntı, yazarın o devirde İngilizlere karşı duyduğu büyük tiksinti ve nefretinin çok açık bir şekilde ortaya koyar.¹⁵² Ayşe davete gelen İngiliz muhabirin İngiliz himayesi ile ilgili söyledikleri karşısında dayanamayarak Millî Mücadele'ye olan bağlılığını şu şekilde gösterir:

“İngilizler aflarını talep edenlere versinler mösyö, affı zalimler değil, mazlumlar verir. Çanakkale'de dövüşürken ne asi ne esirdik. Namuslu bir millet gibi dövüştük, öldük öldürdük. Ne zamandan beri ve hangi milletle harp edilir de mağlup olduğu zaman ona katil denilir?”

“İngiliz kanıyla Türk kanı bir mi madam?”

Mikroskop altında İngiliz kanını görmedim. Rengi bizimki kadar kırmızı mı yoksa mavi mi bilmiyorum, Fakat Türk kanı ateş gibi sıcak ve kırmızıdır.”¹⁵³

İngiliz muhabir Mr.Cook Hindistan örneği üzerinden İngiliz himayesine giren devletlerin durumlarından bahseder. Bununla birlikte bir milletin İngiliz himayesine

¹⁵⁰ İnci Enginün, *Halide Edip Adivar'ın Eserlerinde Doğu Batı Meselesi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995. s. 223.

¹⁵¹ Halide Edip Adivar, *Ateşten Gömlek*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.46-47.

¹⁵² İnci Enginün, a.g.e., s.225.

¹⁵³ Halide Edip Adivar, *Ateşten Gömlek*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.49.

girmesinin ancak İngiltere'nin onayı ile mümkün olduğunu, Türkiye için ise bunun Çanakkale'de öldürülen İngiliz askerlerinden dolayı zor olduğunu altını çizerek. Ardından İngiltere'nin ancak samimi bir pişmanlıkla özür dileyen Türk milletini himayesi altına alabileceği iması üzerine Ayşe dayanamayarak tepki gösterir. Ayşe'nin İngiliz muhabir karşısında söyledikleri orada bulunan herkes heyecanlandırarak Millî Mücadele ruhu oluşmasını sağlar. Ayşe, Mr.Cook'un şahsında somutlaşan sömürgeci düşmana karşı Millî Mücadele'nin sembolü olarak yorumlanır.¹⁵⁴Bunun üzerine odada bulunanlar Ayşe'nin sandalyesi etrafında diz çökerek "Her azamız kopuncaya kadar İzmir yolunda kılıcımızı kınımıza koymayacağız."¹⁵⁵diyerek söz verirler. Artık hepsinin sırtında birer "ateşten gömlek"¹⁵⁶ vardır.

Salime Hanım'ın evinde yaşanan bu hadise sonrasında, herkes Millî Mücadele karşısındaki duruşunu belli eder. Bu sebeple Millî Mücadele'yi hiçbir şekilde idrak edemeyen Salime Hanım Ayşe'ye düşmanca bir tavır takınarak onun evden gitmesini ister. Ayşe İzmir'in işgalinden sonra kimsesiz, çaresiz ve gidecek başka bir yeri olmadığından sığındığı bu evde vatanın müdafaasını yapmak için verdiği tepkiden dolayı adeta kovulur. Salime Hanım Şişli'deki salon hayatı itibarına zarar vereceği endişesi ile Ayşe'yi evinde istemez. Bu sebeple Ayşe Şişli'den Gedikpaşa'ya taşınır. İstanbul'un iki farklı semti romanda farklı yaşamların temsilidir. Ayşe burada kendisine para kazandıracak çeşitli meşguliyetler bulur. Gedikpaşa'da iki odalı bir evde dikiş dikerek, dantel yaparak ve ders vererek geçimini sağlamaya çalışır. Kazandığı paraların bir kısmını Anadolu'daki zabıtlara göndererek Millî Mücadele'ye maddi anlamda da destek olur. Bu sırada Anadolu hareketi resmileşir ve Ayşe İstanbul Hükümeti tarafından Anadolu'ya yardım etmek suçundan aranır.

Ayşe, bütün ümidini Millî Mücadele'ye bağlar. Bu sebeple İstanbul'da duramaz ve bir yolunu bularak Anadolu'ya gider. Kurtuluş Savaşı'nda gönüllü hemşirelik yapar şahit olduğu olayları, sıkıntıları, acıları mektuplarla Peyami'ye anlatır. Ayşe'nin mektuplar yoluyla anlattığı hatıraları işgal altındaki Anadolu'nun manzarası niteliğindedir.

Ayşe için İzmir'in kurtuluşu her şeyden önce gelir. Ayşe'yi hem İhsan hem de Peyami sever, fakat şahsî meselelerini zafere kadar söz konusu dahi etmek istemeyen

¹⁵⁴ İnci Enginün, a.g.e., s.227.

¹⁵⁵ Halide Edip Adivar, *Ateşten Gömlek*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s. 50.

¹⁵⁶ Halide Edip Adivar, *Ateşten Gömlek*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s. 50.

Ayşe, bütün benliğini çalışmaya verir. Peyami ve Binbaşı İhsan'ın ona duydukları aşk da, vatan aşkından bağımsız düşünülemez, aksine vatan sevgisini yüceltir, kutsar.¹⁵⁷ Savaş hem kendi kişisel dertlerinin ateşten gömleği, hem milletçe giyindikleri ateşten gömlek içinde yanan bu insanları, cephede ateşe maruz bırakır.¹⁵⁸ İhsan'ın Ayşe'ye aşkını itiraf eder ve ondan da bir karşılık bekleyerek Ayşe'ye evlenme teklifi eder. Ayşe, İhsan'ın evlenme teklifini ancak İzmir işgalden kurtulduğunda kabul edeceğini söyler. Ayşe yalnızca İzmir için yaşar ve kendi hayatını, hislerini, tüm varlığını İzmir'in içinde eritip yok eder. Ayşe millî ve ferdî hisler arasındaki önceliğini şu şekilde anlatır:

“ İhsan, dedi, İzmir'e girdikten sonra ve Akdeniz 'in kıyılarında yeşil İzmir için akan kanları tesit ettikten sonra istediğin zaman seninle evlenirim. O ana kadar yemin et, kalbinin bütün ateşi sade İzmir'e gitmek için yanacak ”¹⁵⁹

Ayşe için kendi hisleri ve İzmir'in kurtuluşu arasındaki tercih çok açık ve nettir. Sırtında ateşten gömleğiyle İzmir'in kızı Ayşe'nin gözünde, İzmir herkesten ve her şeyden önce gelir. Bu sebeple kalbinde İhsan'ın aşkının yanması için önce İzmir'in ateşinin sönmesi gerekir. Bütün bunların yanı sıra romanda Halide Edip'in gözünden cephedeki herkes anlatılır. Kendi aralarında eğlenen şoförlerden, erlere, yaralılara, doktor, subay ve başkumandana kadar Millî Mücadele'de yer alanların hepsi eserde çok canlı tasvir edilir.¹⁶⁰

Romanda Millî Mücadele'ye gönül veren bir diğer kişi Kezban'dır. Kezban, çavuş olan babası İngilizler tarafından öldürülen öksüz bir kızdır. Kezban, kimsesizliğini İhsan ile dindirmeye çalışır. Bu sebeple Kezban'ın Millî Mücadele ile arasındaki ilişki İhsan'a olan duygusal bağlılığından ileri gelir. Her fırsatta İhsan'ın yanında olmak isteyen Kezban, Ayşe'yi kendisine bir rakip olarak görür ve kıskanarak Ayşe'ye karşı hırçınlaşır. Ayşe ile arasında herkesin fark ettiği fakat kimsenin söylemeye cesaret edemediği rekabet cephe gerisinde yer alan Kezban'ın cephe içinde yer almak istemesine neden olur. Kendisinin de Ayşe'den bir farkı olmadığını, Ayşe gibi cephede yaralılara yardım edebileceğini düşünür. Kezban'ın cephe içinde yer alma arzusu millî bilinç ve ruhun ötesinde kişisel duygularının dışı vurumu olarak yorumlanabilir.

¹⁵⁷ Sezin Seda Altun, *Romanda Bir Kent İmgesi Olarak Ankara: 1920-1955*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s.66.

¹⁵⁸ İnci Enginün, *Halide Edip Adivar'ın Eserlerinde Doğu Batı Meselesi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995. s. 68.

¹⁵⁹ Halide Edip Adivar, *Ateşten Gömlek*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017 s.167.

¹⁶⁰ İnci Enginün, a.g.e., s.68.

Millî Mücadele'ye gönül veren bir diğer kişi Kuvâ-yı Millîye'de İhsan'ın birliğinde yer alan Ahmet Rıfki'dir. Ahmet Rıfki romanda işgallere dur demek için İhsan'ın birliğine katılan vatanperver bir Türk gencidir. Millî Mücadele ruhuna sahip olan Ahmet Rıfki aynı zamanda cesur, mert ve başarılı bir askerdir. Romanda Ayşe'nin efsunlu tesirinden o da kurtulamaz. Ayşe'nin de cephe içerisinde görev yapmasıyla Ahmet Rıfki ve Ayşe'nin yolları kesişir. Bir müddet İhsan'ın birliği ile yola devam Ayşe birliktekiler için karanlık ve umutsuz günlerin ışığı olur. Genç askerler bir abla olarak gördükleri Ayşe ile sohbet etmek için adeta yarışır. Ahmet Rıfki de bu gençlerden sadece biridir. Ahmet Rıfki'nin Ayşe'ye olan ilgisi İhsan'ı rahatsız eder. Cepheye ve Millî Mücadele'ye gönülden bağlı olan Ahmet Rıfki, Millî Mücadele karşıtı çetecilerle mücadele ederken hayatını kaybeder. Ayşe'nin kucagında son nefesini veren Ahmet Rıfki'yi kaybetmek Ayşe'yi derinden sarsar.

Halide Edip Adıvar'ın Millî Mücadele dönemini anlatan romanlarında Kuvâ-yı Millîye'nin öne çıktığı görülür. Ahmet Kıymaz, yazarın *Ateşten Gömlek* ve *Vurun Kahpeye* romanlarında Kuvâ-yı Millîye'nin önemli bir unsur olarak temas edildiğini vurgular. Ardından romanlarda Batı Anadolu'da düşmanın işgali karşısında halkı yönlendiren ve bir direniş sağlamak üzere birbirinden haberli veya habersiz faaliyet gösteren, genellikle subayların bulunduğu bir teşkilat olan Kuvâ-yı Millîye'nin etkisiyle roman kişilerinin Millî Mücadele gerçekliğine uyduklarının altını çizer.¹⁶¹

Peyami Safa'nın ilk romanı olan *Sözde Kızlar* 1922 yılında gazetede tefrika edildiği sırada okuyucular tarafından büyük bir ilgi ile karşılanarak yazarın birdenbire geniş bir üne kavuşmasını sağlar. 1925 yılında kitap halinde çıktığında aynı yıl içinde iki kez basılır.¹⁶² Cevdet Kudret, halkın romana ilgisinin sebebini romanın adının uyandırdığı merak ve Mütareke devrindeki İstanbul'un yüksek tabakasındaki ahlâk bozukluğunu anlatması olarak yorumlar.¹⁶³

Romanda Millî Mücadele'ye gönül veren, Millî Mücadele ruhu taşıyan üç kişi bulunur. Bunlar romanın temelinde yer alan Mebrure ve romanda Mebrure'yi destekler nitelikte bulunan Nadir ve Fahri isimli kişilerdir. Peyami Safa'nın *Sözde Kızlar* romanı Yunan işgali sonrasında babası yakalanan Mebrure'nin Anadolu'dan İstanbul'a babasını

¹⁶¹ Ahmet Kıymaz, (1918-1928 Arası) *Romanda Millî Mücadele*, Akçağ Yayınları, Ankara 1991, s. 22-23.

¹⁶² Cevdet Kudret Solok, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman: (Meşrutiyetten Cumhuriyete kadar) 1910-1923*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1967, C.2 s.317.

¹⁶³ Cevdet Kudret Solok, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman: (Meşrutiyetten Cumhuriyete kadar) 1910-1923*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1967, C.2 s.317.

bulma ümidiyle akrabası Nazmiye Hanım'ın konağına gelerek burada yaşadığı çatışmayı konu alır. İstanbul'a ilk gelişinde Mebrure'nin ruhunda yeniden dirilmeyi, mücadeleyi, babasına kavuşmayı temsil eden Nazmiye Hanım'ın konağı daha sonra ahlâkî yozlaşmayı, alafranga hayatı, yitirilen değerleri ve "Sözde Kızlar"ı¹⁶⁴ simgeler.

Romanda Anadolu'yu temsil eden her haliyle Anadolu'ya benzeyen Mebrure, İstanbul ve Anadolu ekseninde yaşadığı çatışmaya Anadolu'yu seçerek son verir.¹⁶⁵ Bununla birlikte romanda Millî Mücadele'ye dair gelişmeler Fahri ve Nadir'in konağa getirdikleri haberler aracılığı ile aktarılır. İstanbul'un karşısında Anadolu, özlem duyulan, ulaşılacak istenilen, bozulmamışlığın, özün simgesidir. Mebrure, Anadolu'ya hasretini Millî Mücadele taraftarı olan Fahri ve Nadir ile konuşarak giderir. Mebrure ve Fahri tanıştıklarında onları birbirine bağlayan ortak noktanın Anadolu olduğunu görürler. Fahri Mebrure'de hasret duyduğu Anadolu'yu hatırlatır. Anadolu'dan gelen biriyle tanışmanın verdiği heyecan Fahri'nin cümlelerine şu şekilde yansır:

"-Ah, ah Mebrure Hanım, bilmezsiniz, ben Anadolu'yu ne kadar severim. Geceleri rüyama girer, gözlerim daldığı zaman onu hatırlarım... Anadolu'dan geliyorsunuz ha... Vallahi... Vallahi Mebrure Hanım, sizi tanıdığımı çok, çok bahtiyarım." ¹⁶⁶

Mebrure'nin Anadolu'dan gelmesi, Anadolu'yu tanınması konaktakilerin ilgisini çekmezken, bu durum Fahri için sevinç ve mutluluk sebebi, Mebrure ile aralarında kurulacak olan derin bağın ilk adımı olur. Romanda Mebrure, Fahri ve Nadir bizzat Millî Mücadele'nin içerisinde yer almaz. Millî Mücadele'de etkin bir rol oynamazlar. Millî Mücadele'ye dair gelişmeler Nadir ve Fahri aracılığı ile konağa ulaşır ve konakta bir herhangi bir haber gibi algılanıp Mebrure haricinde kimse tarafından önemsenmez. Mebrure, Anadolu'yu tanıdığı Anadolu halkının çektiği sıkıntıları bildiğin için Anadolu'daki gelişmelerle yakından ilgilenir. Anadolu'daki felaketi yakından tanıyan Mebrure'nin başına gelenler kendi dilinden şu şekilde aktarılır:

"-Hayır, peder yok, ben muhacirlerle Bandırma'dan geldim. Yunanlılar pederimi Manisa'da yakaladılar, ben Bursa'ya Hüseyin Bey 'in yanına kaçtım, babam mahpus mu kurşuna mı dizildi, serbest mi bırakıldı, haberim yok. Bursa'da iken şehri Yunanlılar işgal etti.

(...)-Yok ... değil, fakat babamı kaybetmek, ne olduğunu bilmemek, mağazanın zapt olunuşu, Bursa'ya giderken, Bursa'da çektiğim sefalet, parasızlık, hastalık, ümitsizlik,

¹⁶⁴ Peyami Safa, *Sözde Kızlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, s.129.

¹⁶⁵Orhan Söylemez, "*Peyami Safa'nın Romanlarında Millî Mücadele*", Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1986, s.49.

¹⁶⁶ Peyami Safa, *Sözde Kızlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016 s.80.

memleketin hali, Türk ahalinin başına gelmiş felaketler, her şehirde, her köyde çılgılık, gözyaşı, bin şey... Nasıl... Nasıl anlatayım?...”¹⁶⁷

Mebrure babasının durumuna dair hiçbir bilgiye ulaşamaz. Ancak her şeye rağmen karamsar değildir. Yalnızca İstanbul’da konaktakilerin Millî Mücadele karşısındaki kayıtsızlıklarını gördüğünde umudunu kaybetmeye başlar. Hatta zaman içerisinde onlara benzemekten bile korkar. Mebrure her ne kadar konağa geldiğinde İstanbul’un, konağın ve oradaki hayatın yabancıları gibi hissetse de konaktakilerin Millî Mücadele’ye karşı kayıtsızlıkları karşısında ne yapacağını, nasıl davranacağını bilemez. Zaman içerisinde onlara benzemekten duyduğu endişe onu bir çıkmaza doğru sürükler. Nitekim Mebrure konağa ilk geldiğinde duyduğu endişelerde haklıdır. Konaktaki hayat, Nevin ve Nazmiye Hanım’ın alafranga ve lüks merakı Mebrure’yi de etkiler, Mebrure de Nevin gibi giyinmek onun bulunduğu ortamlarda bulunmak ister. Mebrure’deki olumsuz yöndeki değişimin başlangıcı romanda şöyle anlatılır:

“Mebrure, kendi odasında hazırlanıyordu. Nedense hafif heyecanı verdi. Bu gezintiyi biraz da istiyor ve bu arzusuna hayret ediyordu. Hattâ giyinmesine de ehemmiyet verdi, saçlarıyla, başıyla fazla oyalandı. Salondaki Avrupa mecmualarını sık sık karıştırı karıştırı kendisinde iyi giymeye karşı yeni bir iştiaak duyuyordu.”¹⁶⁸

Mebrure’nin İstanbul’a geliş amacından uzaklaşarak konak hayatının etkisi altına girmesinde Nevin ve Nazmiye Hanım kadar, Behiç’in de rolü vardır. Mebrure’yi etkilemek için Millî Mücadele’ye gönül vermiş gibi görünen Behiç, ikiyüzlü davranarak Mebrure’yi kandırır. Mebrure’nin en büyük ideali olan Anadolu’ya kavuşmayı kendisi de istiyormuş gibi yapar. Nitekim Mebrure, neredeyse Behiç’e inanmak üzere iken Belma’nın gerçekleri anlatmasıyla Behiç’ten ve konaktan kurtulur. Fahri ile birlikte babasını bulur ve Anadolu’da bir hayat kurmak ister.

Peyami Safa’nın *Mahşer* romanında konu psikolojik unsurlarla işlenir, yazarın, çatışma unsuru oluşturan kültür ve çevrelere dengeli bir şekilde yer verdiği ve bu özelliğin diğer bütün romanlarında da olduğu görülür.¹⁶⁹ *Mahşer* romanında İstanbul bir mahşer yeridir ve insanlar mahşer içinde mahşeri yaşarlar.¹⁷⁰ Bu mahşerin içerisine, omzundan vurulduğu için Çanakkale cephesinden “İhsan Vapuru” ile gazi olarak dönen Nihad,

¹⁶⁷ Peyami Safa, *Sözde Kızlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016 s.23.

¹⁶⁸ Peyami Safa, *Mahşer*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016 s.139.

¹⁶⁹ Alemdar Yalçın, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı 1920 -1946*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 101.

¹⁷⁰ Alemdar Yalçın, a.g.e., s. 421.

büyük ümitlerle, kendi ifadesiyle “güneşten birçok şeyler bekleyerek”¹⁷¹ geldiği İstanbul’da önce onu bekleyen fakirlik ve kimsesizlikle, ardından Seniha Hanım ve Mahir Bey’in dairesinde karşılaştığı rüşvet, yolsuzluk, ahlâksızlık ve yozlaşmış hayatlarla yüzleşmek zorunda kalır. Cepheden gönderilen Nihad savaşı ve savaşın gerçeklerini tanır. Savaşın Nihad üzerindeki etkisi romanda şu şekilde yer alır:

“Harp onu teşebbüse alıstırmıştı. Mücadeleden korkmuyordu; İngilizlerle döğüştüğü gibi sefaletle de boğuşabilirdi; en uzak fırsatları sezecek kadar hassasiyeti vardı. Fakat.. belki de, bu didişmelerin sonunda, hayat kavgasından mükemmel bir dayak yiyerek çıkacaktı.”¹⁷²

Cephede olumsuz şartlara ve mücadeleye alışan Nihad, İstanbul’a döndüğünde hayatının kolay olmayacağını farkındadır. Buna rağmen İngilizlerle mücadele ettiği gibi yeni hayatının tüm zorluklarına da göğüs gerebileceğine inanır. Bu bağlamda Nihad’ın ilk İstanbul izlenimleri ümit doludur. Buna rağmen “İhsan Vapuru” ile İstanbul’a döndükten sonra burada gördükleri ve yaşadıkları karşısında harp ve İstanbul mukayesesi yapması kaçınılmaz olur. İstanbul’daki mücadelenin cephedekinden daha da çetin geçtiğini düşünür. Çünkü Nihad’a göre cephede insanın başına ne gelebileceği bellidir. İnsan ya ölür ya da hayatta kalır, cephenin heyecanı bu kadarla sınırlıdır fakat İstanbul Nihad için sonu belli olmayan ince bir çizgi gibidir. Seniha Hanım ve Mahir Bey ile tanıştıktan sonra daire hayatı ve eğlencelerine zorla da olsa dâhil olan Nihad bu daireden çıktıktan sonra Beyoğlu sokaklarında gördüğü işgal askerlerine, Türklere, Türkiye’de Türk olduklarını unutturdukları için “millî bir kin”¹⁷³ duyar. Nihad’ın Beyoğlu sokaklarında kendisine ve içinde bulunduğu mekâna yabancılaşması ve bu durumun Nihad’ın duygularına yansması romanda şu şekilde anlatılır:

“Geriye dönerek dükkanın önünden kaldırıma çıkarken bir taraftan apartmanın büyük kapısına, sonra dar sokağın upuzun, simsiyah, cesim kayalıklar gibi dik ve sert binalarına baktı. Burnuna bir şarap ve bira kokusu doluyordu. Bir an içinde o dükkandan gelen ecnebi nağmeler, bu bir kasa içi gibi kapkaranlık sokak, bu taş binalar arasında Nihad, kendi memleketinde olduğunu unuttu; Beyoğlu’nun birçok sokakları gibi, burada da aykırı bir yabancılık, ecnebi memleketlerin sokaklarına mahbus, bir Türk’e mülayim gelmeyen sahte ve başka bir seciye vardı. Bir Türk’e Türkiye’de Türk olduğunu unutturan bu gizli ve galip ruha karşı, Millî bir kin duydu.”¹⁷⁴

¹⁷¹ Peyami Safa, *Mahşer*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016 s. 18.

¹⁷² Peyami Safa, *Mahşer*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016 s. 18.

¹⁷³ Peyami Safa, *Mahşer*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016 s. 126.

¹⁷⁴ Peyami Safa, *Mahşer*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016 s.126.

Beyoğlu'na ve Beyoğlu hayatına yabancı olan Nihad cepheden döndükten sonra kalacak yeri geçinecek parası olmadığından Seniha Hanım ve Mahir Bey'in kızlarına Türkçe dersi vermeyi kabul eder. Nihad'ın içinde bulunduğu çaresizlik, fakirlik ve yalnızlık ona Beyoğlu hayatının kapılarını açmış olur. Beyoğlu'na ve Seniha Hanım ve Mahir Bey'in daire hayatına yabancı olan burada kendini eğreti hisseden Nihad için Beyoğlu'nu mecburen içinde bulunduğu bir yerdir.

Nihad'ın dünyası bir yanda Seniha Hanım ve Mahir Bey'le birlikte doğan bozulmuş, içi boşaltılmış, sahte imkânlardan, diğer tarafta ise daireden ayrılır ayrılmaz onu karşılayan savaşın yoksulluk, sefâlet ve acının birleşmesinden oluşur. Bu durumda kendine sık sık “kimler için harp ediyoruz?”¹⁷⁵sorusunu sorar ve kimler uğruna can veriliyor sorgulamasını yaparak bir cevap bulmaya çalışır. Millî Mücadele'ye gönül veren kişiler arasında Ahmet Celâl de kendisine aynı soruyu sorar ve cevabını bulmak ister. Nihad ve Ahmet Celâl her ne kadar Millî Mücadele ile ilgili aynı soruyu sormuş olsalar da, sorunun çıkış noktası ve muhatapları farklıdır. Bu bağlamda Nihad sorunun cevabıyla İstanbul'u yozlaştıran, kirleten, çürüten kişilere karşı bir adım atmak isterken, Ahmet Celâl için böyle bir durum söz konusu değildir.

Nihad'ın Seniha Hanım ve Mahir Bey'in dairesinde gördükleri karşısında dayanacak sabrı ve gücü kalmaz. Mahir Bey ve Seniha Hanım'ın yeğeni Muazzez'in onlardan farklı olduğuna inanarak duygularını Muazzez'e açar. Nihad, Muazzez'e iki farklı hayatın tablosunu çizer. Bir yanda çocuk denecek yaşta cephede kahramanca savaşan insanlar diğer yanda vatansız, vicdansız, amaçsız kötülük ve çirkinlik içerisinde, yalnız günah işlemek için yaşayan mahlûklar vardır. Nihad cephede yaşanan kahramanlıkları gördükten sonra eski Yunan masallarına, Yunanlıların Anibalı, Kartaca gibi savaşlarına şaşırmadığını bunların kendisine sıradan olaylar gibi geldiğini anlatır. Bunun sebebi Çanakkale cephesinde üç sene mücadele eden Nihad'ın, daha on sekiz yaşına gelmemiş çocuk sayılabilecek yaştaki askerlerin, en korkak sayılabilecek yedek subayların korkusuzca mücadelelerini görmüş olmasıdır ve bütün bunların yanında Yunan savaşları, destanları ona sıradan gelir. Savaşın gerçeklerini çok iyi bilen Nihad, cephede verilen onca mücadelenin bu insanlar için de olmasına isyan eder.

Nihad arkadaş grubu ile birlikte içinde bulundukları durum için bir şeyler yapmanın gerekli olduğu sonucuna varır ve bunun da yolunun ihtilâlden geçtiğini

¹⁷⁵ Peyami Safa, *Mahşer*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016 s.155.

düşünür. Millî Mücadele için harekete geçmek gerektiğini ve gerekirse ölümü göze almanın şart olduğuna inanır. Bu sebeple romanda sıklıkla “ölümü göze almalıyız”¹⁷⁶ ifadesi leit motif olarak kullanılır.

“Her taraf batacak aile, fırka, hükümet, matbuat, tiyatro... Hepsini gözlerimle gördüm, hepsinin içinde yaşadım. Bunları kökünden ıslah etmek lâzım. İhtilâl! Başka çare yok. İhtilâl lazım! Kudurmuş, zelil, alçak bir muhitte didişmek için ihtilâl! Bunsuz nasıl yaşayabiliriz? Öyle bir nesil ki doğduğumuz günden beri kan yedik, kan içtik. Hâlâ dört bir tarafımızda hırsızlar, dolandırıcılar, dalkavuklar, katiller var. Zillet o kadar umûmî bir şey ki, izzet-i nefis, bir azamat, burnu büyüklük sayılır. Vallahi.. Muazzez.. bu memleket, kadar murdar olmuştur ki, orada ölüm, yegâne güzellik ve yegâne huzurdur.”¹⁷⁷

Nihad böylece yozlaşma ve duygusal bozulmuşluğun arasında yaşamayı terk ederek ölmeyi tercih eder. *Sözde Kızlar* romanında yer alan Millî Mücadele taraftarı kahramanlara nazaran Nihad ve arkadaş grubu Millî Mücadele’ye destek için çözüm arayan harekete geçmek isteyen etkin kimseler olarak anlatılır. Nihad ve arkadaş grubu, Mebrure, Fahri ve Nadir’e kıyasla Millî Mücadele’ye dair gelişmeleri uzaktan takip etmek yerine üzerinde düşünerek hareket planları yaparak etkin bir süreç geçirirler. Mebrure, Fahri ve Nadir içinse bu süreç daha edilgen, hareketten uzak, düşünsel bir boyutta ilerler.

Peyami Safa’nın *Biz İnsanlar* romanı, Mütareke günlerinin öne çıkardığı yabancı hayranlığı ile yabancı düşmanlığının bir okul çevresindeki yansımalarını ele alır.

Romanın kahramanı Orhan, Boğaziçi’nde özel bir okulda öğretmendir ve iki öğrenci arasında çıkan kavgayı yatıştırmak isterken, kendini iki zıt düşüncenin, iki zıt anlayışın ortasında bulur. Dövülen çevrede hatırı sayılır bir ailenin oğlu, döven ise kimsesiz bir çocuktur. Olayın içine girince, bunun aile içinde başlayan bir kavganın devamı olduğunu öğrenir. Aileyi ve özelliğini tanır. Bu temas, bir taraftan aşkın doğmasına sebep olurken, diğer taraftan kültürel bir çatışmanın kişiler arasında taraftar bulmasıyla güçlenmesine yol açar. Zaman Mütareke dönemidir ve dövülen çocuğun ailesi, köyde Fransız hayranlığıyla ün yapmıştır. Böylece işgal İstanbul’una ait küçük bir vakanın toplumsal boyutu, genişleyen çevre içerisinde gözler önüne serilmiş olur.¹⁷⁸

Romanda Millî Mücadele’ye gönül veren, Millî Mücadele ruhu taşıyan dört kişi yer alır. Bu bağlamda Orhan, Necati, Mustafa ve Bahri’nin Millî Mücadele’ye dair

¹⁷⁶ Peyami Safa, *Mahşer*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, s.237.

¹⁷⁷ Peyami Safa, *Mahşer*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, s.237.

¹⁷⁸ Mehmet Törenek, *Türk Romanında İşgal İstanbul’u*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2002, s.120.

görüşlerine yer verilir. Roman, ailesi itilaf askerlerine yakınlığı ile tanınan Cemil'in, kimsesiz bir çocuk olan Tahsin'e "Eşek Türk"¹⁷⁹ diyerek taş atması ile başlar. Öğrencisine "Eşek Türk"¹⁸⁰ nidası ile atılan taş Orhan'ın hayatının değişmesine sebep olur. Orhan kendini bir yanda edebiyat öğretmeni Necati ile birlikte millî duyguları savunurken, diğer yanda ise Türklere ve yaşadıkları coğrafyaya düşman olan bir yalının içinde bulur. Orhan ve Necati yaşanan hadiseye sıradan bir öğrenci kavgası olarak bakmayarak ve taş vakasını bir millet meselesi olarak yorumlarlar. Zihinlerinde "Cemiller ve Tahsinler"¹⁸¹ olarak ikiye ayırdıkları temsillerden "Tahsinler" bir milletin savunucusu olarak yer alır. "Taş" Necati ve Orhan için Millî Mücadele'nin simgesidir.

Taş hâdisesi ile birlikte okulda da fikir ayrılıkları yaşanır. Cemil'i destekleyerek Tahsin'i okuldan kovmak isteyenlere karşılık Necati ve Orhan, Tahsin'i savunurlar. Tahsin'in attığı taşı "Anadolu'da harp eden bütün Türklerin tek bir madde içine sıkıştırılarak teksif edilen ruhu; elinden her şeyi alınmış bir halkın son silahı; gözleri dönmüş bir ümitsizliğin yere eğilir eğilmez kaptığı ilk tabiat kuvveti"¹⁸² şeklinde tanımlarlar. Orhan öğrencileri arasında yaşanan bu olayı İstanbul ve Anadolu'nun karşı karşıya gelmesi olarak yorumlar. Cemil, İstanbul'u; Tahsin ise Anadolu'yu temsil eder. Orhan'ın İstanbul ile kast ettiği şey İstanbul halkı değil, İstanbul Hükümeti'dir. Bu bağlamda Orhan bu mesele üzerinden Millî Mücadele'nin önünde engel olduğunu düşündüğü İstanbul Hükümeti'ni eleştirir. Orhan'ın gözünde İstanbul Hükümeti, "Sevr Antlaşması"nı imzalayarak bu memleketin batmasına göz yummuş, Avrupa'nın himayesini kabul etmiştir. Bu sebeple düşüncelerini açıkça dile getiren Orhan, okul yönetimin tepkisini çektiğinden okuldan ayrılmak zorunda kalır. İşini kaybettiği için maddi sıkıntıya düşen Orhan ne olursa olsun savunduğu fikirlerin arkasındadır. Orhan ve Necati yabancı bir müdahale ile kurtuluşun gerçekleşeceğine inanmazlar.¹⁸³

Orhan maddi sıkıntıları sebebiyle Samiye Hanım'ın yalısında Cemil'e Türkçe dersi vermeyi kabul eder. Samiye Hanım'ın teklifini kabul etmesinde, yalıda Samiye Hanımlar ile birlikte yaşayan yeğeni Vedia'nın da payı vardır. Yalıya girdikten sonra, yalıdakilerden ve orada yaşanan hayattan etkilenir. Orhan'ın Halim Bey'in yalısında tanıştığı Bahri isimli zabıt ile birlikte yalıya ve Millî Mücadele'ye dair fikirleri değişmeye

¹⁷⁹ Peyami Safa, *Mahşer*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, s.24.

¹⁸⁰ Peyami Safa, *Biz İnsanlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, s. 24.

¹⁸¹ Peyami Safa, *Biz İnsanlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, s. 77.

¹⁸² Peyami Safa, *Biz İnsanlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, s. 69.

¹⁸³ Sezin Seda Altun, *Romanda Bir Kent İmgesi Olarak Ankara: 1920-1955*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s.79.

başlar. Yalıda Samiye Hanım'ın davetlerine katılan Bahri düşünceleri ve yaşayışıyla yalıdaki diğer davetlilerden ayrılır ve bu sebeple ilk tanıştıkları günden itibaren Orhan'ın dikkatini çeker. Bahri annesinin isteği üzerine Anadolu'daki harekete katılmayarak İstanbul'da kalır, idealleri ve ailesi arasında kaldığı için vicdan azabı duyar. Her fırsatta yalıdakilere Anadolu'daki mücadeleyi desteklediğini belirtir ve Orhan ile konuşmalarında Ankara'ya gitmemenin en büyük hata olduğunu söyler. Üç dört defa gitmek istediği Anadolu'ya gidemez. Bahri bu durumu telafisi olmayan bir hata olarak yorumlar. Her ne kadar Millî Mücadele'ye katılmamak için kendince sebepleri olsa da bunlar onun vicdanını rahatlatmaya yetmez.

Romanda Millî Mücadele'yi destekleyenlerden biri de yalıda çalışırken Samiye Hanım ile husumetinden dolayı hapse atılan Tahsin'in babası Mustafa'dır. Taş meselesinin başlangıcı aslında buradadır. Mustafa, Samiye Hanım'ın yalıya Fransız bayrağı asması ve Türk milletine hakaretleri ile düşmanca davranışlarından dolayı onunla kavga ederek Samiye Hanım'ı yaralar ve hapse atılır. Orhan'ın gözünde Tahsin ve babası Mustafa birer "Millîyet savunucusudur."¹⁸⁴ Bu sebeple hapisten çıktıktan sonra Samiye Hanım'dan intikam almak isteyen Mustafa'yı "milletin intikamı Anadolu'da olur."¹⁸⁵ diyerek ikna eder ve intikam almaktan vazgeçirir. Romanda Anadolu'ya dair haberler *Sözde Kızlar* ve *Mahşer*'de olduğu gibi gazeteler ya da romandaki kişiler aracılığı ile iletilir.

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* romanında, romanın başkişisi İstanbullu Hoca'nın Küçük Ağa'ya dönüşme serüvenine yer verilir. Millî Mücadele'ye gaflet ile bakan İstanbullu Hoca, Millî Mücadele'ye gönül veren Küçük Ağa olur. İstanbullu Hoca, Akşehir'e İstanbul Hükümeti'nin görevlendirmesi ile halkın aklındaki soru işaretlerini gidermek amacıyla gönderilir. Akşehir'de de Anadolu'nun her yerinde olduğu gibi Millî Mücadele hareketi başlar fakat Millî Mücadele'ye gönül verenler kendilerini belli etmezler. Nitekim romanda Millî Mücadele'ye gönül verenlerden biri Ali Emmi'dir.

Ali Emmi köyün ileri gelenlerinden biridir. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor durum Anadolu halkını derinden etkiler. Uzun yıllar süren savaşlar yüzünden Anadolu'nun köy ve kasabalarındaki birçok genç cepheye gider. Bu sebeple köy ve kasabalarda genç nüfus yok denecek kadar azalır. Köyler ve kasabalarda yalnızca kadınlar, çocuklar ve yaşlılar kalır. 1919 yılı Akşehir'inde de durum bundan farklı

¹⁸⁴ Peyami Safa, *Biz İnsanlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, s. 84.

¹⁸⁵ Peyami Safa, *Biz İnsanlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016 s. 329.

değildir. Dört yıldır süren I. Dünya Savaşı sebebiyle Akşehir’de yalnızca kadınlar, çocuklar ve yaşlılar kalmış, gidenler düşmanla savaşırken, kalanlar açlıkla, soğuklukla ve fakirlikle mücadele etmek zorunda kalmıştır.

Ali Emmi, böyle bir zamanda cepheye gidemeyecek kadar yaşlı olduğundan, kasabada hayatını devam ettirmek zorunda kalanlar arasında yer alır. Savaştan önce gayrimüslim halk ile kavgasız, gürültüsüz, kardeşçe fakat sınırları dinî kurallar çerçevesinde belirlenen bir hayat sürerler, savaştan sonra ise Müslüman Türk gençleri kasabadan ayrılır. Bunun neticesinde dükkânları, bağları, bahçeleri, tarlaları boş kalan Müslüman halkın ekonomisi zayıflar. Kasabada bağ, bahçe, tarla ve dükkânlarla savaşa gitme mecburiyeti olmadığından gayrimüslimler ilgilenir. Bu durum Müslüman ve gayrimüslim halk arasında yüzyıllardır korunan dengeleri bozar. Tüm bu dengelerin bozulduğu bir zaman diliminde Demirci Salih’in cepheden Çolak Salih olarak dönmesi ve çocukluk arkadaşı Niko’nun desteği ile yaşamını sürdürmek istemesi Ali Emmi’nin tepkisini çeker.

Romanda millî bir ruha sahip olan Ali Emmi’nin Niko’ya tavrı bu duruşu destekler niteliktedir. Ali Emmi, Salih cepheden döndüğünde ona birçok soru sorar. Bu sorular savaşın nedenleriyle ilgilidir. Ali Emmi, neden savaşa gidildiği, neden giyecek elbise, yiyecek ekmek bulamadıklarını merak eder fakat Salih’ten istediği cevapları alamaz, zaten Salih’in de verecek bir cevabı yoktur. Bununla birlikte Ali Emmi henüz Millî Mücadele’yi tanımasa da Salih’in Niko’dan yardım almasını eleştirir. Bu durum Millî Mücadele hareketi Akşehir’de ortaya çıkmadan önce de Ali Emmi’nin millî bilince sahip olduğunu ve insanlara karşı tavrını bu yönde şekillendirdiğini gösterir. Ali Emmi’nin Salih’e söylediği şu sözler onun Millî değerlere bakış açısını anlatır:

“Utan len Hafız’ın oğlu utan. Koca Memâlik-i Osmaniye senden beter oldu, bin beter oldu. Kıçı kırık İtalyan askeri gelmiş tâ Akşehir’e dayanmış da Hafız’ın oğlu kolundan budundan konuşur. Haram olsun o gazâ sana diyecem emme dilim varmaz. Utan, utan. Len Salim yap bir ıhlamur bana.”¹⁸⁶

Ali Emmi için vatandan daha değerli hiçbir şey yoktur. Onun gözünde insanın canı dahi vatanla mukayese edilemez. Bu sebeple Salih’in kendisini önceleyerek cepheye yaşadığı kayıplardan bahsetmesi Ali Emmi’yi sinirlendirir. Ali Emmi’nin gözünde dünyaya hükmeden Osmanlı Devleti bin beter olmuş, İtalyan askerleri Akşehir’e kadar

¹⁸⁶ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.42.

gelmişken, cepheden yitip giden kolların, bacakların hükmü yoktur. Ali Emmi Salih'e kızısa bile babacan tavrını elden bırakmayarak derdini anlatmaya çalışır:

“Yürekli ol Salihim, yürekli. İmânını yitirme .Allah’a dayan ki sırtın yere gelmesin. Bak bakayın etrafına! Hadi bak...Önce bana bak istersen. Bi ayağı çukurda Ali Emmi.. ne tutar beni ayakta? Tahsin ağanı bildin mi? Benim oğlum. Otuz yaşındaydı. Ümüğünden tuttu mu ayıyı boş çuval gibi yere sererdi. İki oğlu bir kızı var. Onlar şinci analarıyla kaldı. Tahsin nerde? Mezerini bile bilmem.. ne tutar sandın beni ayakta?”¹⁸⁷

Ali Emmi, kendi hayatından örnek vererek Salih'i yaptığı yanlıştan döndürmek ister. Savaş sadece cepheye gidenlerin değil, cepheden dönemeyenlerin, geride kalanlarında hayatlarını alt üst etmiştir. Ali Emmi'de bunlardan biridir. Gencecik oğlu cepheden dönmemiştir. Buna rağmen dini değerlere bağlı olan Ali Emmi vatan toprağının düşmandan temizlendiğini görebilmek için ayaktadır. Halinden şikâyet eden Salih ile kendisini kıyaslayarak ona güç vermeye, şikâyet edilecek zaman olmadığını anlatmaya çalışır. Nitekim sözlerinin Salih üzerinde tesirli olduğunu söylenebilir. Çünkü Salih her ne kadar bu söylenenlere itibar etmiyor görünse de Niko ve diğer gayrimüslimlerle eğlendiği bir gece meyhanede kulaklarında Ali Emmi'nin sözleri yankılanır. Ali Emmi, Salih'in vicdan aynasında bir yansıma olur.

Ali Emmi, Millî Mücadele Akşehir'de varlığını göstermeye başladıktan sonra bütün imkânlarıyla Millî Mücadele'ye destek olur. Yeri geldiğinde kasabalılara karşı Kuvâ-yı Millîye propagandası yapar. Halkın Kuvâ-yı Millîye'ye olan güvenini arttırmaya kasabalıları Kuvâ-yı Millîye'nin bir çete olmadığına inandırmaya çalışır. Ali Emmi'nin Kuvâ-yı Millîye'ye bakışı romanda şu şekilde yer alır:

“Doğru ya...Senin ırahatın bugünlük len avanak, bugünlük. Yarın senin bacanda baykuş öter. Bi umut varsa o da Kuvvâ'da len, Kuvvâ'da! Aç gözünü, Yunanı, Ermeniye kovmaya, Pontus'u bastırmaya, evlâd-ı İslâmı kurtarmaya can koyanlar mücahit değil de kimmiş mücahit? De bakalım kimmiş? Topunuza sorarım kimmiş?”¹⁸⁸

Ali Emmi için Kuvâ-yı Millîye'ye katılanlar mücahit sayılır. Bununla birlikte Kuvâ-yı Millîye Türk milletinin umududur. Düşman vatani almak isterken Kuvâ-yı Millîye, vatan toprağından Yunanı, Ermeni'yi, Pontus'u kovmaya çalışır. Ali Emmi kasabadaki Kuvâ-yı Millîye toplantılarına katılır. Millî Mücadele'ye gönül verenlerin katıldığı bu toplantılarda, Akşehir'deki Kuvâ-yı Millîye hareketine dair önemli kararlar

¹⁸⁷ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.42.

¹⁸⁸ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.141.

alınır. Ali Emmi ölüm döşeğinde iken bile zaferi göremeden ölmek istemez. Yaşadığı hayattan son arzusu Millî Mücadele'nin başarılı olduğunu görebilmeştir.

Akşehir'de Millî Mücadele'ye gönül veren bir diğer isim, İstanbullu Hoca'dan üç gün sonra Akşehir'e gelen, Akşehirlî Doktor Haydar Bey'dir. Savaşın sonlarına doğru Arabistan cephesinde zabıt iken, bir Arap aşireti tarafından esir edilir. Kötü bir esaret hayatı yaşayan Haydar Bey, aşiret beyinin koltuğunun altında çıkan bir çıbanı ameliyat ederek onu bu dertten kurtarır. Aşiret Bey'inin minnetini kazana Haydar Bey'e o aşiret ile birlikte Arabistan kalma teklifi yapılır. Bu teklifi reddeden Doktor Haydar Bey'in tek arzusu olan memleketine kavuşma dileği yerine getirilir. Böylece Akşehir'e dönebilen Doktor Haydar Bey ve onun temsil ettiği düşünce ile İstanbullu Hoca'nın Küçük Ağa'ya dönüşmeden önceki düşünceleri karşı karşıya gelir. Birbirine zıt iki düşünce romanda çatışmayı oluşturur.

Doktor Haydar Bey, Akşehir'e kafasında soru işaretleri ile döner. “Tek ümidin payitaht”¹⁸⁹ olup olmadığı Doktor Haydar Bey'in zihnini en çok meşgul eden konulardan biridir. Doktor Haydar Bey, kendi içinde yaptığı muhasebeden sonra Millî Mücadele tarafında yer alır ve Akşehir'de Millî Mücadele'nin savunuculuğunu yapar. Doktor Haydar Bey, Akşehir Kuvâ-yı Millîye'nin ilk günlerinde bir nevi Akşehir'in nabzını yoklayarak, Kuvâcılarla Akşehir'in ileri gelenleri arasında bağlantıyı sağladığı, Millî Mücadele kıvılcımlarının parlamasına sebep olduğu söylenebilir. Çünkü kasabada Ali Emmi, Salih ve Reis Bey ile ilk bağlantıları kuran Doktor Haydar Bey'dir.¹⁹⁰

İstanbullu Hoca'yı tanımak isteyen Doktor Haydar Bey'in İstanbullu Hoca'ya karşı tavrı tanıdıktan sonra şekillenecektir. Rica ya da tehdit yoluyla ne olursa olsun Kuvâ-yı Millîye adına yardım ve desteklerini isteyecektir. Bu sebeple İstanbullu Hoca'nın vaazını dinlemeye giden Doktor Haydar, İstanbullu Hoca'nın Kuvâ-yı Millîye karşıtı ifadelerini duyduğunda sorularıyla onu kasabalıların gözü önünde zor duruma düşürür. İstanbullu Hoca'nın söyledikleri karşısında Türk milletinin yaşadıklarının büyük bir trajedi olduğunu hisseder. Bu trajedi hak ve batılın birbirine karışması ve batılın kendisini hak saymasıdır. İstanbullu Hoca'nın Kuvâ-yı Millîye'yi nifak olarak tanımlaması üzerine,

¹⁸⁹ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 65.

¹⁹⁰ Muzaffer Uyguner, Muzaffer Uyguner, “Küçük Ağa'nın İnsanları”, *Türk Dili Dergisi Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı*, C.XXXIV, Temmuz 1976, S.298. s.85.

Doktor Haydar Bey, İstanbul Hükümeti'nin eli kolu bağlı iken vatani kurtarmaya çalışan Kuvâ-yı Millîye'nin nasıl nifak olabildiğini sorması, İstanbullu Hoca ile arasındaki gerilimin artmasına sebep olur. Bütün bunlara rağmen Doktor Haydar Bey kasabalıların aklında küçük de olsa bir soru işareti bırakarak amacına ulaşır. Ayrıca Çolak Salih'i cepheden tanıyan Haydar Bey, ona dair ümitlerini asla kaybetmez. Çolak Salih'in parçalanmış vücudunun ardındaki saflığı ve bozulmamışlığı görerek herkesin ona yüz çevirdiği zamanlarda destek olur. Haydar Bey'in bu desteği Çolak Salih'in millî bilincini bularak değişim yaşamasında önemli bir etken olur.

Akşehir'de Millî Mücadele'yi destekleyen bir diğer kişi Ağır Ceza Reisi Mehmet Bey'dir. Kasaba halkının Reis Bey olarak tanıdığı Mehmet Bey, karısını kaybetmiş, iki kızı ile birlikte yaşayan, Kuvâ-yı Millîye'nin kasabadaki en büyük destekçilerinden biridir. Reis Bey, kasaba halkı ve Kuvâ-yı Millîye için birçok fedakârlıkta bulunur. Bunların başında kasabalılar için bir tehlike olan Çakırsaraylı çetesini ikna etmeye gitmesi gelir. Çakırsaraylı'yı ikna etmek için onun huzuruna giden Reis Bey, Çakırsaraylı'nın Akşehir'e zarar vermemesi kararlılığını, ikna kabiliyetini ve hitabet gücünü kullanır. Bunun yanı sıra Akşehir'de Kuvâ-yı Millîye'yi destekleyen grubun içinde yer alır ve Akşehir halkını Kuvâ-yı Millîye'nin bir çete olmadığına inandırmak için bir takım faaliyetlerde bulunulması gerektiğini savunur. Reis Bey Kuvâ-yı Millîye için yapılması gerekenleri romanda şu şekilde sıralar:

“(...)En mühimi de etrafınıza Kuvâyı Millîye'nin çete olmadığını, Kurtuluş Ordusu'nun çekirdeği olduğunu yaymaktır. Eli silâh tutanlar gider katılır, kalanlarda karınca kararınca para ve mal yardımında bulunur. Aranızda bir heyet kurun. Üç beş kuruş.. bir kalıp sabun.. bir çift çorap.. bir çaputun bile değeri vardır. Toplayın, verin. Önümüz kış.. düşman boyuna ilerliyor.. yakında büyük çarpışmalar başlayacak. Ne kadar kuvvetli olursak o kadar dayanabiliriz. Dayandıkça da derlenip toparlanırsınız. Millet elbirliği edecek de pis Yunan tepelenmeyecek ha? Aklınız alır mı bunu? Mesele vakit kaybetmemekte, gaflete ve dalâlete düşmemekte.”¹⁹¹

Anadolu'da Kuvâ-yı Millîye'nin önündeki en büyük engel Kuvâ-yı Millîye birlikleri ile çete faaliyetlerinin karıştırılması ve Kuvâ-yı Millîye'nin de halkı yağmalayacak bir çete zannedilmesidir. Bu durumun farkında olan Reis Bey, Kuvâ-yı Millîye ile ilgili en önemli durumun bu olduğunu vurgular. Halkın desteğine her anlamda ihtiyaç duyan Kuvâ-yı Millîye, bu desteği ancak halkın zihnindeki soru işaretlerini kaldırıp, güvenini kazanarak elde edebilir. Bunun yanı sıra Reis Bey analitik düşünür ve Kuvâ-yı Millîye'nin

¹⁹¹ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017. s. 149.

ihtiyaçlarını karşılamak için bir heyet oluşturur. Reis Bey'in Kuvâ-yı Millîye'ye destek sisteminde önce eli silah tutanların birliklere katılması, ardından geride kalanların ise ellerinden ne geliyorsa az ya da çok demeden mal ve para yardımıyla bulunması vardır. Bunlar yapıldığında ise Millî Mücadele'nin zafer ile sonuçlanacağına Reis Bey'in inancı tamdır. Reis Bey de Millî Mücadele'ye gönül veren diğer kişiler gibi Millî Mücadele için fedakârlık yapar. Onun yaptığı en büyük fedakârlık yıllarca emek verdiği mesleğinden vazgeçmesidir. Reis Bey, herkesin tarafını açıkça belli ettiği bir zamanda, İstanbul Hükümeti'nden maaş alarak Kuvâ-yı Millîye'ye destek vermenin etik olmadığını düşünerek memuriyetten istifa eder.

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* ve *Küçük Ağa Ankara*'da romanlarından sonra yazdığı bu romanların devamı niteliğinde sayılabilecek olan *Firavun İmanı*'nda, 1921 yılında bir yandan Millî Mücadele'nin zorlu koşullarına yer verilirken diğer yandan Cumhuriyet'in ayak seslerinin duyulduğu bir dönem anlatılır. Bu dönemde meclis içinde karşı karşıya gelen ve grupların vatanperverliklerinin sorgulandığı sosyal, siyasi birçok olay yer alır. Romanın kurgusunda; TBMM'de gittikçe artan Bolşevik yanlılarının varlığı ve bunların faaliyetleri, Millî Mücadele yıllarında Anadolu'ya sızan yabancı ajanların varlığı ve bunların yaymaya çalıştığı fikirler, Millî Mücadele'ye ihanet içinde bulunan ve yabancı devletlerden aldıkları altınlarla halk içinde isyan çıkaran kimselerin, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte türlü oyunlarla kendilerini vatanperver birer kahraman olarak göstermelerine yer verilir. Millî Mücadele için sayısız kahramanlıklar gösteren Mehmet Âkif, Hüseyin Avni, Hasan Basri gibi gerçek vatanseverler ise Millî Mücadele'ye ihanet eden kişiler tarafından birer hain gibi gösterilerek maddi ve manevi açıdan çaresiz bırakılırlar.¹⁹²

Romanın Millî Mücadele'ye gönül veren kişileri Mehmet Âkif ve Hüseyin Avni'dir. Millî Mücadele'ye gönül veren diğer kişilerden farklı olarak Tarık Buğra roman kişilerini gerçek şahsiyetlerden seçmiştir. Her ne kadar Mehmet Âkif ve Hüseyin Avni tarihte var olan, Millî Mücadele'ye gönül veren gerçek şahsiyetler olsa da romanın kurgusal bir tür olduğunu göz önünde bulundurarak bu şahsiyetlerin Tarık Buğra'nın kalemiyle yeniden şekillendiği söyleyebiliriz. Roman, Sakarya Meydan Muharebesi'nin en kanlı zamanlarında, Millî Mücadele'ye isyan eden Zile halkının isyanını bastırmak üzere isyan bölgesine gitmekle görevlendirilen heyetin kurulması ile başlar. *Firavun*

¹⁹² Özlem Fedai, “Muhafazâkarların Savaşığı İlericilerin Zafere Sahip Çıktığı Kurtuluş Savaşını Anlatan Bir Roman: *Firavun İmanı* ve Tarık Buğra'nın Gözünden Mehmet Âkif Ersoy”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, S.10 (2017), s. 128-129.

İmanı Millî Mücadele'nin cepheye yer veren askerî ayağından çok siyasî ve politik tarafını ele alması bakımından Millî Mücadele'yi anlatan diğer romanlardan ayrılır. Tarık Buğra, romanda cephede savaşmak ile politika yapmanın farklı olduğu üzerinde durur. Bununla birlikte meclis içindeki çeşitliliğe vurgu yaparak bu çeşitliliğin Cumhuriyet'in ilânı ile birlikte yaşayacağı değişiklikleri esas alır. Birinci Büyük Millet Meclisi'nde bulunan üç yüz on sekiz mebus vatanın kurtuluşunda birleşir. Romanda anlatıcı düşman işgalinden kurtulmayı arzulayan Birinci Büyük Millet Meclisi mebuslarını şu şekilde tasnif eder:

“Birinci Büyük Millet Meclisi'nde 318 mebus ve aşağı yukarı, bir o kadar da ayrı anlayış, ayrı ruh ve kafa yapısı vardı. Küçükklü büyüklü memurlar, doktorlar, dâvavekilleri, arzuhalciler, hocalar, çiftçiler, zabıtlar ve aşiret beyleri...Kimi Doğu veya Orta Anadolu'dan güneyden, kuzeyden, batıdan, kimi payitahttan gelmiş, çoğu dâvanın kaba çizgilerinden bir şey bilmeyen ve düşünmeyen; bu ana çizgileri de vatani, padişahı, halifeyi rû-yi zemîn'i kurtarmaktan ibaret sanan 318 ayrı insan.

Ama bunları, kabataslak olarak, ikiye ayırabiliriz. Politika adamları ve politika diye bir şey olduğunu öğrenenler ve politikayı da çekici bulanlar, bir; bir de, politikanın en koyusu ile yavaş yavaş sarıldıkları halde bunu fark etmeyenler ve ömürleri oyunca politikayı bilmeyecek, kavrayamayacak olanlar, iki.”¹⁹³

Tarık Buğra'nın meclis ve politika ile ilgili söylediği bu sözler ileride yaşanacakların habercisi niteliğindedir. Nitekim politika adamları yeni kurulacak devletin çeşitli imkânlarından faydalanmak, para ve makam sahibi olabilmek için ellerinden geleni yapacaktır. Hatta Hüseyin Avni gibi samimi vatanseverlere iftiralar dahi atılacaktır. Bunun yanı sıra Zile isyanını bastırmak üzere Hüseyin Salim, Kurtçalı Aziz, Mehmet Âkif, Hüseyin Avni, Mehmet Şakir Bey meclisin kararı ile isyan bölgesine görevli olarak gönderilir. Mehmet Âkif ve Hüseyin Avni'nin aralarında bulunduğu heyet Zile isyanının bastırılması sağlar. Bunun gerçekleşmesinde halk tarafından sevilen Mehmet Âkif'in halka güven telkin ederek, onları zafere inandıran konuşmaları etkili olur.

Mehmet Âkif, halka kendi üzerinden örnekler vererek Ankara'ya olan güven ve inancın artmasını sağlar. Bunun için herkesin tanıdığı vatana, milleti, dini uğruna mücadele eden Mehmet Âkif olarak Yunanlıların yenileceğini, vatanın Ankara sayesinde kurtulacağını söyleyerek halkı ikna etmeye uğraşır. Öte yandan halkı rahatlatmak ve Millî Mücadele'nin zafere yaklaştığını hissettirmek adına Sakarya Meydan Muharebesi henüz

¹⁹³Tarık Buğra, *Firavun İmanı*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017. s. 8-9.

zafer ile sonuçlanmadan, onlara Ankara'dan telgraf geldiğini ve Yunan'ın Sakarya'da bozguna uğratıldığı haberi verilir. Âkif kendilerinin ortaya attığı bu haber üzerine kalabalık ile birlikte dualar eder. Zafer haberi, halkın Ankara ve Millî Mücadele ile ilgili tereddüt, korku ve ümitsizliklerinin giderilmesinde büyük bir adım olur. Halk bu haberi büyük bir coşkuyla karşılayarak Millî Mücadele'nin ümit ve heyecanını birlikte hisseder. Mehmet Âkif ve birlikte olduğu heyet yola çıktıktan bir süre sonra ise Sakarya Zaferi'nin gerçekleştiği haberi ulaşır.

Mehmet Âkif ve Hüseyin Avni'nin Türk milletine, Millî Mücadele'ye ve zafere inançları tam olmakla birlikte gelecek için endişe taşıdıkları görülür. Mehmet Âkif ve Hüseyin Avni'nin gelecek kaygısı veya zaferden sonrası için duydukları kaygı kişisel değildir. Kendi menfaat ve çıkarlarını düşünmeden Millî Mücadele yolunda ilerleyen Âkif ve Hüseyin Avni, asıl savaşın zaferden sonra başlayacağına inanır. Mehmet Âkif'in zafere inancı tamdır, fakat zafer sonrası endişeleri romanda kendi ağzından şöyle aktarılır:

“Ulu Tanrı'nın yardımıyla zafer mukadderdir. Ama cephedeki zafer, vatanımız için girilen mücadelenin sonu değil, belki de en çetin safhasının açılışı olacaktır.”¹⁹⁴

Mehmet Âkif ve Hüseyin Avni'nin zafer sonrası için endişelenmelerinin temel sebebi üç yüz küsur mebusun hiçbirinin birbirine benzemediği mecliste vatansever gibi görünen fakat kendi menfaatleri için her türlü ahlâksızlığı göze alan hainlerin varlığıdır. Bu hainler politikanın her türlü güç ve imkânını kullanarak istediklerini elde etmeyi başarırlar. Mehmet Âkif ve Hüseyin Avni ileride yaşanabilecek felaketleri önceden kavrayarak derin bir üzüntü duyar fakat bir çıkış yolu bulamazlar. Nitekim zaferi görmeyi her şeyden çok arzulayan Mehmet Âkif zaferden sonra kaçmayı, dağ başına çöller ötesine gitmeyi unutulmayı hayâl eder. Mehmet Âkif'in ümitsizlik ile içerisinde söyledikleri romanda kendi ağzından şu şekilde aktarılır:

“Bunu ben istiyorum. Yapacağım da, İstanbul'a da değil bir dağ başına, çöller ötesine gitmek ve... Unutulmak.. unutmak için yanıp tutuşuyorum. Zaferden sonra yapacağım şey de bu işte. Ama bunu sen, ne kadar istesen de yapamazsın. Sen, Avni, mücadele için yaratılmışsın, Allah seni mücadele için göndermiş yeryüzüne”¹⁹⁵

Hüseyin Avni'nin İzmir'in zaferini görüp Kadifekale'de bir çay içtikten sonra Erzurum'da veya İstanbul'da bir köşeye çekilme arzusundan bahsettiği esnada söylediği sözler onun içinde bulunduğu ruh halini anlamak açısından önemlidir. Bunun yanı sıra

¹⁹⁴ Tarık Buğra, *Firavun İmanı*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017. s. 66.

¹⁹⁵ Tarık Buğra, *Firavun İmanı*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017. s. 187.

Mehmet Âkif öngörülerinde haklı çıkar. Hüseyin Avni'nin de kendi kabuğuna çekilme evine sığınıp huzuru bulma arzusu gerçekleşmez. Mehmet Âkif bir mücadele adamı olan Hüseyin Avni'nin hak etmese de çok büyük acılar çekeceğini, fakat bu acılarla gittikçe büyüyeceğini ve kendisinin onu kıskanacağından bahseder. Nitekim Hüseyin Avni Âkif'in söylediklerini yaşayacaktır. Hüseyin Avni Mustafa Kemal'le suikastla suçlanacak, İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanacak, beraat ettikten sonra yoksulluk ve yalnızlık ile mücadele edecektir.

2.2.Millî Mücadele Karşısında Gönülsüz Olanlar

Millî Mücadele döneminde, Millî Mücadele'ye gönül verenler kadar Millî Mücadele karşısında gönülsüz olanlarda bulunur. Bu kişiler işgal altındaki ülkenin içerisinde bulunduğu zorlu şartları bilir yanı sıra Millî Mücadele'yi de yakından tanır. Millî Mücadele'nin amaçlarından, koşullarından ve çalışmalarından haberdardır. Buna rağmen bu kişiler Millî Mücadele'nin yanında olmamayı, ona destek vermemeyi tercih ederler. Millî Mücadele karşısında gönülsüz olanların tercihi bilinçli bir seçimdir. Bu bilinç millî ruh ve hassasiyetten uzaktır. Bu bakımdan Millî Mücadele'ye gönül verenler ve Millî Mücadele karşısında gönülsüzler, bakış açılarından dolayı aynı meselede farklı cephelerde yer alırlar. Bu durum onları millî ruha sahip olanlarla karşı karşıya getirir. Millî Mücadele'ye gönülsüz olma durumu Millî Mücadele'nin gerektirdiği sorumluluklardan da kaçmak esası üzerinedir. Bu sorumlulukları almak istemeyen kimseler Millî Mücadele'ye karşı gönülsüzdür. Millî Mücadele'ye gönül verenler ile Millî Mücadele karşısında gönülsüz olanlar arasındaki temel fark, gönül verenlerin Millî Mücadele uğruna her şeyden vazgeçmeleri, gönülsüzlerin ise kendileri için Millî Mücadele'den vazgeçmeleridir. Buradan yol çıkarak incelediğimiz romanlar arasında Millî Mücadele'ye karşı gönülsüz olan kişinin Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Ankara* isimli romanındaki Nazif Bey olduğu görülür.

Yakup Kadri'nin *Ankara* romanında Selma Hanım'ın ilk eşi olan İstanbul'dan görevi dolayısıyla Ankara'ya gelen banka şefi Nazif Bey, Millî Mücadele karşısında gönülsüz biridir. Nazif Bey'in Millî Mücadele ruhunu taşımadığı, onda millî bilincin tam olarak oluşmadığı gerçeği, eşi Selma Hanım'ın Millî Mücadele'de etkin bir şekilde var olmak istemesine itirazı ile ortaya çıkar. Bu itiraz Nazif Bey'in Millî Mücadele karşısında gönülsüz olmasının bir sonucudur. Selma Hanım, düşman kuvvetlerinin saldırıları arttığı sırada evinde oturmak istemez ve Millî Mücadele'nin içinde yer almak ister. Bu sebeple Binbaşı Hakkı Bey'in Eskişehir Hastanesi'nde gönüllü hemşirelik teklifini kabul eder. Nazif Bey ise eşinin Eskişehir Hastanesi'nde gönüllü hemşirelik yapamayacağını düşünür. Nitekim Nazif Bey haklı çıkar ve Selma Hanım hastane şartlarına ancak üç dört gün dayanabilir. Selma Hanım, Eskişehir Hastanesi'nde çok kısa bir süre kalmasına rağmen burası onun Millî Mücadele'ye bakışında olumlu etkiler gerçekleştirir. Nazif Bey,

Eskişehir dönüşü Selma Hanım’a Millî Mücadele ve cephe ile ilgili bir takım sorular sorar. Nazif Bey’in soruları onun Millî Mücadele’ye ve zafere inancının ne kadar zayıf olduğunu ortaya çıkarır. Nazif Bey’in Selma Hanım’a cephede korkup korkmadığını sorması onun Millî Mücadele ve cepheye yüzeysel olarak baktığının ve bu şekilde yorumladığının işaretidir. Selma Hanım eşine her ne kadar korkmadığını söylese de ilk defa yaşadığı bu tecrübe onu tedirgin eder fakat bu durum Selma Hanım’ı Millî Mücadele için çalışmaktan alıkoymaz. Nazif Bey ise Millî Mücadele’yi tanımasına rağmen Millî Mücadele ile ilgili herhangi bir gayret göstermez. Nazif Bey, Selma Hanım gibi değildir her şeyin bittiğini, hiçbir ümidin kalmadığını düşünerek henüz mücadele bitmeden yenilgiyi kabul eder. Nazif Bey’in yanı sıra eşi Selma Hanım ümitlidir, Mustafa Kemal’e ve Millî Mücadele’ye güvenir, eşinin ısrarla ve ümitsizlikle yaptığı yenilgi vurgusuna rağmen Selma Hanım’ın cephedeki yaralı askerlerin gözlerinde gördüğü azim ve metanet, Millî Mücadele’ye olan bağlılığını ve zafere olan inancını artırır. Nazif Bey’in soruları ve Selma Hanım’ın cevapları ikisinin de Millî Mücadele’ye karşı bakışlarının özeti gibidir.

Eğitimli biri olan Nazif Bey, cephe içini ve oradaki şartları bilmese de, Millî Mücadele’yi ve Mustafa Kemal’i tanır. Buna rağmen Selma Hanım’a sorduğu sorular Millî Mücadele ruhuna sahip birinin düşüncelerin oldukça uzaktır. Nazif Bey’in Selma Hanım’a sorduklarından yola çıkarak onun Millî Mücadele’ye bakışının korkak ve çaresiz olduğu söylenebilir. Selma Hanım bu çekimserliğin sebebinin Nazif Bey’in cepheyi tanımıyor oluşuna bağlar. Şayet Nazif Bey’de cephede yaralanan askerlerdeki azim ve metanet ve korkusuzluğu görse o da inanır ve ümitsizliğe düşmezdi şeklinde düşünür. Millî Mücadele’nin şartları ağırlaşması, düşman kuvvetleri Ankara’ya yaklaşması ve bu bağlamda Ankara’nın güvenli bir bölge olmaktan çıkmasıyla, Ankara’nın Nazif Bey’in için anlamı da değişmeye başlar. Nazif Bey düşman Ankara’ya yaklaştığında Ankara’dan kaçmak ve kurtulmak ister. Bu tutumu onun Millî Mücadele’yi tanıyıp bilmesine rağmen Millî Mücadele’ye karşı gönülsüz olduğunu gösterir. Selma Hanım ve Nazif Bey Millî Mücadele’nin başkenti olan Ankara için aynı duygu ve heyecana sahip değildir. Selma Hanım’ın Eskişehir Hastanesi’nde gönüllü olarak görev yapması Millî Mücadele’ye olan bağlılığını güçlendirirken, Nazif Bey’in Millî Mücadele karşısında gönülsüz davranarak yalnızca kendini düşünmesi, ikili arasındaki bağı zayıflatır. Millî Mücadele’ye bakışta iki

zıt noktada yer alan Selma Hanım ve Nazif Bey bir düşünce kırılması yaşayarak ayrılmaya karar verirler. İkilinin ayrılık sürecini oluşturan diyaloglar şu şekildedir.¹⁹⁶

“Bir gün üç dört düşman tayyaresi Ankara’nın üstünde bir cevalân yaptı. Attıkları bombalardan biri istasyonda boş bir vagona isabet etti. Öbürü Çubuk’a düştü. Üçüncüsü Akköprü civarında bir söğüt ağacına değdi. Bundan bile birçok Ankaralının haberi olmadı. Lakin, o gün Nazif’in sinir tahammülü artık son haddine gelmişti. Karısına:

“Yarın sabah, mutlaka yola çıkmalıyız; artık seni dinlemem,” dedi.

Selma Hanım: “Ben hastalarımı nereye bırakayım?” deyince:

“Öyle ise, ben seni bırakır giderim. Canımı pazarda bulmadım ya,” diye haykırdı.

Genç kadın, hiç sesini çıkarmayarak önüne baktı. O dakikadan itibaren bu karı koca arasında mânevî bir boşanmanın ilk hükmü yazılmıştı. Bu devir, Selma Hanım için yalnız karılık kocalık bakımından değil, fikirce, hisçe bütün benliğe şamil bir inkılâbın kaynağı oldu. Nazif’ten ayrıldıkça Ankara’ya, Ankara’nın ifade ettiği Millî manaya bağlılığı artıyordu.”

Nazif Bey Ankara’nın işgal edilebileceği düşüncesi ile Ankara’dan ayrılmak ister. Ankara’yı terk etmek onun için bir can meselesi haline gelir. Ya Ankara’yı terk edecek ya da canını kaybedecektir. Kendi canını önceleyerek bir tercih yapan Nazif Bey ile Millî Mücadele uğruna canından vazgeçmeyi göze alan Selma Hanım arasındaki tüm bağlar kopar. Aralarında geçen konuşmadan sonra Millî Mücadele karşısında gönülsüz olduğunu adeta itiraf eden Nazif Bey, eşi Selma Hanım’ın kalbindeki ve gözündeki değerini kaybeder. Selma Hanım ile ayrıldığı için pişman olan Nazif Bey, Selma Hanım’ı merak eder ve onun için endişelenir fakat buna rağmen Nazif Bey’in Millî Mücadele’ye karşı bakış açısında bir değişiklik görülmez.

¹⁹⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016. s. 90

2.2.1.Millî Mücadeleyi Özümseyemeyenler/İdrak Edemeyenler ve Millî Mücadele Günlerinde Gaflet İçinde Olanlar

İdrak farkına varma, tanıma, kavrama, tasavvur etme, bilme gibi zihnin çok çeşitli ve karmaşık faaliyetlerini ifade eden genel bir terimdir. Başka bir ifadeyle bir öznenin kendisi veya dış dünyayla ilgili durum ve gerçeklerin farkına vararak onların bilgisini elde etmesine imkân veren duyum ve algılama faaliyetidir.¹⁹⁷Bu bağlamda Millî Mücadele’yi özümseyemeyen, idrak edemeyen kişilerin, dış dünyalarında yaşanan Millî Mücadele gibi bir gerçeğin farkına varamadıkları, fark etseler dahi bilgisine erişebilecek duyum ve algılama faaliyetlerinden yoksun olduklarını söylemek mümkündür. Öte yandan bu kişilerin zihinlerinde dış gerçeklikten bağımsız kendi dünyalarını kurdukları, o dünyada kendi öncelikleri içerisinde yaşamlarını sürdürdükleri fark edilir. Sözlükte terk etmek, önemsememek, dalgınlık, dikkatsizlik, yanılgı, ihmâl anlamlarına gelen gaflet kelimesi ise bir şeyin gerekliliği ortada iken bunun idrak edilememesi şeklinde tarif edilir.¹⁹⁸Millî Mücadele’ye karşı gaflette olan kişilerin vatanın tek kurtuluşunun Millî Mücadele olduğunu anlayamadıkları ya da buna inanmadıkları söylenebilir. Yakup Kadri’nin *Yaban* romanında bir Anadolu hareketi olan Millî Mücadele’nin yine Anadolu insanı tarafından anlaşılamaması Millî Mücadele’ye karşı gaflette olma halini ortaya çıkarır. Köylüler romanda dışarıya kapalı bir topluluk olarak yaşarlar. Köylülerin duygularının sınırları da içinde yaşadıkları köyleri kadardır. Millî Mücadele’ye dair hiçbir şey ilgilerini çekmez, his dünyalarına dokunmaz. Bu bağlamda köyleri işgal edilinceye kadar Millî Mücadele ile hiçbir bağı yoktur. İşgalden sonra romanın aydın kişisi olan Ahmet Celâl’in söylediklerine hak verirler.

Ahmet Celâl cephede sağ kolunu kaybeder ve emrinde er olan Mehmet Ali ile birlikte, Mehmet Ali’nin köyüne yerleşir. Porsuk nehri yakınlarındaki köyde “yaban” olarak adlandırılır ve burada yaşadığı müddetçe Anadolu halkının Millî Mücadele’ye bakışına dair izlenimlerde bulunur. Köy halkının Millî Mücadele ile ilgili düşünceleri ve söylemleri yabanla aralarında bir çatışma meydana getirir. Ahmet Celâl’in aksine köy halkı Millî Mücadele ruhundan uzak, bu ruhu benimseyememiş, idrak edememiş kimselerdir. Ahmet Celâl’in bütün uğraşlarına rağmen sabit fikirlerinden ve tepkisiz duruşlarından vazgeçmezler. Ahmet Celâl ise köylülere Millî Mücadele’yi anlatma arzusundan asla vazgeçmez, yurdun tamamının yabancı kuvvetler tarafından uğradığı

¹⁹⁷ Hayati Hökelekli, “İdrak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, C.21. s.477.

¹⁹⁸ Süleyman Uludağ, “Gaflet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1996. C.13. s.283.

işgallerden, İstanbul Hükümeti'nin çaresizliğinden, Mustafa Kemal'in işgalleri durdurmak için Anadolu'ya gelişinden, haksız yere yapılan sürgünlerden, işgalcilerin halka muamelesinden bahseder fakat köylüler Ahmet Celâl'in anlattıklarıyla ilgilenmek bir yana ona cevap bile vermezler. Cephede düşmanla mücadele eden Mehmet Ali için bile Ahmet Celâl'in anlattıkları dinlemeye ve ilgilenmeye değer haberler değildir. Köylülerden bir kısmı bunları dinlerken uyuklar bir kısmı tarlalara bir kısmı ise ileride otalayan hayvanlarına bakar. Uğruna mücadele edilen Anadolu halkı Millî Mücadele'yi, işgal altındaki toprakları, düşman kuvvetlerinin yaptığı zulümleri anlamaktan uzak kendi dünyalarının sınırları içinde yaşar. Zihin ve ruhlarının sınırları yalnızca köyden ibaret olan bu insanlar karşısında Ahmet Celâl yalnızlık ve çaresizlikten başka bir şey hissedemez. Ahmet Celâl köylülerin hislerine dokunmak için düşman askerlerinin halka yaptığı zulümlerden bahseder fakat onların ne Mustafa Kemal'e ve ne de Millî Mücadele'ye güvenleri yoktur. Ülkede yaşanan savaflara, işgallere rağmen kurtuluşun İstanbul Hükümeti'nin Avrupa ile anlaşamamasına bağlı olduğunu düşünecek kadar gaflettedirler. Mustafa Kemal'i tanımayan bununla birlikte Millî Mücadele ve Mustafa Kemal yüzünden Anadolu'nun işgal edildiğine inanan Anadolu halkının bu yöndeki düşüncelerine romanda şöyle yer verilir:

“ Ona göre, Kemal Paşa'nın açtığı yol, çıkmaz bir yolmuş. Hem de çok tehlikeli imiş. Çıkmaz bir yolmuş, çünkü padişah kendisiyle beraber değilmiş. Padişah, düşmanla çoktan barış yapmış. Sonra, “Avrupa” diye bir kraliçe varmış. O işe karışmış. “Ben sizin müşkülünüzü hallederim,” demiş. Tehlikeli bir yolmuş. Çünkü... düşman yalnız İzmir'de çoğunup otururken, Kemal Paşa'nın ettiklerine kızıp daha ileriye varmış. Bursa'ya kadar gelmiş. Nihayet geçen gün, İnönü'ye dayanmış.”¹⁹⁹

Halk Millî Mücadele'ye karşı gözlerini kapar ve Ahmet Celâl'in anlattığı gerçekleri duymak istemez. Kendilerince doğru olan birtakım kulaktan duyma haberlere inanırlar. Bunun sonucunda Mustafa Kemal ve Millî Mücadele'yi işgallerin sorumlusu olarak görürler. Köy halkı düşünmez, araştırmaz, okumaz, köyün dışında olup bitenle ilgilenmez; yalnızca kendi çıkarlarına ters düşmeyecek şeyleri kabul eder ve savunur. Nitekim köylülerde vatan bütünlüğü fikri de yoktur, yalnızca kendi menfaatleri üzerine düşünürler. Vatan işgali ve kurtuluşu ile ilgilenmezler. Bu konuda bilgisiz, duyarsız ve gaflettedirler. Vatan kavramı köylüler için bir anlam ifade etmez. Vatani yalnızca içine yaşadıkları köy olarak görürler. Vatan bütünlüğü fikrinden yoksun bu bakış açısı köylüleri millî ruh ve bilinçten uzaklaştırır ve Mustafa Kemal önderliğindeki Millî

¹⁹⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017. s. 41.

Mücadele hareketine karşı mesafeli durmalarına sebep olur. Ahmet Celâl'in cephede emir eri olan Mehmet Ali için bile Millî Mücadele'nin karşılığı yeniden cepheye gitme korkusu olarak yer alır. Köylüler kim için ne için savaşıldığını bilmeden sadece kendilerine verilen emirleri uygularlar. Bu durumda cepheye gitmek Mehmet Ali için vatan savunması değil, ailesinden, çocuğundan, köyünden tekrar ayrılmak zorunda kalacağı bir emirdir. Düşman kuvvetleri köye iyice yaklaşır ve cepheden top, tüfek ve silah sesleri duyulur. Köyün üzerinden geçen uçak köylüler için eğlenceli bir seyir keyfidir. Uçakların büyüklüğü, sesi, düşüp düşmeyeceği üzerine endişesiz konuşmaları Ahmet Celâl'i kızdırır. Ahmet Celâl'in tepki vermesi üzerine uçakların onlar için faydalı olduğunu, harmanı tahılları yiyen kargaları kaçırdığını söylerler. Köylülerin Ahmet Celâl'e verdiği cevaplar onların ne denli gaflette olduğunu anlamak açısından önemlidir. Düşman uçaklarının attıkları kağıtlara yoğun ilgi gösteren bu kağıtlarda yazanları bir an önce duymak için adeta yarıştan köylülerin tavrı şaşırtıcıdır. Uçaklardan atılan kağıtlarda düşman kuvvetleri Millî Mücadele'nin başarısız olduğunu, adım adım bütün Anadolu'yu işgal ederek Ankara'ya yaklaştıklarını, köylüleri halife tarafından kurtarmaya geldiklerini ve düşmanca harekette bulunmamaları gerektiği yazar. Köylülerin kağıtta yazanlar karşısındaki hal ve tavırlarına Ahmet Celâl'in içinde şöyle cevap verir:

“Ne Halife'yi, ne de Peygamber'i bildikleri var. Fakat, “kurtarmağa geliyoruz” sözü, bilmeksizin pek hoşlarına gidiyor. Kurtarmak! Sizi, kim kurtarabilir? Sizi gökten melekler inse kurtaramaz. Çünkü, sizi evvelâ sizden kendinizden kurtarmak lazımdır.”²⁰⁰

Köylülerin cahillikleri içinde bulundukları esareti fark etmelerini engeller. Dostla düşman onların akıl muvazenelerinde yer değiştirir. Bu sebeple gerçek düşmanı bir kurtarıcı, onları kurtaracak olan Millî Mücadele gönüllülerini ise bir düşman olarak görür ve Ahmet Celâl'e o şekilde karşılık verirler. Bu sebeple Ahmet Celâl kendisini köylülere düşmanı gibi hisseder ve köylülere Millî Mücadele'yi anlatmak için verdiği emeklerin boş olduğuna inanır. Çünkü köylüler Ahmet Celâl'in gerçekleri karşısında sağır ve dilsizdir. Köylülerde millî bilincin eksikliğinin yanı sıra vatan kavramının oluşmasını da engeller. Kuvâ-yı Millîye'nin İzmir'deki düşmana rahat vermeyerek düşmanı Anadolu'ya taşıdığına inanırlar. Ahmet Celâl köylülere son bir umutla Anadolu'nun her yerinin vatan toprağı olduğunu anlatmaya çalışır. Ona göre İzmir, Sivas, Diyarbakır, Samsun hiçbirini birbirinden ayıramaz. Eğer İzmir düşman işgaline uğrarsa bütün Anadolu uğramış demektir. Orası kurtulmadan Anadolu kurtulamaz. Ahmet Celâl'in vatanın birliği ve

²⁰⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017. s.150.

bütünlüğü karşısındaki düşünceleri yüzünden köylüler, onu Mustafa Kemal'e destek verdiği için yadırgarlar ve onu anlayamazlar. Ahmet Celâl için ise insanın Türk olup da Mustafa Kemal'e destek vermemesi mümkün değildir. Ahmet Celâl'in inandığı bu düşüncenin millî duygulardan yoksun köylüler için karşılığı yoktur. Köylüler millî kimliklerinden habersizdirler kendilerini yalnızca dinî bir kimlik üzerinden tanımlarlar. Bu durum onların Millî Mücadele'ye karşı gaflette olduklarının en büyük göstergelerinden biridir. Ahmet Celâl'in köylülerin var olmayan millî kimliği ve zafer üzerine düşünceleri ise romanda şu şekilde yer bulur:

“Eğer bize zafer nasip olsa bile kurtaracağımız şey, yalnız bu ıssız toprakla, bu yalçın tepelerdir. Millet nerede? O henüz ortada yoktur ve onun bu Bekir Çavuşlar, bu Salih Ağalar bu Zeynep Kadınlar, bu İsmailler, bu Süleymanlar yeni baştan yapmak gerekecektir.”²⁰¹

Ahmet Celâl köyde Millî Mücadele'ye karşı gaflette olan kimseleri tek tek düşünür. Ardından zaferin yalnızca vatan toprağını düşmandan temizlemek olmadığı sonucuna varır. Çünkü Ahmet Celâl'e göre içinde milletin, millet olma bilincinin olmadığı bir vatan düşünülemez. Bu sebeple Ahmet Celâl zaferden sonra gaflette olan Anadolu halkının yeni baştan inşa edilmesinin gerekliliğini hisseder. Yakup Kadri'nin romanda aydını temsil eden Ahmet Celâl üzerinden bir milletin yeniden inşası fikri dönemin kanonik anlayışına uygun bir söylemdir. İşlevsel olarak eskiyi yıkarak yerine yeniyi koymayı amaçlayan edebiyat kanonunun bu ilkesinden yola çıkarak Yakup Kadri'nin de Salih Ağalar, Zeynep Kadınlar, İsmailler ve Süleymanlar yerine devrimin istediği insan modelini benimsediği görülür. Köylüler, Ahmet Celâl'in anlattığı gerçeklerle ancak düşman askerleri köyü işgal ettiğinde, mallarına, canlarına ve namuslarına zarar verdiğinde yüzleşirler ve Ahmet Celâl'e son noktada inanırlar.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Sodom ve Gomore* isimli romanında olayın olduğu çevre, mütareke ve işgal günleri İstanbul'unun yabancı ve azınlık unsurlarının toplandığı semtlerdir. Bu semtlere yerleşmiş bir kısım Türkler de, örnekleri Tanzimat'tan beri küçük bir azınlığını hayatında görmüş olan, az çok maddi imkân sahibi, temelli ve düzenli bir eğitimden geçmemiş, batıyı ancak kabuktan görebilmiş ve bu gördüğü kabukta ihtiraslarında daha kolay ve daha cazibeli tatmin sahaları bulacağını umduğu için, olanca gücüyle biçimce batılılara benzeme yolunu tutmuş, küçük bir topluluktur.²⁰²

²⁰¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017. s.153.

²⁰² Aytekin Yakar, a.g.e., s. 64.

Yalnızca dünyevî hırs ve ihtiraslarla yaşayan bu topluluk içerisinde, Millî Mücadele karşısında gaflette olan kişilerden biri Leylâ'dır. Dayısının oğlu Necdet ile nişanlı olan Leylâ İstanbul'u işgal için gelen yabancı subaylara özellikle İngilizlere büyük bir hayranlık besler. Leylâ hem İngilizlerden nefret eden ve Millî Mücadele ruhunu bir nebze de olsa taşıyan nişanlısı Necdet'ten ayrılmak istemez hem de İngiliz zabitlerle adının anılmasından hoşnut olur. Leylâ'nın babası Sami Bey İngiliz zabitlerle dostluk kurar ve evlerindeki İngiliz zabitleri misafir eder. İngilizlerin tamamına düşman gözüyle bakan Necdet'e iyi İngilizlerin de olduğunu söyleyerek onu içinde bulunduğu ahlâkî değerleri kaybetmiş ortamlara davet eder. Necdet üzerinde sonsuz bir etkisi bulunan Leylâ, Necdet'i buhrana sürükleyecek adımlar attırır.

İstanbul'un işgal altında olması, Anadolu'da Millî Mücadele hareketinin başlaması Leylâ ve ailesi için bir anlam ifade etmez. Leylâ kimliğini gösteriş üzerinden tanımlayan bir genç kızdır. Bulunduğu ortamlarda fark edilmek ilgiyi kendi üzerine çekmek için her türlü aşırılığı yapmaya cesaret edebilir. İngiliz zabitler ile arkadaşlığını kendi çevresinde konuşulmak, etrafındakileri kıskandırmak üzerine kurar. Leylâ'nın millî duygular karşısındaki ilgisizliği Millî Mücadele'nin zaferi sonrasında da devam eder. Evinde verdiği davete yakın çevresinden kimsenin gelmemesi üzerine sinir buhranları geçirerek hastalanan Leylâ, hem tedavi hem de seyahat için Avrupa'ya gider. Zaten İstanbul'un işgali, Millî Mücadele ve Anadolu ile ilgisi olmayan Leylâ için Avrupa huzurlu bir sığınak olur. Hayatını beğenilmek, takdir edilmek, arzulanmak üzerine kuran Leylâ, dengeler değiştiğinde şartlar istediği gibi gelişmediğinde hastalanır. Avrupa'daki tedavisinin ardından İstanbul'a dönen, İstanbul'da bir kaosla karşılaştığını düşünen ve karşılaştığı bu yeni manzaraya yabancı olan Leylâ, ne yaşacağını bilemediği bir şaşkınlık içine düşer. Kendisini esas sahipleri olan Türklerin hâkimiyetine geçen İstanbul'da gurbet yaşıyormuş hisseder. İçinde bulunduğu yabancılık hissini şu cümlelerle anlatır:

“ – Ne acayip ! diyordu. Dilini bilmediğim, sokaklarını tanımadığım, uzak ve yabancı bir diyarda gibiyim. Az zamanda bu ne müthiş değişme.”²⁰³

Leylâ'nın ruhu Millî Mücadele'den uzaktır. Bu sebeple İstanbul'daki işgal askerlerinin varlığından rahatsız olmaz, adeta vatanın sahibinin onlar olduğunu hükmeder. Bu bağlamda İstanbul'un düşman askerlerinden temizlenmesi onda uzak ve yabancı bir yerde olduğu hissini uyandırır. Nitekim Leylâ'nın bu olayı şaşırtıcı bulması onun Millî Mücadele'yi tanımadığı ve Millî Mücadele'nin bu denli başarılı olacağına

²⁰³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017. s. 286.

ihtimal vermediğini gösterir. Anadolu'ya ve Anadolu insanına uzak yaşayan Leylâ, İstanbul sokaklarında cepheden dönem Türk askerlerini gördüğünde onlardan adeta tiksindir. Leylâ'nın Türk milletini esaretten kurtaran kahraman Türk askerine bakışı şu şekildedir:

“Ne fena giyinmiş, ne kaba saba bu adamlar!.. Hepsi de bir yaban hayvanları avından dönmüş gibi toz toprak içindedirler, lakin her yerde saygı ve itibar gören de bunlardır! Ne acayip ne mantıksız hal!.. Sakın yeni devrin efendileri bunlar olmasın? Ve bu düşüncelerle Leylâ'nın yüreğine bir derin tasa çöküyordu.”²⁰⁴

Leylâ'nın Türk milleti ile arasında herhangi bir bağ kalmadığından kahraman Türk askerini, bir yaban avcısına benzetecek kadar kaba, hoyrat ve fena bulur. Türk askerinin gördüğü saygı ve itibarı anlamlandıramaz, hatta İstanbul sokaklarında hayranlık duyduğu yabancı subaylar yerine Türk askerlerini görmek onda derin bir keder uyandırır.

Leylâ'nın babası Sami Bey'in Millî Mücadele'ye bakışı kızından farklı değildir. Sami Bey'de tıpkı kızı ve içinde bulunduğu yozlaşmış topluluk gibi Millî Mücadele'yi özümseyemez. Sami Bey, Duyûn-u Umumiye eski yüksek memurlarındandır ve I. Dünya Savaşı esnasında ticaretle zengin olur. Mütareke döneminde ise yabancılarla kurduğu ilişkiler dolayısıyla işlerini devam ettirir. Sami Bey'in yabancılarla yaptığı işler Leyla'nın içinde bulunduğu kozmopolit çevreden rahatsız olan Necdet karşısında bahanesi olur. Bu kozmopolit çevrenin babasının işinden dolayı oluştuğunu söyleyerek yaptıklarını meşrulaştırır.²⁰⁵ Sami Bey ve ailesinin İngiliz hayranlığı ileri boyutlardadır. İngilizlere karşı hiçbir eleştiride bulunmazlar. Nitekim Sami Bey yakın dostlarının Nişantaşı'ndaki evi İngilizler tarafından işgal edildiğinde, bunun savaşın bir mecburiyeti olduğunu, aynı şartlar altında Türklerin de aynı davranışı gösterebileceğini iddia ederek durumu normalleştirir. Bütün bunların yanı sıra, Sami Bey, Tanzimat'tan sonra ortaya çıkan alafranga Türk tipinin bir örneğidir. “Türk zaferi”ne²⁰⁶ inanmayan ve ihtimâl dahi vermeyen Sami Bey, İngiltere'nin İstanbul'u geri alacak bir hamle yapabileceğini düşünür ve bunu yürekten inanır. Çünkü Sami Bey Osmanlı'nın gerilediği ve zayıfladığı dönemlerde batılı tarzda yetişen, İngiltere'yi dünyanın en büyük gücü olduğuna ve bütün milletlerin onun huzurunda bulunduğuna inanan biridir. Bu sebeple Millî Mücadele'nin yabancı kuvvetler karşısındaki başarısını kabullenmez.

²⁰⁴ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017. s. 289.

²⁰⁵ Murat Koç, *Türk Romanında İttihat Terakki (1908- 2004)*, Temel Yayınları, İstanbul 2005, s.433.

²⁰⁶ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Sodom ve Gomore*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017. s. 287.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Ankara* romanında ise Nazif Bey ve Selma Hanım'ın ilk ev sahipleri Ömer Efendi, geleneksel bir yaşam sürmesine, Nazif Bey ve eşinin kadınlı erkekli oturmalarını, gezmelerini yadırgamasına rağmen onların Ankara'da nüfuzlu arkadaşları olduğunu düşünerek sesini çıkarmaz. Bu bağlamda Ömer Efendi'nin de Millî Mücadele'ye gönül vermemesine rağmen, Millî Mücadele'nin Ankara'daki imkânlarından yararlanmak istemesi onun gaflette oluşunun işaretidir.

Halide Edip Adıvar'ın *Ateşten Gömlek* romanında Millî Mücadele'yi özümseyemeyen kişi Peyami'nin annesi Salime Hanım'dır. İzmirli zengin bir ailenin İstanbul'da büyüyen, Şişli'nin tanınmış hanımlarından olan Salime Hanım, Millî Mücadele'ye bakışta gaflet içindedir. Salime Hanım Millî Mücadele'yi tanır, Anadolu'daki gelişmelerden haberdardır fakat Millî Mücadele'yi özümsemez, ona karşı güveni yoktur. Evinde alafranga bir salon hayatı kuran Salime Hanım bu hayatı kaybetmek istemez. Onu salonu bu cemiyetin merkezidir. Bu durum Peyami'nin ağzından şu şekilde anlatılır:

“Şimdi hikâyemden ayrıca annemi düşünüyordum. Yaşlı, alafranga zeki bir Şişli hanımı. Allahım, o Şişli-Büyükada arasında ne dedikodu ne kukla oyunları olur. Hepsi annemin salonunda başlamasa bile onun salonunda intişar eder. Ne alafranga efendiler ne sürmeli gözlü sinirli, süslü hanımlar gelir gider...”²⁰⁷

Salime Hanım'ın için Şişli'nin ne kadar önemli olduğunu, onun salonunun içine bulunduğu cemiyet için bir merkez sayıldığına vurgu yapılır. Çünkü Şişlili hanımlar içinde İngiliz himayesi fikrini benimseyenlerin başında Salime Hanım gelir. Salime Hanım kozmopolit ortamın en yozlaşmış unsuru belirir. İngiliz himayesi fikrinin gönüllüsü kesilmiştir. Bu fikrin özellikle aydın çevrelerde kabul görmesi için çalışır. Bu maksatla İngiliz himayesi fikrinin misyonerliğini yapan bir İngiliz muhabiri ile bir subaylar grubunu buluşturup karşılaştırır.²⁰⁸

Salime Hanım'ın Millî Mücadele'ye karşı gaflette kalarak sürdürdüğü bu düzen, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesinden sonra uzaktan akrabası olan Ayşe'nin İstanbul'a gelmesi ile bozulur. Millî Mücadele'ye gönül veren Ayşe geldiği günden itibaren evdeki tüm dengeleri değiştirir. Bu durum Salime Hanım'ı rahatsız eder ve aralarında gizli bir çatışma başlar. Salime Hanım için Ayşe, “basit, sessiz ve lisan

²⁰⁷ Halide Edip Adıvar, *Ateşten Gömlek*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017. s. 19.

²⁰⁸ Aytekin Yakar, *Türk Romanında Millî Mücadele*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Yayınları, Ankara 1973, s. 64-65.

bilmeyen bir kadındır.”²⁰⁹Salime Hanım için bir kadının değerini ve toplum içinde bulunduğu konumu, İngilizce ya da Fransızca bilmesi ile ölçüldüğünden, Ayşe onun gözünde evinde mecburen misafir ettiği bu hayata ve medeniyete eğreti duran bir Anadolu kadınıdır. Evinde verdiği davetlerden birinde, ülke hakkında bilgi toplayan bir İngiliz muhabirine, herkesin İngiliz dostu olduğunu, artık ülkedeki İngiliz varlığına karşı çıkılmadığını anlatan Salime Hanım, Mr.Cook isimli bu muhabire Yunan işgalinde her şeyini kaybeden Ayşe’yi anlatır ve Ayşe’nin muhabirle konuşmasını ister. Bu duruma şiddetle karşı çıkan Ayşe’ye Salime Hanım’ın verdiği cevap ondaki Millî Mücadele ruhunun ne denli zayıf olduğunun göstergesidir. İngiliz muhabirle konuşmak istemeyen Ayşe’ye karşı Salime Hanım’ın sert tavrı ve sözleri romanda şu şekilde yer alır:

“Hanımefendi, affedersiniz. Evvela sizi rencide etmek istemedim fakat memleketi bu hale sizin beylerinizin, paşalarınız getirdi. Bugün felaketten kurtulmak için medeni memleketlerin teveccühünü, merhametini celp etmek lazım. Bizim de vaktiyle kocalarımızı, kardeşlerimizi köprübaşlarında astılar, ne yapalım...”²¹⁰

Salime Hanım için Ayşe ve kendisi başka taraflarda yer alır. Biz ve siz olarak nitelendirdiği bu iki farklı bakış açısı karşı karşıya gelir. Mr.Cook isimli İngiliz muhabir eve geldiğinde ise Salime Hanım düşüncelerini destekleyecek tavırlar sergiler. Türklerin İngiliz dostluğunu kazanmak için her şeyi yapabileceklerini, Çanakkale’de hayatını kaybeden İngiliz askerleri için kendilerini affedeceklerini söyler. Bu sözlerin üzerine Ayşe itiraz eder. Ayşe’nin itirazı evde bulunan herkesi etkiler ve bir anda ortamda Millî Mücadele ruhunun oluşmasını sağlar. Bu durumda yabancı misafirlerine karşı mahcup olan Salime Hanım ile Ayşe arasında gerginlik artar. Ayşe yüzünden dostlarını ve salon hayatını kaybettiğini düşünen Salime Hanım Ayşe’yi evinden göndermeye karar verir. Salime Hanım’ın roman boyunca sergilediği Millî Mücadele karşıtı tutum, onun önceliğinin içinde bulunduğu cemiyet hayatı ve insanların gözündeki itibarı olduğunun ve kişisel menfaatlerinin, milletin zafer ve bağımsızlığından önce geldiğinin işaretidir.

Kişilerin Millî Mücadele’ye bakışlarını incelediğimiz romanlar arasında, Millî Mücadele’yi özümseyemeyen, idrak edemeyen kişilerin ağırlıklı olarak Peyami Safa’nın romanlarında görülür. Bu kişiler Peyami Safa’nın *Biz İnsanlar* romanında Vedia ve *Mahşer* romanında Muazzez olarak karşımıza çıkar. Vedia ve Muazzez duyuş, düşünüş ve yaşam tarzı olarak her iki romanda da birbirlerinin yansıması gibidir. Bu bağlamda her ikisi de Millî Mücadele’yi özümseyemeyen, idrak edemeyen kişilerdir. İkisi de roman

²⁰⁹ Halide Edip Adıvar, a.g.e., s.45.

²¹⁰ Halide Edip Adıvar, a.g.e., s.46.

boyunca tereddütlü ruh hallerinden kurtulamazlar. Her iki romanda da Vedia ve Muazzez'in kişisel özellikleri ve Millî Mücadele'ye bakışlarındaki benzerlikler dikkat çeker. Muazzez ve Vedia Anadolu'yu görmemiş, Anadolu hayatını bilmeyen, İstanbul'da dairede veya yalıda büyümüş, zenginliğe ve refaha alışkın kimselerdir. Ellerindeki imkânları terk etmek ve gerçek hayatla yüzleşmek noktasında tereddütleri vardır. Daire ve yalıdaki akrabalarını yanında büyüdükleri ve onlardan başka kimseleri olmadığından akrabalarının bırakıp gitmeyi ihanet sayar, vefasızlık olarak görürler. Vedia ve Muazzez çevrelerindeki kadınlara nazaran okumuş, kültürlü, görgülü kimseler oldukları için romandaki Millî Mücadele taraftarı kahramanların dikkatini çekerler fakat zaman zaman da olsa onları hayâl kırıklığına uğratırlar.

Peyami Safa'nın *Sözde Kızlar* romanında Millî Mücadele'ye karşı gaflette olan kişilerinden birisi Belma'dır. Nevin ve Behiç'in arkadaşı olan Belma'nın romandaki en önemli özelliği sinemaya olan düşkünlüğü ve oyuncu olma hevesidir. Cerrahpaşa'da bir mahallede oturan Belma, oturduğu mahalleden ve o mahallenin sunduğu hayattan kurtulmak ister. Kendisine Cerrahpaşa'daki mahallenin dışında hayâllerinde bir dünya kurar. Babası mahallenin hocası, annesi ise Mahmutpaşalı bir kadındır. Anne ve babası kendi hallerinde yaşayan mutlu insanlar olmalarına rağmen Belma'nın ruhu Cerrahpaşa'yı kabul etmez. Anne, babasından yaşadığı hayattan kaçmak, başka bir hayata kavuşmak ister. Bunu da aktris olarak gerçekleştireceğine inanır. Belma'ya göre aktris olmak serbest, rahat, eğlenceli, özgür ve bambaşka bir dünyada yaşamının karşılığıdır. Belma aktris olduğunda Amerika'ya, Avrupa'ya gidebileceğini, para ve şöhret sahibi olarak insanlar tarafından sevileceğini düşünür. Bu sebeple ismi de dâhil olmak üzere hayâllerine kavuşmasını engelleyecek ne varsa onlardan vazgeçer. Hatice iken Belma olur. Müslüman Türk kimliğini kabul etmek istemez ve roman boyunca modern ve batılı tarzda bir hayat yaşayabilmek için mücadele eder.

Onun biricik arzusu Belma olabilmektir. Bu dünyadaki düş ve arzuların gerçekleşmesi için ise Nadir'in evinde tanıştığı Behiç'e sarılır. Behiç ise Belma'nın zaafalarını kullanarak onun hayatını mahveder. Behiç, Belma'yı Şişli'deki evine götürür ve ona Viyana'daki tiyatro ve operalardan, aktrislerin hayatından bahseder. Behiç'in anlattıkları Belma üzerinde efsunlu bir masal etkisi bırakır. Onunla birlikte Viyana'ya giderek orada şöhret olacağına, para kazanacağına bunun için güzel ve yetenekli olduğuna inanır. Belma'nın içinde bulunduğu hayal âleminden uyanması, Behiç'in gerçek yüzünü görmesi ile olur. Behiç yüzünden bulaşıcı bir hastalığa sahip olarak doğan çocuklarını

Behiç'in diri diri gömmesi ile Belma yaptığı hataların farkına varır. Roman boyunca gaflette olan Belma, Millî Mücadele'yi tanımaktan uzaktır. Onun Millî Mücadele ile arasında sahte bir isim, ulaşılması mümkün olmayan hayâller ve yüzleşeceği gerçekler vardır. Bütün bunları aşabileceği idrake sahip olduğu zaman ise hastalanan Belma'nın Millî Mücadele ile ilgili tek bağı, dolaylı yoldan dahi olsa Behiç'in tuzağına düşmekte olan Mebrure'ye hayatını anlatarak onu bu yoldan kurtarmasıdır. Konak ve Behiç'e dair korkunç gerçekleri fark eden Mebrure bu sayede Millî Mücadele ile olan bağı kuvvetlendirir.

Sözde Kızlar romanında Millî Mücadele'yi özümseyemeyen bir diğer kişi Nafi Bey ve Nazmiye Hanım'ın küçük kızı, Mebrure'nin akrabası Nevin'dir. Nevin'in hayatı konaktan ibarettir. İstanbul işgal altında olmasına rağmen madden ve manen bu olaydan etkilenmeyen Nevin'in önceliği konakta batılı tarzda davetler, eğlenceler, müzikler ve giyim kuşamdır. Nevin romanda Mebrure'nin temsil ettiği millî ruh ve bilince sahip kadın tipinin tam tersini simgeler. Bununla birlikte Nevin'in temsil ettiği batılı değerler, Anadolu'dan gelen ve o coğrafyayı tanıyan, savaşın acı yüzünü gören, Millî Mücadele ruhu taşıyan Mebrure'yi etkileyecek derecede güçlüdür. Bu sebeple romanda Nevin ve Mebrure'nin temsil ettiği iki farklı ruhun karşı karşıya kaldıklarını söylemek mümkündür. Bu çatışma, Millî Mücadele'ye karşı gaflette bulunan ve Millî Mücadele'ye gönül veren iki kişinin çatışması olarak da görülebilir. Nitekim Nevin'in karşısındakini etkisi altına alma ve kendine benzetmede daha başarılı olduğu bir gerçektir. Mebrure romanın sonunda Millî Mücadele ruhunu kaybetmese dahi Nevin'den etkilenir ve onun gibi olma arzusuna düşer.

Romanın gafletteki diğer kişisi Behiç'tir. Nevin'in kardeşi olan Behiç de bir Avrupalı gibi yaşar ve öyle muamele görmek ister. Behiç Millî Mücadele'yi özümseyememekle birlikte, Millî Mücadele'ye karşı ikiyüzlüce davranır. Mebrure'yi etkilemek için aslında millî bilince sahip olmamasına rağmen, vatanperver ve Millî Mücadele'ye gönül veren biri gibi görünür. Romanda Behiç'in temel özelliği olmadığı biri gibi görünmektir. Genellikle etrafındakileri etkilemek için onların zaaflarından yararlanır. Bu zaafları kendi arzularını yerine getirmek için kullanır. Bu bağlamda Mebrure'nin konağa geldikten sonra yavaş yavaş değişmesi ve Behiç'in insanları zaaflarından yakalama ve yaralama noktasında başarılı olması dolayısıyla Mebrure ile aralarında duygusal bir bağ kurabilir. Behiç, Mebrure'nin en hassas noktasının babası, Anadolu ve daha büyük çerçevede Millî Mücadele olduğu keşfettikten sonra onu

etkilemek için atacağı adımları bu yöne çevirir. Nitekim Mebrure'yi etkileme gayretinde başarılı olduğu da söylenebilir. Mebrure ile Anadolu ve Millî Mücadele üzerine sohbetler gerçekleştirir, bu sohbetlerin daha etkileyici olması adına baş başa araba gezintileri düzenler. Ardından elindeki en güçlü kozu olan Anadolu'ya gitme, oraya yerleşme teklifini Mebrure'ye sunar ve aralarındaki bağı iyice sağlamlaştırır. Tam bu esnada Mebrure'nin Belma ile görüşmesi, Behiç'in gerçek yüzünü ortaya çıkarır.

Peyami Safa'nın *Biz İnsanlar* romanında Millî Mücadele'yi idrak edemeyen, gaflette bulunan kişi, Samiye Hanım'dır. Samiye Hanım, Tahsin'e "Eşek Türk"²¹¹ diyerek taş atan Cemil'in annesidir. Romanda Cemil'in kavga esnasında söyledikleri, Türk milletinin zihninde nasıl bir anlam taşıdığını vermesi bakımından önemlidir. Küçük bir çocuk olan Cemil'in kendi milliyetine hakaret edecek cümleler kurmasının en önemli sebeplerinden birisi annesi Samiye Hanım'dır. Samiye Hanım, Orhan'ın yalıya gelerek kavgayı anlatması üzerine oğlunun söylediklerinde haklı olduğunu, gerçeği söylediğini savunur. Bu bağlamda Samiye Hanım'ın Millî değerleri benimsemediği ortaya çıkar. Nitekim Samiye Hanım bununla da kalmayarak yaşadığı yalıya Fransız bayrağı açar ve köylünün tepkisini çeker.

Orhan, Samiye Hanım'ın ve ölen eşi Halim Bey'in Türklere bakış açısının her zaman aynı olduğunu öğrenir. Bu sebeple köy halkı I. Dünya Savaşı'ndan beri bu yalıya ve içindekilere düşmandır. Samiye Hanım ve Halim Bey yabancılarla daima içli dışlı olmuşlar, mütarekeden sonra ise yalı yabancı subayların uğrak yeri olur. Samiye Hanım daima Türklerle Avrupalıları kıyaslayarak Avrupa'nın ne kadar gelişmiş bir medeniyet olduğunu vurgular. Bundan dolayı hayatın içindeki bütün tercihleri Avrupa'dan yana olur. Okulda kavga çıkaran oğlu Cemil'i ana dilini unutma pahasına yabancıların sahip olduğu bir okula yerleştirir. Yabancıların okullarının Türk okullarından üstün olduğunu söyler. Bununla birlikte Samiye Hanım, Avrupalıların medenî insanlar olduğunu ve ülkeye medeniyet getirmek için geldiğini düşünür. Her ne kadar Orhan işgal ve medeniyetin farklı şeyler olduğunu anlatmaya çalışsa da Samiye Hanım'ı ikna edemez.

Peyami Safa'nın *Mahşer* romanında ise Milli Mücadele'yi özümseyemeyen kişiler yozlaşmış daire hayatının sahipleri Mahir Bey ve Seniha Hanım'dır. Mahir Bey ve Seniha Hanım'ın Beyoğlu'ndaki apartman dairesi, davet ve eğlencelerin merkezidir. Dairede gerçekleşen bu davet ve eğlencelerin perde arkasında, Seniha Hanım ve Mahir

²¹¹ Peyami Safa, *Biz İnsanlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016, s. 24.

Bey'in devletin ve üst düzey bürokrasinin imkânlarını kullanarak daha da zenginleşme ümidi vardır. Nihad, Mahir Bey ve Seniha Hanım'ın kızları Perizad'a ders vermek için geldiği bu evde daire hayatının bütün çirkinlikleri ile karşılaşır. Nitekim İstanbul'un işgal altında olmasından hiç şikâyetçi olmayan Seniha Hanım ve Mahir Bey, aksine ülkenin işgal altında bulunmasını bir fırsat olarak görüp gayrimeşru yollardan amaçlarına ulaşmaya çalışırlar.

Nihad, Seniha Hanım ve Mahir Bey'in hayatının yalnızca kötülük, çirkinlik ve bayağı zevkler üzerine bina edildiğini düşünerek onlardan adeta iğrenir. Mahir Bey ülkenin en zor zamanlarında vagon ticareti yaparak zengin olan, hırslı ve parayı seven bir adamdır. Daha fazla para kazanabilmek için ortaklarının genç ve güzel eşi Seniha Hanım'a kur yapmalarına müsaade edecek kadar ahlaki değerleri yozlaşır. Seniha Hanım da evlilik birliğini yok sayarak gençliğini ve güzelliğini kocasının maddi kazanç elde edebilmesi uğruna feda eder. Bununla birlikte Seniha Hanım ve Mahir Bey evlerine gelen davetlilere kurdukları bu oyundan rahatsız olmayacak kadar düşkün kimselerdir. Bu bağlamda incelediğimiz romanlarda Millî Mücadele ruhu taşıyan kişiler ile bu ruhu idrak edemeyenler arasında keskin bir farkın olduğu görülür. Kişilerin ruhlarını ve bedenleri hangi amaçlar uğruna feda ettikleri Millî Mücadele'ye karşı duruşlarından anlaşılabilir.

2.2.2. Millî Mücadeleye İhanet İçinde Olanlar

Millî Mücadele dönemini anlatan romanlarda Millî Mücadele ruhu taşıyan kişilerin karşısında tam tersi özelliklere sahip olarak var olan ve romanlarda çatışmayı oluşturan kişiler Millî Mücadele'ye ihanet içinde olanlardır. Bu kişiler Millî Mücadele döneminde yaşanan olumsuz durumları kendi çıkarları için kullanarak, para, güç, makam vb. imkânları elde etmeye çalışırlar. Millî Mücadele'yi ve Kuvâ-yı Millîye'yi sevmez ve desteklemezler. Bununla birlikte romanlarda Millî Mücadele'ye zarar verecek, yıpratacak, Millî Mücadele'nin halk içindeki itibarını zedeleyerek halkın olumlu yöndeki bakışını etkileyecek faaliyetlerde bulunurlar. Bu bağlamda Millî Mücadele'ye ihanet içinde olan kişilerin söz konusu romanlarda etkin bir rolde bulunduklarını söylemek mümkündür. Halide Edip'in *Vurun Kahpeye* ve Tarık Buğra'nın *Firavun İmanı* romanlarında Millî Mücadele'ye ihanet eden kişiler farklı özelliklere sahiptirler. *Vurun Kahpeye* romanının ihanet içinde bulunan kişileri Anadolu kasabasında yaşayan Millî Mücadele kişisel çıkarlarının önünde engel olduğunu için ona ihanet ederek kasabada sözünün geçmesini isteyen kimselerdir. *Firavun İmanı*'nda ise Millî Mücadele'ye ihanet eden kişiler meclisteki ikiyüzlü siyasilerdir. Bu kişiler yabancı devletlerle işbirliği yaparak halkı Millî Mücadele'ye karşı isyana davet ederler. Bunun yanı sıra Bolşevik güçlerinin de desteğiyle meclis içinde Bolşevik taraftarı gruplar oluştururlar. *Vurun Kahpeye*'de Millî Mücadele'ye ihanet eden kişiler Kuvâ-yı Millîye birlikleri tarafından cezalandırılırken, *Firavun İmanı*'nda ise tam tersi olur. Millî Mücadele'ye ihanet eden hainler Mustafa Kemal Atatürk'ün yanı başında ve mecliste yer alırken, gerçekten Millî Mücadele'ye gönül verenlerin haksızlığa uğradığı görülür.

Halide Edip Adivar'ın *Vurun Kahpeye* romanında bir tarafta Aliye, Tosun Bey, Ömer Efendi gibi Millî Mücadeleye gönül veren, Millî Mücadele ruhuyla çeşitli fedakârlıklarda bulunan kişilerin karşısında, çatışma unsuru oluşturan Millî Mücadele'ye ihanet eden kişiler bulunur. Romanda bu kişilerin başında Hacı Fettah Efendi gelir. Halide Edip'in romanında üzerinde ısrarla durduğu mesele din ve taassuptur. Romanda Hacı Fettah Efendi'nin temsil ettiği katı, müsamahasız, korkutucu din anlayışı ile ezanı, camii ve mevlidi ile bizzat yaşanan din duygusu arasındaki fark, tezatlarla dayanan çarpıcı olaylarla verilir.²¹² Hacı Fettah Efendi Kuvâ-yı Millîye'ye karşısında yer alır. Cuma namazından sonra halkı meydana toplayarak Kuvâ-yı Millîye aleyhinde yüksek sesle vaaz

²¹² İnci Enginün, *Halide Edip Adivar'ın Eserlerinde Doğu Batı Meselesi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995 s. 237.

verir. Bu vaazda kasabalıları dinî hassasiyetleri noktasında etkilemeye çalışır. Geleneksel bir yaşam tarzına sahip olan kasaba halkı, modern hayatın öğretilerine, yaşam tarzına, kılık kıyafetini, yeme içme vb. kültürüne yabancıdır. Bu nedenle, kadınların başının açık olması, erkeklerin yakalılık takmaları gibi modern hayatın kıyafet düzeni onların gözünde din düşmanlarının, Müslüman olmayan kimselerin tercihidir. Dindar olmayı yalnızca dış görünüş üzerinden yorumlayan kasaba halkı zihinlerindeki din anlayışına karşılık gelmeyen herkesi din düşmanı olarak nitelendirir. Kasabalıları ve onların dine karşı tutumunu çok iyi bilen ve tanıyan Hacı Fettah Efendi bu sebeple Kuvâ-yı Millîye'yi karalamak için ilk önce insanların dinî hassasiyetlerini sömürür. Kuvâ-yı Millîye'nin eline imkân geçtiğinde sünneti ve farzı yani dinin temel kurallarını inkâr edeceğini, kadınların başörtülerini çıkaracağını söyleyerek kasabalılara Kuvâ-yı Millîye üzerinden bir felaket senaryosu yazar. Hacı Fettah Efendi bununla da yetinmeyerek halkı galeyana getirip Kuvâ-yı Millîye'cilerin öldürülmesi gerektiğini savunur. O sırada öğrencileri ile birlikte oradan geçen Aliye'yi kasabalılara hedef olarak gösterir. Kuvâ-yı Millîye dair gerçek olmayan bilgiler vererek halkın zihninde soru işareti oluşturmak isteyen Hacı Fettah Efendi bunu Aliye'yi halkın gözünde küçük düşürerek yapmak ister. Aliye'yi Yunan'dan bile daha tehlikeli bir düşman olarak halka tanıtan Hacı Fettah Efendi, onun öldürülmesi, gerektiğini açıkça ilân eder.

Hacı Fettah Efendi, Tosun Bey ve çetesinin Yunanlılar karşısında başarılı olacaklarına inanmaz. Bu yüzden Tosun Bey'in halktan istediği yardımı vermeyi kabul etmeyerek Yunanlıların kasabaya gelmeyeceğini, muhafazaya ihtiyaçları olmadığını iddia ederek para vermeye karşı çıkar. Hacı Fettah Efendi için Kuvâ-yı Millîye yerli ve namuslu kızlara saldıran bir çetedir. Onun, Kuvâ-yı Millîye karşısındaki olumsuz düşünceleri romanda şu şekilde yer alır:

“ Hacı Fettah Efendi bu gürbüz delikanlıların atların üstünde boş ovada dolaşmalarına rağmen Yunanlılara karşı muvaffak olacaklarına inanmıyordu. Bu şüphesi Kantarcıların Büyük Hüseyin Efendi'ye de ihsas etti. Ömer Efendi zaten Kuvâyı Millîyeci tanınmıştı. Bir gün Yunanlılar girerse ve Kuvâyı Millîyeci ararlarsa zaten doğruluğu ve iyiliği göze batan Ömer Efendi'yi köpeklerin ağzına atıverirlerdi. Hem bu çeteler her yerde kadınlara saldırıp duruyorlardı. Herkesin namuslu ve yerli kızlarını buna maruz etmektense işte İstanbul'dan gelmiş, kimsesiz, belki de hakikat kahpe olan Aliye'yi Tosun'un önüne atıvermek müreccahtı. Onun şimdiye kadar erkeklere yüz vermemesi filan hep ağızdı. Namuslu olsa yüzü açık gezer miydi?”²¹³

²¹³ Halide Edip Adıvar, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017, s. 47.

Hiçbir zaman Kuvâ-yı Millîye'nin gücüne inanmayan ve Kuvâ-yı Millîye'yi vatanın kurtuluş reçetesi olarak görmeyen Hacı Fettah Efendi, Kuvâ-yı Millîye ve o bölgenin Kuvâ-yı Millîye temsilcisi olan Tosun Bey'e karşı ikiyüzlü davranır. Tosun Bey'in askeri gücü ve şöhreti karşısında Kuvâ-yı Millîye'ye dair bir eleştiride bulunamazken, onların ardından halkı Millî Mücadele'ye karşı kışkırtarak ihanet eder. Kuvâ-yı Millîye'nin içine düşeceği herhangi olumsuz bir durumda Ömer Efendi ve Aliye'yi hedef olarak gösterir.

Hacı Fettah Efendi üzerine düşen yardımı yapmayı reddedip Kuvâ-yı Millîye'nin muhafazasını kabul etmediğini duyan Tosun Bey, Hacı Fettah Efendi'yi cezalandıracağını söyler bunun üzerine Hacı Fettah Efendi Yunan Komutanı Damyanos'tan yardım isteyerek Millî Mücadele'ye ihanet eder. Bu mutaassıp ve kötülüğü vatana ihanete kadar uzanan dindar tipi bir noktada vatani işgal eden düşmanla birleşir.²¹⁴Hacı Fettah Efendi, iki taraflı çalışır. Halkı, düşmanı Aliye'nin kasabaya getirdiğini söyleyerek tahrik eder. Bir ahlâk temizliği yaparak Aliye'yi şeriatin cezası ile cezalandırmak ister. Kuvâ-yı Millîye'ye ihtiyacı olmadığı gerekçesiyle para vermek istemeyen Hacı Fettah Efendi kendini kasabanın en önemli adamı zanneder ve Yunanlıların kasabaya yerleşmesini isteyen millî duygulardan yoksun, yalnız kendini düşünen plânlar yapar. Yunanla işbirliği yaparak kendisine saygın bir gelecek hazırladığını düşünmesi romanda şu şekilde yer alır:

*“Hacı Fettah Efendi kendisine kasabanın en mühim adamı süsü veriyor, kasabanın efkârın Yunan lehine kendisi çevirmiş olduğunu söylüyordu. Sonra Tosun Bey'in kuvvetlerinin adedini, ne suretle Yunan karargâhını basmak, ilerlemesine mâni olmak için hangi köprüyü atmak istediğini anlattı. Eğer Kumandan Damyanos kasabaya gelirse bütün eşraf, başında kendisi olduğu halde onu istikbal edeceklerdi.”*²¹⁵

Hacı Fettah Efendi Millî Mücadele'ye inanmadığı, Kuvâ-yı Millîyeci'lere güvenmediği için kendine kasabadaki Yunan hâkimiyeti üzerinden bir gelecek kurar. Kasabaya Yunanlıların yerleşmesini isteyen Hacı Fettah Efendi Yunan Komutanı Damyanos'un gözüne girerek kasabaya dair plânlarını gerçekleştirmek ister. Hacı Fettah Yunan komutanına kendisini ispat ederek güvenini kazanıp arzuladığı gücü elde ettikten sonra düşmanlarını yok etmeyi düşünür. Bu fikrin düşüncesi bile Hacı Fettah Efendi'yi yalancı bir zaferin sarhoşluğuyla kendinden geçirmeye yeter. Bütün bu arzularla

²¹⁴ İnci Enginün, *Halide Edip Adivar'ın Eserlerinde Doğu Batı Meselesi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995, s. 241.

²¹⁵ Halide Edip Adivar, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017, s.78.

yetinmeyen Hacı Fettah Efendi, kasabada bir ahlâk temizliği yapmaya karar verir. Kasabanın eğlence hayatına düşkün erkek ve kadınlarını öldürmeyi, fakat bunu yapmadan önce günahkâr olduklarını düşündüğü bu kadınların güzellerini Yunanlılara teslim ederek itibarını da arttırmayı ardından bu kadınları şeriatin kurallarına göre taşıyarak öldürtmeyi plânlar. Hacı Fettah Efendi'nin bütün bunlardan sonra Allah'ın rızasını kazanacağına inanacak kadar sapkın düşünceli biridir. Nitekim Yunanlıların kasabaya yaptığı zulümlerin sorumlusu olarak Aliye'yi gösterir ve Kuvâ-yı Millîye yetişmeden onu kasabanın meydanında taşlatarak öldürtür.

Hacı Fettah Efendi, olumsuz din adamı tipinin güçlü örneklerinden biridir. Bir din adamı olmasına rağmen yaptığı hiçbir şey dinin temel prensiplerine uygun değildir. Buna rağmen romanda hiçbir eleştiriyi kabul etmeyecek şekilde kendisine güvenen biri olarak yer alır. Bu bağlamda Millî Mücadele'ye karşı iki farklı cephede yer alan Aliye ve Hacı Fettah Efendi romandaki temel çatışmayı oluşturur. Her ikisi de doğru olduğuna inandıkları yoldan dönmez biri bu yolda ölmeyi diğeri ise öldürmeyi göze alır. Aliye kendisini bu topraklar için feda etmeye yeminliyken, Hacı Fettah Efendi millî ruhtan öylesine yoksundur ki, bu toprakları kendisi için gözden çıkarmaya razıdır. Romanda Hacı Fettah Efendi bütün ihanetlerine, Aliye'yi taşlatarak öldürmesine rağmen başarılı olamamıştır. Kuvâ-yı Millîye kuvvetleri kasabayı Yunan işgalinden kurtarır ve Hacı Fettah Efendi ile Uzun Hüseyin'i ölümle cezalandırır. Romanda her ne kadar Millî Mücadele'ye ihanet eden kişiler bulunsa da, millî ruha sahip başkışilerin canlarını feda ederek de olsa bu mücadeleyi kazandıkları görülür. İnci Enginün bu durumu şu şekilde açıklar:

“Halide Edip'in eserlerinde genellikle iyiler kazanır. Kötülerin cezalandırılması ise tabîî bir sonudur ve Halide Edip'in idealist tavrına uygundur. Ancak Ateşten Gömlek ve Vurun Kahpeye romanlarında pek çok iyi insanın, kendilerini, en yüksek değer olan vatan savunması uğrunda feda ettikleri görülür. Bu, yazarın bizzat yaşadığı Millî Mücadele günleriyle yakından ilgilidir. Romanın yazıldığı devrede Halide Edip'in bizzat şahit olduğu feci olayların romancıda bir kötümserlik yarattığı da tahmin olunabilir.”²¹⁶

İnci Enginün'ün söylediklerinden yola çıkarak romanın sonunda iyilerin kazanıp kötülerin cezalandırılmasının Halide Edip'in idealist tavrının romanın kurgusuna yansımaları olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte romanda Millî Mücadele'ye

²¹⁶ İnci Enginün, *Halide Edip Adivar'ın Eserlerinde Doğu Batı Meselesi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995, s. 249.

ihaneti gerçekleştirirken Hacı Fettah Efendi'ye yardımda bulunan, eşraftan Kantarcıların oğlu Uzun Hüseyin Efendi'de yer alır. Uzun Hüseyin'in Millî Mücadele'ye ihanet etme sebebi kasabada söz sahibi olmak değildir. Uzun Hüseyin, Aliye öğretmene âşıktır ve onu Tosun Bey'den kıskandığı için Yunanlılarla iş birliği yapmayı kabul eder. Yunanlılar kasabaya geldiğinde Kuvâ-yı Millîye birlikleri ortadan kalkacak böylece Tosun Bey tehlikesi yok olacaktır. Uzun Hüseyin millî ruha sahip olmasa da kendi başına bir şey yapamaz. Roman boyunca Hacı Fettah Efendi'nin dediklerinden dışarı çıkmaz. Onun nihai amacı Millî Mücadele'ye ihanet değil Aliye'ye sahip olmaktır.

Tarık Buğra'nın *Firavun İmanı* romanında Millî Mücadele yanlısı gibi görünen fakat Millî Mücadele'ye ihanet içerisinde bulunan kimseler vardır. Bunlar romanda Ali Yusuf takma ismiyle bilinen Fuad Zahir, Hüseyin Sâdi ve Hüseyin Salim'dir. Yazar romanda Ali Yusuf, Hüseyin Sâdi ve Hüseyin Salim ile Mehmet Âkif ve Hüseyin Avni'yi karşı karşıya getirerek Millî Mücadele'ye bakış noktasında bir çatışma oluşturur. Romanda hırslı, çıkarıcı, gittiği her yerde insanları kandıran, paraya tapan, manevî değerleri yok sayan Ali Yusuf ile Mehmet Âkif ve Hüseyin Avni gibi, vatansever, Millî ve manevi değerlere sahip çıkan, dürüst ve inançlı kişilerin karakterleri ve fikirleri karşılaştırılır.²¹⁷

Gerçek ismi Ali Yusuf olan fakat herkese kendisini Fuad Zahir olarak tanıtan Ali Yusuf, roman boyunca olumsuz yönleriyle ortaya çıkar. Ali Yusuf çıkarıcı, kişisel çıkarları uğruna kutsal sayılan her şeyi feda etmeye hazır, devlet kurulurken ve batarken ortaya çıkan ikiyüzlü insanları temsil eder ve her devre göre şekil değiştiren, her durumdan kârla çıkan insan tipinin romana yansımasıdır.²¹⁸ Romanda Ali Yusuf'un bu denli kötü olmasının sebebi, aile hayatı, eğitimi, çevresi ve hayattaki yenilgileri onun psikolojisi üzerindeki etkisi olarak yorumlanabilir. Ali Yusuf gerçek bir aileye sahip olmadan büyür. Babasını hiç tanımaz ve annesi de babasından söz etmez. Annesi ile birlikte yaşayan Ali Yusuf, on iki yaşında yakınlığının ne olduğunu bilmediği amca dediği bir adamın annesinin sevgilisi olduğunu öğrendiğinde hayatı ve karakteri tamamen

²¹⁷ Özlem Fedai, "Muhafazâkarların Savaşığı İlericilerin Zafere Sahip Çıktığı Kurtuluş Savaşını Anlatan Bir Roman: Firavun İmanı ve Tarık Buğra'nın Gözünden Mehmet Âkif Ersoy", *Sosyal Bilimler Dergisi*, S.10 (2017), s.129-132.

²¹⁸ Murat Koç, *Türk Romanında İttihat ve Terakki (1908-2004)*, Temel Yayınları, İstanbul 2005. s.460.

değişir. Ali Yusuf'un tüm değerlere savaş açması ve hayata karşı takındığı isyankâr tavrın altında yatan sebep, geçmişteki aldanişları ve ailesine duyduğu nefretten kaynaklanır.²¹⁹

Ali Yusuf, Millî Mücadele'ye, Millî Mücadele'nin gücüne ve yapabileceklerine inanmaz. Osmanlı Devleti'nin ne yapılırsa yapılsın kurtulamayacağını düşünür. Bununla birlikte yeni Türkiye için umudu yoktur. O yalnızca aklına güvenen bir adamdır. Aklıyla geçmişin muhasebesini yapar ve Roma'nın, Mısır'ın, Eski Yunan'ın, Finike'nin dahası Asur'un da ömrünü tamamladığında yok olduğunu düşünür. Bu akıl yürütmeden yola çıkarak Onun için vaktini tamamlayan her devlet yok olacaktır ve bu yok oluşta yapılanlar ihanet sayılmayacaktır. Ali Yusuf bu durumda İngiltere, Amerika ve Rus İmparatorluk'larının da batacağını düşünür. Millî Mücadele'ye yaptığı ihanetleri kendince mantıksal bir düzleme oturtan ve bunları bir sebep sonuç ilişkisi içinde yorumlayan Ali Yusuf'un ilk adımı Zile'de Çini İzzet adında bir asker kaçağı ile bağlantı kurarak onu silah ve para bakımından besleyip, kışkırtmak ve isyana sebep olmaktır. Bununla da yetinmeyerek, isyan bölgesinde çalışır ve halkı isyana teşvik eder ve onları da silahlandırarak Çini İzzet'in isyanına dâhil etmek ister.

Ali Yusuf plânları meclis tarafından isyanı bastırmakla görevlendiren Mehmet Âkif ve Hüseyin Avni'nin, Zile halkını ikna etmesiyle bozulur. Ali Yusuf'un ihanetleri bunlarla sınırı değildir. Bolşeviklerle gizlice işbirliği yapan Ali Yusuf, Hüseyin Salim ve Sâdi'nin öldürülmesinden Mehmet Âkif ve Hüseyin Avni'yi sorumlu tutar. Ardından Hüseyin Avni'yi Atatürk'e suikastla suçlar ve İstiklâl Mahkemesi'nde yargılanmasına sebep olur. Ali Yusuf da zaferi ister fakat onun arzusu zaferin getireceği ganimetlere sahip olmak ve bu sayede zenginleşmektir. Hüseyin Sâdi de Ali Yusuf gibi Millî Mücadele'ye ihanet edenlerden biridir. Sâdi'nin Ali Yusuf'tan farkı aklıya değil duygularıyla ve plansız hareket etmesidir. Kendisini sürekli Ali Yusuf ile karşılaştırır. Zihnindeki bu mukayeseler onu strateji belirlemekten daha da uzaklaştırır. Nitekim hayatını anı yaşamak üzerine kurgulayan Hüseyin Sâdi bir suikaste kurban gider. Ali Yusuf onun ölümünü de kendisi için bir fırsata çevirmek ister ve bu ölümün sorumlusu olarak mecliste dinî hassasiyetleri olan kişileri hedef olarak seçer.

²¹⁹ Ebru Burcu Yılmaz, "Tarık Buğra'nın Romanlarında "Kişi Olma Süreci" ve " Bireyleşim" Macerası", *Tarık Buğra*, ed. Mehmet Tekin, Ebru Burcu Yılmaz, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008, s. 236.

2.3.Millî Mücadele'ye Bakışta Zaman İçinde Değişim

İnsan değişen, gelişen, çevresindeki olay ve durumlardan etkilenen bir varlıktır. Zamanla değişen şartlarla birlikte insanın da herhangi bir meseleye karşı bakış açısında farklılıklar görülebilir. Yakup Kadri, Halide Edip, Peyami Safa ve Tarık Buğra'nın da Millî Mücadele dönemi romanlarında kişilerin Millî Mücadele'ye bakışları değişir. Bu değişimler Millî Mücadele'ye gönül verenlerin, Millî Mücadele karşısında gaflete düştükleri, Millî Mücadele için gönülsüz olanların millî ruha sahip oldukları, millî ruhu taşıyıcıları dahi Millî Mücadele'de etkin rol oynamayanların ise cesaretlenerek kendini feda edebilecek hale gelmesi şeklinde gerçekleşir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Ankara* isimli romanında Binbaşı Hakkı Bey'in Millî Mücadele'ye bakışının zaman içinde olumsuz yönde değiştiği görülür. Binbaşı Hakkı Bey, Millî Mücadele ruhu taşıyan birçok cephede görev almış, Türk milletinin gücüne ve zafere inanan cesur bir askerdir. Selma Hanım ile mebus Murat Bey'in Çankaya yakınlarındaki çiftliğinde tanışır ve arkadaş olurlar. Selma Hanım ile çıktıkları gezintilerde Millî Mücadele'ye ve ülkenin geleceğine dair sohbet ederler. Bu sohbetler Selma Hanım'ı olumlu yönde etkileyerek, Selma Hanım'da Millî Mücadele'ye etkin bir şekilde katılma isteği ortaya çıkarır. Romanda iki farklı Hakkı Bey okuyucunun karşısına çıkar. Millî Mücadele için cephede mücadele eden Hakkı Bey, Cumhuriyet'in ilânından sonra askerlikten sivil hayata geçiş yaparak yalnızca üniformasını değil, adeta Millî Mücadele ruhunu da çıkarır ve bambaşka birine dönüşür. Hakkı Bey, Selma Hanım ile sohbetlerinde Millî Mücadele'ye, işgal kuvvetlerine, Avrupa medeniyetine dair fikirlerini paylaşır. Hakkı Bey, Avrupa'yı "gâvur-eli"²²⁰ olarak nitelendirir. Avrupalı devletlerin tamamını düşman olarak görür ve onlarla uzlaşmanın mümkün olmadığını, düşmanla mücadelenin cephede olması gerektiğini savunur. Bu düşünceleri kendi ağzından şu şekilde aktarılır:

"Siz şuna gâvur-eli deyiveriniz. Topunun da Allah belasını versin! Biz,bir Ehlisalip hareketi karşısındayız. Kimden kime şikâyet edeceğiz? Hangisinin aleyhine hangisiyle anlaşmak mümkündür? Hepsi aynı kurt sürüsü," dedi."²²¹

Avrupa medeniyetine, Avrupalı devletlere karşı tavrını açıkça belli eden Hakkı Bey, Türklerin kendilerini sulh anlaşması ile değil yalnızca cephede müdafaa edebileceğine inanır. Ayrıca Avrupa medeniyetinin bir yalan olduğunu, Türklerin bu

²²⁰ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016. s. 40.

²²¹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016. s. 40-41.

yalanı kesin kabul ederek inandığını iddia eder. Medenî olduğu söylenen Avrupa, Hakkı Bey için “karşısında tepeden tırnağa silahla savunulması gereken yırtıcı kuşların yuvası”²²² gibidir. Avrupa’ya dair olumsuz benzetmelerde bulunan ve Avrupa’ya karşı bir teyakkuz halinde olan Hakkı Bey’in değişimi şaşırtıcı olur. Bunların yanı sıra işgal altındaki İstanbul’u ve buradaki Türk kızları hakkındaki söylentileri merak eden Hakkı Bey, Selma Hanım’dan bu konuda bilgi almak ister. Türk kızlarının da Avrupalı kızlara benzeyip benzemediği ve yabancı subaylarla olan ilişkileri üzerine kurulu olan bu konuşma Hakkı Bey’in Millî Mücadele ile ilgilene denli hassas bir çizgide bulunduğu işarettir.

İstanbul’u ve oradaki Türk kızlarının Millî Mücadele’ye bakışını sorgulayan Binbaşı Hakkı Bey aldığı cevap karşısında memnun olmaz ve duyduklarından dolayı üzülerken bu şekilde yaşayan Türk kızlarından adeta tiksindir. Binbaşı Hakkı Bey için Türk kadını vatan hizmetini yalnız evinde değil, Anadolu ordusunda da asker olarak yapabilir. Bu sebeple Hakkı Bey’in zihnindeki kadın imajı, onun kadına bakışı İstanbul’da ecnebi zabitlerle eğlenen Türk hanımlarından oldukça uzaktır. Bu bağlamda Hakkı Bey, Selma Hanım’ın Millî Mücadele’de etkin bir rol alması için ona yardımcı olur ve ona Eskişehir Hastanesi’nde gönüllü hemşirelik vazifesini ayarlar.

Millî Mücadele zaferle sonuçlanıp, Cumhuriyet ilan edildikten sonra Binbaşı Hakkı Bey bir değişim geçirir. Millî Mücadele ordusunda görevli Hakkı Bey ile askerlikten istifa ederek sivil hayata atılan Hakkı Bey birbirinden tamamen farklıdır. Bu değişimi ilk fark eden ve olumsuzluklarını ilk hissedenden Selma Hanım olur. Selma Hanım’ın ikinci evliliğini yaptığı, Millî Mücadele’ye gönül veren, tüm millî duygularının üzerinde toplandığı Hakkı Bey gider, yerine Cumhuriyet’in ilânından önce beğenmeyip eleştirdiği Avrupa medeniyetinin tüm esaslarını benimsemiş biri gelir. Hakkı Bey, giyinişinden yaşayışına kadar her şeyi değiştirir, bu değişim onun millî meselelere bakışında da bir takım bozulmalar, yozlaşmalar meydana getirir. Hakkı Bey için hayatının temel ölçüsü artık Avrupa’dır. Bütün çabası bir Avrupalı gibi giyinmek, dans etmek, yaşamak eğlenmek üzerine kuruludur. Romanda Hakkı Bey ve onun Avrupalı olma hassasiyeti şu şekilde anlatılır:

“Eski Millî Mücadelecilerden bazıları gibi Hakkı Bey için de kıyafet değişiminden sonra Millî dava adeta böyle bir mondenlik iddiası şekline girmişti. Bir Avrupalı gibi giyinip, süslenmek, Bir Avrupalı gibi dans etmek, bir Avrupalı gibi yaşayıp eğlenmek ve hele bu

²²² Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016. s. 40.

iddiada Avrupalılar nezdinde, Avrupalılar arasında muvaffak olmak bunlara büyük bir zafer kazanmak kadar ehemmiyetli görünüyordu”²²³

Hakkı Bey için bir zamanlar karşısında durduğu, mücadele ettiği varlığına bile inanmadığı, bir yalan olarak nitelendirdiği Avrupa medeniyeti, artık hayatının tüm alanlarında kabul gören bir ölçü ve nitelik haline gelir. Millî Mücadele dönemindeki sade gösterişsiz ve samimi hayatların yerini, gösterişle var olma, kabul görme hırsı üzerine kurulu, herkesin oyundaki rolünün belli olduğu sahte hayatlar alır. Selma Hanım’ın gözünde Hakkı Bey’in Selma Hanım’a sormadan değiştirdiği ve yaşamak istediği sahte hayat şöyle anlatılır:

Evlenmeden evvel, kadına karşı o kadar saygılı görünen Hakkı Bey’in evlendikten sonraki bu hali, bu kendi keyfine göre hareketi, karısını, adeta, bu hiçe sayışı Selma Hanım’ı gücendirmiyor değildi. Hele, kocasının bu yeni yaşayış tarzı, bu yeni kıyafeti ona pek de hoş gelmiyordu. Gerçi bıyıklarını tıraş etmek saçlarını uzatmakla Hakkı Bey olduğundan çok daha gençleşmişti. Lâkin, bu gençlik hiç hususiyeti olmayan bir gençlik idi ve askerden o kadar vakarlı, karakterli, o kadar olgun ve âmir görünen Hakkı Bey’i nihayet, yakışıklı denilebilecek bir delikanlı haline sokmuştu.”²²⁴

Hakkı Bey’i Millî Mücadele’ye gönül veren, millî bilince sahip idealist ve cesur bir asker olarak tanıyan Selma Hanım için üniformasını çıkararak sivil hayata geçiş yapan ve Hakkı Bey’i tanımakta ve anlamakta güçlük çeker. Aralarındaki bağın git gide zayıfladığını düşünen Selma Hanım, yeni hayatlarının vazgeçilmezi olan batılı tarzdaki davetlerde Hakkı Bey’i gösteriş meraklısı biri olarak görür ve bu durumdan rahatsız olur. Hakkı Bey’i olmadığı biri gibi görünmek, adeta bir hoca gibi etrafındakilere ders vermek ve bir Avrupalıya benzemek hevesi ile kendisini türlü hallere soktuğu davetlerdeki gülünç halinin Selma Hanım’daki yansıması şu şekildedir olur:

“ Selma Hanım, bütün bu pandomima esnasında kocasının acayip bir halini daha sezdi. Onda, bir seyirci kalabalığı önünde, bir marifet gösteren artist tavrı vardı. Sanki, etrafa “İşte, bir kadın dansa böyle davet edilir. Danstan sonra bir kadınla böyle meşgul olunur,” demek istiyor gibiydi. Bu işlerin cahili olanlar, ne yapacağını bilmeksizin duvar diplerinde büzülüp oturanlar, Selma Hanım’a birdenbire, kendi kocasından kat kat daha asîl ve ağırbaşlı göründüler.”²²⁵

²²³ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.106.

²²⁴ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 98.

²²⁵ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 99.

Hakkı Bey'in ruhunu saran Avrupalı olma hevesi üzerinde eğreti, yabancı durur ve karısı tarafından yadırganır. Hakkı Bey'in hâl ve tavırları gösteriştten ve abartıdan ibarettir. Binbaşı görevinde iken tuhaf bulduğu, hoşlanmadığı işgal İstanbul'daki hayatı yaşamak ve bunu en iyi şekilde yaptığını etrafına göstermek ister. Cumhuriyet kurulduktan sonra ilân edilen inkılâpları anlayıp kavramaktan uzak yaşayan Hakkı Bey inkılâpların özünü inememiştir.

Yakup Kadri'nin *Ankara* romanında Millî Mücadele'ye bakışta Hakkı Bey gibi olumsuz yönde bir değişim geçiren kişilerden biri de mebus Murat Bey'dir. Türk Hükümeti'nin ilk mebuslarından olan Murat Bey Millî Mücadele döneminde Ankara'da sade bir hayat yaşarken Cumhuriyet'in ilânıyla değişir ve insanların gözünde sonradan görme biri haline gelir. Selma Hanım'ın ilk eşi Nazif Bey'in arkadaşı olan mebus Murat Bey tıpkı Hakkı Bey gibi bir değişim yaşar. Cumhuriyet'in ilânından önce Ankara'da ailesi ve çocuklarıyla birlikte bir çiftlikte yaşayan ve Millî Mücadele'ye gönül veren bir ruha sahip olan Murat Bey, Cumhuriyet'in ilânı ile birlikte yapılan inkılâpların özünü kavrayamamış, batılılaşmayı yanlış anlamış biri haline dönüşür. Davetlere katılmak hayatının gayesi haline gelir, davetlerde giydikleri eşi ve çocuklarıyla gülünç duruma düşer ve içinde bulunduğu topluluktan takdir görmek isterken onların eleştirilerine maruz kalır.

Tarık Buğra'nın Millî Mücadele yıllarını işlediği *Küçük Ağa* romanında bir yandan İstanbul Hükümeti ile Kuvâ-yı Millîye yanlılarının mücadelesi konu alınırken aynı zamanda İstanbullu Hoca ve Çolak Salih'in ruhsal büyüme maceralarına da yer verilir. Tarık Buğra'nın başarısı, romanın sosyal ve tarihi gerçekliğiyle, kişilerin psikolojik derinliklerini bir arada verebilmesidir.²²⁶ Romanda, dinine ve devletine gönülden bağlı İstanbullu Hoca'nın Millî Mücadele'ye bakışında gerçekleşen olumlu değişimlerle birlikte Küçük Ağa olması anlatılır ve Millî Mücadele'nin başlangıç yılları Akşehir çevresinde bir Anadolu kentinin içinden verilir. Bu bağlamda *Küçük Ağa*, romanın başkişisinin bireysel gelişmesi ve dönüşümünün yanı sıra, bir ülkenin direniş ve ayaklanışının da romanıdır. Aynı zamanda romanda din adamları, askerden yarım vücutla dönen asker kalıntıları, yerli ihtiyarlar, Kuvâ-yı Millîyeci yüzbaşı ve doktorlar, çeteciler, Akşehir'de o günlerde yaşayan azınlıklar yer alır.²²⁷ Asıl adı Mehmet Reşid olan İstanbul Hükümeti'nin görevlendirmesiyle Akşehir'e gelen ve burada İstanbullu Hoca ismiyle

²²⁶ Ebru Burcu Yılmaz, a.g.e., s. 237.

²²⁷ Muzaffer Uyguner, "Küçük Ağa'nın İnsanları", *Türk Dili Dergisi Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı*, C.XXXIV, Temmuz 1976, S.298. s.85.

tanınan Küçük Ağa, dinine, vatanına ve padişaha ve halifeye bağlı bir gençtir. Akşehir halkı onu büyük bir merak ve coşkuyla karşılar ona İstanbul'dan geldiği için İstanbullu Hoca ismini verir. İstanbullu Hoca halk üzerinde Akşehir'e girdiği andan itibaren ciddi bir tesir uyandırır. İstanbullu Hoca gerek görünüş gerekse kendini ifade etme şekliyle bir anda karşısındakini etkiler. Gür saçları ve siyah sakallarına rağmen çok genç görünen İstanbullu Hoca'nın halindeki, tavrındaki olgunluk ve sesinin tonu Akşehirliilerin onu gördükleri ilk andan itibaren ona saygı duymalarını sağlar. Bu bağlamda İstanbullu Hoca'nın tesiri romanda şu şekilde aktarılır:

“Gözleri bir tuhaftı, karşısında daima göz arıyordu. Renkleri yeşile çalan açık elâ idi ve simsiyah sakalı ile şaşırtıcı bir tesir yapıyordu. Bakışlarındaki mâna, şefkat, tevazu ve hüzn ile didikleyici, meydan okuyucu, sorguya çeken, hüküm veren ısıltılar arasında dalgalanıyor, sesinin bu muvazi tonu ile birleşince de bu genç adamı “hüküm verilmez, hükme bağlanamaz uyulur bir şahsiyet yapıp çıkıyordu.”²²⁸

Fiziksel özellikleri ve konuşmasıyla etrafındakileri tesiri altına alan İstanbullu Hoca'nın asıl değeri, “onun taşıdığı ve kabul ettirdiği değerden habersiz oluşu ve boynunu bükmeyen, el ovuşturmayan ve göz kaçırmayan bir şekilde alçakgönüllü”²²⁹ oluşudur. Bununla birlikte İstanbullu Hoca'nın dinine padişaha ve halifeye bağlılıktan başka bir ihtirası yoktur. İstanbullu Hoca'nın memleketin içinde bulunduğu korkunç durumla ve bu durumun çareleriyle ilgili düşünceleri romanda şu şekilde anlatılır:

“Hoca İslâm âleminin içine düştüğü korkunç sarsıntıda sadece derin bir acı duyuyor, fakat Allah'ın inâyeti ve halife-yi ruyi zeminin dirayeti sayesinde bu sarsıntının atlatılıp hak olan ikbale yeniden kavuşulacağına iman ediyordu. Onun için tek, fakat bütün ümit kapılarını kapatabilecek olan tehlike ehl-i iman arasında tefrika olurdu. Bunu önlemek, padişahın etrafında yekvücut bir kitle hâline gelmek için Muhammed ümmeti elinden geleni yapmalı idi, o da bu işte elinden geleni yapacaktı. Bu mukaddes ve muazzez gaye uğruna, gönüllü bir nefer gibi and içmişti.”²³⁰

Dinî ilimlerdeki derin bilgisi, hâkim şahsiyeti ve hitap etme gücüyle Akşehirliiler üzerinde büyük bir tesir uyandıran İstanbullu Hoca'nın bu gücünü hem İstanbul Hükümeti hem de Kuvâ-yı Millîyeciler kendileri için kullanılmasını isterler fakat İstanbullu Hoca Osmanlı Devleti'ne adeta kutsal bir sevgi ile bağlı olduğundan Kuvâ-yı Millîyecilere katılmaz.²³¹ İstanbullu Hoca'ya göre savaşın amacı düşmanı yurttan

²²⁸ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 s. 59.

²²⁹ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 s. 59.

²³⁰ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 s. 61.

²³¹ Sema Uğurcan, “Tarık Buğra'nın Roman Kahramanları Üzerine Bir Tasnif Denemesi”, *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, yıl: 25, ocak 1996 sayı 1. s.26.

temizledikten sonra, padişaha ve hilafete olan bağlılığı arttırmaktır.²³² Nitekim İstanbullu Hoca, vatanı kurtuluşunun tek çaresinin İslâm dünyasının halifesi olan padişaha inanıp güvenerek onun etrafında birleşmek olduğunu düşünür. Müslümanlar arasında çıkacak en ufak bir ayrılığın kurtuluş için açılan ümit kapılarının kapanmasına sebep olacağına inanır ve bunun için tüm Müslümanlar gibi elinden geleni yapmak adına mücadele eder.

Akşehir'e geldiği andan itibaren halkın güvenini sevgisini kazanan İstanbullu Hoca, konuşmalarıyla da Akşehirliileri etkilemeyi başarır ve onları kendi fikirleri ve payitahta güven etrafında birleştirir. Halk arasında sık sık “Şarki Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti”, “Amerika Mandası”, “Muhafaza-i Hukuk”, “Merkez Cemiyeti”, “Reddi İlhak”, “Trakya - Paşaeli Cemiyeti” gibi tabirler geçer. Halk işgale karşı ortaya çıkan bu fikir ve toplulukların zararlı olduğuna, payitaht etrafında birleşmenin gerekliliğine tek ümidin padişahta olduğuna hem aklen hem kalben inanır. Bütün bunlara rağmen İstanbul gazetelerinde çıkan Yunan ordusunun ilerleyişinin Anadolu’da bir takım kaynamalar ve ayaklanmalara sebep olduğu haberi Akşehir halkının payitahta olan sonsuz güvenlerini ve padişahın işgalleri önleyebilme gücünü sorgulamalarına yol açar. Akşehirliilerin zihinleri, düşmanın mütarekeyi dinleyip dinlemeyeceği, padişahın, işgal altındaki İstanbul’da düşündüğü gibi hareket edip edemeyeceği, batı Anadolu’da Rumların, doğuda Ermenilerin zulümlerinin önüne nasıl geçileceğine dair soru işaretleriyle doludur. Öte yandan Millî Mücadele’nin ayak sesleri iyiden iyiye Akşehir’de kendisini hissettirmeye başlar. Mustafa Kemal, Kazım Karabekir, Ali Fuat isimleri halk arasında merak içerisinde konuşulmaya başlar.

İstanbullu Hoca’nın da kafası Millî Mücadele ve Anadolu’da yaşananlarla ilgili karışıktır. Hemen her gün Anadolu’nun çeşitli yerlerinden düşman işgalleri ve düşmanın yaptığı zulümlerle ilgili haberler gelmektedir. Akşehir’de ise Millî Mücadele’ye destek verenlerin sesi duyulmaya başlanır. Böylesine zor bir çıkmazın içinde olan İstanbullu Hoca, Millî Mücadele ve padişah arasında karşılaştırmaya giderek ikisini de haklı çıkaracak sebepler arar. Bu ikili mukayesenin sonucunda payitahtın düşman karşısında yapabileceğini bir şey olmadığını kabul etmekle birlikte, Millî Mücadele’nin yalnızca eşkıyalarla büyük Osmanlı ruhu ve kudretinden uzak olduğuna, iddia ettikleri hedefe ulaşabilseler bile nihayetinde bir devlet kavgası çıkarmaktan başka bir şeye yaramayacağı sonucuna varır. İstanbullu Hoca’ya göre Kuvâ-yı Millîye’nin yapmak istediği şey devleti

²³² Mehmet H. Doğan, “Türk Romanında Kurtuluş Savaşı”, *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı*, S.298,(1976), s. 16.

temelinden yıkmak ve yeni bir devlet kurmaktır fakat İstanbullu Hoca çete reislerinden oluştuğunu düşündüğü Kuvâ-yı Millîye'nin, yeni bir devlet kuramayacağına kendisini inandırır. Osmanlı ülkesini en zor, en dolambaçlı, en yorucu yol olsa da en emin yol olduğuna kendini ikna ettiğinden dolayı, yine Osmanlı Devleti'nin kurtaracağını düşünür.

Adana, Antep, Maraş, Konya'nın Kuvâ-yı Millîye'ye katılmasıyla bozkır ayaklanması bastırılır, fakat geriye Akşehir kalır. Akşehir'in Kuvâ-yı Millîye'ye katılmamasının en büyük sebebi İstanbullu Hoca'dır. Fuad Paşa, İstanbullu Hoca'ya bir aracı göndererek Kuvâ-yı Millîye'ye destek vermesini ister. Bolşevik İhtilâli ile Kuvâ-yı Millîye'nin aynı olduğunu camide vaaz eden ve asla Kuvâ-yı Millîye'ye destek vermeyeceğini söyleyen İstanbullu Hoca için vur emri çıkar ve bunun sonucunda İstanbullu Hoca Akşehir'i terk etmek zorunda kalır. İstanbullu Hoca'nın yaşadığı iç ve dış baskılar sebebiyle kasabayı terk etmek zorunda kalması, yaşadığı mecburî ayrılık döneminde, eşinden ve yeni doğan bebeğinden ayrılması onun sınavını daha da zorlaştırır. Çakırsaraylı çetesine sığınan İstanbullu Hoca sarığından, latasından ve sakalından sıyrılarak, şalvarlı, mesli, saltalı beli fişekli bir delikanlı olur. Çakırsaraylı bu yeni görüntüsünden sonra İstanbullu Hoca'ya Küçük Ağa ismini verir. Artık İstanbullu Hoca gider yerine Küçük Ağa gelir.

Çakırsaraylı'nın yanında huzursuz olan ve bir iç muhasebe yaşayan Küçük Ağa Çakırsaraylı'nın yanından ayrılmak için iyi bir nişancı ve usta bir binici olur. Ardından çete içerisinden on beş kişiyi de kendisine bağlar. Fuad Paşa'nın Küçük Ağa'yı öldürmek için Çakırsaraylı'ya baskın yapmasını fırsat bilen Küçük Ağa ve adamları kaçar. Çakırsaraylı'nın yanından kurtulan Küçük Ağa kendi adamlarıyla birlikte Çerkez Tevfik'in birliğine katılmak ister. Düşmana karşı Çerkez Tevfik'in emrinde vuruşmak istediğini söyleyerek Çerkez Tevfik'i memnun eden Küçük Ağa ve Çolak Salih, Çerkez Tevfik'in birliğine katılır. Her ne kadar bir çeteye katılmış olsalar bile Küçük Ağa bu düzenin böyle sürüp gitmeyeceğini düşünür. Ona göre artık Kuvâ-yı Millîye ve Heyet-i Temsiliye devri sona ermektedir. Savaşın mahiyetinin ve hedefin büyüklüğünün devlet çapında yeni bir düzenleyişi kendiliğinden hazırladığını, Kuvâ-yı Millîye'nin ister istemez bir ordu halini alacağını, Temsil Heyeti'nin ise hükümet kurabileceğini düşünür. Bütün bunlar olurken Küçük Ağa'nın Millî Mücadele'ye bakışı Çolak Salih'in etkisi ile

değişir. Küçük Ağa'nın²³³ Çolak Salih'in etkisiyle yaşadığı değişim romanda şu şekilde anlatılır:

“(…)Allah nazardan saklasın, maşallah aslan gibi de delikanlıymışsın. Kafan gibi bileğinde de zorlu görünür. Ben şu sakat, keçe kafalı hâlimle memleket için çırpınıp dururken senin gayret göstermemen yakışık alır mı? Hani valla haddimi bilmediğimden değil!..İçimde taş gibi durduğu için konuşurum. Var yolunu değiştir. Gari halkı irşada mı çalışsın, yoksam düşmanla mı, çetecilerle mi vuruşun, orasını sen bilin. Amma birinden birini yap.”²³⁴

Çolak Salih'in Kuvâ-yı Millîye'nin vur emriyle karşısına çıktığı İstanbullu Hoca Akşehir'de görüp tanıdıkları İstanbullu Hoca değildir. Kuvâ-yı Millîye'nin hakkında çıkardığı vur emrinden sonra Akşehir'den ayrılmak zorunda kalan İstanbullu Hoca artık Küçük Ağa'dır. Çolak Salih ise onu öldürmek için gönderilmesine rağmen onun Kuvâ-yı Millîye'ye zararı dokunmayan yani vatana ihanet etmeyen biri olduğuna inanır. Bundan dolayı İstanbullu Hoca'dan bir tercih yapmasını ister. Kendisi ile İstanbullu Hoca arasında fiziksel ve güce dayalı bir karşılaştırma yaparak, İstanbullu Hoca'nın kendisinden üstün olduğunu ve bu üstünlüğün getirdiği sorumlulukları yerine getirmesi gerektiğini kendince anlatır.

Çolak Salih'e göre İstanbullu Hoca isterse halka Millî Mücadele'yi anlatmalı, isterse de Küçük Ağa olup düşmanla savaşmalıdır. Bunlardan birini tercih etmediğinde ya Çolak Salih onu vuracak ya da o Çolak Salih'i vuracaktır. Kendi içerisinde zaten uzun bir düşünme ve hesaplaşma sürecinden geçen İstanbullu Hoca için bu konuşma yeni bir başlangıç olur. Muzaffer Uyguner'e göre Küçük Ağa bilinçlenen din adamının simgesidir.²³⁵Bu yeni başlangıçta, yeni bir bilinçle yoluna devam eden Küçük Ağa'nın yanındaki adamlar gittikçe kalabalıklaşır, Küçük Ağa ise savaşmayı kavganın ne olduğu öğrenir ve başarıları Ankara'ya kadar ulaşır. Ankara ile çeteler anlaşamaz, Küçük Ağa Ankara'ya haber verir. Küçük Ağa, Ankara ile irtibata geçer. Ankara'ya giden Küçük Ağa burada politikaya dair izlenimlerde bulunur.

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* isimli romanında İstanbullu Hoca'nın yaşadığı fiziksel ve ruhsal dönüşüm ağırlıklı olarak işlense de Akşehirli Çolak Salih'in de dikkate

²³³ Fethi Naci, Tarık Buğra'nın İstanbullu Hoca'nın Küçük Ağa oluşunu, bu çok önemli süreci kestirmeden anlattığını düşünür. İstanbullu Hoca gibi inanmış, padişahından, halifesinden, dininden başka tutkusu olmayan bir adamın Çolak Salih'in dramatik jesti üzerine birdenbire cephe değiştirmesinin kolay olmayacağını üzerinde durur. Nitekim Tarık Buğra'nın da bunun farkında olduğu için romanın ilerleyen sayfalarında Küçük Ağa'ya değişiminde etkili olan kişileri hatırlattığını ifade eder. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fethi Naci, *Yüz Yılın 100 Türk Romanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s.321.

²³⁴ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 s. 302.

²³⁵ Muzaffer Uyguner, a.g.m., s.92.

değer bir trajedi yaşadığı ve geçirdiği sarsıntılı günlerin onun için bir yeniden doğuş macerasını zorunlu kıldığı görülür.²³⁶

Romanda Çolak Salih'in Millî Mücadele'ye bakışı kendi içerisinde bir değişim gösterir. Salih'in Millî Mücadele ruhuna sahip olmak için yaşadığı ve kendini tamamladığı değişimi üç bölümde incelenebilir. Arabistan cephesinde savaşan ve gazi olarak Akşehir'e dönen Salih'in yüzünün bir kısmı parçalanmış aynı zamanda Salih, sağ kolunu da kaybetmiş ve yüzünde bir de yara izi kalmıştır. Salih bu haliyle bir bakıma devletin içinde bulunduğu güç durumu temsil eder. Osmanlı Devleti de tıpkı cepheden dönen Salih gibi yaralı, bitkin, bir değil birkaç uzvunu kaybetmiş, yıkılmaya mahkum bir yapıdır. Güçlü, kuvvetli, dayanıklı, geleceğe dair mutlu ve umutlu demirci Salih savaştan Çolak Salih olarak dönmüştür. Arabistan treninden Akşehir istasyonuna adeta Osmanlı Devleti inmiştir.²³⁷ Savaş yalnızca Salih'in yüzünü değil her şeyi parçalar, Salih'i bir değişim ile yüzleşerek karar vermeye mecbur bırakır. Romanda Çolak Salih'in cepheden perişan bir halde dönüşü sadece kişisel bir yıkım olarak değil, devletin içine düştüğü olumsuz koşullar içindeki bir milletin durumunu da gözler önüne serer.²³⁸

Salih üç yıl sonra köye döndüğünde birçok şeyin değiştiğini fark eder. Köye önce İngilizler ardından İtalyan kuvvetleri gelir. Köyün genç erkekleri savaşa katıldığından köyde kadınlar, çocuklar ve yaşlılar kalır. Bu durum köyde yaşayan Müslüman ve gayrimüslim halk arasındaki dengeleri de değiştirir. Salih'in kararları yaşadığı değişimlerin başlangıcı olur. Millî Mücadele gönüllüsü olarak tamamladığı her bir değişim eşiğine bir karar sonucunda erişir. Salih'in ilk dönemi Arabistan cephesinden gazi olarak köye dönmesi ile başlar. Ne için, kim için savaştığını bilmeden cephede kolunu kaybetmiş ve yüzü parçalanmış bir asker olarak Akşehir'e geri döndüğünde istasyonda çocukluk arkadaşı Niko ile karşılaşan Salih'in Niko'nun yardımlarını kabul etmesi Müslüman halk tarafından hoş karşılanmaz. Bunun sebebi savaşla birlikte gayrimüslim halk ile Müslüman halkın arasındaki dengelerin değişmesidir. Zaman içerisinde Akşehir'de zihniyet ve niyetler de değişir.²³⁹ Salih köye döndüğünde kendisini bu çatışmanın içinde bulur ve Niko ile iletişimi devam ettiği müddetçe kendisini bir karar verme zorunluluğu içerisinde hisseder. Niko, Müslüman halk ile gayrimüslimler

²³⁶ Ebru Burcu Yılmaz, a.g.e., s. 238.

²³⁷ Ali İhsan Kolcu, "Yeni Bir Bedende Uyanmak Ya Da Küçük Ağa Romanında Metamorfoz", *Tarık Buğra*, ed. Mehmet Tekin, Ebru Burcu Yılmaz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008. s.143.

²³⁸ Ebru Burcu Yılmaz, a.g.e., s. 238.

²³⁹ Ebru Burcu Yılmaz, a.g.e., s. 238.

arasındaki değişikliği Salih'e "ufak tefek şeyler"²⁴⁰ olarak tanımlar. Niko'nun önemsiz bir ayrıntı şeklinde tanımladığı değişim Müslüman kesim tarafından böyle karşılanmamaktadır. Ufak tefek şeyler ifadesi uzun müddet Salih'in zihnini meşgul eder. Niko'nun ufak tefek dediği şeyler; "dullara yetimlere kocamışlara hayatı zehir etmiş, Salih ve binlerce Salih sınırlarda kol, bacak bırakır, meslek, zanaat bırakırken Niko ve Nikolar usta olmuş, dükkânlar açmış, bahçeler satın almışlardır"²⁴¹

" (...)Ufak tefek birşeyler" olmuştu. Salih ve binlerce Salih sınırlarda kol, bacak bırakır, meslek, zanaat bırakırken Niko ve Nikolar usta olmuş, dükkânlar açmış, bahçeler satın almışlardı... Ve birşeyler "Ufak tefek birşeyler" olmuştu.

Salih'in ağası ve Salihlerin, Salihlerin, Salihlerin, binlerce Salih'in ağası, babası Çanakkale içinde vurulurken, yâd ellerde kalırken, Niko'nun ve Nikoların ağası yaman bir aşçı, yaman birer tüccar olmuştu."²⁴²

Küçük Ağa romanı bir bakıma gidenler, dönenler ve kalanların hikâyesidir. Gidenlerin akıbetleri bellidir. Dönenler, dönebilenler ise birer insan enkazı haline gelir. Kalanlardan ise Türkler ekonomik ve iktisadî olarak zor duruma düşerken, gayrimüslimler zenginleşir, imar olurlar.²⁴³ Bu bağlamda Salihlerin şehit düşüp gazi olması, bunun yanında Nikoların imar olması, Salih'i savaşın nedenlerine ve savaştaki rolüne dair derin bir sorgulama ve iç hesaplaşmaya sürükler. Salih ve Salih gibiler cephede yalnızca Türk ve Müslümanlar için mücadele etmez, Osmanlı vatandaşı olan Niko'lar için de mücadele eder. Salih bir yandan Niko'ya karşı bir tavır takınmanın zorunluluğuna inanırken diğer yandan savaşın zihninde uyandırdığı sorulara cevap bulmak ister. Savaştan, cephelerden, zaferlerden haber almak isteyen köylülere söyleyecek bir şey bulamaz. Savaşın onun gözünde ne olduğunu şu şekilde anlatır:

"Seferberlik dediler. Sancâk-ı Şerif açıldı dediler, hadi askere dediler, biz de gittik. Padişahım çok yaşa diye bağırdık. Sonra toplar, tüfekler patladı. Boyuna yürüdük, koştuk, süründük, sindik, saldırdık, ikide bir süngüleştik. Kiminde kazanmışız, ilerliyormuşuz, kiminde gerilermişiz...Hepsinde de ölen tam ölüyor, kalanların kimi tam, kimi de yarımıyamalak kalıyordu. Sonunda harp bitti yenildik dediler."²⁴⁴

Köylülerin başlarına gelen faciaların sebebini öğrenmek isteyerek sordukları soruların karşılığında Salih'in cevabı köylüleri hayâl kırıklığına uğratar. Salih'e göre

²⁴⁰ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 s. 34.

²⁴¹ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 s. 35.

²⁴² Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 s. 35.

²⁴³ Ali İhsan Kolcu, "Yeni Bir Bedende Uyanmak Ya Da Küçük Ağa Romanında Metamorfoz", *Tarık Buğra*, ed. Mehmet Tekin, Ebru Burcu Yılmaz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008. s.144.

²⁴⁴ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017 s. 40.

savaş gidilecek denildiğinde gidilen, bitti yenildik denildiğinde Çolak Salih olarak birçok uzvunu cephede bırakarak köyüne geri dönülen, iradesiz, bilinç dışı, hükümsüz ve savunmasız bir durumdur. Salih savaşı bayram yerinde salıncağa binmeye benzetir. Herkes sırası geldiğinde o salıncağa biner, in denildiğinde ise iner, çünkü kimse soru sormaz, düşünmez ve karar vermez. Tüm bunlara rağmen Salih, takdir edilmek ve kahramanca muamele görmek ister. Salih'teki takdir edilme arzusu Tarık Buğra'nın, güç, mücadele ve cesarete karşılık gelen savaşı, insanî bir değerlendirme ile romana yansıttığını gösterir.

Cepheden geri dönebilen kişilerin, bir kahraman olarak anılma arzusu, Yakup Kadri'nin *Yaban* romanında da karşılık bulur. *Yaban* romanının başkişisi Ahmet Celâl'in kahraman olarak anılma isteğinin kaynağı millî bir şuurun ve bilincin dışavurumu iken, Çolak Salih'te böyle bir durum söz konusu değildir. O savaşın acımasız ve ağır şartlarına değil dayanılması hepsinden güç olan sıla hasretine yenilmeyerek cephede kalmayı başarabildiği için kahraman olmak ister. Bu bağlamda Salih'in savaşa epik bir bakış açısıyla değil de daha lirik ve duygusal olarak yaklaştığını söylemek mümkündür. Nitekim Salih romanda akıl ve sağduyudan ziyade hisleri ve heyecanı ile hareket eder. Onun Millî Mücadele'ye bakışı dahi çocukluk arkadaşının ihanetini duygusal olarak hazmedememesi üzerine kuruludur.

“Kelimeyi aklından geçirmiyor, fakat ne derse desin, ne yaparsa yapsın bir kahraman gibi muamele görmek istiyordu. Bir kahraman gibi. Fakat kulak parçası, yanak eti, kol bıraktığı için, ölümü hiçe sayışları yüzünden değil, işte o büyüye dayanabilişleri için kahraman sayılmak istiyordu.”²⁴⁵

Salih'in savaşın sebepleri ve sonuçlarıyla doğrudan ilgilenmese de savaşın insani yönü olan sıla hasretine dayanmanın bir kahramanlık belirtisi olduğuna inanır. Salih için cephede çarpışmak, savaşın zorlu, çetin şartlarına katlanmak çölün ortasında birden bire aklına düşen sıla hasretine katlanmaktan daha kolaydır. Bu nedenle Salih cephede yalnızca düşmanla değil kendisiyle de mücadele içindedir. Bu mücadeleden galip çıkan Salih kahraman olmak takdir edilmek ister fakat köylüler Salih'i anlamazlar bununla birlikte Niko'nun desteğini aldığı için tepki gösterirler. Niko ve arkadaşlarının gerçek niyetlerini bilen kasabalı için Salih, artık savaşta kahramanlık göstermiş bir gazi değil “pantollu Salih”, “deli Fadik” in Salih”, “Niko'nun Salih” olur.²⁴⁶ Salih tek koluyla geldiği

²⁴⁵ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 45.

²⁴⁶ Ebru Burcu Yılmaz, a.g.e., s.238.

köyde yeni hayatı ile yüzleşmek istemez ve köyü terk etmek oradan uzaklaşmak, kimseyi tanımadığı onun da tanınmadığı bir yere girmek ister. Bunun mümkün olmadığını fark ettiğinde kendisini bir çıkmazın içinde bularak Niko'ya sığınır. Ali Emmi'nin, "Koca Memalik'i Osmâniye senden beter oldu, bin beter oldu!"²⁴⁷ sözleri Salih'i savaş ve yenilgi kavramları üzerinde düşünmeye sevk eder. Salih bütün bu sinir buhranlarının neticesinde artık Memâlik-i Osmâniye'nin yani Osmanlı Devleti'nin lafta kaldığına inanır. Ona göre Ali Emmi'nin savunduğu bir hilâl etrafında birleşen Minaslar, Ligorlar, Çerkez Reşidler ve Ali Emmiler artık yoktur. Salih'in içinde bulunduğu çıkmaz onun tüm vücuduna tesir eder. Midesi bulanır, başı döner ve kendisini meyhaneden bahçeye zor atar. Orada yine kafasının içindekilerden kurtulamaz. Bu nedenle her yerde Ali Emmi'yi görür. Ali Emmi'nin sözlerinin Salih üzerindeki yansıması şöyledir:

"(...)Koca Memalik-i Osmâniye senden beter oldu ,bin beter oldu da?.." demişti. Ali Emmi bu hilâli, Memalik-i Osmâniye sanıyordu. Memalik-i Osmâniye ..Osmanlı Devleti...Lâftı bunlar, lâftı artık. Minas, Ligor, Çerkez Reşid ...Evet hepsi de birbirlerine kolları ile bağlıydılar, Salih de kollarının arasında ve kol atmıştı...Ama Ali Emmi'nin var sandığı o şey yoktu artık. Hilâlin ortasında bir Salih vardır; tek kollu, yüzü paçavraya dönmüş bir Salih, dünyası çökmüş bir Salih!..."²⁴⁸

Salih'in Niko ile birlikte gittiği meyhanede, eğlenirken birdenbire ruh halinin değişmesi karşısında Ali Emmi'yi gördüğünü zannederek midesinin rahatsızlanması, ardından meyhaneye geri dönmesi ve orada sebepsizce ağlaması içinde bulunduğu çatışmanın yansımasıdır. Eskiden bir hilâlin etrafında kol kola yaşadıkları gayrimüslimler artık dost değildir, Salih onlarla bir araya geldiğinde duyguları karışır ve vicdanı devreye girer. Ali Emmi'nin bir hilâle benzettiği Osmanlı Devleti Salih için yok olmuş, Osmanlı Devleti'de onun gibi çolak kalmıştır.

Salih, Niko'nun verdiği yardımları kabul ederek, Niko'nun etrafında hayatını sürdürerek aslında tercihini yapar. Son olarak babasından kalan tarlayı, bahçeyi de Niko'nun bir tanıdığına satan Salih, kendisine itiraf edemese de nihai tercihini yapar ve Niko'ya karşı köylülerin hoş karşılamadığı bir tavır takınır. Niko bilinçli olarak yapmasa da, Salih'i bir zihin mücadelesinden kurtararak, Salih'in yıllar önce kendisini dövmek isteyen çocukların elinden kurtarması ile başlayan dostluklarının diyetini ödemiş olduğu söylenebilir. Salih tarafını seçerek içindeki buhrandan kurtulur fakat köylüler arasındaki

²⁴⁷ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.53.

²⁴⁸ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.53-54.

itibarı ve kahraman olma isteği yok olur. Artık düşman saflarında yer alan değersiz, sözüne itibar edilmeyen, kimsenin kendisi ile aynı ortamda bulunmak istemediği bir adam olarak yaşamına devam eder.

Salih'in yaşadığı değişimin ikinci kırılma noktası, Niko ve arkadaşlarının Rum meyhanesinde papaz Vasili ile konuşmalarını duyduğunda gerçekleşir. Niko ve diğerlerinin Karadeniz'de kurulacak olan Pontus Rum Cemiyeti'ne destek vereceğini duyan Salih'in millî duyguları öne çıkararak bu durumu kabullenemez. Çocukluk arkadaşı olan Niko'nun savaşa birlikte artık eskisi gibi olmadığını fark eder. Salih savaşa ilgili cevabını bulamadığı sorulardan kaçmak için Osmanlı'nın yıllardır içinde bulunduğu savaşı, köydeki farklılıkları yok sayar ve ruhunda hissettiği savaş ve yıkım psikolojisinden kurtulmak adına her şeyin eskisi gibi olduğu yılların varlığına inanır. Bilinci ve iradesini bir kenara bırakarak kendisini Niko'nun yanında bulur fakat meyhanede duyduklarıyla Nikolar ve Salihlerin birbirlerine el uzattıkları, dayanışma ve kardeşlik içinde bir arada yaşadıkları zamanın çok geride, belki de çocukluklarında kaldığını, o zamanlardan geriye yalnızca Salih'in aynı kaldığını, Niko'nun ise bambaşka biri olduğunu görür.

Salih'in o akşam yaşadıkları hayatında büyük bir değişimin güçlü bir kırılmasını oluşturur. Her ne kadar Salih bunu geç fark etse ya da görmezden gelmek istese de Niko ve meyhanede toplanan Nikolar aynı değilse, Salih de artık aynı Salih değildir. Nikolara nazaran geç kalmış olsa da değişir, dönüşür ve yenilenir. Nitekim içine düştüğü kuyunun farkına varan Salih'in yaşadığı bu sarsıcı olay, aynı zamanda kendine güvenini kaybeden Salih'in kalbinde ve beyninde yaşattığı gücü fark etmesini sağlar.²⁴⁹Okuyucunun karşısına çıkan yeni Salih kendini sorumluluk sahibi hisseder:

“Niko'ların meyhanesinde görüp işittikleri Salih'i ta yüreğinden sarsmış, bir başka adam, o değilse bile bambaşka duyguların ve arzuların adamı yapmıştı. Bir sorumluluğu şimdi artık seziyor, hatta anlıyordu. Bu sorumluluğu açıkça öğrenmek, bunu karşılamak için neler yapabileceğini, neler yapması gerektiğini bilmek istiyordu. Hem de hırsla. Fakat bunu kimden öğrenecek, bunu hatta, kime kabul ettirebilecekti? Değiştğini, hiç değilse değişmek istediğini kime anlatabilirdi?”²⁵⁰

Yıllar boyunca cepheden cepheye koşan, çarpışan, her türlü cephede mücadele ederek savaşın tüm yüzleriyle karşı karşıya gelen, bu yaşadıklarına rağmen neden ve kim

²⁴⁹ Ebru Burcu Yılmaz, a.g.e., s. 238.

²⁵⁰ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s.104.

için savaşıyoruz? sorusuna aklını ve ruhunu tatmin edici bir cevap bulamayan bu sebeple kendisinden kahramanlık hikâyeleri bekleyen köy halkına yüz çeviren Salih, artık bir şeyler yapmak istemekte, hem de hırsla istemekte fakat gideceği yolu, atacağı adımı bilememektedir. Bu durumda sağ kolunun sızısını ve eksikliğini en çok hissettiği zamanları yaşar. Çolak koluna rağmen sol kolunu kuvvetlendirmek için silah talimleri yaparak adını koyamasa da Millî Mücadele yolunda ilk adımını atar.

Çolak Salih'in artık bir amacı vardır. Niko ve Nikoların karşısına çıkarak onlardan hesap soracaktır. Bu bağlamda Niko'yu mücadelesinin merkezine yerleştiren Salih'in ulaşmak istediği amaç Niko'dan intikam almaktır.²⁵¹Bunun için silah talimlerine başlayan Çolak Salih'in kendisini Niko ile mücadelesine fiziksel olarak hazırlamak adına ciddiyetle ve hırsla çalışmalara başlar.²⁵²Başlangıçta her gün üç mermilik silah talimi yapar. Ardından bileğini ve kolunu kuvvetlendirmek için ağır şeyler kaldırır. Çalıştıkça güçlenen, güçlendikçe hızlanan Çolak Salih, eski âciz ve mutsuz hallerinden kurtulur, güveni yerine gelir, başaracağına inanır. Nitekim çalışmalarının sonucunda istediği seviyeye ulaşır ve bundan sonrası için ne yapacağını düşünmeye başlar. Sol koluyla yaptığı talimlerle kendini geliştiren Salih, Kuvâ-yı Millîye'nin çetecilik faaliyetlerine katılır. Fakat burada Akşehir'in ileri gelen Kuvâ-yı Millîyecileri tarafından çolak olduğu için tam bir asker, diğer bir deyişle ciddi görevlerde yer alabilecek olan bir asker gözüyle bakılmaz. Bu durum Salih'i daha da hırslandırır ve Niko ile hesaplaşmak için gün sayar vaziyete getirir. Niko ile olan mücadelesinde kolunun eksikliğinin engel olarak görülmesi, Salih'e şu şekilde hissettirir:

“(...)Ama Salih üzgündü, hep üzgündü, her zaman üzgündü. Çolak olduğu için onu asker yerine koymuyorlardı; bu da onun çok ağrına gidiyordu. Çeteler bir bir ortadan kalkmakta idi. Bu ilerledikçe de Salih kendini biraz daha kıyıya itilmiş duyuyordu. Hâlbuki onun bir tek isteği vardı. Niko'nun karşısına çıkmak. Yerini, yolunu bilmediği Karadeniz kıyıları burnunda bir sıra özleyişi gibi tütüyordu. Pontos mu Pontus mu, ne karın ağrısı ise, bu lânetleme hayâlin peşine düşüp devlet hakkını, çocukluk arkadaşlığının, hemşerhliğinin tuz ekmek hakkını çiğneyen Niko'larla hesaplaşmak istiyor, bunun için yanıp tutuşuyordu.”²⁵³

Salih'in kolundan dolayı kendini işe yaramaz biri gibi hisseder ve Akşehir'de durmak istemez. Aynı zamanda düzenli orduya alınmadığı için Kuvâ-yı Millîye'den ayrılır ve Küçük Ağa'nın yanına gelir. Küçük Ağa kendi çetesini kurmuştur. Çolak

²⁵¹ Ebru Burcu Yılmaz, a.g.e., s. 238.

²⁵² Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 282.

²⁵³ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 282.

olduğu için düzenli orduya kabul edilemeyen Salih fikirleriyle ve düşünceleriyle Küçük Ağa'yı etkiler. Bu etkinin, Küçük Ağa'nın Millî Mücadele'ye bakışının olumlu yönde değişmesini sağladığı da söylenebilir. Küçük Ağa, Salih'in etkisiyle bir kırılma yaşar ve Millî Mücadele'ye destek vermeyi tercih eder. Küçük Ağa'nın Çolak Salih'in etkisiyle yaşadığı değişim romanda şu şekilde anlatılır:

“(…)Allah nazardan saklasın, maşallah aslan gibi de delikanlıymışsın. Kafan gibi bileğinde de zorlu görünür. Ben şu sakat, keçe kafalı hâlimle memleket için çırpınıp dururken senin gayret göstermemen yakışık alır mı? Hani valla haddimi bilmediğimden değil!.. İçimde taş gibi durduğu için konuşurum. Var yolunu değiştir. Gari halkı irşada mı çalışsın, yoksam düşmanla mı, çetecilerle mi vuruşun, orasını sen bilin. Amma birinden birini yap.”²⁵⁴

Çolak Salih'in Kuvâ-yı Millîye'nin vur emriyle karşısına çıktığı İstanbullu Hoca Akşehir'de görüp tanıdıkları İstanbullu Hoca değildir. Kuvâ-yı Millîye'nin hakkında çıkardığı vur emrinden sonra Akşehir'den ayrılmak zorunda kalan İstanbullu Hoca artık Küçük Ağa'dır. Çolak Salih ise onu öldürmek için gönderilmesi rağmen onun Kuvâ-yı Millîye'ye zararı dokunmayan yani vatana ihanet etmeyen biri olduğuna inanır. Bundan dolayı İstanbullu Hoca'dan bir tercih yapmasını ister. Kendisi ile İstanbullu Hoca arasında fiziksel ve güce dayalı bir karşılaştırma yaparak, İstanbullu Hoca'nın kendisinden üstün olduğunu ve bu üstünlüğün getirdiği sorumlulukları yerine getirmesi gerektiğini kendi üslubunca anlatır. Çolak Salih'e göre İstanbullu Hoca isterse halka Millî Mücadele'yi anlatmalı, isterse de Küçük Ağa olup düşmanla savaşmalıdır. Bunlardan birini tercih etmediğinde ya Çolak Salih onu vuracak ya da o Çolak Salih'i vuracaktır. Kendi içerisinde zaten uzun bir düşünme hesaplaşma sürecinden geçen İstanbullu Hoca için bu konuşma yeni bir başlangıç olur.

Salih İstanbullu Hoca'nın Küçük Ağa'ya dönerek tercihini Millî Mücadele'den yana kullanmasıyla birlikte Salih'in kaderinin Küçük Ağa'nın yanında bulunmak olduğunu düşünür. Millî Mücadele'ye bakışı ile birlikte bir yılda hayatı da değişen Salih artık cepheden ilk geldiği zamanki çolak, kimsesiz, perişan, herkesten ve her şeyden kaçmak isteyen Salih değildir, yaşadığı dönüşüm şu şekilde anlatılır:

“Şimdi, sanki sağ kolu yeniden uzamış, sanki yüzündeki korkunç yara izi silinip gitmiş, sanki Kinnar'daki korkunç patlayıştan önceki tığ gibi, arslan gibi Salih Onbaşı geri

²⁵⁴ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 302.

gelmişti. Şimdi kendini o kadar kuvvetli, o kadar dinç ve tam öylesine bütün münasebetlere lââyık buluyordu; gönlünde bir kahraman rahatlığı, türkü söylüyordu.”²⁵⁵

Salih artık tamamen değişir. Hayatı eski Salih ve yeni Salih olarak ikiye ayrılır. Millî Mücadele Salih’i kahraman yapar ve Salih kahraman olmayı umursamaz ama yine de aynı havayı, ekmeği, suyu paylaştıktan sonra Akşehir’lilere düşman olarak Pontus Rum Cemiyeti’ne katılan Niko ile hesaplaşmadan zaferin tadının çıkmayacağına inanır. Bununla birlikte romanın sonunda Çolak Salih’le ilgili verilen bilgi, onun Akşehir’i terk ettiği ve meçhul bir yere gittiğidir. Salih için sonu tamamlanmamış bu macera, Tarık Buğra’nın tefrika olarak *Tercüman* gazetesinde yayınladığı *Çolak Salih* romanında işlenir. Roman tamamen Salih’in Niko’yu bulma macerası üzerine kurulur. Salih için Niko, sadece ihaneti yüzünden nefret duyulan, bir düşman değil aynı zamanda içindeki dizginleyemediği hırs ve intikam gibi fiziksel güce dayalı varlık mücadelesini somutlaştıran bir gölge arketipidir.²⁵⁶ Romanda ise Çolak Salih’in akıbeti bilinmese de Küçük Ağa’nın gördüğü bir rüya ile okuyuculara hissettirilir. Küçük Ağa rüyasında Çolak Salih’in kopan kolunun yerine geldiğini ve onun mutlu olduğunu görür.²⁵⁷ Ali İhsan Kolcu, kopan kolun yerine gelme hadisesinin Millî Mücadele’nin zaferle sonuçlanmasına ve vatanın düşmandan kurtuluşuna işaret olarak yorumlanabileceğini söyler. Bu bağlamda Millî Mücadele’ye bakışta Küçük Ağa ve Çolak Salih’in olumsuzdan olumluya dönüşen bir süreç yaşadıklarını söylemek mümkündür.

²⁵⁵ Tarık Buğra, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017, s. 348.

²⁵⁶ Ebru Burcu Yılmaz, a.g.e., s. 238.

²⁵⁷ Ali İhsan Kolcu, “Yeni Bir Bedende Uyanmak Ya Da Küçük Ağa Romanında Metamorfoz”, *Tarık Buğra*, ed. Mehmet Tekin, Ebru Burcu Yılmaz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008. s.142.

2.4.Halkın ve Aydınların Millî Mücadeleye Bakışındaki Farklılık

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar, Peyami Safa ve Tarık Buğra'nın incelediğimiz on romanı içerisinde Millî Mücadele'ye bakış noktasında halk ve aydınlar arasında bir takım farklılıklar olduğu görülür. Aydın ve halk arasındaki farklar birçok romanda çatışma oluşturacak şekilde kurgulanır. İncelediğimiz romanlardaki aydın tipinin genellikle eğitilmiş, bilinçli, sorumluluk sahibi ve Millî Mücadele ruhu taşıyan kişilerden seçildiği gözlemlenir. Aydınların karşısında yer alan halktan ise köy ve kasabada yaşayanlar geleneksel bir hayat tarzına sahip olup, dünyaları içinde yaşadıkları köy ve kasabalardan ibarettir. Şehirde yaşayan ve aydın ile arasında Millî Mücadele'ye bakış farkı bulunan kimselerin ise yabancı işgal kuvvetlerine olan yakınlık ve hayranlıkları dikkat çeker. Özellikle Millî Mücadele'yi İstanbul merkezli anlatan romanlarda halkı temsil eden kişilerin İngiliz hayranlığı ve bir yönetim şekli olarak İngiliz himaye ve mandasını benimsemesi dikkat çekici bir unsur olarak yer alır.

Türkçede “aydın” kelimesiyle dile getirdiğimiz bu kavram başlıca Batı dillerinde “akıl, zekâ ile ilgili” anlamına gelen “intellectual” kelimesiyle karşılanır. “Entelektüel” in “akıl”la ilgili bir sıfat olmaktan çıkıp toplumda belirli bir konumu ve işlevi olan insan anlamını kazanması XIX. yüzyılın başlarında gerçekleşir. Bu duruma bakarak, toplumda bir kategori olarak “aydınlar”ın modern toplumun bir ürünü olduğu düşünülebilir. Bunun sebebi bir bütün olarak aynı özelliklere sahip bir toplumsal kategorinin XVIII. yüzyıl öncesi dünyada görülmemesidir.²⁵⁸Türkiye tarihinde modern anlamda aydınların ilk örnekleri XIX. yüzyılda belirli bir yoğunluk içinde ortaya çıkmaya başlarlar. XIX. yüzyılda kelimenin batılı anlamına bir ölçüde benzer biçimde “aydınlar”ın ortaya çıkışı Osmanlı Devleti ile Batı dünyası arasındaki ilişkilerin sonucudur.²⁵⁹

Aydın kavramının karşılığı ile ilgili çeşitli tanımlamalarda bulunulur. “Aydın” kelimesi Cumhuriyet'ten sonra türetilir. Osmanlı döneminde bu kavramın karşılığı “münevverdir” fakat bazı yazar ve düşünürler “münevver” in aydın kavramını tam olarak karşılamadığını belirtirler.²⁶⁰Murat Belge'ye göre yeni oluşmaya başlayan tabakanın böyle yeni bir isme de sahip olması, bilginin geleneksel sahibi sınıfla, yani “ulema” ile arasındaki bir farklılaşmayı belirtir²⁶¹.

²⁵⁸ Murat Belge, “Aydın”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi*, C. I, s.122.

²⁵⁹ Murat Belge, “Aydın”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi*, C. I, s.123.

²⁶⁰ Murat Belge, “Aydın”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi*, C. I, s.124.

²⁶¹ Murat Belge, “Aydın”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi*, C. I, s.124.

Cemil Meriç aydının tanımını “Yazı ve söz aracılığıyla toplumun şuurlanmasına yardım eden, yol gösteren, aydınlatan kişi” şeklinde yapar.²⁶²Bunun yanı sıra Cemil Meriç’e göre aydın hiçbir çağda ve hiçbir ülkede bağımsız bir sınıf değildir.²⁶³

Ziya Gökalp ise aydının karşılığı olarak güzideyi kullanır ve güzidenin tanımını şu şekilde yapar:

“Bir milletin münevverlerine, mütefekkirlerine o milletin güzideleri adı verilir. Güzideler yüksek bir tahsil ve terbiye görmüş olmakla halktan ayrılmış olanlardır. İşte halka doğru gitmesi lâzım gelenler bunlardır.”²⁶⁴

Ziya Gökalp, halk ve güzideler olarak tanımladığı aydın arasında bir takım farklar olduğunu düşünür ve aydının aldığı yüksel tahsil ve terbiye ile halktan ayrıldığını söyler. Bununla birlikte halk ile arasında eğitim ve yaşayış farkı bulunan aydının halka doğru giderek onunla arasındaki ayrılığı kapatması gerekir. Ziya Gökalp, aydının halka hars götürmesi için gitmesi gerektiğini, fakat harsın da yalnızca halkta var olduğunu ifade eder. Ziya Gökalp’e göre aydın harstan mahrumdur ve nasibini alamamıştır. Aydın medeniyeti halk ise harsı temsil eder. Bu sebeple aydın halktan harsî bir terbiye almak için ve halka medeniyet götürmek için halka doğru gitmelidir.²⁶⁵

Aydın ile ilgili yapılan tanımlardan yola çıkarak Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Yaban* romanda, Ahmet Celâl’i aydın sınıfında değerlendirmek mümkündür. Ahmet Celâl sağ kolunu cephede kaybettikten sonra emrinde er olan Mehmet Ali ile birlikte, Mehmet Ali’nin doğup büyüdüğü Porsuk Nehri kenarındaki köye yerleşir. Burada yaşadığı müddet boyunca Ahmet Celâl köylüler ile arasındaki derin düşünce uçurumlarını fark eder ve bunun acısını yaşar. Yakup Kadri, Millî Mücadele’nin en çetin yaşandığı zamanlarda Anadolu’da bir köyde yaşayan aydının yalnızlığını ve çaresizliğini Ahmet Celâl’in şahsında anlatır. Aydını temsil eden Ahmet Celâl ile köylüler roman boyunca birbirlerine yabancılardır. Ahmet Celâl’i kendilerinden farklı ve Anadolu coğrafyasına köy hayatına karşı eğreti gördüklerinden onu “Yaban” olarak tanır ve tanıtır. Bununla birlikte köy halkı da Ahmet Celâl için yabandır. Köye ve köy halkına hiçbir zaman alışamayan Ahmet Celâl’in köye dair duyguları olumsuzdur. Romanda Millî Mücadele’ye karşı kayıtsız kalan ve Ahmet Celâl ile Millî Mücadele’ye bakışları tamamen zıt bir noktada bulunan köy; adeta bütün olumsuzlukların büyük bir itina ve

²⁶² Cemil Meriç, “Aydın”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi*, C. I, s.131.

²⁶³ Cemil Meriç, a.g.m., s.132.

²⁶⁴ Ziya Gökalp, *Türkçülüğün Esasları*, hzl. Prof. Dr. Mehmet Kaplan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 41.

²⁶⁵ Ziya Gökalp, a.g.e., s.41- 42.

hesapla bir araya getirildiği, bir mekân olarak anlatılır. Sakat ve hilkat garibesi bir yığın insan, bir yığın hasta birbirlerine ve Ahmet Celâl'e karşı ilgisiz, merhametsiz ve sevgisizdirler. Hepsi cahil, fakat cahillikleriyle beraber menfaatlerinde kurnaz, hepsi birbirini aldatma içinde, imamı, muhtarı, ağası ve ara sıra gelen şeyhi de hep birtakım hesaplar içindedir. Bütün köyü, insanları ve hayvanları pis bir koku sarmıştır. Temizlik şartlarına uymazlar. Köyün toprakları da verimsizdir, kuraktır ve Porsuk her zaman bulanık bir çamur halinde akar. Köylü doğru dürüst yemek bilmez ve köylünün düğünleri bile ilkeldir.²⁶⁶

Ahmet Celâl için hiçbir olumlu özelliği bulunmayan köy büyük bir nefretten ibarettir. Köylüler onun gözünde birer hayvan gibi adeta sevimsiz, iğrenç, sürünge yaratıklar olarak şekillenir. Köy ve köylüye karşı bu hislerin sebebi yalnızca aralarındaki eğitim, kültür, yaşayış ve sosyal ve maddi farklılık ve imkânlardan dolayı değildir. Ahmet Celâl'in köylüye karşı nefrete varacak olumsuz duygular barındırmasındaki en büyük sebep, Ahmet Celâl ve köylülerin yani aydın ve halkı temsil eden iki ayrı cephenin, Millî Mücadele karşısındaki his ve düşünce farklılıklarıdır. Köy halkının cephede savaşanlar dâhil olmak üzere Millî Mücadele'ye, Kuvâ-yı Millîye'ye ve Atatürk'e olan kayıtsız ve ilgisiz tutumları Ahmet Celâl'e gurbet içinde gurbet yaşatarak adeta ardına bile dönüp bakmadan kimsesizce terk ettiği İstanbul'u, özletecek hale getirir. Anlattıklarının köylüler üzerinde hiçbir tesiri olmadığı gören Ahmet Celâl gittikçe yalnızlaşır ve kitaplarına sığınır. Bütün bunların yanı sıra Ahmet Celâl, Anadolu halkının bu halinin sebebinin yine onu yalnız, çaresiz, kimsesiz ve ilgisiz bırakan Türk aydını olduğunu düşünecek kadar da sorumluluk sahibi bir aydındır.

Ahmet Celâl, kendi öz köklerine inmek ve onlarla bütünleşmek arzusuyla yanıp tutuşur. Aynı zamanda aydın ile halk arasındaki bağlar çağlar boyunca tamamen kopmuş, köylü bu ücra karanlıkta medeniyetten soyutlanmış ve kendi kaderiyle, yani bu sert ve yalın toprakla savaşında tek başına bırakılmıştır. İşte duygusal, zengin hayalli, kültürlü, ama gerçekten kopuk aydın, kendi yalnızlığının bütün aydınların kaderi olduğunun idrakine varır ve her memlekette aydın ve halk arasında böylesine derin bir uçurumun varlığını şöyle sorgular: ²⁶⁷

“Gün geçtikçe daha iyi anlıyorum: Türk “entelektüel”i, Türk aydını, Türk ülkesi denilen bu engin ve ıssız dünya içinde bir garip yalnız kişidir.

²⁶⁶ Orhan Okay, *Edebiyat ve Edebi Eser Üzerine*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011, s.237.

²⁶⁷ Sevim Kantarcıoğlu, a.g.e., s. 246.

Bir münzevi mi? Hayır; bir acayip yaratık demeliyim. Öyle ya, bir insan tasavvur edin ki hangi ırktan, ne cinsten olduğu belli değildir. Kendi vatanı addettiği memleketin dibine doğru ilerledikçe, kendi kökünden uzaklaştığını hissediyor. Hissetmese bile etrafında hasıl olan boşluk soğuk ve itici hava, ona her an kendi toprağından sökülmiş bir aykırı, bir acayip nebat olduğunu bildiriyor.

Her memleketin köylüsüyle okumuş yazmış zümresi arasında aynı derin uçurum var mıdır? Bilmiyorum.”²⁶⁸

Bütün milletin başına gelen facia bile Türk aydınını, halkıyla birleştirmeye yetmez. Bu uçurumun daha ne kadar devam edeceğini yazar da bilmez. Bu umutsuzluk içinde romanını bitirir ve aydınını bilinmeyen bir meçhule doğru uğurlar.²⁶⁹

Millî Mücadele’den ve Cumhuriyet’in kuruluş yıllarından bahseden romanlarda, yazarlar genellikle ideal bir değer olarak aydın insanın Anadolu’ya koşmasını yüceltirler. Az olmakla birlikte bu ideal tavrın dışında kalan aydınların varlığı da görülür. *Sodom ve Gomore* romanında, *Ateşten Gömlek*’in Peyami’si gibi sonradan millî bir kimliğe kavuşan Necdet’e yer verilir. Peyami’nin Ayşe’ye duyduğu aşk, Anadolu aşkına dönüşürken, *Sodom ve Gomore*’deki aydın Necdet, Leylâ’ya duyduğu aşk dolayısıyla, Anadolu realitesinden ve millî bir kimlikten uzak kalır. Romanda işgal askerleriyle alafranga bir hayat yaşayan Leylâ’ya karşı duyduğu aşk yüzünden Anadolu’dan gelen feryatlara kulaklarını tıkayan Necdet, romanın büyük bölümünde Cumhuriyet fikrinin ve Anadolu realitesinin benimseyemeyeceği bir aydın örneğidir.²⁷⁰

Necdet, his ve fikir dünyasında yaşadığı çatışmalardan dolayı etrafında olup bitenlerden haberdar değildir. İşgal altındaki İstanbul’un durumundan ve işgalci askerlerden rahatsız olsa da bu durumu değiştirmek adına bir faaliyette bulunmaz. Necdet, İstanbul’un işgal yıllarının kaosunu, keşmekeşini, çamurunu; insanların ruhen ve ahlaken çöküşünü ve çürüyüşünü sadece gören bir gözdür. Ne tam onlardan olabilir ne de aklını dinleyip Millî Mücadele’ye katılır.²⁷¹ Arafta kalmış bir ruh olan Necdet içinde bulunduğu bataklıktan Millî Mücadele’yi seçerek kurtulur fakat Millî Mücadele için hareket eden idealist bir aydın olmaktan uzaktır. O, Millî Mücadele sayesinde nefret ettiği çevreden yozlaşmış insanlardan kurtulur ve onlardan tek farkı son andan yaptığı tercih olur. Necdet’in aklı ve kalbi daima Leylâ ile meşguldür. Necdet, Leylâ ile ilgili buhranlı

²⁶⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016. s.36.

²⁶⁹ Yunus Balci, *Türk Romanında Aydın Problemi (1908-1950)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 208.

²⁷⁰ Yunus Balci, a.g.e., s. 209.

²⁷¹ Yunus Balci, a.g.e., s. 210.

hallerden kurtulduğunda kalbinde ve ruhunda Leylâ'nın esaretine son verdiğinde Leylâ'dan boşalan yeri millî duygular ile doldurur. Necdet bununla kalmayarak Anadolu'ya gitmek ve Millî Mücadele'ye katılmak ister fakat bunun için geç kalır.

Necdet, ideal bir aydın görünümünde olmasa da yaşadığı değişim sonucunda millî ruha sahip olduğundan, Leylâ ailesi ve onların içinde bulunduğu yozlaşmış dünyanın bakış açısından farklı bir yerde durabilir. Necdet, Millî Mücadele'nin savunuculuğunu yapmaz. Çevresinde millî ruha sahip olmayan kimselere karşı kendisini sorumlu hissetmez. Buna rağmen Millî Mücadele yalnız milletin değil onun da kurtuluşu olur. Bu bağlamda Necdet'in Millî Mücadele'ye yaklaşımının daha bireysel olduğu söylenebilir.

Yakup Kadri'nin *Ankara* romanında idealist ve millî duyguları güçlü aydınlar Selma Hanım ve Neşet Sabit'tir. Selma Hanım'ın Millî Mücadele'ye bakışı zaman içinde olumlu bir dönüşüm geçirse de Neşet Sabit'in roman boyunca Millî Mücadele'ye gönül veren çizgiden çıkmadığı görülür. Neşet Sabit ve Selma Hanım'ın, Cemil Meriç'in yaptığı aydın tanımı ile örtüştüğü görülür. Aydın, “Yazı ve söz aracılığıyla toplumun şuurlanması yardım eden, yol gösteren, aydınlatan kişi”²⁷² olarak kabul edildiğinde, Selma Hanım ve Neşet Sabit'in hayattaki bütün çabalarının toplumunu Cumhuriyet devrimlerinin ışığında aydınlatmak ve genç nesle yol göstermek olduğunu söylemek mümkündür.

Cumhuriyet'in ilânından sonra Neşet Sabit ve Selma Hanım halkın millî duygularını güçlendirmek için bir takım faaliyetlerde bulunurlar. Selma Hanım gönüllü öğretmenlik yaparak bütün enerjisini millî bilince sahip gençler yetiştirmek üzere kullanır. Bir yazar olan Neşet Sabit ise Cumhuriyet ile birlikte kurulan yeni Türkiye'yi ve yapılan devrimleri halka benimsetmek adına, Türk sanayileşmesi ve işçilerle ilgili bir roman yazar. Yazdığı roman başarılı bulunur ve Neşet Sabit'e ödül verilir. Ayrıca Neşet Sabit batılılaşmayı yanlış anlayan kişilerin eleştirildiği bir piyes hazırlar ve piyesi izlemeye Atatürk de gelir.

Neşet Sabit ve Selma Hanım'ın hayatları millî bir bakış üzerine kuruludur. Uzun yıllar evli kalabilmelerini Millî Mücadele'ye bakışlarının aynı olmasına borçludurlar. Hayata dair iyi ve güzel duyguları güçlendiren şey sahip oldukları millî ruhtur. Nitekim Neşet Sabit'in yazdığı romandan kazandığı ödül ile Anadolu'ya seyahat edip, Anadolu'nun aradan geçen yirmi yıl ile birlikte imar olduğunu görmek onlar için en

²⁷² Cemil Meriç, a.g.e., s.131.

büyük gurur ve mutluluk kaynağıdır. *Ankara* romanında Neşet Sabit'in, Anadolu halkı ile ilgili düşünceleri, *Yaban* romanının aydını Ahmet Celâl'in düşünceleri ile benzerlik gösterir. Neşet Sabit'te tıpkı Ahmet Celâl gibi Anadolu halkının yıllar boyunca, kimsesiz ruhsuz köksüz bırakıldığını bunun sorumluluğunun da Türk aydını üzerinde olduğunu düşünür.

Ankara romanında halkın tamamı Millî Mücadele'ye gönül vermez. Romanda aydın ve halk arasındaki Millî Mücadele bakış farkını en açık gösteren örneklerden birisi Selma Hanım'ın Ankara'ya geldiğinde ilk eşi Nazif Bey ile oturduğu evin sahibi Ömer Efendi ve ailesidir. Geleneksel bir hayat süren ve ticaretle uğraşan bu aile, Selma Hanım ve Nazif Bey'in hayatlarına yabancısıdır. Romanda Millî Mücadele'ye bakışlarına dair net bir bilgi bulunmasa da, bu ailenin Millî Mücadele ruhuna sahip olduklarını gösteren herhangi bir durum da yer almaz. Selma Hanım ve Nazif Bey'in yaşam şekline alışamayan ve bu anlamda onlara çeşitli eleştirilerde bulunan Ömer Efendi ve ailesinin zaman zaman kendi çıkarları adına inandıkları ve yaşamlarını şekillendiren doğrularından vazgeçtiği görülür. Örneğin, aynı aileden olmayan kadınların ve erkeklerin aynı sofrada yemek yemeleri Ömer Efendi için günah sayılabilecek bir davranışken, Nazif Bey'in evine gelen misafirlerin mebus olduğunu öğrendiğinde tepki vermeyerek, kendisine fayda sağlayabileceği için göz yumması bunun bir işaretidir. Bu bağlamda halktan biri olan Ömer Efendi ve ailesinin Millî Mücadele'ye bakışlarına dair net bir fikir sahibi olunamasa da onların tutum ve davranışlarından Millî Mücadele'yi idrak edemedikleri ve çözümseymedikleri sonucuna varılabilir.

Halide Edip Adıvar'ın Millî Mücadele dönemini anlattığı *Vurun Kahpeye* isimli romanında aydını temsil eden kişi Aliye'dir. Millî Mücadele'ye gönül veren ve bu uğurda canını feda etmeyi göze alan Aliye roman boyunca Millî Mücadele'ye ihanet içinde olan halktan bazı kimseler ile mücadele eder. Aliye kasabaya ilk geldiğinde okulda eşraf ve halk çocukları arasında hiyerarşik bir düzen olduğunu fark eder ve bunu ortadan kaldırmak ister. Bu sebeple eşraf aileleri tarafından benimsenmez. Aliye'ye kimsenin İstanbul'dan ayrılmak istemediği bir zamanda Anadolu'nun ücra bir kasabasına gelmesi ondaki millî ruhun ne kadar güçlü olduğunu göstergesidir. Aliye kendisinde var olan millî bilinci öğrencilerine aşlamak için onlara millî marşlar ve şiirler ezberletir. Aliye kasabaya gelen Kuvâyı Millîye birliklerine destek olur. Romanın sonunda Aliye, Millî Mücadele'ye ihanet edenlerin iftirasına uğrayarak şehit olur. Romanda Millî Mücadele'ye ihanet edenlerin başında Hacı Fettah Efendi gelir. Hacı Fettah Efendi romanda olumsuz

din adamı tipinin bir örneği olarak okuyucunun karşısına çıkar. Kendi çıkarları için halkı Millî Mücadele ve Kuvâ-yı Millîye aleyhinde kışkırtır. Tosun Bey'in önderliğinde kasabaya gelen Kuvâ-yı Millîye birliklerine ihtiyacı olmadığını, onlara verecek parasının bulunmadığını, gerekirse kasabayı kendilerinin savunacağını söyler. Ayrıca Kuvâ-yı Millîye'nin kasabalının dinine, namusuna, canına ve malına göz diktiğini Aliye üzerinde onu kasabalının gözünde küçük düşürerek ifade eder.

Halide Edip'in Millî Mücadele dönemine yer veren bir diğer romanı *Ateşten Gömlek*'te, Ayşe, Peyami, İhsan ve Cemal Millî Mücadele'ye gönül veren aydın tipinin karşılığıdır. Romanda Ayşe sahip olduğu millî ruh ve bilinçle etrafındaki herkesi etkiler. Peyami, Ayşe ile tanışmadan önce Millî Mücadele'yi özümseyemeyen biri iken Ayşe'nin etkisiyle değişir. Ayşe de dâhil olmak üzere romandaki bütün aydınlar cephede mücadele eder ve vatan uğruna canlarını feda ederler. Romanda Ayşe ve Ayşe'nin Millî Mücadele ile ilgili düşünceleri öne çıkar. Ayşe'nin hayata dair ilk önceliği Millî Mücadele buna bağlı olarak İzmir'in kurtuluşudur. Bu sebeple kişisel arzu ve mutluluğunu bir kenara bırakarak cephe içinde gönüllü olarak çalışır. Romanda halkın Millî Mücadele'ye olan bakışında Peyami'nin annesi Salime Hanım'ın İngiliz hayranlığı ve ülkenin kurtuluşunun ancak büyük bir devletin himayesine girilerek gerçekleşeceğine inanması dikkat çekicidir. Bunun yanı sıra Anadolu'nun bazı bölgelerinde Kuvâ-yı Millîye içerisinde bulunan bazı askerlerin elindeki askeri gücü kendi çıkarları doğrultusunda kullanması halkın Kuvâ-yı Millîye ve Millî Mücadele'ye olan güvenini zedeler. Öte yandan İhsan'ın Anadolu'nun bir Çerkez köyünde köylüler tarafında pusuya düşürülmesi, Anadolu halkının tamamının Millî Mücadele'ye gönül vermediğini gösterir.

Peyami Safa'nın Millî Mücadele döneminde geçen *Sözde Kızlar*, *Biz İnsanlar* ve *Mahşer* romanlarındaki aydınların ruhsal bir takım çatışma ve ikilemlerden sonra Millî Mücadele'ye olan bakışlarının tutarlılık kazandığı söylenebilir. Her üç romanda da Millî Mücadele'ye karşı gaflette bulunan, Millî Mücadele'yi özümseyemeyen, idrak edemeyen kişiler bulunur. Romanlardaki aydınların, yozlaşmış ve bozulmuş bu hayatlara karşı şaşkınlık ve hoşnutsuzluk yaşadıkları görülür. Öte yandan aydınlar her ne kadar karşılaştıkları bu yozlaşmış hayat ve hastalıklı düşünceleri eleştirseler de, yaşadıkları maddi imkânsızlıklar, ruhî bunalımlar veya duygusal ilişkiler onları çıkmaza sürükleyerek eleştirdikleri hayata meyletmelerine sebep olur. Yanı sıra romanlarda millî bilinç taşımayan kişilerin Anadolu'dan gelen haberlere karşı tepkisiz olduğu, işgalci

askerleri evlerine davet ederek yemekli eğlence ortamı oluşturdıkları ve Türk milletini küçümseyerek, milletlerine hakaret ettikleri görülür.

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* romanında önce İstanbullu Hoca sonra Küçük Ağa olan Mehmet Reşid'in aydını temsil ettiği görülür. Millî Mücadele yıllarında Akşehir'e İstanbul Hükümeti tarafından gönderilen İstanbullu Hoca halkın halife ve devletine olan bağlılığını güçlendirmek işgallere dair soru işaretler kaldırmak üzerine gönderilir. Vatanını, milletini seven, inançlı, padişaha gönülden bağlı olan İstanbullu Hoca önce Millî Mücadele'ye karşı gaflettedir. Akşehir'de Millî Mücadele'nin ayak sesleri iyice arttığından halkın da kafası karışır. Halk içinde Kuvâ-yı Millîye'yi destekleyen kimseler bulunur fakat kimliklerini belli etmezler. Muhakeme gücü yüksek olan İstanbullu Hoca ülkenin durumunu, padişahın halini çok iyi bilir fakat zihninde yaptığı mukayeseler sonucunda aklı ve kalbi yine İstanbul'dan yanadır. İstanbul Hükümeti'nin işgallere dur diyemeyeceğinin farkındadır. Selçuklu'dan Osmanlı'ya kadar tarihi bilgisini yorumlar. Onların da gerileme duraklama devirleri yaşadığını düşünür geçmiş ile geleceği kıyaslar. Ardından Kuvâ-yı Millîye'yi, çeteleri yorumlar ve Kuvâ-yı Millîye'nin yeni bir devlet kurmaya gücü olmadığını yol ve yönteminin yanlış olduğu sonucuna varır. Daha sonra o bölgede yalnızca Akşehir'in Kuvâ-yı Millîye'yi tanımaması üzerine İstanbullu Hoca'ya haber gönderilir.

İstanbullu Hoca, düşüncelerinden vazgeçmez bunun üzerine Kuvâ-yı Millîye İstanbullu Hoca'nın infazını ister. Ölüm emri çıkan İstanbullu Hoca kaçarak Çakırsaraylı çetesine sığınır burada Küçük Ağa'ya dönüşen İstanbullu Hoca silah kullanmayı ata binmeyi öğrenir. Yanına gelen Çolak Salih'in sözleri üzerine zaten aklı ile kabul ettiği Millî Mücadele hareketine inanır ve Kuvâ-yı Millîye için çalışmaya başlar. Romanda aydının ve halk arasındaki Millî Mücadele farkı, aydını temsil eden Küçük Ağa ve düşman işgaline karşı dağa çıkan fakat sonra Ankara ile aralarındaki probleminden dolayı düzenli orduya katılmak istemeyen çetelerde görülür. Çetecilik faaliyetleri Ankara Hükümeti'nin kurulması ve düzenli orduya geçilmesiyle bir çekişme halini alır. Küçük Ağa çetelerinde millî bir ruh taşıdığını fakat çetecilik faaliyetleri ile yeni bir devletin kurulamayacağını düşünür.

Tarık Buğra'nın *Firavun İmanı* romanında Mehmet Âkif Ersoy ve Hüseyin Avni aydını temsil eder. Bu romandaki aydın tipi Halide Edip ve Yakup Kadri'nin romanlarından farklı olarak muhafazakârdır. Romanda meclis içindeki farklılıkların Millî Mücadele'ye yansımaları yer alır. Mehmet Âkif ve Hüseyin Avni gibi milliyetçi dini

değerleri benimseyen aydınların karşısında Ali Yusuf ve Hüseyin Salim ve Hüseyin Sâdi gibi meclisin içinde yer alan fakat millî bilinçten yoksun Cumhuriyet'in getirdiği imkânlardan faydalanmak isteyen kişilerin çatışmasına yer verilir.

SONUÇ

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar, Peyami Safa ve Tarık Buğra Türk edebiyatının farklı dönemlerde eserler veren önemli yazarlarındandır. Türk milletinin bağımsızlık mücadelesi olan Millî Mücadele dört yazarın da romanlarına konu olur. Farklı edebî anlayış, üslup ve hayat görüşüne sahip olan bu dört yazarın romanlarında, Millî Mücadele'ye bakış ve Millî Mücadele'yi ele alış biçimlerinde farklılıklar görülür.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Halide Edip Adivar, Peyami Safa ve Tarık Buğra'nın romanlarında Millî Mücadele'ye gönül veren, Millî Mücadele ruhu taşıyan kişilerin bulunduğu görülür. Halide Edip Adivar'ın Millî Mücadele dönemini anlatan *Ateşten Gömlek* ve *Vurun Kahpeye* romanlarında Millî Mücadele'ye gönül veren kişiler romanın başkişileridir. Bu kişiler *Ateşten Gömlek*'de Ayşe ve *Vurun Kahpeye*'de Aliye olarak karşımıza çıkar. Halide Edip'in romanlarında Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerin kadınlardan seçilmesi önemli bir ayrıntıdır.

Halide Edip'in romanlarının başkişileri olan kadınlar, Millî Mücadele'ye gönül veren ve bu uğurda her türlü fedakârlığı yapabilecek, güçlü, korkusuz, kendi benliğinden vazgeçecek kadar büyük bir millî bilinç ve ruha sahip olan, cephe içinde ve cephe gerisinde etkin rol oynayan ideal kadın ve ideal aydın tipleridir. Bu bağlamda Ayşe ve Aliye'nin ortak özelliği Millî Mücadele ruhuna sahip olmakla birlikte hayatlarındaki tüm önceliğin de Millî Mücadele olmasıdır. Aliye ve Ayşe milletin kurtuluşu için şahsî huzur ve mutluluklarını yok sayarak kendilerini feda ederler. Nitekim *Vurun Kahpeye* romanında Aliye'nin Yunan komutanı Damyanos'un karargâhına gitmesi ve köylünün iftiralara üzerine taşlanarak öldürülmesi ve yine *Ateşten Gömlek*'te Ayşe'nin bütün önceliğinin İzmir'in zaferini görmek olması, bunun için de İhsan'ın evlilik teklifini hemen kabul etmeyerek kendi mutluluğunu ertelemesi kadınların yaptıkları fedakârlıklara örnek olarak gösterilebilir. Aliye ve Ayşe her iki romanda da Millî Mücadele'yi simgeleyen ve onu temsil eden kişilerdir. Onların Millî Mücadele'ye bakışları sosyal misyon içeren sorumluluk sahibi bir anlayışın yansımasıdır. Nitekim her ikisi de etrafındakilere millî ruhu aşlamak için uğraşır.

Ayşe, İhsan, Cemal ve Peyami'yi etkisi altına alarak onları Millî Mücadele'de etkin rol oynamaya teşvik ederken bir öğretmen olan Aliye ise öğrencilerinin millî bilince sahip olması için gayret eder. Bununla birlikte Halide Edip'in romanlarında Millî

Mücadele'ye bakışın şartlar ne olursa olsun karamsar ve umutsuz değil, zafere ve Millî Mücadele'ye inançlı ve umut dolu yansıtıldığı görülür. Yakup Kadri'nin *Ankara* romanının Millî Mücadele'ye gönül veren başkişisi de bir kadın olan Selma Hanım'dır. Selma Hanım'ın da Millî Mücadele'ye bakışı, Ayşe ve Aliye'ye benzemekle birlikte onlardan ayrıldığı noktalarda bulunur. Halide Edip'in romanlarındaki kadınların Millî Mücadele için gayret gösterme, Millî Mücadele'ye katılma noktasında dışarıdan bir desteğe ihtiyaçları yoktur. Onların Millî Mücadele'ye sahip çıkma noktasındaki cesaretleri ruhlarında zaten mevcuttur. Selma Hanım'ın ise durumu onlardan farklıdır.

İstanbul'da olan Selma Hanım ilk eşi Nazif Bey'in görevi dolayısıyla Ankara'ya taşınır. Ankara Selma Hanım için Millî Mücadele'nin merkezi olmasından dolayı değer verilen, arzulanan, merak edilen, özlenen bir mekândır. Bununla birlikte Ankara, Selma Hanım'ın millî ruh ve millî bilincini daha kuvvetli hissedeceği özel bir yer haline gelir. Selma Hanım'ın hayatı Ankara'da bir kırılma yaşayacak ve yalnızca Millî Mücadele'ye gönül vermekle kalmayarak, onun için harekete geçecek ve sorumluluk alacaktır. Ankara'ya taşınmadan önce millî ruha sahip olsa da Millî Mücadele'ye katılma gibi herhangi bir düşüncesi olmayan Selma Hanım'ın Ankara ile birlikte değiştiği görülür. Ankara'ya gelmeden önce Selma Hanım, Millî Mücadele için çalışan kadınların hayattan elini eteğini çekmiş, yapacak başka bir şeyi olmadığı için Millî Mücadele için uğraşan yaşlı, politika ve gösteriş düşkününü insanlar olduğuna inanır. Ankara'da önce Mustafa Kemal'in evini, ardında hemşirelik yapmak için gittiği Eskişehir'de kendisini görmesi Selma Hanım'ın Millî Mücadele ile arasındaki kopmaz bağın ilk düğümünü oluşturur. Bununla birlikte Yakup Kadri ve Halide Edip'in romanlarında Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerin Mustafa Kemal'e duyduğu hayranlığa ve Mustafa Kemal'in kişilerin Millî Mücadele'ye bakışındaki olumlu etkisine sıkça yer verilir.

Yakup Kadri ve Halide Edip'in romanlarında Millî Mücadele cephe içi ve cephe gerisinde de verilir. Peyami Safa'nın romanlarında ise Millî Mücadele İstanbul merkezinde ele alınır. Millî bilince sahip olan kişilerin cephe gerisinde yer aldıkları görülür. *Sözde Kızlar* romanında Millî Mücadele ruhu taşıyan Mebrure Anadolu'dan İstanbul'a babasını bulmak için gelir. Yine aynı romanda Millî Mücadele'ye gönül veren Nadir ve Fahri İstanbul'da yaşamalarına rağmen Anadolu'yu gezip görmüş, Anadolu'yu tanıyan ve ona hasret duyan kişilerdir. *Sözde Kızlar* romanında Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerin millî bir bakış etrafında toplanmasını sağlayan en önemli etken Anadolu'yu tanımaları ve Anadolu'ya karşı duyulan hasret ve özlem duygusunu

barındırmalarıdır. Mebrure, Nihat ve Fahri için Anadolu Millî Mücadele'nin temsilidir. Bu sebeple ahlakî yozlaşmayı, bozulmayı, ihaneti ve işgali temsil eden İstanbul ile Millî Mücadele'nin, kurtuluşun, zaferin, ümidin karşılığı olan Anadolu arasında bir karşılaştırma yapılarak Anadolu'ya kavuşma arzuları dile getirilir. *Sözde Kızlar* romanında Millî Mücadele ruhu taşıyan kahramanların aynı ideal etrafında toplandıkları görülür.

Romanda Millî Mücadele'nin karşılığı olan Anadolu Mebrure'nin Nadir ve Fahri ile yakınlık kurmasını sağlayarak aralarındaki bağı güçlendirir. Peyami Safa'nın incelediğimiz üç romanında kişilerin Millî Mücadele ruhu taşımalarına rağmen Millî Mücadele'de etkin bir rol oynamadıkları görülür. *Mahşer* romanında Nihad haricinde savaşa katılan kimse bulunmaz. Yalnızca Nihad ve arkadaş grubu ülkeyi düşman işgalinden kurtarmak adına "ihtilâl" düşüncesini benimseyerek edilgen Millî Mücadele yaklaşımlarını etken hale getirir. Onun haricindeki romanlarda Millî Mücadele'ye bakış kişilerin içinde bulundukları bir takım kişisel problemler, ruhsal çatışmaları yaşarken etrafından duydukları haberlerden ibarettir. Peyami Safa'nın romanlarında Millî Mücadele'ye bakış kişilerin psikolojileri etrafında verilir.

Halide Edip ve Yakup Kadri'nin romanlarında karşımıza çıkan cemiyet insanı olma, varlığından yüce bir amaç uğruna vazgeçme, toplumsal değerleri kişisel değerlerden üstün görme gibi bir takım hassasiyetler Peyami Safa'nın roman kişilerinde baskın olarak yer almaz. Onun romanlarında Millî Mücadele kişinin toplum için fedasından ziyade, kişisel buhranlara, çatışmalara, problemlere, çıkmazlara eşlik eden bir unsur olarak işlenir.

Sözde Kızlar romanında Mebrure için Millî Mücadele, babasını bulmak uğruna geldiği İstanbul'da yozlaşmayı, alafranga hayatı, acıyı, değişimi, felaketi, yalanı, ihanet ve oyunu temsil eden konağın içine çekilmemek ve oradan kurtularak Anadolu'yu seçmek nihayetinde babasını bularak Anadolu'ya geri dönmektir. Fahri ve Nadir ona konağın ve İstanbul'un karanlık ve çirkin yüzünü görmesinde yardımcı olur, Mebrure'nin zihninde Anadolu'yu ve Millî Mücadele'yi canlı tutarak doğru seçimi yapmasını kolaylaştırırlar. Mebrure Anadolu'yu ve orada yaşananları halkın çektiği sıkıntıları, işgal günlerini bilmesine rağmen; İstanbul'dan konaktan Nevin ve Behiç'in yaşadığı hayattan etkilenir. Bu onun Anadolu'ya yani Millî Mücadele'ye dair his ve düşünce dünyasının zedelenmesine yol açar.

Peyami Safa'nın *Mahşer* romanında Nihad bir Çanakkale gazisi olarak İstanbul'a döner. İstanbul, Peyami Safa'nın romanlarında Millî Mücadele'ye gönül vermiş, ruhunda Millî Mücadele'nin izleri bulunan kişiler için önce büyük ümitler ile geldikleri, daha güzel günlerin hayâlini kurdukları, içinde bulundukları olumsuz koşullardan kurtulacaklarını düşündükleri, çare olarak görülen bir mekândan; düşman askerlerinin işgaliyle mücadele etmek zorunda kaldıkları, yozlaşan değişen, açlık ve fakirliğin ümit ve sevince galip geldiği paradoksal bir mekâna dönüşür. İstanbul kişilerin hem kendi içerisinde bulundukları hayatı, hem de Millî Mücadele'ye dair beklentilerini bir çatışmaya dönüştürerek onları tercihe zorlar.

Peyami Safa'nın romanlarında Millî Mücadele ruhu taşıyan kişiler İstanbul'un onlara sunduğu, rüşvet, yolsuzluk ve ahlâksızlık ile birlikte gelen zenginliğin kuracağı sahte büyü bir yaşam hayâlinde sıyrılarak Millî Mücadele'yi seçerler. Roman kişileri arasında bir karşılaştırma yapıldığında Nihad'ın Millî Mücadele için harekete geçen tek isim olduğu görülür. Peyami Safa'nın romanlarında Millî Mücadele kişilerin bir takım çatışmalar ve ikilemler arasında kalarak edilgen olsa da seçtikleri bir tercih unsuru şeklinde yer alır. *Biz İnsanlar* romanında öğretmen olan Orhan için iki öğrencisinin kavgası Millî Mücadele'ye dair bir bilinç meselesine dönüşür.

Peyami Safa'nın incelediğimiz diğer romanlarındaki başkışiler gibi Orhan da kişisel bir takım duyguları ile Millî Mücadele arasında yaşadığı çatışma ön plana çıkar. *Mahşer* ve *Biz İnsanlar* romanındaki başkışilerin duygusal olarak ilgi duydukları kadınların millî bir ruha tam olarak sahip olmadıkları görülür. Bu kadınlar Millî Mücadele'ye ihanet içinde olmasalar da, Millî Mücadele'yi idrak edemeyen, özümseyemeyen kişilerdir. Ancak başkışilerin yardımı ve desteği ile Millî Mücadele'yi tanırlar. Bununla birlikte roman boyunca kesin bir dönüşüm yaşadıklarının söylemek mümkün değildir. Millî Mücadele'ye dair bildikleri, yalnızca duyduklarından ibarettir. Haber kaynaklarının değişmesi bu kişilerin Millî Mücadele'ye karşı bakışını da değiştirir. Hisleri ile hareket eden bu kişiler genellikle millî bilinçten uzak bir akrabalarının yanında kalırlar. Bu bağlamda sevdikleri insanlar ve onların Millî Mücadele'ye destek veren tutumları ile kendilerine sunulan ve o zamanın şartları içerisinde yüksek standartlı sayılabilecek bir hayat için borçlu hissettikleri akrabaları arasında ikilemde kalarak romanın başkışilerini ruhsal bir çıkmaza sürüklerler.

Peyami Safa'nın incelediğimiz romanlarında Millî Mücadele'ye bakışında bir ikilem yaşayan kahramanın, karşılaştığı herhangi olay, durum ya da kişiler sayesinde yanlış tercihler yapmaktan kurtulduğu söylenebilir.

Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* romanında Millî Mücadele'ye gönül veren kişiler Anadolu coğrafyası içinde yer alır. Bu kişilerin Kuvâyı Millîye bölgeye hâkim oluncaya kadar kimliklerini gizledikleri ve faaliyetlerini açıktan yürütemedikleri görülür. Romanda Akşehir halkının saygı duyduğu, güvendiği ve fikirlerini benimsediği İstanbullu Hoca'nın Küçük Ağa'ya dönünceye kadar Millî Mücadele'nin önündeki en büyük engel olduğu söylenebilir. Ayrıca romanda Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerin doktordan, ceza hâkimine, kahveciden, çiftçisine kadar halkın her kesiminden kimseler olması Millî Mücadele'nin halkın tamamını kapsayan bütünleştirici bir hareket olduğunun göstergesidir. *Firavun İmanı* romanında ise Millî Mücadele'yi destekleyen kişilerin tarihî gerçekliği olan kimseler olması, roman için ayırt edici bir özelliktir.

Romanda Millî Mücadele ruhu taşıyan, Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerin başında Mehmet Âkif Ersoy ve Hüseyin Avni gelir. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi mebuslarından olan Mehmet Âkif romanda halka güven veren kimliğini kullanarak isyanların bastırılmasını sağlar. Romanda dikkat çeken diğer bir özellik Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerin Millî Mücadele'nin zaferine inançları tam olmasına rağmen asıl savaşın zafer sonrasında başlayacağı endişesidir. Bu bağlamda Tarık Buğra'nın romanlarında Millî Mücadele'ye bakışının yalnızca savaş ya da zafer odaklı olmadığını söylemek mümkündür.

Tarık Buğra, Millî Mücadele'nin politik yönüne de vurgu yaparak asıl zor olanın mücadelenin politik yüzü olduğunu okuyucuya hissettirir. Bununla birlikte Tarık Buğra'nın romanlarında Millî Mücadele tarihi gerçekliğe uygun olarak tarafsız bir şekilde anlatılır. Millî Mücadele dönemi üzerinden uzun yıllar geçtikten sonra yayınlanan romanların geçmişte yaşananları tarafsız ve gerçekçi bir dille anlattığı fark edilir. Romanda millî ruha sahip kişilerin dini değerlerine bağlı olması, Millî Mücadele'ye ihanet eden olumsuz dindar tipinin değişebileceğinin göstergesidir.

Yakup Kadri'nin incelediğimiz üç romanında ise Milli Mücadele'ye bakış üç ayrı mekân üzerinden üç ayrı eksende oluşturulur. Yazarın Milli Mücadele'yi anlattığı mekânlar, *Sodom ve Gomore*'de İstanbul, *Yaban*'da Anadolu'da ismi belirtilmeyen bir köy, *Ankara*'da ise romana ismini veren Ankara şehridir. Bu bağlamda Yakup Kadri'nin

romanlarının geçtiği üç farklı mekân üzerinden Milli Mücadele'ye üç farklı bakış görülebilir. Yazarın incelediğimiz romanlarında Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerden Necdet'in diğerlerinden ayrıldığı noktalar bulunur. *Yaban* ve *Ankara* romanlarında millî ruha sahip başkişilerin Cumhuriyet devriminin gençleri için bir rol model olarak kurgulandığını söylemek mümkündür. Necdet'in ise Millî Mücadele'ye bakışta aşk engeline takılarak karasızlıklar ve buhranlar içerisinde kendi yolunu çizemediği görülür.

İncelediğimiz romanlar arasında Millî Mücadele'ye karşı gönülsüz olan tek bir kişi vardır. Yakup Kadri'nin *Ankara* romanında Selma Hanım'ın ilk eşi Nazif Bey, Millî Mücadele'yi tanınmasına, eğitimi ve bilinçli biri olmasına rağmen Millî Mücadele karşısında gönülsüz davranır. Millî Mücadele'ye gönül verenler, Millî Mücadele için canlarını feda ederken Nazif, canı uğruna Millî Mücadele'yi terk eder. Nazif Bey'in Millî Mücadele'ye karşı gönülsüz olarak kabul edilmesinin sebebi, Millî Mücadele'yi tanıdığı halde bilinçli bir tercihle millî ruha sahip olmak istememesidir.

Millî Mücadele günlerinde ihanet içinde olanlar Halide Edip'in *Vurun Kahpeye* ve Tarık Buğra'nın *Firavun İmanı* romanlarında yer alır. Kişisel çıkarları uğruna Yunanlılarla iş birliği yapan Hacı Fettah Efendi olumsuz din adamı tipinin en çarpıcı örneklerinden biridir. Halkın dinî değer ve hassasiyetlerini kendi imkânlarını genişletmek için kullanan Hacı Fettah Efendi, Millî Mücadele'ye gönül veren kişileri din düşmanı şeklinde halka hedef olarak gösterir. *Firavun İmanı*'nda ise Millî Mücadele'ye ihanet eden kişiler meclisin içinde Mustafa Kemal'in en yakınındadır. Halide Edip'in romanındaki ihanet herkes tarafından öğrenilip, ihanet edenler cezalarını çekerken, Tarık Buğra'da, ihanet içinde bulunanlar, ikiyüzlü davranarak, yeni kurulan devletin kahramanları ilân edilir ve yeni Türkiye'nin imkânlarından faydalanırlar. Bu kişiler cezalandırılmak yerine adeta ödüllendirilir. Tam tersi şekilde Millî Mücadele'ye gönül veren kişilerin ise iftiraya uğrayarak cezalandırıldıkları görülür.

Millî Mücadele'ye karşı gaflette bulunan, Millî Mücadele'yi idrak edemeyerek, özümseyemeyen kişilerin Peyami Safa'nın romanlarında ağırlıklı olarak görüldüğünü söylemek mümkündür. Buna ek olarak Yakup Kadri'nin *Sodom ve Gomore* romanında Leylâ ve babası Sami Bey de Millî Mücadele'ye karşı gaflettedir. Millî Mücadele'yi özümseyemeyen kişiler genellikle Beyoğlu'nda ve Şişli'de bir apartman dairesinde ya da konak ve yalıda yaşarlar. Romanların genelinde Millî Mücadele'yi idrak edemeyen kişilerin kendilerinden daha medenî olduğunu düşündükleri bir Avrupa devletinin

himayesine girmeyi tercih ettikleri görülür. Bu devlet genelde İngiltere'dir. Ayrıca İstanbul'un işgalinde İngiliz subaylar Millî Mücadele'yi idrak edemeyen Türk kızlarının gözdesi olur. Millî Mücadele'ye karşı gaflette olan kişilerin İngilizler'e karşı özel bir ilgisi bulunur. Millî Mücadele'yi özümseyemeyen kişiler Türk milletine öylesine yabancıdır ki Yakup Kadri'nin *Sodom ve Gomore* romanında Leylâ, İstanbul'da gördüğü Türk askerlerinden adeta nefret eder. Millî Mücadele'ye karşı gaflette bulunan kişiler batılı tarzda gösteriş ve eğlence üzerine kurgulanan bir yaşam sürerler. Bu kişiler kendi büyüğü fakat sahte dünyaları ile meşgul olurken bir milletin kaderini belirleyen gerçeklikten uzaklaşırlar. Millî Mücadele'yi özümseyemeyen kişiler her anlamda Türk milletinin değerlerine yabancılardır.

Millî Mücadele'ye bakışta değişim, olumludan olumsuz ve olumsuzdan olumluya şeklinde iki farklı düzlemde gerçekleşir. Yakup Kadri'nin *Ankara* romanında Binbaşı Hakkı Bey, Cumhuriyet'in ilânı ile birlikte yapılan devrimlerin özünü anlayamayarak millî ruhtan uzaklaşır. Böylece Millî Mücadele ruhuna sahip iken değişen şartlara ayak uyduramaz ve git gide millî kimliğini kaybeder. İçinde bulunduğu olumsuz durumu fark edememesi Hakkı Bey'in millî değerlerinin fazlasıyla yozlaştığına işaret eder.

Ankara romanındaki Hakkı Bey örneğinin tam tersi, Tarık Buğra'nın *Küçük Ağa* romanında yer alır. Romanda Küçük Ağa ve Çolak Salih'in yaşadıkları dönüşüm, olumsuzdan olumluya başka bir deyişle, Millî Mücadele'ye karşı gaflette bulunan bir bakışın, Millî Mücadele'ye gönül veren bir bakışa dönüşmesidir. Romanda Halide Edip'in Hacı Fettah üzerinden kurguladığı Millî Mücadele'ye ihanet eden olumsuz din adamı tipinin, *Küçük Ağa*'da yer almadığı Küçük Ağa'nın bilinçli ve millî değerlere sahip çıkan bir din adamı olduğunun altı çizilir.

Millî Mücadele'ye bakış noktasında halk ve aydın birbirinden ayrılır. İncelediğimiz romanlarda halkın Millî Mücadele'yi tam olarak tanımadığı, bu sebeple Millî Mücadele'ye inanma ve destekleme noktasında sıkıntılar yaşadıkları görülür. Halkın zihninde Millî Mücadele'ye karşı oluşan soru işaretlerini gidermek ve halkın içinde var olduğuna inandıkları millî ruhu canlandırmak için var gücüyle çalışan aydın, genellikle halkın tepkisiz kalan bakış açısından dolayı hayâl kırıklığına uğrar. Aydının halk karşındaki hayâl kırıklığı ve beraberinde gelen çaresizlik ve yabancılık hissi, aydını bir iç sorgulamaya götürür. Nitekim bu sorgulama aydının Anadolu halkının idraksizliğinde payı olduğunu kabul etmesi ile neticelenir. Türk aydını Anadolu ile bir bütün olması gerekirken onunla arasına mesafe koymuş, Anadolu halkının bugünkü

hâlinin sebebi olmuştur. Bu bağlamda *Yaban* romanının Ahmet Celâl'i, *Ateşten Gömlek*'in İhsan'ı ve *Ankara*'nın Neşet Sabit'inin, Anadolu hakkındaki düşünceleri birbirine benzer. Üçü de Türkiye'nin gerçek sahibinin Anadolu köylüsü olduğunu fakat Türk aydınının bu gerçeği çok geç fark ettiğini iddia eder. Bununla birlikte gerçek zafer onlar için sadece düşmanı vatan toprağından kovmak değil, Anadolu ve Anadolu insanının yeniden imarı ve inşasıdır. Bu bağlamda Yakup Kadri ve Halide Edip, Cumhuriyet devrimin oluşturmak istediğı insan modelini, romanlarında idealize ettikleri aydın kişiler üzerinden verirler. Her iki yazarın Millî Mücadele'yi anlatan romanları da dönemin kanonik edebiyat söylemine uygun olarak kurgulanır. Yakup Kadri ve Halide Edip'in romanlarında Millî Mücadele'nin merkezi olan Ankara ve Millî Mücadele'nin önderi Mustafa Kemal kutsal ve değerlidir. Milli Mücadele'ye gönül veren kişiler için Ankara ve Mustafa Kemal en karanlık zamanlarda hayata yeniden tutunmalarını sağlayan, duygu ve düşüncelerine yön vererek onlara doğru yolu gösteren bir umut ışığıdır.

KAYNAKÇA

1.Çalışmaya Esas Oluşturan Eserler

Adıvar, Halide Edip, *Ateşten Gömlek*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017.

Adıvar, Halide Edip, *Vurun Kahpeye*, Can Sanat Yayınları, İstanbul 2017.

Buğra, Tarık, *Firavun İmanı*, İletişim Yayınları, İstanbul

Buğra, Tarık, *Küçük Ağa*, İletişim Yayınları, İstanbul

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Ankara*, İletişim Yayınları, İstanbul 2016.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Sodom ve Gomore*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, *Yaban*, İletişim Yayınları, İstanbul 2017.

Safa, Peyami, *Biz İnsanlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016.

Safa, Peyami, *Mahşer*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016.

Safa, Peyami, *Sözde Kızlar*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2016.

2.Referans Kaynaklar

2.1.Kitap, Tez, Sözlük ve Ansiklopediler

Akı, Niyazi, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1960.

Aktaş, Şerif, *Yakup Kadri Karaosmanoğlu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

Akyüz, Kenan, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara 1979.

Altun, Sezin Seda, *Romanda Bir Kent İmgesi Olarak Ankara: 1920-1955*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013.

And, Metin, *Meşrutiyet Dönemi Türk Tiyatrosu 1908-1923*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1971.

Argunşah, Hülya, “Millî Kimlik Oluşumunda Edebiyatın Rolü ve Ziya Gökalp”, *Türk Kimliğinin Yeniden İnşası Bağlamında Ziya Gökalp*, hzl. Ünver Günay, Celaledin Çelik, Kesit Yayınları, İstanbul 2010.

Argunşah, Hülya, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839 – 2000)*, ed. Ramazan Korkmaz, Ankara 2014.

Aydın, Onur, *1980 Sonrası Türk Romanında Millî Mücadele*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış)Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2011.

Balcı, Yunus, *Türk Romanında Aydın Problemi (1908-1950)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

Belge, Murat, , “Aydın”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi*, I, s.122-124.

Çetişli, İsmail, *II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, hzl. İsmail Çetişli, Nurullah Çetin, Abide Doğan, Alim Gür, Şenol Demir, Cengiz Karataş, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

Enginün, İnci, *Halide Edip Adivar’ın Eserlerinde Doğu Batı Meselesi*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995.

Enginün, İnci, *Mukayeseli Edebiyat*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1992.

Enginün, İnci, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 1*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.

Evsile, Mehmet, *Atatürk, Millî Mücadele, Cumhuriyet*, Amasya: Cem Ofset, Amasya 1999.

Evsile, Mehmet, *Millî Mücadele Tarihi*, Etüt Yayınları, Samsun 2012.

Gökalp, Ziya, *Türkçülüğün Esasları*, hzl. Mehmet Kaplan, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1996.

Güneş, Mehmet, *Aka Gündüz'ün Roman, Hikâye ve Tiyatrolarında Sosyal Meseleler*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayımlanmamış) Doktora Tezi, İstanbul 2009.

Hökelekli, Hayati, “İdrak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2000, C.21, s.477.

Issı, A. Cüneyt, *Edebiyatı Dipte(n) Kuşatmak*, Roza Yayınevi, İstanbul 2011.

Jusdanis, Gregory, *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür, Millî Edebiyatın İcat Edilişi*, çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul 1997.

Kantarcıoğlu, Sevim, *Yakınçağ Tarihimizde Roman(1908-1960)*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2008.

Kaplan, Mehmet, “Küçük Ağa”, *Mehmet Kaplan'dan Seçmeler I*, hzl. İnci Enginün, Zeynep Kerman, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

Kıymaz, Ahmet, *(1918-1928 Arası) Romanda Millî Mücadele*, Akçağ Yayınları, Ankara 1991.

Koç, Murat, *Türk Romanında İttihat ve Terakki (1908-2004)*, Temel Yayınları, İstanbul 2005.

Kolcu, Ali İhsan, “Yeni Bir Bedende Uyanmak Ya Da Küçük Ağa Romanında Metamorfoz”, *Tarık Buğra*, ed. Mehmet Tekin, Ebru Burcu Yılmaz, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008.

Küçük, Cevdet, “Millî Mücadele”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 2005, C. 30, s.77.

Meriç, Cemil, “Aydın”, *Cumhuriyet Dönemi Türk Ansiklopedisi*, C. I, s.131-132.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış: Ahmet Midhat'tan Ahmet*

Hamdi Tanpınar'a İletişim Yayınları, İstanbul 1991.

Naci, Fethi, *Yüz Yılın 100 Türk Romanı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008.

Okay, Orhan, *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.

Önertoy, Olcay, *Türk Roman ve Öyküsü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1984.

Özkaya, Yücel, *Millî Mücadele Tarihi -Makaleler-*, hzl. Berna Türkdoğan, Atatürk Kültür Dil Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2002.

Sakallı, Bayram, *Millî Mücadele'nin Sosyal Tarihi Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri*, İz Yayınları, İstanbul 1997.

Solok, Cevdet Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman:(Meşrutiyetten Cumhuriyete kadar)1910-1923*, Varlık Yayınevi, İstanbul 1967.

Söylemez, Orhan, “*Peyami Safa'nın Romanlarında Millî Mücadele*”, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü(Yayınlanmamış) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1986.

Şengül, Abdullah, *Cumhuriyet Döneminde Tarihî Tiyatro*, Alp Yayınevi, Ankara 2008.

Töre, Enver, *II. Meşrutiyet Tiyatrosu*, Duyap Yayıncılık, İstanbul 2006.

Törenek, Mehmet, *Türk Romanında İşgal İstanbul'u*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2001.

Türkeş, A. Ömer, *Türk Romanında Kurtuluş Savaşı*, hzl. Mürşit Balabanlılar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2003.

Uludağ, Süleyman, “*Gaflet*”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1996. C.13. s.283.

Yakar, Aytekin, *Türk Romanında Millî Mücadele*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Yayınları, Ankara 1973.

Yalçın, Alemdar, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı 1920 -1946*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.

Yalçın, Semih, *90.Yılında Millî Mücadele*, hzl. H. Altuğ Tokur, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2011.

Yılmaz, Ebru Burcu, *Tarık Buğra*, ed. Mehmet Tekin, Ebru Burcu Yılmaz, Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2008.

2.2.Makale, Madde ve (Yayımlanmış) Bildiriler

Anar, Turgay, “Türk Edebiyatında Edebiyat Kanonu: Kanon, Kanona Girmek Ve Kanona Müdahale”, *Fsm İlmî Araştırmalar, İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, S.1 (2013), s.

Çıkla, Selçuk, “Türk Edebiyatında Kanon ve İnkılâp Kanonu”, *Muhafazakâr Düşünce/Edebiyat*, S. 13-14(2007), s. 56.

Doğan, H. Mehmet, “Peyami Safa’nın İki Romanı”, *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı*, S. 238(1976), s.58

Doğan, H. Mehmet, “Türk Romanında Kurtuluş Savaşı”, *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi, Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı*, S.238(1976), s.16.

Durmuş, Gökay, “Peyami Safa’nın Romanlarında Dünya Savaşlarına Yönelik Tahliller”, *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Folklor/Edebiyat*, C. 23, S.90(2017), s.16.

Ercan, Yavuz, “Kurtuluş Savaşı, Savaşta Atatürk, Savaşın Sonuçları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XIV, S. 25(1981-1982), s.41.

Fedai, Özlem, “Muhafazâkarların Savaştığı İlericilerin Zafere Sahip Çıktığı Kurtuluş Savaşını Anlatan Bir Roman: Firavun İmanı ve Tarık Buğra’nın Gözünden Mehmet Âkif Ersoy ”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, S.10 (2017), s.128-129.

Güneş, Mehmet, “Sanata Teşvikte ve Millî Duyguların Canlandırılmasında Edebî Müsabakaların Rolü: Cumhuriyet Gazetesinde 1925 Yılında Düzenlenen “İstiklâl Harbi” Konulu Hikâye Yarışması, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, S.12(2012) s.173.

İrmak, Sadi, “Millî Mücadele’de Yurt Ve Dünya”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.IV, S.12 (1988), s. 517.

Kul, Erdoğan, “Halide Edip’in *Vurun Kahpeye* Romanında Farklı Boyutlarıyla Millî Mücadele’ye Yaklaşım”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, Y.1, S.20 (2013) s.62.

Oğuz, Orhan “Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Ankara Romanında Beden”, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.37, S.1(2013) s.175.

Sağlık, Şaban, “Millî Edebiyatın Kanonik Karakteri ve Ziya Gökalp’in Ütopik Tavrı”, *100. Yılında Yeni Lisan Hareketi Ve Millî Edebiyat Çalıştayı Bildirileri*,

hızl. Hülya Argunşah, Oğuzhan Karaburgu, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2011.

Saltık, Eylem, “Atatürk Dönemi Türk Şiirinde “Anadolu” ve Millî Mücadele Manzarası” *Türkbilig*, S.20 (2010) s. 5-20.

Sevinç, Canan, Atatürk Dönemi Türk Romanında(1923-1938) Millî Mücadele” *Turkish Studies, International Periodical For Languages, Literature and History or Turkic*, Volume 4/1, II (2009) s. 5-6.

Uğurcan, Sema, “Tarık Buğra’nın Roman Kahramanları Üzerine Bir Tasnif Denemesi”, *Kubbealtı Akademi Mecmûası*, S.1(1996) s.26.

Uyguner, Muzaffer, “Küçük Ağa’nın İnsanları”, *Türk Dili Dergisi Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı*, S.298(1976) s.85.

Yavuz, Nuri, “Erzurum Kongresinin Millî Mücadele’deki Yeri ve Önemi”, *Erzurum ve Sivas Kongreleri Sempozyumu*, Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi, Ankara 2003, s.106.